

SITUAČNÍ ANALÝZA

RUMBURKU A STARÝCH KŘEČAN

2013

Multikulturní soužití na jedné straně obohacuje a podněcuje, ale na straně druhé může také vytvářet napětí a nepochopení uvnitř společnosti. *Posláním Multikulturního centra Praha je přispět k lepšímu porozumění této mnohovévrstevné reality.* Od počátků činnosti v roce 1999 dosahuje Multikulturní centrum Praha svých cílů prostřednictvím veřejných debat, různorodé vzdělávací, kulturní a informační činnosti, výzkumu, publikování a vzájemného propojování osob i organizací s obdobnými cíli z ČR i ze zahraničí.

Více na www.mkc.cz

PODĚKOVÁNÍ

Autoři zprávy by na tomto místě rádi poděkovali všem lidem, bez kterých by vypracování této studie nebylo možné. Velký dík patří především obyvatelům města Rumburk, obce Staré Křečany i dalších měst a obcí, kteří byli ochotni s námi sdílet jak své zkušenosti v oblastech, jež byly předmětem této analýzy, tak i nezřídka své vlastní, často nelehké životní příběhy. Velice pak děkujeme zaměstnancům Městského úřadu a organizačních složek města Rumburk, zaměstnancům Obecního úřadu obce Staré Křečany, a Úřadu práce Rumburk. Velký dík patří též všem zaměstnancům neziskových organizací a místních ústavů a institucí, zejména místních škol, kteří s námi během výzkumu spolupracovali. Autorky a autor nesou odpovědnost za výsledek studie.

OBSAH

Úvod.....	5
1 Metodologie výzkumu situační analýzy a sběr dat	7
2 Socioekonomická situace v Rumburku a Starých Křečanech	12
2.1 Základní charakteristiky města Rumburk, obce Staré Křečany a ORP Rumburk.....	12
3 Osoby ohrožené sociálním vyloučením.....	18
3.1 Sociálně vyloučené lokality v Rumburku a ve Starých Křečanech.....	18
3.2 Rumburk - domy obývané osobami ohroženými sociálním vyloučením	19
3.3 Rumburk - prostorově segregované ubytovny	23
3.4 Starých Křečany - Domy obývané osobami ohroženými sociálním vyloučením	25
3.5 Odhady socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace.....	27
4 Bydlení.....	32
4.1 Celková charakteristika bytového fondu v obci a ubytovacích kapacit.....	32
4.2 Formy bydlení, ve kterých žijí osoby ohrožené sociálním vyloučením	40
4.3 Bydlením na otevřeném bytovém trhu	46
4.4 Bariéry v oblasti bydlení	51
4.5 Bydlení a migrace osob ohrožených sociálním vyloučením	55
5 Zadlužení.....	67
5.1 Příčiny zadlužení	67
5.2 Rozsah zadlužení	68
5.3 Exekuce.....	70
5.4 Dluhy a exekuce u vzorku respondentů polostrukturovaného hloubkového rozhovoru	71
6 Zaměstnanost.....	73
6.1 Charakter zaměstnanosti a nezaměstnanosti podle dostupných dat	73
6.2 Analýza některých problémů spojených se zaměstnaností.....	78
7 Vývoj dávek.....	87
7.1 Vyplácení dávek státní sociální podpory	87
7.2 Vyplácení dávek v hmotné nouzi	88
8 Sociální služby, péče o rodinu a jiné podpůrné aktivity v obci.....	90
8.1 Odbor sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Rumburk.....	90
8.2 OSPOD	92
8.3 Pobytová zařízení sociální péče.....	95

8.4	Sociální služby a ostatní podpůrné aktivity poskytované neziskovými (a jinými) organizacemi	96
8.5	Ostatní sociální služby v blízkém okolí	102
8.6	Příliš mnoho neziskových subjektů?	103
9	Vzdělání	104
9.1	Mateřské školy a předškolní příprava	104
9.2	Základní školy	106
9.3	Speciální ZŠ a Praktická škola Rumburk.....	112
9.4	Střední školy.....	114
9.5	Vzdělanost v regionu – závěr.....	116
10	Bezpečnost.....	119
10.1	Bezpečnostní situace v regionu	119
10.2	Nepokoje v Šluknovském výběžku v roce 2011	121
10.3	Analýza současné kriminality	123
10.4	Místní bezpečnostní složky a realizace preventivních opatření	131
10.5	Shrnutí	135
11	Shrnutí situace a hlavní doporučení.....	136
11.1	Pracovní trh a sociální systém	136
11.2	Sociální služby a sociální práce	138
11.3	Vzdělávání a mládež.....	139
11.4	Doporučení v oblasti bydlení.....	141
11.5	Komunikace, vztahy a možnosti participace.....	144
11.6	Doporučení pro státní politiku	145
PŘÍPADOVÁ STUDIE - Stav mládeže ohrožené užíváním návykových látek a jeho souvislost s nabídkou volnočasových aktivit a jiných preventivních opatření		147
Úvod.....		148
1	Výzkumné metody a zdroje dat	149
2	Obecný popis místní drogové problematiky.....	152
2.1	Užívání návykových látek místními obyvateli.....	155
2.2	Užívání návykových látek mládeží ve věku 12 – 18 let.....	156
3	Mládež ohrožená užíváním návykových látek – vymezení rizikových skupin a analýza jejich situace... ..	160
3.1	Místa podle dat z terénu	160
3.2	Etnicita a socioekonomická situace mládeže ohrožené užíváním návykových látek podle dat z terénu	161
3.3	Shrnutí hlavních zjištění z Fokus group a rozhovorů.....	163

4	Analýza nabídky volnočasových aktivit pro mládež v Rumburku a Starých Křečanech	170
4.1	Nízkoprahová centra.....	171
4.2	Noční život.....	177
4.3	Další způsoby trávení volného času	178
5	Primární prevence	179
6	Shrnutí specifické studie	182
PŘÍLOHY.....		185
	Přehled literatury.....	186
	Přehled vyobrazení	188
	Seznam grafů	188
	Seznam obrazů.....	188
	Seznam tabulek.....	188
	Seznam rozhovorů.....	190
	Přehled výsledků focus group.....	193
	ZŠ U Nemocnice	193
	Studenti Střední zdravotnické školy a Obchodní akademie	195

ÚVOD

Tato **Situační analýza Rumburku a Starých Křečan** byla zpracována na základě poptávky Agentury pro sociální začleňování (dále jen Agentura), které bude sloužit jako podklad pro implementaci lokálního partnerství v Rumburku a Starých Křečanech. Na analýzu je úzce navázána specifická studie **Stav mládeže ohrožené užíváním návykových látek a jeho souvislost s nabídkou volnočasových aktivit a jiných preventivních opatření**.

Agentura pro sociální začleňování působila v letech 2008 až 2012 v rámci celého regionu Šluknovska. Od roku 2013 nabízí intenzivnější podporu při samostatné spolupráci s městem Rumburk a obcí Staré Křečany. Řešitelský tým Multikulturního centra Praha, který byl Agenturou ve výběrovém řízení vybrán pro zpracování situační analýzy, ve výzkumných metodách zvolených pro zpracování následujícího textu respektuje základní zadání, jak je uvedeno výše.

Cílem předkládaného výzkumu je analýza výchozí situace v obcích Rumburk a Staré Křečany. Výzkum si kladl za cíl poskytnout podklady pro efektivní činnost zadavatele (Agentury pro sociální začleňování) v těchto lokalitách. Předkládaná studie striktně respektuje pravidla vědeckých studií.

SPECIFICKÁ SITUACE V RUMBURKU

Při tvorbě situační analýzy jsme naráželi na překážky způsobené univerzálním zadáním situační analýzy ze strany Agentury, které je šité spíše na míru větších měst, kde můžeme jednoznačně hovořit o prostorově vymezené sociálně vyloučené lokalitě. Ve sledovaném městě a obci je charakter a koncentrace chudých obyvatel a obyvatel ohrožených sociálním vyloučením odlišný. V těchto lokalitách nedochází k výrazné prostorové koncentraci etnicky odlišných obyvatel, jako tomu často bývá v jiných lokalitách, kde došlo ke vzniku rozsáhlých „sociálně vyloučených“ lokalit, často vnímaných jako romská „ghetta“.

Samotná chudoba a její průvodní jevy rozhodně nejsou v regionu spojené primárně s romským obyvatelstvem, vzhledem k vysoké nezaměstnanosti a jiným strukturálním problémům mikroregionu Šluknovsko postihují širší spektrum obyvatel. I když jsou Romové vzhledem ke strukturálním znevýhodněním a diskriminaci v řadě oblastí chudobou a sociálním vyloučením ohroženi více, ohrožena je i část místních obyvatel bez ohledu na jejich etnicitu. Z tohoto důvodu, i když je sociální vyloučení často s romstvem úzce spjato, považujeme za podstatné neredukovat situační analýzu jen na problematiku sociálně vyloučených Romů, i když tak může být definovaná městem nebo obcí, jež jsou partnery Agentury.

Z výše uvedených důvodů bylo obtížné naplnit různé části zadání, které se soustředily na popis sociálně vyloučených lokalit, jejich infrastruktury, služeb, veřejného prostoru atp. Autoři byli nuceni se na několika místech Situační analýzy odchýlit od struktury navržené zadavatelem.

STRUKTURA TEXTU

Na začátku **hlavního textu situační analýzy** najde čtenář kapitulu, ve které představují autoři metody výzkumu a přehled zdrojů, které byly při psaní studie využity. Jednotlivé kapitoly analýzy jsou řazené tematicky.

Úvodní kapitola samotné analýzy se věnuje popisu **socioekonomické situace** v Rumburku a Starých Křečanech. V následující kapitole se autoři podávají základní popis **populace ohrožené sociálním vyloučením**. Vedle toho vysvětlují, proč je v případě Rumburku i Starých Křečan nepřesné používat termín sociálně vyloučená lokalita a pokusili se kvantifikovat sociálně vyloučené obyvatele v Rumburku a Starých Křečanech.

Následuje kapitola věnující se **bydlení**, která v sobě zahrnuje řadu podtémat, jako je struktura bytového a domovního fondu, bydlení v městských a obecních bytech, bydlení na otevřeném trhu, mechanismy na bytovém trhu nebo krizové bydlení. Zvláštní podkapitola je věnována **migraci**, na otázky bydlení pak úzce navazuje kapitoly věnované **zadlužení**. Po ní je zařazena kapitola zaměřená na otázky související se **zaměstnaností**, kde je vedle celkového přehledu věnována pozornost dostupným formám zaměstnání a existujícím politikám aktivní zaměstnanosti. Následující kapitola **Vývoj dávek** pak nabízí základní shrnutí počtů a charakteru vyplácených sociálních dávek.

Kapitola **sociální služby, péče o rodinu a jiné podpůrné aktivity** v obci, pak nabízí přehled institucí působících v sociální oblasti a jejich aktivit, specificky se pak zaměřuje na jejich vzájemnou spolupráci a komunikaci. Přehled vzdělávacích institucí, struktury jejich žáků/student a přístupů jednotlivých škol je pak dostupný v rámci kapitoly **vzdělání**. Závěrečná kapitola je pak věnována otázkám **bezpečnosti**.

Závěr textu je pak věnován **shrnutí a doporučením**, která jsou rozdělena podle aktérů, na která jsou zaměřeny – stát, regionální aktéři a jednotlivé obce.

Specifická studie Stav mládeže ohrožené užíváním návykových látek a jeho souvislost s nabídkou volnočasových aktivit a jiných preventivních opatření je zařazena za hlavní text situační analýzy. Její struktura je podrobněji popsána v úvodu studie.

V příloze naleznete vedle přehledu grafických materiálů a literatury také seznam respondentů a seznam uskutečněných rozhovorů s komunikačními partnery z řad institucionální sféry.

1 METODOLOGIE VÝZKUMU SITUAČNÍ ANALÝZY A SBĚR DAT

Pro výzkum k situační analýze byla použita kombinace několika výzkumných metod. Data byla získána hlavně z těchto zdrojů:

- desk research a analýza dostupných materiálů
- rozhovory s aktéry z řad institucionální sféry
- polostrukturované hloubkové rozhovory s místními obyvateli ohroženými sociálním vyloučením + náhodné neformální rozhovory s obyvateli
- terénní šetření, zúčastněné pozorování a pasportizace

Jednotlivé výzkumné metody a jejich průběh blíže představíme na následujících řádcích.

Na institucionální aktéry a veřejné osoby, které nám poskytly informace, odkazujeme v obou textech jejich vlastním jménem, jména respondentů z řad domácností s nízkými příjmy jsme všechna anonymizovali. V relevantních případech uvádíme pouze jejich pohlaví, věk a etnicitu.

1.1 DESK RESEARCH A ANALÝZA DOSTUPNÝCH MATERIÁLŮ

Terénní práci předcházela desk research, tedy analýza sekundárních dat z dříve uskutečněných výzkumů a příp. aktualizace dat, analýza materiálů obce, médií apod. a dat získaných od institucí a dalších místních aktérů. Kvantitativní data jsme získávali zejména z webových stránek ČSU, dále pak z jednotlivých odborů Městského úřadu Rumburk (zejména odbor majetkový a odbor sociální), z Úřadu práce Rumburk a od Policie ČR.

Dalším krokem byla analýza relevantních materiálů (např. interní dokumenty městského úřadu, zápisy z pracovní skupiny bydlení lokálního partnerství, radniční tisk, tiskoviny, data z katastru nemovitostí a realitních kanceláří) a studií, které již byly v lokalitě, popř. v regionu celého Šluknovského výběžku, realizovány. Všechna relevantní data byla okódována ve shodě s programem pro kvalitativní analýzu dat Atlas podle témat a byla dále zpracována během vytváření závěrečné studie.

1.2 ROZHOVORY S AKTÉRY Z ŘAD INSTITUCIONÁLNÍ SFÉRY

Hlavní část výzkumu spočívala v hloubkových rozhovorech s aktéry z institucionální sféry, které byly realizovány v období od května do října 2013. Rozhovory byly ve většině případů nahrávány nebo zapisovány.

Za účelem získání těchto dat byly realizovány rozhovory s následujícími institucemi /aktéry:

- vedení města (starosta, místostarosta a místostarostka města Rumburk), vedení obce Staré Křečany (starosta)

- zaměstnanci relevantních odborů MěÚ Rumburk (sociální, majetkový a školský odbor, OSPOD), úředníci obce Staré Křečany
- nevládní a jiné organizace působící v lokalitě: o.s. Cedr, Agentura Pondělí, o.s. Agentura Rytmus, Oblastní charita Rumburk, o.s. Spirála, komunitní centrum Kostka v Krásné Lípě, Probační a mediační služba Rumburk, K-centrum Rumburk, o.s. Čačipen, zástupkyně někdejší Poradny pro občanství/Občanská a lidská práva ve Varnsdorfu, Poradna Barevné soužití, nízkoprahový klub Zavináč, Schrödingerův institut, mateřské centrum Větrník
- vzdělávací instituce (SpZŠ a Praktická škola Dobrovského nám., ZŠ Tyršova, ZŠ U Nemocnice, ZŠ Staré Křečany, Střední odborná škola managementu a práva s.r.o., Střední zdravotnická škola a Obchodní akademie, Gymnázium Rumburk), pedagogicko-psychologická poradna
- místní pobočka Úřadu práce
- Policie ČR a Městská policie (velitel Policie ČR, zaměstnanec kriminální policie v Rumburku, velitel Městské policie Rumburk, vedoucí programu prevence kriminality, asistenti prevence kriminality), Polizeistandort Seifhennersdorf
- zástupci realitních kanceláří, majitelé ubytovacích kapacit
- majitelé a provozovatelé krizového bydlení

Data z těchto rozhovorů byla následně přepsána do elektronické podoby a pro účely další analýzy okódována, aby bylo umožněno propojení se zbytkem empirického materiálu. K analýze těchto kvalitativních dat byl opět použit software Atlas, který umožnil sdílení kódů a analytických poznámek v rámci výzkumného týmu.

1.3 POLOSTRUKTUROVANÉ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY S OBYVATELI OHROŽENÝMI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A NÁHODNÉ NEFORMÁLNÍ ROZHOVORY S OBYVATELI

Další stěžejní částí výzkumu bylo šetření mezi obyvateli Rumburku a Starých Křečan, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. Tyto rozhovory byly převážně zaměřené na oblast bydlení, zaměstnanosti a využívání vybraných sociálních služeb, které poskytuje město/obec a/nebo místní neziskové organizace. Šetření dále mapovalo, komparovalo a verifikovalo údaje zjištěné v rámci desk research a od aktérů z řad instituční sféry. Dále byly prováděny i četné doplňkové neformální rozhovory při náhodných setkáních s obyvateli analyzovaných obcí.

Rumburk - Během výzkumu bylo realizováno celkem 38 hloubkových rozhovorů na téma sociální, ekonomické, bytové a zaměstnanostní situace ve městě. Pokusili jsme se shromáždit pestrý vzorek respondentů, zahrnující sociálně slabě obyvatele napříč různými lokalitami a rodinami, různého pohlaví a věku. Kritériem pro výběr respondenta byla jeho:

- sociálně slabá situace
- bydliště v tzv. problémových domech (potencionálních sociálně vyloučených lokalitách), nebo v domech (lokalitách), kde je vysoká kumulace osob ohrožených sociálním vyloučením, či v jiných nestandardních podmínkách
- etnicita (zaměřovali jsme se na Romy s cílem zmapovat situaci Romů ve městě, pro srovnání jsme zařadili i neromské respondenty)

Staré Křečany - Ve Starých Křečanech bylo realizováno celkem 15 hloubkových rozhovorů na téma sociální, ekonomické, bytové a zaměstnanostní situace v obci a regionu. Výběr respondentů proběhl ve spolupráci s Jaroslavem Grundzou, romským aktivistou a ředitelem střední školy v Rumburku, který žije ve S. Křečanech od narození. Vzhledem k malému počtu romských obyvatel bylo možno navštívit téměř všechny romské domácnosti. Část z nich (celkem 10) patřila mezi obyvatele ohrožené sociálním vyloučením. Kromě toho jsme se zaměřili na neromské obyvatele v těžké sociální situaci (3 respondenti). Vzhledem k celkově problematické sociální situaci v obci není jednoduché stanovit, kdo do takové kategorie patří. Lze předpokládat, že do druhé zmíněné skupiny by šlo zařadit další osoby, které jsou pro místní méně viditelné než vytipovaní respondenti

Data z polostrukturovaných rozhovorů byla transkribována a okódována. Část dat, která jsme shledali vhodnými ke kvantifikaci a vzájemné komparaci, byla přepsána do excelové tabulky a následně proběhlo jejich vyhodnocení.

1.3.1 Charakteristika respondentů, se kterými byly realizovány hloubkové rozhovory:

Pohlaví respondentů - Mezi respondenty v Rumburku byla polovina mužů (19) a polovina žen (19). Ve Starých Křečanech proběhla většina rozhovorů v přítomnosti celé rodiny. Pokud vytipujeme v každé domácnosti jednoho hlavního respondenta, tak byl poměr mužů – žen 6:9.

Věk respondentů - o výzkumu byli v Rumburku zahrnuti dospělí respondenti všech věkových kategorií. Nejmladšímu respondentovi bylo 19 let, nejstarším 64. Většina respondentů byla středního věku mezi 30 a 49 roky (celkem 21). Ve Starých Křečanech nebyl věk respondentů detailně zaznamenáván. Lze ale říci, že věková distribuce byla podobná jako v případě Rumburku.

Etnicita respondentů - Výzkumný vzorek v Rumburku zahrnoval celkem 29 Romů a 9 neromů. Svou etnickou příslušnost všichni dotazovaní otevřeně deklarovali. Ve Starých Křečanech bylo do výzkumu zahrnuto 12 romských respondentů a 3 neromští respondenti.

Vzdělání respondentů - Převážná většina respondentů v Rumburku (celkem 31) má základní vzdělání. Do této položky spadají i osoby s nedokončeným základním vzděláním, v rámci výzkumu jsme tyto dvě skutečnosti nerozlišovali. Šest respondentů je vyučeno (absolventi SOU nebo OU), jeden respondent své vzdělání neuvedl. Vyšší stupeň vzdělání neměl nikdo z respondentů.

Bydliště respondentů - Jak jsme již zmínili, bydliště respondenta bylo v Rumburku jedním z hlavních kritérií výběru respondentů. Nejvíce respondentů, celkem 17, bydlelo v tzv. problémových domech. Sedm respondentů bydlelo v nájemním bydlení v bytových domech, které nenesou nálepku tzv. problémových domů. Dalších sedm respondentů bydlelo ve vlastním rodinném domě. Všichni respondenti zahrnuti v této položce jsou romští majitelé (nebo jejich rodinní příslušníci).¹ Pět respondentů bydlelo v zařízeních krizového bydlení. Do této kategorie řadíme respondenty, kteří

¹ Touto kategorií obyvatel se zabýváme v kapitole věnující se Identifikaci sociálně vyloučených lokalit.

bydleli na jedné z ubytoven nebo v azylovém domě. Dva respondenti obývají v současnosti městské byty, dříve ale bydleli i oni v tzv. problémových domech.

Situace respondentů v oblasti bydlení se ve Starých Křečanech výrazně liší od situace v Rumburku. Z 15 respondentů bydleli jen dva v domech, které lze v kontextu Starých Křečan označit jako tzv. problémové. Jednalo se o domy v špatném technickém stavu. Jeden z těch respondentů je fakticky bezdomovec, který žije s povolením majitele v opuštěném domě. Osm respondentů bydlelo ve vlastních domech a tři v obecních bytech. Jeden z domů, který je v majetku obce, je však také vnímán jako tzv. problémový dům.

Zaměstnanost respondentů - Z 38 respondentů v době realizace rozhovorů v Rumburku pracovali pouze tři.² Ostatní (35 osob) byli nezaměstnaní, z toho 22 dlouhodobě. Ve Starých Křečanech byla situace i v této oblasti výrazně odlišná. Celkem sedm respondentů pracovalo (z toho další 3 byli v invalidním důchodu, ovšem ne vždy s nárokem na vyplacení důchodu) a jeden pobíral starobní důchod. V dalších 3 případech pracovali aspoň jiní členové domácnosti. Pokud se podíváme na domácnosti, tak byly jen dvě domácnosti bez člena, který by pravidelně pracoval.

1.4 TERÉNNÍ ŠETŘENÍ, ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ A PASPORTIZACE

V průběhu výzkumu jsme realizovali také důkladné terénní šetření obou sledovaných obcí a jejich nejbližšího okolí. Šetření probíhalo průběžně po celou dobu strávenou v terénu, která sestávala celkem z 34 dní v rámci sběru dat v lokalitách. Během terénního šetření a realizace rozhovorů jsme vedli také záznamy z pozorování podle předem stanovených okruhů. V domácnostech jsme sledovali mj. stav nemovitosti, napojení na energie apod. a další důležité interakce. Zúčastněné pozorování zahrnovalo také provádění zápisků z rozhovorů, vedení terénního deníku, dokumentaci a fotodokumentaci.

Kromě toho jsme se snažili průběžně a opakovaně pasportizovat rodinné a bytové domy, které obývají osoby ohrožené sociálním vyloučením. Do pasportizace jsme zapojili místní romské aktivisty a místní terénní sociální pracovníce. Výstupy posloužily zejména jako podklad ke kapitolám Identifikace sociálně vyloučených lokalit a Bydlení. Pasportizace zahrnovala zejména:

- mapování ubytovacích kapacit, jejich stavu a cen bydlení, zejména ubytoven, azylových domů a dalšího krizového bydlení
- mapování městského a obecního bytového fondu
- pasportizaci opuštěných budov, squatů a jiných alternativních způsobů bydlení
- observaci lokálního dění (se zaměřením na objekty s vyšší koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením)

² Zajímavostí je, že všechny tyto tři pracující osoby byly ženy. Z nich dvě pracovaly v sociálních službách, jedna jako kuchařka. Jedná se do značné míry o náhodu, že jsme nenarazili mezi respondenty např. na pracující v rámci VPP, kterých jsou v Rumburku na čtyři desítky. Několik respondentů sdělilo, že jejich partneři či partnerky VPP vykonávají (celkem 10 osob). To, že jsme rozhovor neprováděli přímo s nimi, bylo dáno zřejmě tím, že jsme rozhovory realizovali většinou během pracovních dnů/ pracovní doby.

1.5 ZMĚNA METODOLOGIE OPROTI ZADÁVACÍ DOKUMENTACI

Zásadním metodologickým rozhodnutím bylo neprovádět 80 dotazníkových sond v domácnostech sociálně vyloučených osob, ale místo toho provést celkem minimálně 25 polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s nízkopříjmovými domácnostmi v Rumburku a 15 polostrukturovaných hloubkových rozhovorů ve Starých Křečanech³. Tato změna byla odsouhlasena zadavatelem po zjištění lokálních potřeb a preferencí a po konzultaci s několika klíčovými místními aktéry.

Ke změnám došlo z následujících důvodů:

- Sběr dotazníků podle původního zadání ASZ by byl do značné míry problematický a sporný. Z právního hlediska je nutné respektovat zákon o ochraně osobních údajů a požadavek na dostatečnou informovanost respondentů. Problematická je rovněž etika při sběru a využívání citlivých údajů, zajištění anonymity. Nejdůležitějším důvodem pro upuštění od sběru 80 dotazníků je pak především jejich nízká reprezentativnost, nejednoznačnost určení sociálně vyloučené populace a nízká relevance pro zodpovězení výzkumných otázek situační analýzy.
- Zadání specifické studie ve městě Rumburk a v obci Staré Křečany vyžadovalo metodiku odpovídající výzkumným otázkám. Jako nejvhodnější metoda získávání dat se ukázaly hloubkové polostrukturované rozhovory popsané výše.
- Zkušenosti realizátora i výzkumníků s vyplňováním a zpracováváním dotazníků potvrdily známý fakt, že pro tento druh výzkumu není dotazníková metoda vhodná, jelikož odpovědi jsou mnohdy nevypovídající a do určité míry fabulované a otázky zůstávají nepochopené. Navíc dotazníky nedokážou pokrýt širší individuálních příběhů a zkušeností, které jsou přitom pro celkový kontext klíčové.

1.6 PŘEHLED DAT

- rozhovory s místními institucionálními aktéry a dalšími aktéry ve sférách relevantních pro SA: celkem 54 rozhovorů v období květen až prosinec 2013 (podrobněji viz příloha)
- terénní pozorování v romských domácnostech: návštěva 25 domácností ve Starých Křečanech a v Rumburku v období květen až říjen 2013, terénní poznámky v rozsahu 67 NS
- hloubkové rozhovory na téma bytových trajektorií s celkem 53 nízkopříjmovými domácnostmi v Rumburku a Starých Křečanech
- pasportizace bydlení nízkopříjmových skupin obyvatelstva, celkem 34 bytových a rodinných domů v Rumburku, tři zařízení krizového bydlení, 10 opuštěných objektů v Rumburku a 11 bytových a rodinných domů ve Starých Křečanech
- rozhovory s majiteli nemovitostí obývaných sociálně slabými obyvateli: 4, terénní zápisky o délce 12 stran

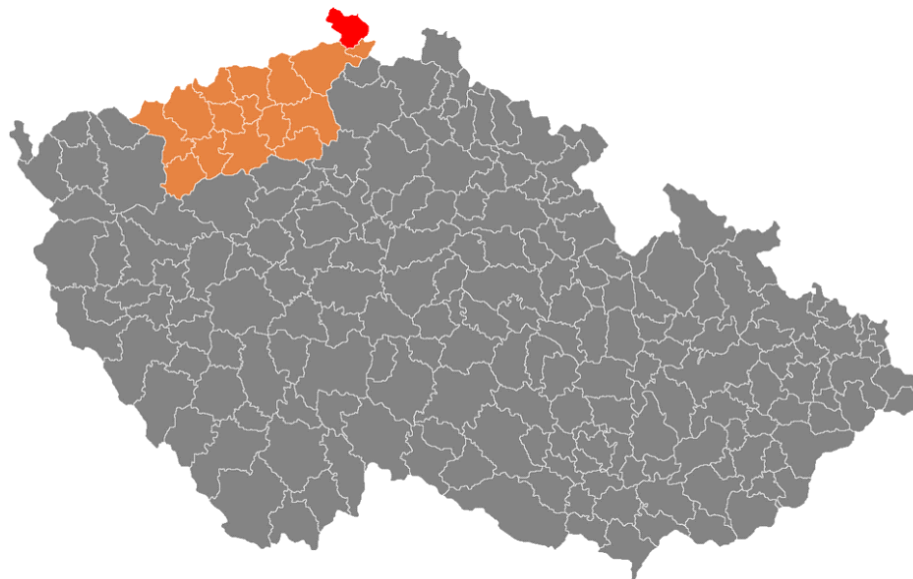
³ Proběhlo 38 polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s nízkopříjmovými domácnostmi v Rumburku a 15 polostrukturovaných hloubkových rozhovorů ve Starých Křečanech.

2 SOCIOEKONOMICKÁ SITUACE V RUMBURKU A STARÝCH KŘEČANECH

2.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY MĚSTA RUMBURK, OBCE STARÉ KŘEČANY A ORP RUMBURK

Město Rumburk a přilehlá obec Staré Křečany leží v bývalém okrese Děčín, který se rozkládá v nejseverovýchodnější části Ústeckého kraje – v Šluknovském výběžku. Dle údajů Regionálního informačního servisu z roku 2013 žije v současné době 11 147 obyvatel v Rumburku a 1 265 ve Starých Křečanech. Katastrální plocha Rumburku je 2 472 ha a Starých Křečan 3 675 ha. Rumburk se skládá ze tří místních částí: Rumburk, Horní Jindřichov a Dolní Křečany. Obec Staré Křečany se skládá z šesti místních částí: Staré Křečany, Brtníky, Panský, Valdek, Nové Křečany a Kopec. Rumburk a Staré Křečany tvoří spolu s německým Seifhennersdorfem, Varnsdorfem a německým Grossschönau pás sídelní aglomerace, která se nachází v údolí řeky Mandavy a je na třech místech protnuta česko-německými státními hranicemi.

Obrázek 1: Poloha ORP Rumburk v rámci Ústeckého kraje a České republiky

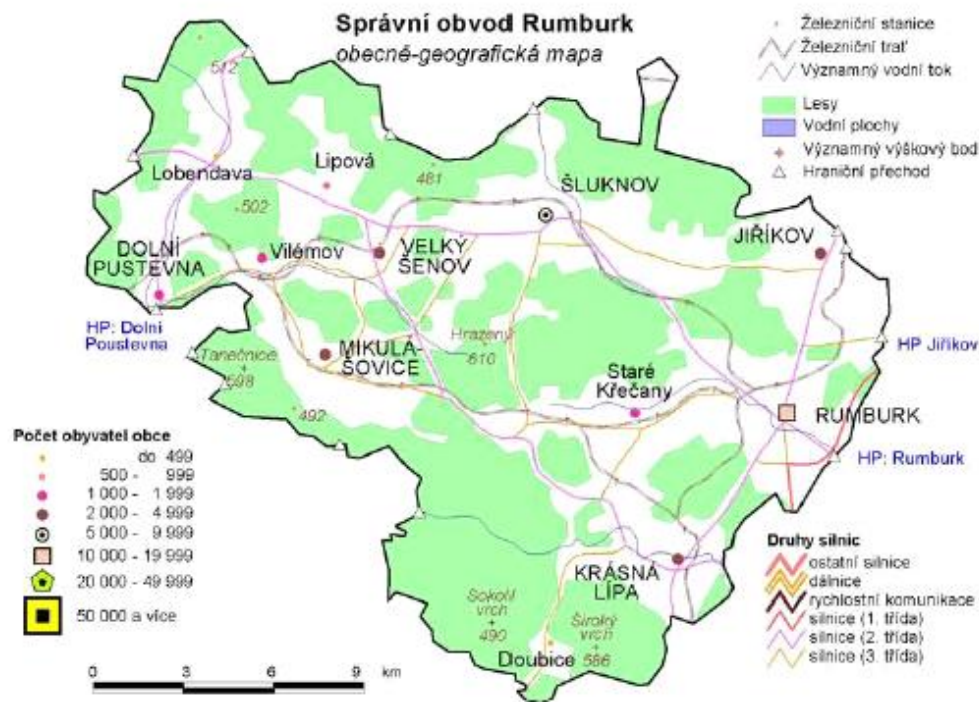

Městem Rumburk prochází silniční tahy II. třídy / č. 263 a 266. S okrajovými sídly a s hraničním přechodem je město spojeno silnicemi III. třídy. Silnice I. třídy s kamionovou dopravou je vedena kolem jihovýchodní části Rumburku. Dále Rumburkem i Starými Křečanami prochází regionální železniční trať, která je napojená jednak na cca 50 km vzdálené město Děčín, nebo na města Mladá Boleslav a Nymburk. Další tratě vedou do Dolní Poustevny, Jiříkova / Ebersbach (mimo provoz) a Mikulášovic (jen víkendová doprava). V roce 2014 bude znovu otevřena trať z Dolní Poustevny do německého města Sebnitz, která má pro část Šluknovského výběžku přinést výrazně lepší spojení

jak s českým vnitrozemím, tak i s Drážďanami. Tratě v regionu jsou využívány zejména pro účely osobní dopravy.

Přestože výhodou lokality je blízkost hraničního přechodu, periferní geografická poloha v rámci České republiky je zároveň také faktorem, který podstatně ovlivňuje socioekonomickou situaci města Rumburk a obce Staré Křečany a znevýhodňuje je v jejich dalším rozvoji. Je přitom důležité upozornit na fakt, že i sousední region na německé straně (Východní Sasko) je ekonomicky velmi slabý a od r. 1989 utrpěl velkou migrační ztrátou populace. Kromě geografické polohy je dalším znevýhodňujícím faktorem tradiční ekonomická struktura Šluknovského výběžku, který kdysi býval silně orientovaný na textilní průmysl. Zejména Rumburk je městem s významnou tradicí průmyslové výroby a velkou kapacitou pracovních sil, většina výrobních provozů je v současné době utlumena, některé zcela zanikly. Rumburk, Staré Křečany i okolní region proto dlouhodobě sužuje vysoká nezaměstnanost a s ní související sociální problémy, dále pak také množství opuštěných a málo využitých výrobních ploch a objektů.

Obrázek 2: Dopravní infrastruktura v Šluknovském výběžku

Zdroj: Územně analytické podklady ORP Rumburk

Obrázek 3: Topografická mapa okolí Rumburku a Starých Křečan

Zdroj: toulavakamera.ceskatelevize.cz

2.1.1 Základní charakteristika ORP Rumburk / regionu Šluknovsko

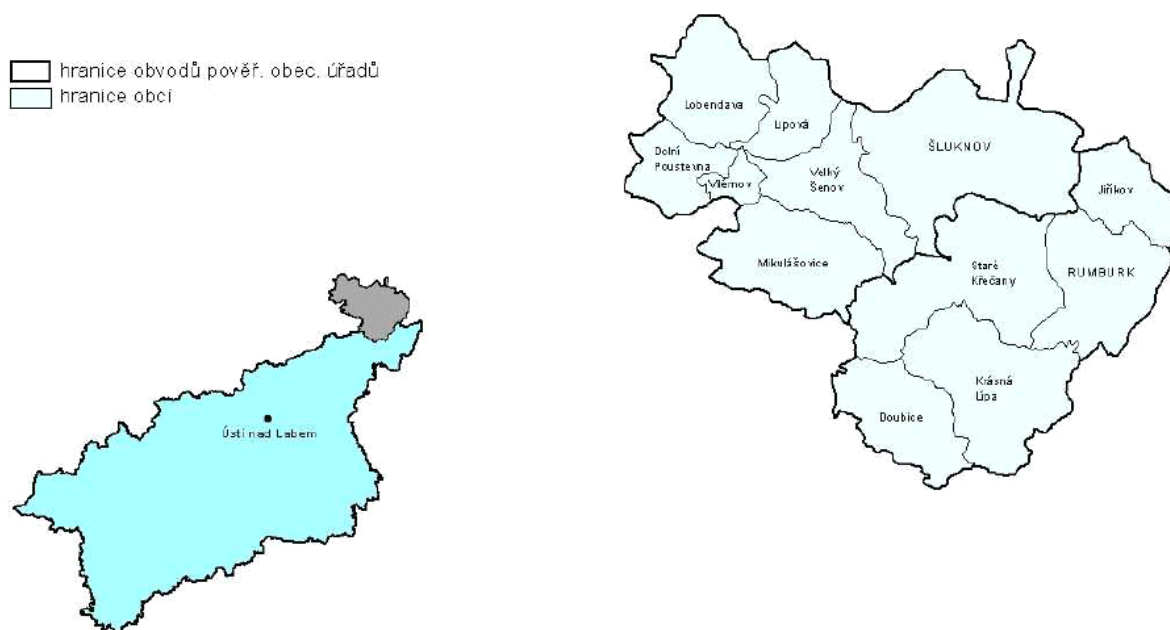
Město Rumburk je obcí s rozšířenou působností, jejíž území se rozkládá na 266 km², tedy 5 % území Ústeckého kraje. Do působnosti ORP Rumburk spadá 12 obcí, z nichž 7 má statut města (Dolní Poustevna, Jiříkov, Krásná Lípa, Mikulášovice, Rumburk, Šluknov, Velký Šenov). Ostatní obce jsou Doubice, Lipová, Lobendava, Staré Křečany a Vilémov. Ve správním obvodu žije v celkem 52 částech obcí 33 646 obyvatel, přičemž obyvatelstvo Rumburku, tedy sídla správního obvodu, tvoří 33 % obyvatel ORP. Hustota osídlení na území ORP je přibližně 128/ km². Správní obvod na jihu sousedí s územími ORP Varnsdorf a Děčín. Díky svému umístění ve výběžku je dále obvod ze tří stran obklopen územím Spolkové republiky Německo a nachází se zde proto několik hraničních přechodů.

Z hlediska grafického reliéfu je Šluknovský výběžek definován mírně kopcovitou Šluknovskou pahorkatinou a jižně položenými Lužickými horami. Na správním území se nachází několik významných chráněných oblastí: Národní park České Švýcarsko, Chráněná krajinná oblast Labské pískovce a Chráněná krajinná oblast Lužické hory. Jedná se tím pádem i o oblíbenou rekreační oblast, kde značná část původního domovního fondu slouží pro účely druhého bydlení.

Z hlediska vybavení území ORP technickou infrastrukturou jsou na tom lépe města a středy obcí, o něco hůře pak okrajové lokality a odloučené urbanizované části obcí. Technický stav původních inženýrských sítí (vodovod a kanalizace) je nevyhovující a vyžaduje obměnu. Poměrně dobrý je stav technické infrastruktury v Rumburku, hůře na tom jsou Staré Křečany, kde hlavní problém představuje nevyhovující stav odkanalizování.

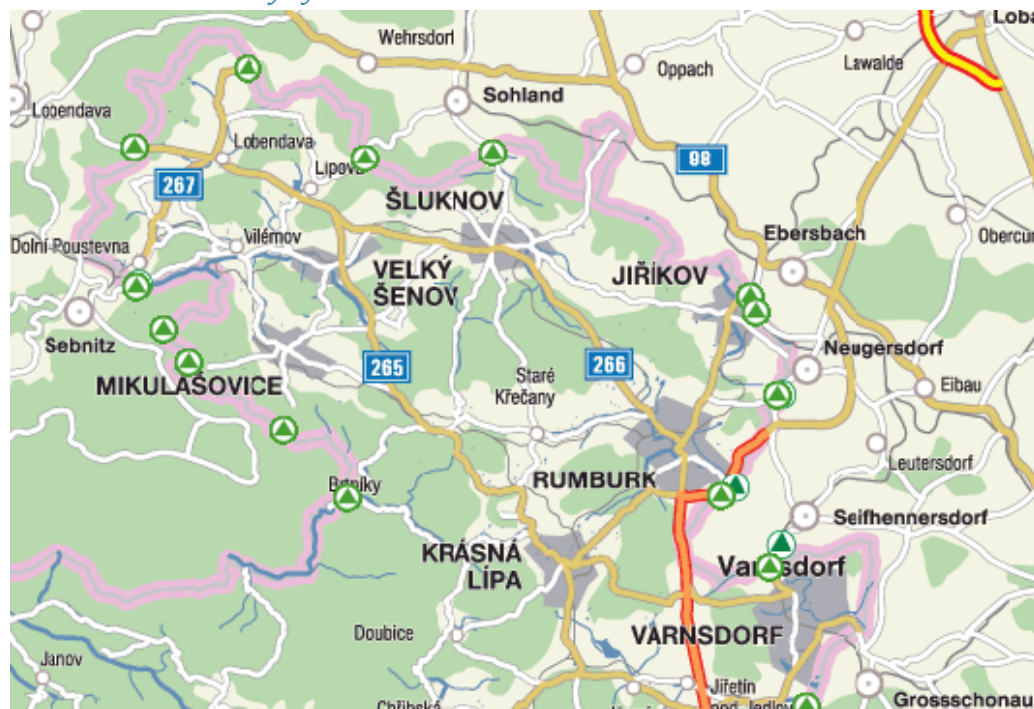
Struktura obyvatelstva a místní sociální situace v regionu značně utrpěly některými historickými událostmi a současným ekonomickým stavem regionu. Problematice se budou podrobněji věnovat následující podkapitoly.

Obrázek 4: Území ORP Rumburk

Zdroj: Územně analytické podklady ORP Rumburk

Obrázek 5: Šluknovský výběžek

Zdroj: Převzato z Novák a Temelová (2011)

2.1.2 Socioekonomický vývoj Rumburku a Starých Křečan

Rumburk, Staré Křečany i celý Šluknovský výběžek měly až do roku 1945 výrazný německý charakter a žilo zde smíšené českoněmecké obyvatelstvo. Panství Rumburk vlastnil v 16. století baron Georg von Schleinitz, který byl údajně osmým nejbohatším šlechticem v Čechách.

Ve většině Šluknovského výběžku bylo v minulosti hlavní formou obživy rolnictví a pasení dobytka, ale spolu s průmyslovou revolucí zde vzniklo mnoho výrobních provozů. Zejména Rumburk se stal významným průmyslovým městem, ve kterém se vyrábělo především plátenické, vlněné, bavlněné a soustružnické zboží. Proslulost si získala výroba véby⁴ a „rumburských“ kamen. Region byl nicméně výrazně zasažen světovou ekonomickou krizí ve 30. letech 20. století. V roce 1938 se celý Šluknovský výběžek stal podle Mnichovské dohody součástí Protektorátu Čechy a Morava, a značná část výroby byla silně vázaná na Německo. Během války byla vyhlazena většina židovského obyvatelstva (mezi ně patřili např. někteří vlastníci továren), po druhé světové válce pak došlo k odsunu většiny německého obyvatelstva. Důsledkem byl nejen demografický pokles, ale i ztráta sociálního a kulturního kapitálu. Naprostá většina továren byla v tomto období uzavřena.

V období socialismu v Rumburku pokračovala zdejší průmyslová tradice, zejména strojírenství, textilní výroba, potravinářství, stavebnictví, nebo též lesnictví a dřevozpracující průmysl. Největší místní podnik vyrábějící koberce a nábytkové látky byl roku 1949 přejmenován na Bytex. Ten se následně po rozpadu Bytex Liberec stal v roce 1990 akciovou společností Bytex Rumburk. Během socialismu došlo také k zbourání značné části původní zástavby a k jejímu nahrazení novými domy, zejména panelovými sídlišti (v 70. a 80. letech), rozvíjelo se tedy rovněž stavebnictví.

2.1.3 Obyvatelstvo Rumburku a Starých Křečan

Struktura obyvatelstva v Rumburku a ve Starých Křečanech byla stejně jako v celé oblasti Šluknovského výběžku významnou měrou formována některými historickými událostmi. Pro současnost má největší relevanci odsun německého obyvatelstva po druhé světové válce a následný přisun obyvatelstva nového, převážně českého a slovenského. Znovuosídlení Šluknovského výběžku se nicméně podařilo jenom částečně. Dnešní populaci regionu tvoří jen sedmina předválečného stavu, kdy Šluknovsko patřilo k nejhustěji osídleným regionům Československa. Ze srovnání dlouhodobého vývoje počtu populace ve Starých Křečanech s vývojem v Rumburku vyplývá, že pokles byl mnohem dramatičtější ve vesnicích a menších městech než v samotném Rumburku, kde se v důsledku výstavby sídlišť podařilo populaci stabilizovat. V posledních letech vykazuje Rumburk dokonce mírný nárůst počtu obyvatel.

⁴ Bavlněná tkanina používaná na výrobu ložního prádla.

Tabulka 1: Vývoj populace podle SLDB 1869 – 2001

Obec a část obc	Počet obyvatel												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Rumburk celkem	13 204	14 481	14 602	15 911	16 397	14 041	15 738	9 300	9 459	9 095	10 255	10 789	11 024
Rumburk 1	9 090	10 142	10 178	10 388	10 544	9 093	10 466	6 565	6 964	6 913	8 252	8 907	9 054
Rumburk 2-Horní Jindřichov	1 960	2 059	2 241	2 995	3 190	2 655	2 803	1 393	1 315	1 220	1 129	1 078	1 139
Rumburk 3-Dolní Křečany	2 154	2 280	2 183	2 528	2 663	2 293	2 469	1 342	1 180	962	874	804	831
Staré Křečany celkem	7 529	7 399	7 050	6 571	6 718	5 826	6 021	2 014	2 000	1 785	1 438	1 147	1 175
Brtníky	1 710	1 605	1 487	1 388	1 403	1 195	1 243	416	387	447	265	272	257
Kopec	411	397	381	324	291	245	270	27	25	18	64	3	7
Nové Křečany	1 612	1 582	1 465	1 328	1 288	1 072	1 071	296	275	223	174	155	174
Panský	232	166	167	144	132	112	116	16	25	24	58	3	2
Staré Křečany	3 269	3 426	3 350	3 201	3 415	3 039	3 156	1 204	1 248	1 039	858	705	721
Valdek	295	223	200	186	189	163	165	55	40	34	19	9	14

Zdroj: SLDB

Odsunem Němců zde byly zároveň mnohé tradice a sociální vazby narušeny. Noví obyvatelé neměli k místu a místní identitě osobní vztah. Výsledek může být popsán jako pocit vykořeněnosti a sociální nesoudržnosti. Místo původních obyvatel zaujala pestrá skladba přistěhovalců. Struktura obyvatelstva se dodnes vyznačuje vyšším podílem nečeských národností – v Rumburku je kupř. dle SLDB z roku 2011 109 obyvatel německé národnosti a 129 národnosti slovenské. Výraznější zastoupení má v obou obcích romská menšina, ačkoliv toto tvrzení nelze statisticky doložit, neboť Romové svou národnost v censu označují jako českou nebo ji neuvádí. V Rumburku je relativně významný také podíl vietnamské menšiny, která dle SLDB z r. 2011 čítá 78 osob, ale reálně se jeví jako mnohem početnější. Právě v bývalém okrese Děčín je podíl romské a vietnamské menšiny v celém Ústeckém kraji nejvyšší. Ve Starých Křečanech dle SLDB Vietnamci nežijí vůbec.

Ačkoliv se v souvislosti s mnoha negativními sociálními jevy a nedostupností práce často mluví o tom, že se sledovaný region postupně začíná vytlidňovat, počet obyvatel se ani v jedné z obcí v průběhu posledních čtyř dekád výrazně nezměnil, v Rumburku dokonce spíše mírně stoupal. Počet přistěhovalých a vystěhovalých se v průběhu sledovaného období průběžně měnil a vzájemně vyrovnával, k větší míře migračního úbytku obyvatel docházelo spíše v 70. a 80. letech minulého století. Zejména v Rumburku byl však tento úbytek dorovnáván přírůstkem přirozeným. V posledních cca deseti letech se počet obyvatel jeví jako relativně stabilizovaný. Zatímco vzdělanější obyvatelstvo často z regionu zcela odchází, v rámci regionu se nejvíce stěhují zejména sociálně slabší rodiny (viz kapitoly věnované migraci).

Do budoucna bude pro demografický vývoj sledovaných obcí představovat značný problém trend **stárnutí obyvatelstva**. Rumburk a Staré Křečany se na jednu stranu podobně jako celý Šluknovský výběžek vyznačují progresivní věkovou strukturou, kdy děti do 14 let svým počtem převyšují počet obyvatel ve věku nad 65 let. Populace v celém Česku však prochází procesem stárnutí a tím pádem se bude postupně zvyšovat procentuální zastoupení lidí v seniorském věku také v Ústeckém kraji. Stejný trend se bude týkat i Rumburku a Starých Křečan. Tento trend může být navíc výrazně posílen migrací mladých do jiných regionů podle odhadů (Novák a Temelová 2011) se podíl obyvatel Ústeckého kraje ve věku nad 65 let v průběhu této a následující dekády zvýší o 9 procentních bodů.

3 OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

3.1 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY V RUMBURKU A VE STARÝCH KŘEČANECH

Ve městě Rumburk ani v obci Staré Křečany nenalezneme žádné prostorově vyčleněné lokality, které bychom mohli označit za sociálně vyloučené. Jedinou výjimkou prostorové segregace sociálně slabých osob představují **ubytovny „V2“ a „Na svahu“**, situované cca 3,5 km od centra města v prostorách bývalého hraničního přechodu (komplex budov bývalé celnice), kterým se v této kapitole budeme věnovat samostatně. **Nenalezneme zde však model sociálně vyloučené lokality, který je běžný v jiných městech České republiky: tj. sociálně či etnicky prostorově segregované „ghetto“, jehož obyvatelé by měli ztížený přístup ke službám a zdrojům určeným pro běžné obyvatele měst.**

Sociální, ekonomická i etnická skladba obyvatel jednotlivých částí nebo ulic města či obce je relativně pestrá, bez výrazných prostorových shluků s koncentrací pouze určitého socioekonomického typu obyvatel. Můžeme pouze hovořit o tom, že na určitých ulicích např. **města Rumburk** je výraznější podíl sociálně i ekonomicky slabšího obyvatelstva (např. ulice Palackého, SNP, dříve také ulice Pražská nebo Nerudova), nejedná se ale o kontinuální koncentraci tohoto typu obyvatel, ve všech případech se zde vyskytují také domy obývané běžnou populací, obchody, restaurace či jiná zařízení využívaná všemi občany města i jeho návštěvníky. **Ve Starých Křečanech** se sociální rozdíly nikterak neprojevují v prostorové struktuře obce. V obci najdeme v běžné zástavbě několik domů v problematickém technickém stavu a jiné domy obydlené chudými obyvateli.

Skutečnost, že se v Rumburku ani ve Starých Křečanech nevyskytují „klasické“ sociálně vyloučené lokality ale neznamená, že zde nenalezneme velký počet osob, o nichž můžeme hovořit jako o sociálně vyloučených nebo jako o ohrožených sociálním vyloučením. Jedná se o jednotlivce, rodiny nebo skupiny osob, které můžeme označit jako sociálně slabé, pro které je společným znakem nízké vzdělání, nízká kvalifikace, nezaměstnanost nebo nestabilní zaměstnání či zaměstnání s nízkými příjmy, ohrožení ztrátou bydlení či bydlení v nevhodných podmínkách, vysoká zadluženost, případně také kumulace sociálně patologických jevů (alkoholismus, gamblerství, drogy, trestná činnost atp.).

Na území obou obcí pak nalezneme řadu bytových i rodinných domů, které obývají tito sociálně slabí jedinci nebo sociálně slabé rodiny. Tuto skupinu obyvatel je velmi složité přesně kvantifikovat, je však možné kvantifikovat domy, které sociálně slabé osoby obývají. Jak již jsme zmínili, tyto domy jsou v Rumburku i ve Starých Křečanech začleněné mezi další domy ve městě či v obci.

Z důvodu neexistence sociálně vyloučených lokalit je v kontextu Rumburku i Starých Křečan do značné míry irelevantní věnovat se tématům uvedeným Agenturou pro sociální začleňování v zadávací dokumentaci, jako je kvalita infrastruktury v sociálně vyloučených lokalitách, veřejný prostor a jeho úprava nebo dostupnost a kapacita poskytovatelů veřejných a sociálních služeb pro

obyvatele sociálně vyloučených lokalit atp. Veškerý veřejný prostor objektů obývaných sociálně slabými obyvateli je společným prostorem užívaným ostatními obyvateli města, tyto objekty jsou napojené na stejnou infrastrukturu atp. Obyvatelé bytových a rodinných domů, o kterých budeme dále hovořit, mají stejnou možnost navštěvovat a využívat služby a instituce, jako kterýkoliv jiný obyvatel města. To, že tomu zejména v případě některých služeb vždy tak není, je dáno jinými bariérami nebo mechanismy, které budou dále popsány. Jedinou výjimkou je v případě Starých Křečan kvalita vody, kterou popsal jeden respondent bydlící v městském bytě jako závadnou. Obec Staré Křečany nemá veřejný vodovod a problémy s kvalitou vody proto souvisí s lokálními zdroji znečištění (v případě respondentů za ni může údajně blízká silnice). Výzkumníkům není známo, do jaké míry se tento problém vyskytuje i v dalších domech ve Starých Křečanech.

V dalším textu se budeme Rumburku a Starým Křečanům věnovat odděleně.

3.2 RUMBURK - DOMY OBÝVANÉ OSOBAMI OHROŽENÝMI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Jak jsme zmínili, v Rumburku (kromě ubytoven, viz dále) není žádná prostorově vyčleněná sociálně vyloučená lokalita. Několik bytových domů však obývají výhradně osoby s nízkými příjmy, často v tíživé sociální situaci. Majitelé některých těchto objektů se navíc přímo na tuto cílovou skupinu obyvatel orientují, čímž utvrzují jejich sociálně vyloučené postavení v rámci společnosti. Obyvatelé těchto domů jsou navíc postiženi symbolickým vyloučením, což znamená, že jim okolní společnost přisuzuje určité charakteristiky typické pro život v sociálním vyloučení. Nejtypičtějším projevem tohoto je, že jsou často označováni za neplatiče, „flákače“, „socky“, „problémové“ a „nepřizpůsobivé“ osoby. Na základě těchto charakteristik je k nim pak také přistupováno. Objekty, ve kterých jsou takto stigmatizováni lidé koncentrováni, nazývají ostatní obyvatelé města většinou „problémovými domy“⁵, „cikánské domy“ (aniž by musely být nutně obydleny Romy) atp. Jeden z domů je v celém městě znám jakožto „dům hrůzy“.⁶ Všechna tato apelativa a hodnocení dokládají, že právě symbolické vyloučení je v případě Rumburku důležitým faktorem, který posiluje sociální vyloučení osob žijících v těchto domech. Pokud k tomu přidáme fakt, že z těchto domů je složité se vystěhovat, zejména vzhledem k faktické diskriminaci na bytovém trhu, můžeme hovořit o znásobujícím se sociálním vyloučení nebo také o dvojité marginalizaci.

Při našem pobytu v terénu a při důkladné pasportizaci jsme zmapovali celkem 34 objektů, které obývají výhradně a koncentrovaně:

⁵ Autoři výzkumu opakovaně diskutovali a zvažovali vhodnost užívání tohoto termínu. Ve hře stála také alternativa „sociálně vyloučené domy“ nebo „objekty s vysokou koncentrací sociálně vyloučených osob“. Nakonec jsme se přiklonili k apelativu „problémové domy“, který je lokálně běžně zažitý. Autoři výzkumu nesdílejí představu, že jsou domy skutečně problémové, a chtějí se od této zkratky distancovat zpřesněním označení těchto domů na „tzv. problémové domy“, což má značit, že domy jsou jako problémové nazývány. Jsme si přitom vědomi, že reprodukce tohoto označení může vést k dalšímu utvrzování symbolické exkluze jejich obyvatel.

⁶ Na otázku, kde na jedné z ulic tento dům nalezneme, nám řekli nejmenovaní informátoři z řad institucionální sféry: „To poznáte už podle smradu.“ Toto vyjádření dokládá míru stigmatizace obyvatel těchto objektů.

- nízkopříjmoví obyvatelé
- sociálně slabí obyvatelé
- Romové

Tyto výše uvedené charakteristiky se u mnohých jednotlivců prolínají, nemusí však být vždy souběžné, tudíž:

- neplatí, že všichni Romové ve městě jsou sociálně slabí a mají nízké příjmy;
- neplatí, že všechny domy obývané romskými rodinami jsou vnímány jako problémové;
- neplatí, že všichni sociálně slabí nebo všichni obyvatelé tzv. problémových domů jsou Romové

Těchto 34 vytipovaných nemovitostí lze rozdělit do dvou základních kategorií, které potom lze dále dělit na další dvě podkategorie. **Pro rozdělení do těchto kategorií jsme zvolili dvě hlavní kritéria: etnicita majitele domu a vnímání (pověst) domu ve veřejném diskursu.**

V sedmnácti případech byl majitelem domu soukromý majitel, fyzická nebo právnická osoba, z většinové společnosti (viz dále kapitola 3.2.3). Tito majitelé v pronajímaných objektech ani v jednom případě sami nebydlí. Část těchto objektů je vnímána jako problémová, část je vnímána více méně neutrálně, resp. tyto domy se při explicitním vyjmenování problémových míst ve městě neobjevují.

V sedmnácti případech byla majitelem nemovitosti romská rodina (viz dále, kapitola 3.2.5). Romští majitelé ve všech případech v domě sami bydleli, často ještě s dalšími příbuznými. Některé tyto domy jsou v tomto případě vnímány jako problémové, jiné jsou vnímány neutrálně.

3.2.1 Domy vlastněné soukromými majiteli – neromy

V 17 bytových domech vlastněných soukromým majitelem – neromem, je celkem přibližně 250 bytů, Romové z toho obývají asi 50 – 60 bytů. Celkem v nich žije přibližně 200 – 250 Romů. Zbytek obyvatel těchto domů tvoří neromské sociálně slabé rodiny nebo osoby, jejichž počet můžeme odhadnout na přibližně 500⁷. O většině z těchto domů se hovoří jako o objektech, ve kterých majitel ubytovává Romy, a to i v případě, kde zde dnes Romové bydlí jen sporadicky. Při pasportizaci bylo odhaleno šest bytových domů, ve kterých dnes bydlí již jen jedna romská rodina, ve dvou případech etnicky smíšená. Nálepka „romského domu“ na domech ulpívá a odrazuje zájemce o bydlení ze střední třídy. Často sem přicházejí sociálně slabí zájemci o bydlení z řad majority. U většiny bytových domů vlastněných soukromým majitelem byla zaznamenána **vysoká fluktuace obyvatel**. Tou se budeme podrobněji zabývat v rámci kapitoly Migrace.

⁷ Zde vycházíme z pracovního indexu, který jsme si stanovili na základě SLDB 2011: počet osob na jeden obydlený byt je cca 2,6. K počtu pěti set sociálně slabých neromských obyvatel v Rumburku dospěly jinou cestou i autorky Analýzy migračních trendů na Šluknovsku.

Pouze ve čtyřech bytových domech vlastněných soukromým majitelem žijí Romové, a podle všeho tomu tak bylo i v nedávné minulosti. Dva z těchto domů mají po celém městě pověst tzv. problémových domů, ve kterých se kumulují sociálně patologické jevy.

Ve čtrnácti bytových domech žijí Romové spolu s neromy. Z toho v šesti objektech početně převažují neromové, Romové v nich dnes bydlí jen sporadicky, např. pouze v jednom bytě. V minulosti býval podíl romských obyvatel v těchto nemovitostech vyšší. V osmi domech je poměr romských a neromských nájemníků přibližně stejný. Celkově se podíl Romů v těchto domech pohybuje od 15 % do 60 % z celkového počtu nájemníků. Tato čísla musíme brát jako pouhé odhady. Přesné složení nájemníků (hlavně u velkokapacitních bytových domů) nelze zjistit a navíc se rychle proměňuje. Tyto objekty se liší svým technickým stavem, přístupem majitelů, cenami i složením nájemníků. O třech z těchto objektů se hovoří jako o tzv. problémových domech, ve kterých se kumulují sociopatologické jevy. Jiné nemovitosti zahrnuté do popisu v této kapitole naopak nejsou okolím vnímané jako problémové.

Majitele bytových domů, které byly zahrnuty do pasportizace, spojuje skutečnost, že opakovaně a dlouhodobě ubytovávají Romy a další nízkopříjmové skupiny obyvatel, přičemž někteří z nich se na tyto skupiny obyvatel pravděpodobně cíleně soustředí. Část majitelů vlastní a pronajímá více bytových domů v Rumburku nebo i v dalších městech na území severních Čech. Na dva z těchto domů je na katastru nemovitostí vypsána exekuce, v obou případech se jedná o stejného majitele (Gastro Schmidt).

3.2.2 Tzv. „problémové domy“

Pět bytových domů vlastněných neromským majitelem je vnímáno snad všemi obyvateli města jako tzv. problémové domy. Jak bylo výše uvedeno, tyto domy jsou označovány jako objekty, ve kterých se kumulují sociálně patologické a další negativní jevy. Jedná se o komplex panelových domů na ulici SNP, v jehož několika vchodech bydlí sociálně slabí obyvatelé a několik romských rodin, dále o domy na ulici Palackého (č. 30 a 26), dům v ulici Vojtěcha Kováře 45 a dům Bezručova 27. Jako problémové byly některými komunikačními partnery nazvány i další domy, na tomto označení však nepanoval obecný konsensus. Technický stav těchto domů je velmi špatný až havarijní (s výjimkou panelových domů na ulici SNP, které majitel nyní začíná rekonstruovat). Majitelé se o nemovitosti příliš nestarají, na druhou stranu ale většinou nepožadují po zájemcích o bydlení kauci (opět s výjimkou domů na SNP), tudíž jsou domy otevřené nízkopříjmovým skupinám. Pro ty představuje bydlení v těchto domech z výše uvedeného důvodu mnohdy jedinou možnost. Jeden z našich respondentů (Rom, 35 let) k tomu vypovídá:

„Nemohli jsme nic sehnat na bydlení, tak jsme se obrátili na sociální odbor na jednu pracovníci. Ta nám tohle doporučila, že bere Romy a nechce kauci. Bylo to tady celý zničený, rozbouraný, ve zdi byla díra obrovská ven, asi metr, museli jsme to zazdít. Strop úplně celej plíseň. Smrad. Katastrofa. Vyhořelá elektroinstalace, nefungovala voda v kuchyni, nebyl tu ani sporák. Je to tu hrůza. Platíme tu strašný poplatky, ale bojíme se majiteli něco říct, aby nás nevyhodil. My

nemáme peníze na kauci. Kam bysme šli? Hledali jsme ten byt dlouho. Jednorázovku na kauci nám nedaj.“

3.2.3 Domy vlastněné romskými majiteli

Při pasportizaci bylo identifikováno celkem 17 domů vlastněných romskými majiteli. V těchto objektech bydlí přibližně 200 – 250 Romů. Jedná se většinou (celkem 15) o rodinné domy, ve dvou případech o domy bytové. Průměrný počet obyvatel jednoho domu je 10 – 15, pohybuje se ale od 5 osob do přibližně 30. Nejčastěji se jedná o několika-generační rodiny, tvořené rodiči, jejich dospělými dětmi a jejich vnoučaty. Majitelé (nebo jejich předci) koupili nemovitost nejčastěji ještě za minulého režimu (v pěti případech), často také v průběhu devadesátých let (pět domů). Ke koupi dvou domů, jednoho rodinného a jednoho bytového, došlo v průběhu posledních tří let. Podle našich zjištění byly pouze dva z těchto domů odkoupeny od města v průběhu privatizační vlny v 90. letech. Nejméně dva z domů vlastněných romskými majiteli bývají okolím považovány za tzv. problémové, respektive byly takto hodnoceny hlavně v minulosti, dnes se situace zlepšuje. Romských majitelů, kteří odkoupili v té době dům často za symbolickou částku od města, bylo přitom více, jejich počet bývá odhadován na 7 – 10. Jejich domy byly v průběhu následujícího desetiletí buď zabaveny v exekuci, nebo prodány další osobě.

Domy romských majitelů se nachází v několika případech ve středu města, další jsou rozesety po celém území Rumburku. Snad ve všech případech se jedná o domy postavené v předválečné éře, resp. v 19. století. Jejich velikost se různí. V případě rodinných domů nalezneme menší domy velikosti středního bytu 2+1 (ve třech domech), jiné sestávají ze dvou nebo tří bytových jednotek (tj. ze dvou bytů – 2x a tří bytů – 3x). Nalezneme zde také rozlehlý zemědělský statek s 5 – 6 byty nebo prostorné domy z předválečné éry, přestavěné na čtyři (4x) nebo pět (2x) bytů. Některé z těchto domů jsou v dobrém technickém stavu, po částečných rekonstrukcích, obklopeny udržovanou zahradou či dvorem. Jiné jsou před rekonstrukcí s nutnými opravami do budoucna, s neudržovanou nebo jen částečně udržovanou zahradou. Stav žádného z těchto domů nebyl shledán jako havarijní. Jejich technický stav je v průměru lepší než v domech s romskými a dalšími sociálně slabými nájemníky, jejichž majiteli jsou neromští podnikatelé. Stejně tak zahrady nebo dvory domů romských majitelů nejsou zavaleny odpadky a černou skládkou, jak tomu je nebo bylo např. u domu v ulicích Palackého 30 a Vojtěcha Kováře 45.

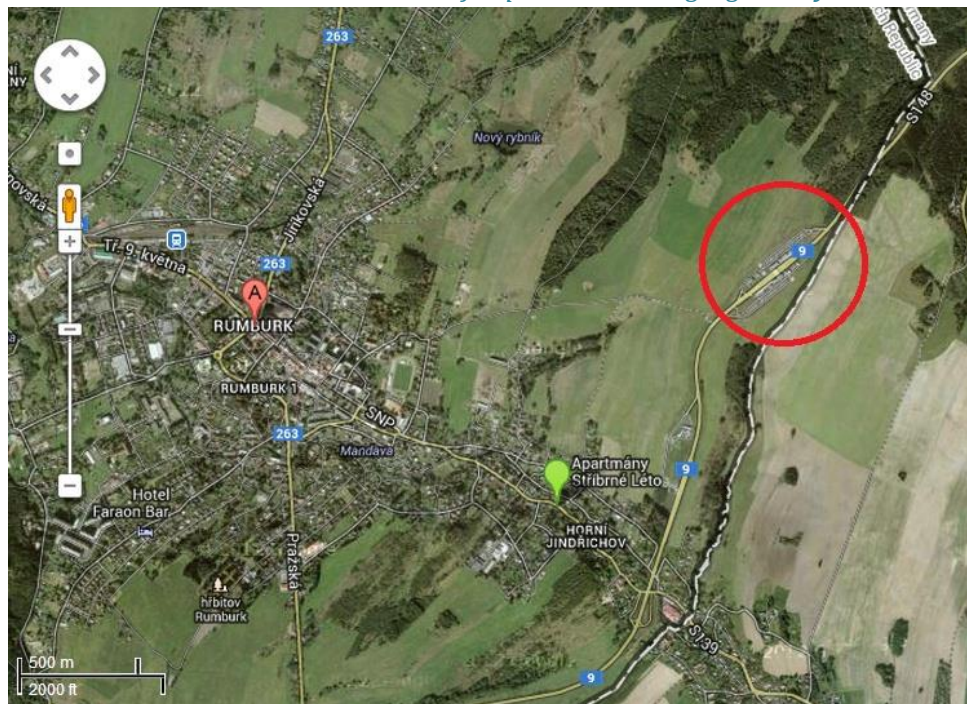
Dva domy vlastněné romským majitelem jsou domy bytové, oba s pěti byty. V obou těchto domech žije opět rodina majitelů nemovitosti. V jednom případě se jedná o rodinu více méně nukleární, obývací jen jeden ze čtyř bytů. V minulosti ale bydleli v domě také jiní nájemníci, po špatných zkušenostech s nimi majitel už byty dále nepronajímá. Informace o údajném neoficiálním pronajímání zbylých bytů nebyly při pasportizaci potvrzeny. Ve druhém případě romská majitelka pronajímá jeden či dva byty dalším nájemníkům (tj. mimo svou rodinu), v současné době dle jejích slov jen jeden z nich. V ostatních 4 bytech bydlí její rodiče a sourozenci s rodinami. Čtyři rodinné domy vlastněné romskými majiteli jsou dle katastru nemovitostí v exekučním řízení. Podle terénního šetření se u dvou z nich situace již vyřešila. V jednom případě došlo k dražbě domu a

odkoupení podílů v exekuci jiným majitelem viz výše, v druhém k vyrovnání dluhu. Tyto informace nám sdělili majitelé nemovitostí a nejsou potvrzené.

3.3 RUMBURK - PROSTOROVĚ SEGREGOVANÉ UBYTOVNY

Pokud lze o nějaké lokalitě v Rumburku hovořit jako o sociálně vyloučené, jsou to spolu sousedící ubytovny „Na svahu“ a „V2“. Obě ubytovny jsou výrazně prostorově i sociálně segregované. Na obou ubytovnách je nápadné to, že se nachází mimo město Rumburk, jsou umístěny na jeho severovýchodní periferii, mimo dosah ostatní zástavby. Vzdušnou čarou je občanská vybavenost města cca 2,5 km vzdálená, po komunikaci pak přibližně 4 km. Ubytovny jsou zřízeny ve vzájemně sousedících objektech, které jsou součástí někdejšího hraničního přechodu do Německa. Každá z ubytoven se nachází na jiné straně silnice – hlavního tahu do německého Neugersdorfu. Komplex objektů bývalého hraničního přechodu je obklopen poli a lesy. Pro ubytované je možné se do města dostat pouze dvěma způsoby, pěšky po hlavním silničním tahu, nebo přes pole.

Obrázek 6: Satelitní snímek znázorňující prostorovou segregaci ubytoven „Na svahu“ a „V2“

Zdroj: googlemaps

V obou případech jde o objekty v soukromém vlastnictví. Ubytovna „V2“ byla otevřena přibližně před 2 roky. Ubytovna „Na svahu“ funguje od března 2013 a v současné době je na prodej. Zatímco ubytovna „V2“ více méně splňuje představu ubytovacího zařízení, ubytovna „Na svahu“ je tomuto účelu mnohem méně přizpůsobená. Nachází se v objektu bývalé celnice, která byla v mezidobí přestavěna na kasino a obchod, o čemž svědčí především samolepky na oknech a barový výčep, využívaný dnes bez výrazného zásahu do interiéru či vybavení jako jediná kuchyň na ubytovně. Místnosti jsou od sebe navzájem oddělené tenkými, z větší části prosklenými stěnami a obyvatelé se

tudíž vzájemně vyrušují. Místnosti v ubytovnách zcela běžně sdílí vzájemně cizí lidé, na některých místnostech jsou až 4 lidé najednou. Cena se neodvíjí podle počtu místností, ale podle počtu osob. **Sociální vyloučenost dále zesiluje nedostupnost jakékoliv občanské vybavenosti (obchody, služby, veřejná doprava atp.), a neprovázanost se sítí sociálních služeb.** Ačkoliv na ubytovnách bydlí lidé se sociálními a jinými problémy, ani jedna z ubytoven není spojena se sociální službou. Fakt, že obyvatelé ubytoven jsou evidovaní jako klienti sociálního odboru MěÚ, neznamená, že je ubytovna dostatečně pokryta sociálními službami. Hlavní překážkou toho je značná vzdálenost obou zařízení. Na ubytovnu sice občasně dochází TSP městského sociálního odboru, nemá ale k dispozici služební automobil, a tak jsou i pro ni ubytovny velmi obtížně dostupné. TSP a další lidé zaměstnaní v oblasti sociálních služeb, ať už u MěÚ či z místních NNO, jsou zároveň také hlavními dodavateli klientů do ubytoven, především z důvodu absence alternativní možnosti.

Na ubytovnách se dále koncentrují (a zároveň sem jsou posíláni) lidé s nejrůznějšími sociálními patologiemi, což opět posiluje sociální exkluzi těchto zařízení. Během první návštěvy se v ubytovně nacházela mj. také matka s dítětem a těhotná nezletilá dívka. Tyto ženy a jedno dítě sdílely společný prostor s muži, z nichž někteří jsou letitými uživateli návykových látek, zejména alkoholu a pervitinu. Někteří jsou v důchodovém věku či v invalidním důchodu, jiní jsou naopak mladí muži propuštěni z ústavní péče. Dle výpovědi jedné z ubytovaných mají někteří muži na ubytovně problémy s osobní hygienou a s dodržováním nočního klidu po desáté hodině. Uvedla, že ubytovaní se často hádají a jsou celkově hluční, někdy se perou nebo se chovají jiným nepřiměřeným způsobem, který je vyvolán užíváním narkotik, kupř. „*se válí na zemi společné chodby*“. Také ubytované ženy nebyly zcela bezproblémovými obyvatelkami, některé z nich byly v minulosti trestně stíhané, případně mohou být agresivní a fyzicky napadat ostatní ubytované. Na základě výpovědí ubytovaných se lze domnívat, že některé ženy ubytované na ubytovně svou finanční situaci řešily prostitucí. Žádná z těchto skutečností ovšem nemění nic na faktu, že ubytovny jsou zcela nevhodným prostředím jak pro pobyt dítěte, tak i pro dlouhodobější pobyt jakéhokoliv dospělého člověka.

V současné době majitel ubytovny „Na svahu“ nabízí k prodeji i spolu s přilehlým objektem za 10 660 000 Kč. Dle inzerce realitní kanceláře LBC reality s.r.o., která prodej zprostředkovává, se jedná o výhodnou investici s návratností odhadovanou na 6 – 7 let.⁸

Někteří obyvatelé jsou na ubytovně ubytovaní jen „na oko“, to znamená, že zde mají hlášený pobyt, ve skutečnosti však tráví značnou část svého času v místě původního bydliště. Jeden respondent (Rom, 38) výzkumníci tvrdil, že měl od sociálního odboru „nařízené“ bydlení na ubytovně:

⁸ <http://realitymix.centrum.cz/detail/rumburk/prodej-restaurace-s-ubytovnou-rumburk-4623625.html> (zpřístupněno 5. 7. 2013).

⁹ O přesném významu tohoto termínu se můžeme pouze dohadovat. Jisté je, že na sociálním odboru pobyt na ubytovně nikdo nenařizuje. Mohlo jít ale o to, že na ubytovnu mladého muže poslala rodina, z toho důvodu, že jim s příjmem tohoto mladého muže již „nevycházely“ sociální dávky - s jeho příjmem překročily potřebnou výši nároku na příspěvek na bydlení. To je důvod, který vedl k fiktivnímu přechodnému přihlášení dvou dalších mladíků.

„Já jsem v té době neměl kde bydlet a měl jsem to nařízený přes sociálku. Ale já jsem se tam nezdržoval. Ani jednou jsem tam nespál.“

Dle způsobu fungování vyplácení sociálních dávek lze usoudit, že někteří lidé „na oko“ opouští své rodiny, aby tak zabránili odebrání příspěvku na bydlení, který je rodině vyplácen v závislosti na součtu příjmů všech členů domácnosti.

3.4 STARÝCH KŘEČANY - DOMY OBÝVANÉ OSOBAMI OHROŽENÝMI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Stejně jako v Rumburku ani ve Starých Křečanech neexistuje žádná sociálně vyloučená lokalita nebo území, na kterém by bylo kumulovaných více objektů obývaných nízkopříjmovými a sociálně slabými obyvateli. Existuje zde však řada objektů, ve kterých žijí většinou v nájemním bydlení lidé s nízkými příjmy v nevyhovujících podmínkách. Technický stav několika těchto objektů je špatný až havarijní. Jejich obyvatelé nemají finanční možnosti nebo sociální kompetence tyto objekty opustit a nalézt si jiné bydlení. V případě romských nájemníků je možnost přestěhovat se jinde ztěžována diskriminací na trhu s bydlením.

Při pasportizaci ve Starých Křečanech jsme postupovali podobně jako v Rumburku, s cílem zaměřit se na jednu stranu na objekty obývané Romy a na druhou stranu na domy a byty obývané sociálně slabými občany, tj. na nemovitosti, které jsou v některých případech vnímány jako problémové. Opět se potvrdil podobný výsledek jako v případě města Rumburk, a to, že rozhodně nelze dát rovnítko mezi domy obývané Romy a problémové domy. Tato korelace neplatí především v případě domů v osobním vlastnictví Romů. Stav těchto domů je většinou uspokojivý, domy jsou dobře udržované.

Při pasportizaci jsme vyčlenili několik subkategorií:

- domy ve špatném technickém stavu obývané sociálně slabými nájemníky vlastněné soukromým majitelem (neromem),
- domy vlastněné obcí,
- domy vlastněné romskými majiteli,
- prázdné objekty,
- domy v různých typech vlastnictví a v různém stavu, ve kterých se shlukují uživatelé nebo výrobci drog.

Při pasportizaci bylo identifikováno celkem 18 nemovitostí, které spadají do výše uvedených kategorií. V případě Starých Křečan však o to více než v případě Rumburku platí, že hranice mezi pasportizovanými objekty a jinými nemovitostmi je velmi křehká. Pasportizované domy jsme navštívili z důvodu, že nám byly označeny našimi informátory z řad instituční sféry jako „problémové“ nebo „potencionálně problémové“, nebo z důvodu, že jsme měli informaci, že zde žijí sociálně slabé nebo romské rodiny.

3.4.1 Domy vlastněné romskými majiteli

Domy vlastněné Romy byly předmětem pasportizace, přičemž se podobně jako v Rumburku potvrdilo, že se ve skutečnosti u většiny z nich o problémové domy nejedná. Ze sedmi navštívených domů vlastněných romskými majiteli jsme u třech označili technický stav nemovitosti jako „dobrý“, u dvou jako uspokojivý. V jednom případě se jednalo o dům, který byl dříve ve velmi dobrém stavu, dnes je opuštěný a situace kolem něj je nevyjasněná. V druhém případě se jednalo o dům ve špatném technickém stavu, který majitelka odkoupila před několika lety od obce.

U některých domů je patrné, že nelehká sociální situace jejich vlastníků a systém státní podpory pro bydlení, který nezohledňuje výši nákladů, jež mají lidé s nízkými příjmy v souvislosti s pokrytím údržby domu, může negativně ovlivnit stav domu. To je viditelné v několika případech, kdy majitelé z finančních důvodů odkládají nutné opravy. U domů vlastněných romskými majiteli se v současnosti nevyskytují případy exekuce, v minulosti k nim podle některých výpovědí zřejmě docházelo. Všeobecně lze říct, že zadluženost může být i zde rizikový faktor.

Všechny domy vlastněné romskými majiteli jsou rodinné domy, které obývá v pěti případech pouze rodina majitelů, i když v několika případech se jedná o rodinu rozšířenou. V případě výše popisovaného domu ve špatném technickém stavu majitelka v domě pronajímá dva byty dalším osobám, oficiálně je však zkolaudovaný jako jedna bytová jednotka.

3.4.2 Domy vlastněné soukromými majiteli (neromy)

Během pasportizace jsme navštívili celkem 10 objektů, které byly vytipované jako domy, ve kterých žijí sociálně slabé osoby nebo osoby ohrožené ztrátou bydlení. Ve čtyřech případech byl stav těchto domů shledán jako havarijní, v dalších třech jako špatný. Obyvatele těchto domů tvoří v jednom případě Romové, ve dvou případech sociálně slabí neromové, ve dvou případech uživatelé drog a ve třech případech v různém podílu sociálně slabí Romové a neromové. Z objektů v havarijním stavu jsou dva právně neobydlené, ve skutečnosti se v nich se souhlasem majitele zdržují jednotlivci bez domova. Jedná se ve své podstatě o trvale obydlené squaty, které jsou v havarijním technickém stavu. U několika těchto objektů jsme jejich technický stav shledali jako dobrý nebo uspokojivý, nicméně důvod, proč byl ten který objekt označen jako problémový dům, souvisí spíše s kriminogenním chováním jeho obyvatel – uživatelů a možná také výrobců nebo distributorů drog. Přesné dění v těchto objektech se v průběhu pasportizace nepodařilo zjistit.

3.4.3 Domy vlastněné obcí

Z objektů vlastněných obcí byl jeden předmětem pasportizace, a to z důvodu, že jej obývají sociálně slabí Romové. Stav tohoto domu s celkem třemi byty je špatný až havarijní, obec prý chystá v brzké budoucnosti opravu.

3.4.4 Nádražní budova ve Starých Křečanech

Velmi specifický objekt je nádražní budova ve Starých Křečanech, která je ve vlastnictví SŽDC. SŽDC budovu pronajala v čase návštěvy lokality podnikateli z Mikulášovic, který zde ubytoval sociálně slabé osoby (důchodce s nevidomou manželkou). Vybavenost objektu je pro staré lidi s těžkým zdravotním handicapem absolutně nevyhovující. Budoucnost objektu a jejích obyvatel byla v čase návštěvy velmi nejasná, SŽDC prý požadovala po podnikateli v důsledku debat o správném využití objektu ukončení nájemní smlouvy. Nájemník budovy dokonce hovořil o tom, že drážní pracovníci mají v plánu budovu strhnout. I když železnice v současnosti funguje jen o víkendech, jednalo by se bezesporu o ztrátu historicky cenné budovy. Zároveň by tím zmizel objekt, který by mohl sloužit jak k sociálnímu bydlení, tak i k jiným veřejným účelům (například volnočasový klub pro mládež). Doporučujeme proto, aby obec s SŽDC o budoucnosti budovy aktivně jednala.

3.5 ODHADY SOCIO-DEMOGRAFICKÝCH CHARAKTERISTIK SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ POPULACE

3.5.1 *Limity kvalifikovaných odhadů socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace*

Jak jsme již řekli, skutečnost, že v Rumburku ani ve Starých Křečanech **neexistuje žádná sociálně vyloučená lokalita (s výjimkou ubytoven „Na svahu“ a „V2“)**, znesnadňuje **odhady počtů i socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace**. Ve městech nebo obcích, kde existují jasně vytyčené prostorově segregované lokality, zahrnující celou ulici či více ulic nebo celou čtvrť, lze tyto odhady relativně bez problémů provést. V našem případě, kdy **tento úkol navíc velmi komplikuje fakt, že hranice mezi sociálně vyloučenými osobami - nízkopříjmovými skupinami - a běžnými obyvateli města je velmi tenká a nezřetelná**. Například ve Starých Křečanech ztěžuje identifikaci toho, koho považovat za osobu sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením ohroženou fakt, že výše nezaměstnanosti se zde dlouhodobě pohybuje nad dvaceti procenty. Téměř třetina obyvatel obce má nízkou kvalifikaci (32%), je zde i vysoké procento seniorů. Vzhledem k tomu, že mzdy pro nízkokvalifikované pozice jsou v Šluknovském výběžku velmi nízké, můžeme předpokládat, že široká skupina obyvatel je sociálně slabá. V rozhovoru starosta obce potvrdil tuto úvahu slovy:

„Osoby ohrožené sociálním vyloučením? To by byl dlouhý seznam, čtvrtina lidí tu nemá práci. A navíc vůči celorepublikovému průměru je tu skoro většina lidí nízkopříjmová.“

Vyšší nezaměstnanost ve Starých Křečanech může překvapit proto, že podíl nezaměstnaných je u křečanských respondentů výrazně nižší než u respondentů z Rumburku. Můžeme si to vysvětlit tím, že rozdíl v sociální situaci romských a neromských obyvatel je ve Starých Křečanech mnohem méně výrazný, než je tomu v případě Rumburku. Většina místních Romů bydlí ve Starých Křečanech už velmi dlouho ve vlastním domě nebo v obecním bytě.

3.5.2 Romové a sociální vyloučení

Častý problém, se kterým se v českém prostředí můžeme setkat, je používání označení *sociálně vyloučený* jako synonyma pro slovo *Rom / romský*. Postupovat takto zkratkovitě v případě Rumburku a Starých Křečan by bylo více než zavádějící. Romové představují velmi specifickou skupinu sociálně slabých osob, zejména kvůli tomu, že mnozí z Romů žijících v Rumburku nebo ve Starých Křečanech sociálně vyloučení ani sociálně slabí nejsou: žijí ve vlastních nemovitostech, mají relativně stabilní příjmy. Početní odhady takto integrovaných Romů jsou však opět aspoň v Rumburku složité. Na druhou stranu Romové představují skupinu, která je nejvíce ohrožena ztrátou bydlení kvůli existující diskriminaci na trhu s bydlením.

Jak tomu již u podobných výzkumů bývá, otázka na etnicitu osob ohrožených sociálním vyloučením byla během výzkumu vnímána komunikačními partnery z řad instituční sféry jako velmi zavádějící a nevhodná. Pracovníci městského úřadu i nevládních organizací se zdráhali používat etnickou kategorizaci a upozorňovali, že sociální vyloučení nebo ohrožení sociálním vyloučením je na etnické kategorii nezávislé.

Jedna sociální pracovnice městského úřadu uvedla na otázku, jaký je ve městě odhad počtu Romů, následující:

„Počet Romů, to je zavádějící, oni necítí se být Romy, přihlásilo se jich asi pět. Pak jsou tu bílí lidé, kteří žijí s Cikány nebo jen tak vypadají. Tady je to směska. A pak je tu pár Cikánů, který by se za Romy nechtěli vydávat. A taky Maďaři. Některý zase nevypadají a jsou. A jsou problémoví. A pak bílí, co jsou ještě víc problémoví. Spíše to dělme na sociálně slabší a ostatní, než na Romy a bílé, oni jsou promíchaný. Počet Romů se dá zjistit snad jedine podle jména. Takhle by to šlo počítat. Ale třeba Horváth je i Cikán i doktor. Tak tam toho doktora taky započítáme? Pak ale třeba Novákovi jsou bílí, co žijou jako Cikáni. Tak já je už taky počítám mezi Cikány. Asi se spíš zeptejte na sociálně vyloučené rodiny než na romské rodiny.“

Z pohledu jiných, zejména romských, respondentů, zůstanou hranice mezi etnickými skupinami stále v povědomí. Významnou roli hraje také již zmiňovaná silná diskriminace na základě etnického původu, zejména na pracovním a bytovém trhu. Etnicita ztrácí na významu v situacích, kdy se lidé dobře znají. Je to obzvlášť vidět ve venkovské struktuře Starých Křečan, kde jedna romská respondentka popsala, že se k ní lidé ve Starých Křečanech chovají „úplně normálně“, když ale odjede jinam, vše se náhle změní:

„V Rumburku je to hned jinak. Když přijdu do krámu, tak cítím, že lidé se na mě dívají hlavně jako na cigánku. No, tam mě neznají, tady jsem doma.“

Jak jsme již popsali v předchozí kapitole, *romství* jsme při výzkumu použili jako určité vodítko pro pasportizaci objektů obývaných nízkopříjmovými skupinami. Snažili jsme se s jeho pomocí identifikovat objekty, ve kterých jsou kumulováni sociálně slabí jednotlivci či rodiny, a to nezávisle na jejich faktické etnicitě, přičemž jsme si byli dobře vědomi úskalí, které v sobě tento postup může nést.

Jsme si vědomi, že nebylo možné obsáhnout všechny objekty, ve kterých Romové bydlí. Problematické je totiž opět nastavení hranic: do pasportizace nebyly zahrnuty jednotlivé byty, které se některým romským rodinám podařilo pronajmout v domech obývaných jinak příslušníky většinové části společnosti. V případě mnohých osob je také otázka, koho za Romy označovat a koho nikoliv, respektive i to, kdo se takto sám identifikuje a kdo je jako Rom vnímán svým okolím, viz níže.

Pokud chceme zjistit **odhady počtu Romů ve městě Rumburk**, setkáme se s velkým numerickým rozptylem od 300 do 600 osob. Odhady zaměstnanců sociálního odboru a vedení města se pohybují mezi **300 – 400**, odhady předchozích výzkumníků v lokalitě se pohybují mezi **500 – 600** (např. GAC 2009; Novák a Temelová 2011)

Dle našich závěrů žije v Rumburku:

- v pasportizovaných objektech bydlí přibližně **400 až 450¹⁰** Romů.
- přibližně **15 – 20** Romů na ubytovnách a v azylovém domě (vysoká míra fluktuace v těchto objektech, může být jednorázově i více nebo méně)
- přibližně **20 – 30** Romů v pěti městských bytech
- **nezjištěný počet** Romů bydlí v dalších bytech mimo pasportizované objekty, tj. rozptýleně mezi většinovou společností v Rumburku (odhad těchto rodin nebo jednotlivců není k dispozici, lze se však domnívat, že tato skupina nebude příliš početná - výraznější rodiny, které jsou klienty sociálního odboru, již totiž byly do pasportizace zahrnuty)

Výsledky výzkumu se tedy přibližují početnímu odhadu **500 – 600** Romů ve městě Rumburk.

Snaha o kvantifikaci počtu Romů vedla ke zjištění, že v případě některých domů vlastněných romskými majiteli, ale i v případě obyvatel některých bytových domů vlastněných soukromníkem (neromem), může být označení romských obyvatel jako sociálně vyloučených velmi zavádějící. Některé romské rodiny žijí v důstojném a udržovaném, nepatologickém prostředí, nad hranici chudoby i mimo postižení dlouhodobou nebo dokonce jakoukoliv nezaměstnaností. Žijí zcela nezávisle na systému sociálních dávek či příspěvků na bydlení. Jejich počet se nám z výše popsaných důvodů nepodařilo zjistit, ani jejich odhad¹¹. Tyto rodiny musí přesto v interakci s ostatními obyvateli města čelit labelingu (nálepkování) romské etnicity a s ní domněle spojovanou sociální

¹⁰ Připomínáme zde závěry z minulé kapitoly: v Rumburku se nám podařilo takto identifikovat celkem 34 domů, které obývají výhradně nebo alespoň z části Romové (podrobněji: kapitola 1.2. Identifikace sociálně vyloučených lokalit). V sedmnácti případech byl majitelem takového domu soukromý majitel, fyzická nebo právnická osoba, z většinové společnosti. V těchto bytových domech je celkem přibližně 250 bytů, Romové z toho obývají asi 50 – 60 bytů. Po podrobném zmapování a dotazování jsme odhadli počet Romů v těchto domech na minimálně 200 a na maximálně 250. V případě těchto domů je fluktuace relativně vysoká a přesný počet obyvatel se rychle mění. Vedle toho jsme identifikovali 15 rodinných domů a dva bytové domy vlastněné romskými majiteli, které obývá celkem mezi 200 až 250 Romů.

¹¹ Například nejmenovaná sociální pracovnice označovala asi třetinu romských rodin žijících ve vlastních rodinných domcích jako „zcela bezproblémové“, „slušné“, „bezproblémové“, „slušné“, žijící líp než hodně bílejších“. Dobrá pověst provází i rodiny, které žijí v městských bytech (5 rodin) a v klasických nájemních vztazích mimo domy zahrnuté do pasportizace. Jsme si ovšem vědomi, že reprodukce těchto odhadů může být zavádějící.

patologii. Při ztrátě bydlení mají obtížnější šanci nalézt si vlastní bydlení, neboť mnoho majitelů nedělá mezi Romy rozdíly a paušálně odmítají Romy ubytovávat.

Ve Starých Křečanech je situace pochopitelně mnohem přehlednější díky nízkému počtu Romů (cca 50 členů) umožnilo celkem podrobně mapovat místní romskou komunitu jako celek. Je přitom pozoruhodné, že respondenti z oficiální sféry uvedli značně vyšší odhady (až 260). Podle místního rodáka a romského aktivisty Jaroslava Grundzy může romská komunita čítat 80 – 100 jedinců. Slovo „komunita“ může přitom být trochu zavádějící, protože v Křečanech žijí jak slovenští, tak „maďarští“ (t.j. maďarsky mluvící) Romové, kteří přišli v sedmdesátých letech z jihovýchodního Slovenska. Někteří zástupci druhé skupiny se v rozhovorech hlásili otevřeně k maďarské kultuře a uvedli, že doma mluví mezi sebou jen maďarsky.

Z výsledků analýzy základních dat o socioekonomické situaci křečanských Romů vyplývá, že se celkový profil romské populace pravděpodobně neliší od profilu většinové populace. Z 13 romských domácností jsou jen 3, ve kterých nikdo nemá práci. V dalších 3 domácnostech pracuje aspoň jeden člen rodiny pro obec v rámci veřejně prospěšných prací a v 6 domácnostech pracuje aspoň jeden člen rodiny (nebo i více členů) na primárním pracovním trhu (v jednom případě jako majitelka hospody, v jiném jako manažer střední školy). I když přímé srovnání srovnání těchto dat s výsledky SLDB 2011 je pro Staré Křečany obtížné, čísla jednoznačně naznačují, že etnická hranice ve Starých Křečanech není totožná s linií, která definuje skupiny nejvíce ohrožených obyvatel.

3.5.3 Sociálně slabí občané z většinové společnosti

Při „sčítání“ sociálně slabých osob lze rovněž velmi složitě identifikovat sociálně slabé občany z většinové části společnosti, kteří jsou sociálně vyloučeni nebo jsou sociálním vyloučením ohroženi. Do této skupiny mohou spadat nezaměstnaní, zejména dlouhodobě nezaměstnaní, lidé s nízkým vzděláním, lidé zadlužení, lidé opouštějící ústavy sociální péče či dětské domovy, vazbu či nápravné zařízení atp. K jedincům nebo rodinám ohroženým sociálním vyloučením jsme se částečně dostali při pasportizaci objektů, o kterých se traduje, že jsou obývané Romy nebo že se v nich shlukují uživatelé drog či bezdomovci. Podle našich odhadů ve vytipovaných 17 bytových domech s vysokou koncentrací sociálně slabých osob bydlelo přibližně 500 osob z řad majority (viz kapitola 1.2.). Nelze ovšem tvrdit, že se jedná ve všech případech o sociálně slabé osoby.

Podle TSP je početnou skupinu sociálně slabých osob z řad majority velmi složité zmapovat, kvantifikovat i charakterizovat, neboť je jisté, že se zdržují nebo mají trvalá bydliště i mimo námi pasportizované objekty. Je však velmi obtížné je identifikovat a tím pádem i kvantifikovat na základě terénního šetření. Tento náš závěr potvrzuje i statistika počtu klientů sociálního odboru MěÚ Rumburk. Z té podle slov jedné z pracovnic vyplývá, že mezi klienty, kteří se ocitli v posledních dvou letech bez přístřeší (viz následující kapitola 3.4.4.), tvořili Romové jen malou část. Stejně tak, mezi obyvateli ubytoven a azylového domu, představují Romové početní menšinu (v době naší návštěvy cca 15 % ubytovaných).

I v mnohem menších Starých Křečanech bylo velmi obtížné identifikovat, kdo přesně patří do skupiny ohrožených. Z celkového počtu 13 respondentů bychom (spíše na základě subjektivního dojmu a komplexnosti nalezených problémů) označili čtyři osoby / domácnosti (z toho 2 romské a 2 neromské) za osoby / domácnosti ve velmi ohrožené situaci. Jednalo se o případy, kde chudoba byla kombinována s dalšími znevýhodňujícími faktory, jako je špatný zdravotní stav, nestabilní bydlení, indicie pro drogovou závislost nebo špatné psychické zdraví.

3.5.4 Lidé bez přístřeší a bez trvalého bydlení

V Rumburku se vyskytuje relativně vysoký počet osob, které se ocitly trvale nebo přechodně bez přístřeší a které nemají trvalé bydlení. Vzhledem k důsledné evidenci městské TSP a dalších pracovníků v sociální sféře lze (narozdíl od počtu osob ohrožených sociální vyloučením atp.) tyto osoby dobře kvantifikovat.

Od začátku roku do konce června 2013 se z celkového počtu 247 klientů TSP MěÚ Rumburk ocitlo 218 v situaci, kdy bylo ohroženo ztrátou bydlení (123 jednotlivců a 26 rodin – 95 osob). Celkem 155 osob se obrátilo na sociální pracovníce města s problémy související s bydlením (109 jednotlivců a 13 rodin – 46 osob). Z těchto 155 osob mělo podle pracovníků MěÚ 85 zájem problém bydlení vyřešit, přičemž 73 z nich se opakovaně vracelo situaci řešit (30 jednotlivců a 11 rodin – 43 osob). V červenci 2013 TSP evidovala 19 klientů přespávajících venku (na lavičkách, v parcích, lesících). Vedle toho 54 osob přespávalo v prázdných objektech a dalších 54 osob se ve stejném období nacházelo na ubytovnách a v azylovém domě. Počet osob přebývajících bez přístřeší se v zimních měsících snižuje, především díky podpoře TSP a dalších sociálních pracovníků, kteří se snaží jim pomoci nalézt alespoň provizorní bydlení či útočiště. Jejich počet se rychle mění, části z nich se daří sehnat bydlení. Část bezdomovců odpovídající zhruba počtu osob bez domova v současnosti, tedy přibližně 20 osob, nejeví zájem svou situaci řešit a je ke shánění bydlení apatická či nevstřícná.

4 BYDLENÍ

4.1 CELKOVÁ CHARAKTERISTIKA BYTOVÉHO FONDU V OBCI A UBYTOVACÍCH KAPACIT

4.1.1 Městský a obecní bytový fond Rumburk

Na území města Rumburk se podle SLBD 2011 nachází celkem 1937 domů. Z nich je 1790 trvale obydlených. Převážnou většinu z nich představují rodinné domy (1624). Bytových domů je v Rumburku celkem 256, z nich 253 bylo v roce 2011 obydlených. Většinu rodinných domů (89 %) vlastnila v roce 2011 fyzická osoba, v malé míře také obec či stát (0,5 %) anebo společenství vlastníků (necelě 2 %). Žádný rodinný dům nebyl ve vlastnictví družstva. Jinak tomu bylo v případě bytových domů, u kterých bylo ve vlastnictví fyzických osob 50 % objektů, tedy 128 bytových domů. Vedle toho 9 % bytových domů patřilo obci nebo státu, 13 % bytovému družstvu a 5 % bylo ve spoluvlastnictví vlastníků.

Tabulka 2: Struktura bytových domů v Rumburku v roce 2011 dle vlastnictví domu

		celkem	rodinné domy	bytové domy	ostatní budovy
Domy úhrnem		1 937	1 624	256	57
Domy obydlené		1 790	1 498	253	39
z toho podle vlastnictví domu	fyzická osoba	1 579	1 438	128	13
	obec, stát	43	10	23	10
	bytové družstvo	49	-	49	-
	spoluvlastnictví vlastníků bytů	40	28	12	-

Zdroj: SLBD 2011

V roce 2013 se snížil podíl městských bytů z 23 na 20 bytových domů, čímž se výše uvedené procentuální podíly mírně posunuly. Nicméně novější údaje o vlastnictví ostatních bytových domů na území města nemáme k dispozici. Považujeme také za důležité zmínit, že převážná většina bytových domů (téměř 99 %) je trvale obydlených. U rodinných domů je poměr o něco nižší, přesto je procento obydlených domů vysoké (92 %).

4.1.2 Bytový fond v Rumburku

Ve městě bylo v době Sčítání lidu v roce 2011 celkem 4500 bytů, z nichž bylo 91 % (4114) trvale obydleno. Větší část z nich (celkem 2441, tedy 56 %) se nacházela v bytových domech, méně než polovina (1993, tedy 43 %) v rodinných domech. Celkově se v 256 bytových domech nacházelo 2441 bytů, z nichž 2287 bylo trvale obydlených.

Pro účely našeho výzkumu se budeme věnovat zejména rozboru stavu bytů v bytových domech. Rodinné domy vlastněné soukromými osobami ponecháme stranou našeho zájmu. Můžeme si pouze všimnout faktu, že v 1498 obydlených rodinných domech se nachází 1774 bytů, s určitou částí bytů můžeme tudíž potencionálně nakládat jako s ostatním bytovým fondem ve městě. Podle SLBD 2011 se nachází většina bytů v rodinných domech ve vlastním domě (1417), ve 102 případech bydleli lidé v bytech nájemních.

Tabulka 3: Bytový fond města Rumburk v rodinných a bytových domech podle vlastnictví

		celkem	rodinné domy	bytové domy	ostatní budovy
Obydlené byty celkem		4 114	1 774	2 287	53
z toho právní důvod užívání bytu	ve vlastním domě	1 493	1 417	71	5
	v osobním vlastnictví	98	-	98	-
	nájemní - soukromé	818	102	686	30
	nájemní - městské	291	-	291	-
	Družstevní	952	-	952	-

Zdroj: SLBD 2011

Ponecháme-li stranou byty v rodinných domech, ve 2287 bytech v bytových domech bydlela největší část obyvatel (952) v družstevních bytech. Časté bylo také nájemní užívání bytu ve vlastnictví soukromé osoby (686). 291 bytů patří městu, 98 bytů je v soukromém vlastnictví, 71 bytů se nachází ve vlastním domě.

Počet obytných místností v bytech: Další relevantní údaj, který máme k dispozici ze SLBD 2011, je počet obytných místností v bytech v bytových domech na území města Rumburk. Z něj vyplývá, že největší počet bytů (682) má čtyři místnosti. Na druhém místě se nachází 550 bytů s 3 místnostmi, dále 470 bytů se 2 místnostmi. Překvapivý je počet 213 velkých bytů, s 5 a více místnostmi. Nejméně je jednopokojových bytů, tedy garsonek, celkem 153.

Stáří domovního fondu města a výstavba nových bytů: Podle údajů SLBD 2011 pochází značná část bytových domů v Rumburku z období před vznikem první Československé republiky (celkem 68). SLBD 2011 bohužel nerozlišuje mezi domy postavenými v předválečné a poválečné výstavbě, pouze uvádí, že mezi lety 1920 a 1970 bylo postaveno 69 bytových domů. V 70. letech 20. století potom přibýlo 47 bytových domů, v 80. letech 30. S přihlédnutím k znalosti místního bytového fondu můžeme předpokládat, že se jednalo o masivní výstavbu panelových domů a sídlišť, které čítají stovky bytů. V devadesátých letech vzniklo 24 bytových domů. I v tomto případě se u objektů postavených na začátku 90. let jedná o dostavbu panelových domů naplánovaných v době socialistické výstavby. Mezi lety 2001 a 2011 bylo postaveno 12 bytových domů. Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že trend výstavby rodinných domů nesleduje trend výstavby bytových domů. Výstavba rodinných domů v porevolučním období dále pokračuje, v 90. letech došlo k postavení 177

rodinných domů, v první dekádě 21. století 154 rodinných domů. Intenzita bytové výstavby je v porovnání s celorepublikovým průměrem¹² výrazně podprůměrná. Od roku 1997 do roku 2008 bylo v Rumburku dokončeno celkem 137 bytů.¹³ V převážně většině se jedná o výstavbu nových rodinných domů, které vzhledem k pořizovacím nákladům slouží zejména středním a vyšším sociálním vrstvám. Pokud porovnáme údaje ze SLBD 2001 a 2011, zjistíme, že za sledovaných deset let přibýlo ve městě 142 domů. Počet trvale obydlených stoupl o 144. Počet bytů se zvedl o 176 ze 4324 na 4500, respektive o 128 z 3986 trvale obydlených na 4114. Zajímavým údajem je, že zároveň stoupl počet bytů v rodinných domech o 3 %. Tyto údaje nezachycují pouze výstavbu nových bytů, ale také rekonstrukci stávajícího bytového fondu.

Neobydlené byty: V Rumburku se v době Sčítání lidu roku 2011 nacházel relativně vysoký počet neobydlených bytů, celkem 386. Z toho bylo 219 neobydlených bytů v rodinných domech a 154 v domech bytových (13 neuvedeno). Neobydlené byly dle SLBD 2011 celé tři bytové domy. Byty v rodinných domech mohou představovat buď celé rodinné domy, nebo také prázdné byty v rámci těchto objektů. Při Sčítání lidu se zjišťoval důvod neobydlenosti těchto bytů. Nejčastějšími důvody neobydlenosti byla rekreace (39), rekonstrukce (32), nezpůsobilost k bydlení (28) nebo změna uživatele (19). U značného množství (celkem 268) objektů nebyl důvod neobydlenosti uveden. Mezi neobydlené byty byly počítány i domy (formálně byty) sloužící k rekreaci. Můžeme se domnívat, že jejich počet byl vyšší, pouze nebyl uveden důvod užívání do sčítacího formuláře. I přes tuto námitku zůstává počet neobydlených bytů ve městě vysoký.

4.1.3 Městské byty v Rumburku

Ukázali jsme si, že mezi byty v bytových domech na území Rumburku je 14 % bytů v majetku města: celkem 291 ve 20 bytových domech (údaj k 31. 5. 2013). Pokud budeme uvádět podíl městských bytů z celkového bytového fondu (tedy včetně bytů v rodinných domech a ostatních budovách), dostaneme údaj ještě nižší, 6 %.

Struktura městských bytů: Všechny městské byty jsou podle platného systému členění dle zákona č. 107/2006 Sb. standardní kvality. Podle dříve platného systému bytových kategorií, který je dodnes neoficiálně užívaný občany i úředníky, lze označit 95 %, bytů za byty I. kategorie. Pouze 11 bytů ve 3 bytových domech by se daly podle vedoucí majetkového odboru označit optikou dnes již neplatného členění za byty II. kategorie. Třetí či čtvrtá kategorie, tedy dnešní byty se sníženou kvalitou, se mezi městskými byty nevyskytují. To je dáno skutečností, že bytový fond města byl za poslední desetiletí poměrně intenzivně modernizován. Proběhly četné rekonstrukce opláštění, elektrických rozvodů, vodovodního potrubí, stoupaček, oken i střech. Tohle je důležitý fakt vztahující se k možnostem sociálního bydlení, protože se obecně ukazuje, že byty nižší kategorie nabízejí prostor pro úpravy na bydlení potřebných skupin. Co se týče typu objektů, celkem 9

¹² V úhrnu let 1997–2010 bylo ve městech s 10 tisíci a více obyvateli postaveno 197 092 bytů. Tento počet znamenal v České republice průměrné roční dokončování 2,53 bytů na 1000 obyvatel.

¹³ ČSU in: Novák a Temelová 2011

bytových domů představují panelové domy ze 70. let (8 bytových domů) a z 90. let (1 bytový dům). Dva bytové domy jsou vystavěny v 60. letech. V osmi případech se jedná o historickou budovu vystavěnou před rokem 1910. V jednom případě (objekt bývalých kasáren) nebylo stáří zjištěno.

Tabulka 4: Struktura městského bytového fondu podle stáří

	do roku 1910	1960-1969	1970-1980	1990-1999	nezjištěno	Celkem
obecní bytové domy	8	2	8	1	1	20
obecní byty	45	12	178	55	1	291

Zdroj: Majetkový odbor MěÚ Rumburk, květen 2013

Významné procento bytů v panelové výstavbě je dobře viditelné na počtu bytů v jednotlivých typech domů. Mezi městskými byty tvoří byty v panelových domech ze 70. a 90. let 80 % všech bytů (celkem 233 bytů). Významný podíl tvoří také 45 bytů v historických objektech. 12 bytů se nachází v bytových domech z 60. let. Většina z nich je II. kategorie.

Struktura a určení městských bytů v Rumburku: Byty nejsou primárně určené pro žádnou konkrétní skupinu obyvatel. Mezi obyvateli městských bytů nalezneme široké spektrum občanů města, a to co se týče jejich věku, socioekonomické situace či rodinného stavu. Výjimku představují byty ve dvou panelových domech, kde se nalézají (vedle dalších bytů) 23 malometrážních bytů, přednostně přidělovaných seniorům. Děje se tak z toho důvodu, že v domě sídlí pečovatelská služba zajišťující nejrůznější servis pro seniory.

4.1.4 Privatizace bytového fondu v Rumburku

V průběhu 90. let byl tehdejší vedením města realizován odprodej bytových domů do soukromého vlastnictví. Pro tuto privatizační vlnu byl charakteristický masivní, z politického a strategického hlediska nedostatečně promyšlený prodej. Prodávaly se především nemovitosti v okrajových čtvrtích, mimo historický střed města, ale také například panelové domy na ulici SNP v sousedství hlavního náměstí. Prodalo se například téměř celé sídliště *V Podhájí* a další desítky objektů. O řadě prodejů se dnes hovoří jako o spekulativních a značně problematických. Objekty přešly do rukou soukromých vlastníků, kteří mnohdy kupovali domy na dluh a pod cenou. Někteří tito noví majitelé skončili v likvidaci nebo v konkurzu. Město muselo s těmito odprodanými objekty později řešit četné problémy, které se kolem těchto domů začaly kumulovat. Do konce roku 1998 docházelo k odprodeji domů fyzickým či právnickým osobám nebo do společenství vlastníků, neprodávalo se do vlastnictví družstva.

V červenci 1999 došlo k ukončení první fáze privatizace schválením nového postupu odprodeje objektů. Město vybralo domy, které zůstanou majetkem města, zbytek odprodalo do soukromých rukou. V této nové privatizační vlně se město snažilo prodávat objekty ve shodě s nájemníky. Velká

část bytového fondu se stala součástí Stavebního bytového družstva Průkopník, které je dodnes největším majitelem bytů v Rumburku. Pro privatizaci bytových domů v Rumburku po celá devadesátá léta do dnešních dnů je příznačné, že se prodávaly pouze celé objekty, např. nájemní domy. Neproběhla zde privatizace bytů. Privatizace pozvolna pokračovala i v prvním desetiletí 21. století. Zatímco v roce 2001 město Rumburk vlastnilo 554 bytů v 53 domech, dnes je bytů ve vlastnictví města přibližně polovina (291 bytů ve 20 domech). Odprodej bytů pozvolna pokračuje i do dnešních dnů, v roce 2009 město vlastnilo 311 bytů, pokles bytového fondu je tedy 20 bytů za 4 roky.

Současné vedení radnice zvažuje, že některé objekty, zejména v historické části města, budou ještě v budoucnu odprodány. Zároveň ale plánuje ponechat si bytový fond přibližně ve stejném rozsahu, jako je dnes. Podle slov místostarosty Darka Švába bude záležet na vývoji situace v regionu, na dalších vlastnících bytového fondu a na mechanismech trhu s bydlením. Dle jeho slov jde ale o to, aby „město dokázalo zabezpečit určité skupiny obyvatel, jako jsou na jedné straně sociálně slabší, senioři či lidé s handicapem a na druhé straně osoby pracující na veřejně důležitých postech, jako jsou zdravotníci, policisté, učitelé atp.“

4.1.5 Systém přidělování městských bytů v Rumburku

Město rozhoduje o přidělení bytů na základě přihlášek, které žadatelé podávají na jednotlivé městské byty. Podle slov vedoucí majetkového odboru celý proces probíhá následujícím způsobem: Po uvolnění městského bytu rada města rozhodne, zda bude byt zveřejněn pro občany na úřední desce. Když rozhodne, že ano, mohou si občané o byt zažádat podáním přihlášky na majetkový odbor. Tato přihláška neobsahuje žádné podrobné informace o sociální, ekonomické nebo rodinné situaci žadatelů, pouze základní informace o žadateli a čestné prohlášení, že nedisponuje vlastním bytem. Jak bylo řečeno, přihláška se podává vždy pouze na jednotlivý uvolněný byt, nikoliv do centrálního pořadníku na městské byty. Takový pořadník v Rumburku již několik let neexistuje.

V minulosti město používalo systém přidělování bytů na základě centrálního pořadníku. O žadatelích byly zjišťovány podrobné informace a byty byly následně přidělovány na základě vytvořeného bodového systému. Tento systém byl před několika lety zpochybněn Úřadem pro ochranu osobních údajů a systém žádostí o městské byty byl následně transformován.¹⁴ Dnes tedy nejsou tyto informace ze strany žadatelů zjišťovány ani shromažďovány a jediným kritériem zůstává, že žadatel nesmí disponovat vlastním bytem. Žadatelé o byt mají možnost podat na byt ve stanoveném termínu přihlášku. Po jeho uplynutí městská rada rozhodne, komu z žadatelů bude byt přidělen. Na jeden uvolněný byt se v průměru sejde 15 – 20 žádostí, opět v závislosti na lokalitě, velikosti bytu, způsobu vytápění, stavu bytu atp. V minulosti byl zájem o něco vyšší, na jeden byt město obdrželo až 30 přihlášek. Největší zájem je mezi žadateli o byty velikosti 2+1 v panelových domech. Ve výjimečném případě nastává situace, že rada města rozhodne o okamžitém přidělení

¹⁴ Neměli jsme možnost do stanoviska Úřadu nahlédnout a tak jsme jej ani nemohli zhodnotit.

městského bytu, aniž by se jeho uvolnění zveřejnilo na úřední desce. Stává se tak hlavně v situacích, kdy se někdo z občanů dostane do mimořádně složité situace a je potřeba ihned řešit jeho bydlení.

Byty se závazkem: Jiný způsob, jak získat městský byt, představuje převzetí bytu se závazkem. Postup pro získání bytu je v tomto případě obdobný: informace o volném bytu se závazkem je zveřejněna na úřední desce, včetně uvedení dlužné částky, např. 30 000 Kč. Po jejím uhrazení dostane zájemce nájemní smlouvu a dále se stává standardním nájemníkem, platícím nájemné ve stejné výši jako v ostatních městských bytech. V minulosti byl o tyto byty zájem, žadatelé se v některých případech dokonce přepláceli, takže byt získal ten, kdo nabídl vyšší částku. V současné době je podle slov vedoucí odboru situace opačná, město disponuje volnými byty se závazkem, které jsou delší čas mezi žadateli bez ohlasu. Počet takto uvolněných a poskytnutých bytů se pohybuje kolem 1 – 3 za rok. V květnu 2013 byly z pěti volných bytů dva se závazkem, u tří bylo vyhlášené podávání přihlášek standardní formou.

Výběr bytu na základě obdržených přihlášek: Na základě přijatých žádostí rada města rozhodne, kterému žadateli byt přidělí. Podle slov vedoucí odboru rada města rozhoduje na základě potřeby. Každá žádost se posuzuje individuálně, přihlíží se k tomu, jak občané bydlí a k dalším sociálním aspektům. V praxi podle vedoucí odboru dochází k upřednostňování osob v tíživé sociální situaci, např. matek samoživitelek s malými dětmi, seniorů, kteří vyžadují pečovatelskou službu nebo rozvádějících se párů. Situace žadatelů bývá konzultována s pracovníky sociálního odboru¹⁵, kteří zvažují potřebnost žadatele. Podle informací vedení města bývají byty také přednostně přidělovány osobám vykonávajícím veřejně prospěšná povolání, například pedagogům, lékařům, hasičům či policistům.

Pokud nastane výjimečný případ, kdy je potřeba občana v tíživé situaci (např. matku s dětmi bez přístřeší) bezodkladně ubytovat, může rada rovnou rozhodnout o přidělení bytu. Byt v takovém případě není zveřejněn na úřední desce a je přidělován rovnou. Majetkový odbor má negativní zkušenosti se žadateli, kteří se pokoušeli získat obecní byt pouze z důvodů jeho nižší ceny oproti volnému trhu s nemovitostmi, aniž by ovšem byli skutečně potřební. Žadatele proto například znevýhodňuje, pokud si podává opakovaně přihlášky na všechny uvolněné byty bez ohledu na jejich velikost, lokalitu a cenu. Takové přihlášky jsou považovány za podezřelé a spekulativní a není na ně brán zřetel. Ve městě Rumburk se podle vedoucí odboru ročně uvolní a přidělí každoročně přibližně 15 – 20 obecních bytů. Podle studie Nováka a Temelové (2011) se v roce 2010 uvolnilo 25 bytů.

Typy uzavíraných nájemních smluv v obecních bytech: V posledních letech dochází k uzavírání nájemních smluv výhradně na dobu určitou. Smlouvy na dobu neurčitou se od 90. let již neuzavírají, přesto existují nájemníci z dob minulosti, se kterými byla nájemní smlouva na dobu neurčitou uzavřena. Jedná se přibližně o třetinu bytů. Smlouvy zanikají jen výjimečně odstěhováním těchto nájemníků, nebo častěji jejich úmrtím. Fluktuace těchto nájemníků je zcela minimální. K machinacím se smlouvami a k fiktivním přechodům smluv na dobu neurčitou na potomky prý nedochází. Smlouva na dobu určitou se běžně uzavírá na dobu jednoho roku. Ve smlouvě je napsána podmínka,

¹⁵ Úskalím takového postupu se věnujeme v oddíle 4.3.5. Systém přidělování obecních bytů jako bariéra.

že pokud bude nájemník plnit stanovené podmínky, především včasné hradit nájemné v předepsané výši, bude s ním uzavřena nová nájemní smlouva. V ojedinělých případech, pokud je u nájemníka podezření z neplatičství¹⁶, je nájemní smlouva uzavřena na kratší dobu, například tři měsíce nebo půl roku. K tomuto opatření město přistupuje jako k prevenci neplacení nájemného a narůstání dluhu města. Tato opatření jsou hodnocena pozitivně, dluhy města na nájemném v obecních bytech jsou ve srovnání s jinými českými městy nízké.

Náklady na bydlení v obecních bytech: Nájemné v obecních bytech je stanoveno částkou 25,18 Kč za m². Tato částka je stejná pro všechny typy městských bytů, nezávisle na stáří výstavby nebo na kategorii bytu. U středně velkého bytu o velikosti 55 m² je tedy nájemné 1 396 Kč, u velkého bytu o rozměrech 100 m² je cena 2 518 Kč. K této částce se připočítávají poplatky zahrnující další služby. Částku nelze podle bytového odboru přesně vyčíslit, neboť je závislá na počtu osob v bytě, tepelných vlastnostech bytu, způsobu vytápění a ohřevu vody, spotřebě konkrétního nájemníka či nájemníků, nastavení výše záloh atp. V panelových domech a v části staré zástavby je otop řešen centrální kotelnou, v jiných bytových domech je individuální systém vytápění. V některých bytech jsou instalovány plynové kotle nebo elektrické bojlerů na teplou vodu. Tyto další poplatky, kromě ceny za elektrickou energii, se mohou pohybovat u menších bytů od 2 000 do maximálně 5 000 Kč u větších bytů. Jedná se ovšem pouze o hrubý odhad.

4.1.6 Domovní a bytový fond Staré Křečany

Ve Starých Křečanech se nacházelo v době Sčítání lidu v roce 2011 celkem 545 domů, z toho 318 bylo obydlených. Převážnou část tvořily rodinné domy, kterých bylo zjištěno 516, z toho 289 obydlených. Bytových domů bylo v obci 24, všechny byly obydlené. Rodinné domy obývalo v roce 2011 celkem 861 osob, bytové domy 246 osob. Většina rodinných domů je ve vlastnictví fyzických osob, dva domy jsou ve vlastnictví obce nebo státu, dva ve vlastnictví bytového družstva a čtyři ve spoluvlastnictví fyzických osob. Z 24 bytových domů bylo v roce 2011 ve vlastnictví fyzických osob 14 objektů, 8 bylo v majetku obce nebo státu. Tyto číselné údaje jsou dodnes platné.

Stáří domovního fondu: Staré Křečany vykazují převážně starší domovní fond. Intenzita bytové výstavby v obci je nízká. Převážná většina domovního fondu v obci je z období před vznikem Československa (46 % rodinných domů, 83 % bytových domů). Po roce 2000 došlo k výstavbě celkem 43 rodinných domů a pouze jednoho domu bytového.

¹⁶ Informace o neplatičství se zjišťují nejčastěji od městských sociálních pracovníků. Více o úskalí takového zjišťování v odd.4.3.5. Systém přidělování obecních bytů jako bariéra.

4.1.7 Bytový fond ve Starých Křečanech

Ve Starých Křečanech bylo podle Sčítání lidu v roce 2011 celkem 676 bytů, z toho 423 obydlených. Mezi ně bylo započítáno 332 bytů v rodinných domech, 88 bytů v domech bytových a 3 byty v ostatních budovách. Z 332 obydlených bytů se nacházela většina ve vlastním domě, 25 bytů bylo v podnájmu a 1 v majetku družstva. Z 88 bytů v bytových domech bylo v roce 2011 8 ve vlastním domě, 66 v nájmu a 1 v osobním vlastnictví. V družstevním vlastnictví nebyl žádný z bytů v bytových domech.

Tabulka 5: Byty v rodinných a bytových domech ve Starých Křečanech podle formy vlastnictví

		Celkem	rodinné domy	bytové domy	ostatní budovy
obydlené byty celkem		423	332	88	3
typ vlastnictví	ve vlastním domě	232	223	8	1
	v osobním vlastnictví	1	-	1	-
	Nájemní	92	25	66	1
	Družstevní	1	1	-	-

Zdroj: SDBL 2011

Velikost bytů: Bytový fond ve Starých Křečanech se vyznačuje vysokým počtem velkých bytů se čtyřmi a více místnostmi, tedy s byty 3+1 a většími. Takových bytů bylo podle Sčítání lidu v roce 2011 celkem 266, tedy více než 60 % všech bytů. Je to dáno do značné míry tím, že většina bytů se nachází v rodinných domech (nebo se jedná přímo o celé rodinné domy, které jsou v SLBD označeny jako „byt“). Středních bytů 2+1 nalezneme v obci 100, bytů 1+1 44, bytů o jedné místnosti potom 13.

Neobydlené byty v obci: SLBD 2011 poukazuje na vysoký počet neobydlených domů v obci – celkem 256 domů. Pod tímto údajem totiž nalezneme také objekty sloužící k rekreaci, tedy chaty a chalupy (celkem 138 domů). Vedle toho je u jednoho domu uvedena změna uživatele, u 2 nezpůsobilost k bydlení. U téměř poloviny objektů není důvod neobydlenosti zjištěn. Jedná se z velké části o byty v rodinných domech – v bytových domech je podle SLBD 2011 neobydlených pouze 10 bytů. Podle slov starosty obce v současné době není v obci žádný neobydlený bytový dům.

4.1.8 Obecní byty ve Starých Křečanech

Ve Starých Křečanech je v současné době 30 obecních bytů v osmi bytových domech. Jeden byt je neobydlený, určený k celkové rekonstrukci, ostatní byty jsou obydlené. Většina bytových domů je předválečné výstavby. Jedná se o dvou až třípodlažní domy o maximálně šesti bytových jednotkách. V žádném z domů není výtah a ani jeden byt není bezbariérový. Co se týče technického stavu, jedná se o byty spíše nižší kategorie. I přesto, že jeden z bytových domů je po rekonstrukci, většina bytů by podle vedení obce potřebovala menší či rozsáhlejší rekonstrukce. Jeden z bytových domů je v

havarijním stavu. Vedení obce má přehled o skladbě obyvatel obecních bytů: v osmi obecních bytech bydlí senioři, ve čtyřech jednotlivci, v jednom samoživitelka, ve 13 bytech bydlí rodina.

Obecní byty ve Starých Křečanech jsou přidělovány na základě centrálního pořadníku. Podmínkou pro přidělení bytu je bezdlužnost vůči obci, trvalý pobyt nebo zaměstnání ve Starých Křečanech. Žadatel dále nesmí být majitelem žádné nemovitosti nebo bytu, donedávna platila také podmínka, že žadatel nemohl žádat o byt u jiné obce. Při výběru mezi žádostmi různých žadatelů se bere kromě pořadového čísla v potaz také sociální situace, respektive naléhavost potřeby zajistit si bydlení.¹⁷ Při obdržení bytu se s novým nájemcem sepisuje nájemní smlouva na dobu určitou na 1 rok, nový nájemce musí složit kauci ve výši trojnásobku měsíčního nájemného.

V současné době je na pořadníku sedm žadatelů. Žádosti se každý rok aktualizují, u žadatelů se zjišťuje jejich trvalý zájem. Počet žadatelů dlouhodobě klesá, z pohledu úřednice OÚ Staré Křečany je to hlavně z toho důvodu, že dosavadní nájemci obecních bytů mají zájem bydlet v těchto bytech i nadále, zejména proto, že jsou levné. Míra fluktuace v obecních bytech je velmi nízká, za 5 let došlo k uvolnění pouze 6 bytů. Musíme si přitom uvědomit, že ve Starých Křečanech je pouze 30 obecních bytů. Vedení obce plánuje zvětšení bytového fondu o několik dalších bytových jednotek, čeká se na vhodné dotační tituly, ze kterých by mohl být tento záměr financován.

4.2 FORMY BYDLENÍ, VE KTERÝCH ŽIJÍ OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Ze studie dostupnosti krizového a nájemního bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel v regionu Šluknovského výběžku z roku 2011 (Novák a Temelová 2011) vyplývá, že Rumburk byl v době šetření spolu s Varnsdorfem a Šluknovem jediným městem s dostupnými možnostmi krizového bydlení pro sociálně slabé obyvatele. Kromě toho se v regionu nachází ještě několik dalších finančně dostupných ubytovacích zařízení, jejich cílové skupiny jsou však obvykle lidé s různými druhy zdravotního či mentálního postižení. V mikroregionu dále funguje poměrně vysoký počet ubytovacích zařízení, která neoficiálně fungují jako ubytovny pro sociálně slabé.

4.2.1 Azylový dům v Rumburku

V Rumburku se nachází jeden azylový dům, který je určen pro osoby bez přístřeší na území Rumburku a Šluknovského výběžku. Azylový dům provozuje o. s. CEDR – komunitní centrum.

Adresou azylového domu je Pekařská 699/1. Azylový dům v době provádění výzkumu procházel rekonstrukcí, a tudíž se dočasně nacházel v ulici Krásnolipská. V obou případech jde o relativně centrální umístění, jak provizorní tak i rekonstruovaný dům se od Lužického náměstí nachází přibližně pět až osm minut chůze. Oba domy jsou obklopeny menšími bytovými a rodinnými domy,

¹⁷ Jako příklad takového postupu uvedla úřednice OU případ paní se čtyřmi dětmi, která byla sociálně slabá, bydlela s dětmi v nevyhovujících podmínkách a byla spolupracující klientkou se sociálním odborem města Rumburk. Když se uvolnil byt, byl této rodině přidělen přednostně.

nejde o prostorově nebo sociálně vyloučené lokality. Lze předpokládat, že stav objektu bude mít po rekonstrukci odpovídající úroveň¹⁸.

V současné provizorní budově je kapacita pro 20 ubytovaných osob, přičemž 11 lůžek je určeno pro rodiče s dětmi. V rekonstruované budově by kapacita měla být navýšena na 22 lůžek. Cena ubytování za dospělou osobu je 100 Kč za den, v případě rodiče 90 Kč a dítěte 50 Kč za den. Azylovému domu jsou od Úřadu práce skrze institut zvláštního zřetele přímo vypláceny doplatky na bydlení klientů.

Azylový dům plní dvě funkce. Jednak je místem krizového bydlení a dále je také zázemím terénních pracovníků o.s. CEDR, kteří za svými klienty vyjíždí i do okolních obcí. Krizové bydlení v azylovém domě mohou využívat muži i ženy, a nyní nově také rodiče s dětmi. Ve všech případech slouží dům lidem v nepříznivé sociální situaci, která souvisí se ztrátou bydlení, přičemž přednost mají nyní nově právě rodiny s dětmi. Dále se situace posuzuje podle potřeby žadatele. Dům je spojen se sociální službou a využívat by jej měli předně lidé, kteří svou situaci chtějí řešit, ale zároveň v této oblasti potřebují asistenci. Pracovníci azylového domu klientům poskytují asistenci v následujících oblastech:

- 1) získání a udržení zaměstnání nebo jiného stabilního příjmu,
- 2) obnova přirozených vztahů,
- 3) identifikace a plnění vzniklých závazků,
- 4) využívání běžně dostupných služeb a informací,
- 5) odchod do návazného bydlení nebo ubytování.

Klienti by měli být soběstační a samostatně zvládat hygienu apod. Dále nesmí v nadměrné míře užívat návykové látky. Někteří obyvatelé azylového domu jsou psychicky nemocní. Přestože azylový dům neslouží k trvalému či dlouhodobému ubytování, v domě se nachází i klient, který zde bydlí tři roky z důvodu špatného zdravotního stavu a příliš nízkého důchodu. Jiní klienti se naopak do azylového domu často opakovaně vrací, buď poté, co se z důvodu nedosažitelnosti standardního bydlení ocitli v bydlení nestandardním, nebo se opakovaně dostanou do problémů (dluhy), případně cirkulují mezi různými léčebnami a azylovým domem. Mnozí lidé azylový dům opouští předčasně, neboť jim nevyhovuje povinnost dodržovat pevně stanovený režim a pravidla. Ačkoliv se na to azylový dům nespécializuje, z důvodu neexistence noclehárny v zimě někteří lidé přespávají také v azylovém domě na chodbě.

Azylový dům o.s. CEDR se dlouhodobě potýká s nedostatkem kapacit. V době rozhovoru (duben 2013) se zástupci o.s. CEDR bylo od začátku roku do konce dubna 2013 podáno 28 žádostí o ubytování v azylovém domě, přičemž tento počet nezahrnuje jen jednotlivce, ale i celé rodiny. Pouze 6 z nich bylo možné uspokojit. Další potíže souvisí s neprovázaností a nesystematičností služeb ve městě Rumburk i v regionu. V hierarchii bydlení spadá azylový dům pod tzv. 1. stupeň, nesmírně

¹⁸ Doba provádění výzkumu se shodovala s probíhající realizací projektu „Koupě a rekonstrukce azylového domu v Rumburku“, v rámci něhož se budova v ul. Pekařské stala majetkem o.s. CEDR a procházela rekonstrukcí. Cílem projektu je rozšíření kapacity a vytvoření zázemí pro terénní program. Projekt byl financován Ministerstvem práce a sociálních věcí a Integrovaným operačním programem.

doplácí na neexistenci stupňů bydlení, které by bydlení v azylovém domě předcházely a po něm následovaly. Azylový dům se tak navzdory své omezené kapacitě musí potýkat jak se situací lidí, kteří jsou dlouhodobě bez přístřeší a v zimních měsících by jim stačila možnost pobytu v noclehárně, tedy ubytování nultého stupně, tak i se situací vlastní cílové skupiny, která nemá po svém pobytu v azylovém domě kam odejít. S tím souvisí existence a způsob fungování mnohých ubytoven, na které mnozí klienti z azylového domu přechází.

4.2.2 Ubytovny

Zatímco v době šetření v roce 2011 se v Rumburku nenacházela žádná ubytovna zacílená na dlouhodobý pobyt nízkopříjmových skupin, v průběhu šetření v roce 2013 již ve městě Rumburk oficiálně fungovaly dvě nové ubytovny: „Na svahu“ a „V2“. Podle informací TSP a některých dalších místních aktérů se sociálně slabí jedinci mohou ubytovávat také v několika neoficiálních ubytovnách.

Ubytovny „Na svahu“ a „V2“ se staly předmětem podrobnější analýzy v kapitole Identifikace sociálně vyloučených lokalit. Kapacita těchto prostorově i sociálně značně exkludovaných zařízení je 20 a 20 míst, v době výzkumu se jejich obsazenost pohybovala mezi 80 - 90%. Osazenstvo ubytovny se rychle mění, i když někteří jednotlivci jsou zde déle. Jedná se o osoby, které z nejrůznějších důvodů přišly o bydlení, mladé lidi, kteří nemají vlastní bydlení atp. Většina obyvatel ubytovny je nezaměstnaná, někteří ubytovaní jsou uživateli návykových látek, zejména alkoholu a pervitinu. Někteří jsou v důchodovém věku či v invalidním důchodu, jiní jsou naopak mladí muži propuštění z ústavní péče. Ubytovna „Na svahu“ je určena pouze pro muže, ubytovna „V2“ preferuje muže, výjimečně ubytuje i ženy s dětmi.

V ubytovně „Na svahu“ jeden člověk platí cca 4000 Kč měsíčně, respektive 135 Kč za den. Zvlášť se pak platí určitá částka za pronájem televizoru, lednice atd. V ubytovně „V2“ je cena za osobu a den 100 Kč. V případě obou ubytoven shledává Úřad práce ubytované za případy hodné zvláštního zřetele, díky čemuž mohou tito čerpat doplatek na bydlení i přesto, že ubytovny nejsou bytovou jednotkou a ubytovaní v nich nemají hlášené trvalé bydliště.¹⁹ Doplatek na bydlení Úřad práce vyplácí ve výši 70 % až 100 % uznatelných nákladů na bydlení (ovšem maximálně do výše tzv. normativních nákladů na bydlení), v závislosti na tom jak je daný klient potřebný, nebo naopak na jeho aktivní snaze zlepšit svou situaci. Někteří klienti si musí část nákladů na bydlení uhradit z jiných zdrojů. Zatímco ubytovaní se tísní v pro trvalé bydlení zcela nevhodných podmínkách, majitel každé z ubytoven si měsíčně může přijít na výdělek ve výši cca 60 – 80 tisíc Kč.

Větší část ubytovaných pocházela z Rumburku nebo zde měla v posledních letech hlášen pobyt. Na ubytovnu se ale dostaly také osoby, které přišly z jiné lokality, např. na doporučení TSP z Liberce nebo Děčína. Potencionálně tedy může být ubytovna místem, kam se budou dostávat osoby bez přístřeší v tíživé sociální situaci pocházející z obcí mimo hranice města, ORP nebo mikroregionu.

¹⁹ Viz poznámka pod čarou č. 2 na str. 9

Penzion Oáza v obci Staré Křečany - Na území obce Staré Křečany se nachází penzion Oáza, který je umístěn v jednom z místních soukromých stavení. Kapacita penzionu je 16 lůžek ve 4 dvoulůžkových a 2 čtyřlůžkových místnostech. Penzion se převážně specializuje na sezonní pracovníky. TSP MěÚ Rumburk se však v zimě 2011 podařilo do 3 místností v penzionu umístit 9 lidí bez přístřeší, kterým by jinak hrozilo umrznutí. Cena za osobu a noc se v penzionu v současné době udává 209 Kč, na základě dohody se sociálním odborem ve městě Rumburk však byly osoby bez přístřeší ubytovány za 100 Kč na osobu a den. Dle informací TSP ubytovaní jedinci místnosti v penzionu užívali nehygienickým způsobem a značně je poškodili. TSP se nicméně po zimě podařilo 2 z ubytovaných vrátit do běžného života, tj. standardního bydlení, přičemž v jednom z případů tomu tak bylo díky veřejně prospěšným pracím. V současné době již penzion Oáza jako ubytovna využíván není, pověst o tom, že se jedná o ubytovnu, se však mezi některými jedinci z nízkopříjmových skupin nadále udržuje.

Neoficiální ubytovny - V centru města se dále nachází také několik ubytovacích zařízení, ve kterých se mohou ubytovávat sociálně slabí obyvatelé. Sociální pracovníce, respondenti a jiní lokální aktéři hovořili přibližně o šesti zařízeních, které jsou na pomezí nájemního bydlení a neoficiální ubytovny a dost možná také zcela nelegálního bydlení. Představíme si dvě „známější“ zařízení:

U Draka (Náměstí Dobrovského). Kapacita jsou 4 pokoje. Bydlení, jehož cena se dle velikosti pohybovala mezi 4 000 – 6 000 Kč, zde nelze hradit formou dávky určené k úhradě nájemného, která je vyplácena z Úřadu práce. Důvodem je fakt, že majitel ubytovaným neposkytuje platné nájemní smlouvy, podle neověřených informací pronajímá objekt ilegálně. Hygienické zařízení a společná kuchyňka na ubytovně jsou údajně ve velmi špatném stavu. Na ubytovně se podle neověřených informací ubytovávají především invalidní důchodci, kteří sem přichází z ulice. Ubytování tedy pravděpodobně náklady za ubytování hradí ze svého invalidního důchodu či z jiných příjmů. Dle informací městské policie Rumburk byly v ubytovně *U Draka* problémy s ubytovanými jedinci, kteří údajně vysedávali v oknech a pokřikovali na kolemjdoucí. K tomu již v současné době nedochází.

Tzv. **Penzion** (ulice SNP) údajně patří člověku německé národnosti. Dle katastru nemovitostí je majitelem jiná osoba. Do tohoto zařízení se nám nepodařilo přes značnou snahu podívat ani zkontaktovat někoho z ubytovaných. Podle výpovědí některých občanů města Rumburk tento neoficiální penzion již není v provozu. Podle informací sociálních pracovníků se jednalo o přibližně 7 pokojů nad restaurací, které obývali lidé pobírající sociální dávky, často i Romové. Nelze říct, zda jsou či byly jednotlivé pokoje považované za bytové jednotky. Kdyby tomu tak bylo, ubytovaní by mohli na nájem získat prostředky na Úřadu práce.

4.2.3 Noclehárny

Ačkoliv se vedení města ve spolupráci s místními neziskovými a příspěvkovými organizacemi otázkou noclehárny každou zimu zabývá, Rumburk v době výzkumu nedisponoval noclehárnou trvalejšího charakteru. Noclehárna, resp. služba nazývaná jako „krizové přespávání“,

po níž byla strany klientů – osob bez přístřeší –zejména v zimních měsících velká poptávka, byla otevřena 2. ledna 2014, viz níže. Pokusy o zřízení noclehárny existovaly již v předchozích letech.

Noclehárna v Oblastní charitě Rumburk: Mezi lety 2010 a 2012 během zimního období fungovala noclehárna v budově Oblastní charity Rumburk, kde pro ni byla vyčleněna jedna místnost se třemi lůžky. Noclehárna fungovala na bázi nočního pobytu, tj. pobyt v ní byl omezen na dobu mezi sedmou hodinou večerní a sedmou hodinou ranní. Každý nocující byl povinen za noc v noclehárně zaplatit 30 Kč, za to dostal kromě lůžka možnost se vykoupat a najíst. Rozdíl mezi touto částkou a skutečnými náklady za provoz noclehárny byl dotován městem. O noclehárnu údajně nebyl příliš velký zájem, dle některých názorů tomu tak bylo kvůli tomu, že noclehárna těsně sousedila s budovou městské policie. Podle ředitelky Oblastní charity, paní Škodové, mohl být důvodem nízkého zájmu též poplatek. Ten přitom bylo možné si v některých případech odpracovat kupř. úklidem. Je možné, že roli hrál i požadavek na „jistý stupeň střízlivosti“. Až na jediný týden údajně kapacita noclehárny nebyla nikdy plně využita. Lůžka využíval kupř. mladý muž propuštěný z ústavního zařízení, mladý manželský pár, který přišel o práci a o byt, a dále pak kupř. muž, který byl dlouhodobě bez přístřeší, a do noclehárny jej přivedly omrzliny.

Nezrealizovaná noclehárna v zimě 2012/2013: Problém s ubytováním pro lidi bez domova v dobách velkých mrazů se proto v zimě 2012/13 opětovně řešil v rámci pracovní skupiny zabývající se problematikou bydlení, která byla vedením města ustanovena ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování.

Služba krizového přespávání zprovozněná na začátku roku 2014: 2. ledna 2014 byla zprovozněna noclehárna v objektu domu, který prodal městu kraj za 1Kč v Jiříkovské ulici. Kapacita je cca 6 osob, provoz objektu je každý den od 19 hodin večer do 7hodin ráno. Podmínkou je, aby byl ubytovaný klientem sociálního odboru nebo se jím posléze stal. Nejde o registrovanou sociální službu, proto je ubytování nazýváno “krizové přespávání”. Klient přispívá částkou 30 Kč na den nebo si má možnost částku odpracovat údržbou okolí objektu apod. Provozní řád se v době finální revize Situační analýzy v lednu 2014 teprve vytvářel. Podel dostupných statistik využilo službu krizového přespávání během ledna 2014 celkem 11 osob, kteří tam spali celkem 56 nocí, z toho 10 mužů a 1 žena. Z těchto osob byly čtyři klienty TSP a dva klienti azylového domu.

4.2.4 Jiná zařízení

Kocábka je bývalý dětský domov, dnes služba Podpora samostatného bydlení v ul. Matějova 1177/8. Slouží jako komunitní bydlení pro osoby s postižením, celkem 8 osob pobírajících invalidní důchod. Objekt patří Lužické realitní kanceláři. Malometrážní byty jsou pronajímány za 3 000 Kč, vždy 4 lidé sdílí společnou kuchyň a hygienické zařízení, každý nájemník má svůj vlastní pokoj, je zařízený základním nábytkem, také obě kuchyně jsou plně vybavené. Ubytování zde dostávají nájemní smlouvy, většinou na dobu neurčitou. Všichni nájemníci mají také dohodu o poskytování služby Podpora samostatného bydlení s Agenturou Pondělí, podpora v bytě je poskytována individuálně, podle potřeby klienta. Pro většinu klientů je to první bydlení po odchodu z institucionální péče a po jednom až třech letech odcházejí do bytu, kde již bydlí úplně sami.

4.2.5 Nelegálně užívané opuštěné domy

Podle odhadů terénní sociální pracovnice bylo ve městě k 30. červnu 2013 14 squatů, které obývalo přibližně 50 – 60 osob, ve většině případů uživatelé návykových látek. TSP si vybavila dalších 17 objektů, které v nedávné minulosti sloužily jako squaty, nicméně v současné době již zanikly nebo byly zlikvidovány.

Podnikli jsme nezávislou pasportizaci, během které jsme se pokusili tyto objekty samy identifikovat. Z pasportizace vyplynulo, že spíše než o squaty se jedná o objekty využívané občasné nebo pravidelně k přespávání, případně k aplikaci drog či konzumaci alkoholických nápojů. O squaty v pravém slova smyslu se nejedná, neboť těmi jsou v evropském kontextu dle definice označovány domy, které jsou úmyslně obsazeny bez souhlasu majitele za účelem bydlení, často s cílem vyjádřit nesouhlas s nedostatkem finančně dostupného bydlení či s konceptem soukromého vlastnictví, případně s procesy městské restrukturalizace (viz Gregory a kol., 2011). Této definici v Rumburku žádný z objektů neodpovídá, neboť prázdné a chátrající objekty využívají lidé bez přístřeší a lidé drogově závislí nebo skupiny experimentující s drogami a dalšími návykovými látkami. V žádném z nich nebydlí nikdo trvale, ve smyslu, že by prostor trvaleji zabydlel, ani se zde nezdržuje přes den. V některých objektech jednotlivci z řad popisovaných skupin pravidelně přespávají, snaží se tak ale činit tajně a nenápadně. Ze strachu z odhalení často přes den mizí. Tímto svým konáním se totiž neoprávněně zdržují na cizím pozemku a mohou se tak dopustit trestného činu (podle § 208 trestného zákoníku jde o neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru).

Počet nelegálně obývaných či užívaných objektů se rychle mění, jen během sběru dat pro účely této studie došlo k zániku či likvidaci tří takových objektů. Podle slov lokálních aktérů (sociální pracovníci, asistenti prevence kriminality, městská policie) využívají některé objekty různé skupiny osob a naopak, různé osoby bez domova či drogově závislí zpravidla v průběhu doby střídají různé objekty. Některé osoby si naopak svá místa drží a vrací se na ně opakovaně.

Během pasportizace prázdných domů v Rumburku bylo vytipováno 12 rodinných domů či jiných nemovitostí, které byly nelegálně užívány za účely popisovaných v této kapitole. Je přitom velmi pravděpodobné, že existují ještě další místa, která se zmapovat nepodařilo. Tyto opuštěné domy a další budovy se nachází v různých částech města, nevyskytují se prostorově koncentrované.

Vedle toho byla identifikována další místa, kde se shromažďují uživatelé drog, např. altán v parku, lavičky před hřbitovem, Dobrovského náměstí a další. Zároveň bylo zaznamenáno několik provizorních přístřeší, zbudovaných např. z dřevotřískových desek či dalších materiálů nebo v potrubí, ve kterých přespávají lidé bez domova.

Lidé bez přístřeší a uživatelé drog nelegálně obývají nebo jinak využívají nejčastěji opuštěné rodinné domy či další objekty. Příčinou opuštění těchto nemovitostí bývá často jejich odprodej či převod vlastnictví objektu majitelům, kteří o objekt nejeví zájem, úmrtí původních majitelů nebo také velmi často exekuce domu. Výsledkem těchto různých trajektorií nemovitostí je, že domy zůstanou delší dobu prázdné a nikdo o ně nejeví zájem. Do těchto objektů začnou výše popsané skupiny obyvatel pronikat (sklepem, okny, přes kolny atp.) za účelem přespávání nebo konzumace

či aplikace omamných látek. Často dojde zároveň s tím k tzv. vybydlení objektu, čímž se rozumí demontování všech kovů a jiných zpeněžitelných částí vybavení či konstrukčních prvků nemovitosti. Kolem domu jsou často rozmístovány různé zábrany či policejní pásky s příkazem Vstup zakázán, které však málokdy dlouhodobě zamezí nelegálnímu průniku do nemovitosti. Prázdné objekty průběžně kontrolují asistenti prevence kriminality nebo i hlídky městské policie, kteří v nich zaznamenávají pohyb nebo stopy po přespávání či jiných činnostech. Z dvanácti pasportizovaných objektů byly tři shledány jako zabezpečené, pět jako špatně zabezpečené a čtyři jako nijak nezabezpečené, tedy volně dostupné.

Část domů bezdomovci obývají pouze přes zimu, v letních měsících se zdržují pod širým nebem či v provizorních přístřešcích ve městě nebo jeho blízkém okolí. Některé objekty jsou zaneseny odpadky. Vzniklé skládky ovšem nejsou pouze produkty nelegálního užívání nemovitostí, nýbrž též výsledkem činnosti dalších občanů města, kteří sem s cílem vyhnout se placení odvozu odpadu hromadí nejrůznější odpad. V některých objektech došlo k založení požáru a k vypálení objektu. Tím pádem jsou některé prázdné objekty částečně vyhořelé, trosky jiných byly po požáru zlikvidovány.

Někteří informátoři z řad instituční sféry jsou toho názoru, že vypalování objektu může být i účelové. To znamená, že požár nebyl založen nelegálními uživateli objektu, nýbrž zpravidla lidmi ze sousedství, kteří se takto chtějí zbavit problémového objektu, kde se popisované skupiny shromažďují. Objevuje se dokonce podezření, že některé prázdné a opuštěné objekty jsou některými z obyvatel ze sousedství vypáleny ještě předtím, než se do nich někdo nelegálně nastěhuje. Důvodem bývá právě strach z možného obsazení nemovitosti bezdomovci či narkomany nebo údajně také strach z toho, aby objekt nebyl přebudován pro účely poskytování bydlení sociálně slabým skupinám, potažmo Romům. Tento motiv může podle našich informátorů údajně stát například za vypálení čtyř prázdných objektů v části Starých Křečan Brtníky. Jedná se ovšem o nepodloženou informaci, která je předmětem policejního šetření.

4.3 BYDLENÍM NA OTEVŘENÉM BYTOVÉM TRHU

4.3.1 Dostupnost bydlení na otevřeném trhu

V Rumburku a ve Starých Křečanech v současné době figuruje několik soukromých majitelů bytových domů – podnikatelů na otevřeném trhu s bydlením. Bytové domy vlastněné soukromými majiteli ve většině případů byly dříve obecním majetkem zkoumaných obcí, který byl v rámci privatizace obecních bytových fondů postupně rozprodán do soukromého vlastnictví. Zatímco někteří soukromí vlastníci své bytové domy vlastní dodnes, jiní je prodali dalším soukromým majitelům. Soukromníci bytové domy obvykle nakupovali již obydlené. Za absence institucionálně ukotvené koncepce sociálního bydlení následně s domy nakládali tržním způsobem. Postupně tak upouštěli od uzavírání nájemních smluv na dobu neurčitou a přistoupili k deregulaci nájemného.

4.3.2 Cena bydlení na otevřeném trhu

Zatímco v současné době je nájemné v městských bytech v Rumburku 25,18 Kč za m², cena nájemného na otevřeném trhu s byty je dvakrát až třikrát vyšší. Podle údajů z Cenové mapy nájemného Ministerstva pro místní rozvoj se průměrná cena nájemného pohybovala v roce 2011 v rozmezí 43,70 — 48,30 Kč za m².²⁰ Podle údajů zástupců realitních kanceláří se nyní cena nabízených bytů na volném trhu s nemovitostmi pohybuje spíše mezi 50 a 60 Kč za m².²¹ Může však být i mnohem vyšší, kupř. velmi žádané a zároveň nedostatkové malometrážní byty mohou být pronajímány i za cenu vyšší než 100 Kč za m². Výše požadovaného nájmu dále kolísá v závislosti na vybavenosti bytu (ústřední topení, záchod), jeho stavu (rekonstrukci), velikosti a poloze ve městě. Zároveň však výše nájmu závisí také na vůli majitele nemovitosti a může se značně lišit nezávisle na těchto proměnných. Někteří soukromí pronajímatelé kupř. pronajímají nezrekonstruované byty za stejnou cenu (respektive stejně drazé) jako byty zrekonstruované²², zatímco jiní majitelé v tomto ohledu mezi byty rozlišují. U jiných pronajímatelů hraje roli výše zálohy, osobní doporučení, osobní sympatie apod.

Z pohledu obyvatel je bydlení na otevřeném trhu drahé. Respondent (nerom, 35 let) k tomu říká:

„Já si myslím, že to je navršený. Šest a půl tisíce, dejme tomu. Ale já platím deset. A vydělám osm tisíc.“

Vysoké a neklesající ceny pronájmů blíží se celorepublikovému průměru jsou v protikladu s nízkými a klesajícími cenami místních nemovitostí (v porovnání s jinými regiony ČR). V lokalitě lze kupř. snadno koupit byt 2+1 za cca 200 000 Kč. Dle oslovených realitních makléřů a majitelů nemovitostí je možno získat nejlevnější nájemní bydlení v bytu o velikosti 2+1 (65 m²) za cenu 6 000 – 8 000 Kč měsíčně (včetně všech poplatků, tj. energie, voda, fond oprav apod.). Často se však cena pohybuje výše – kupř. v bytových domech SNP vychází bydlení pro jednoho člověka ve 2+1 na 8 700 Kč, pro tříčlennou rodinu v bytě 3+1 pak na 13 384 Kč. Jiný pronajímatel uváděl cenu nájmu, služeb a elektřiny v bytě 2+1 okolo 10 000 Kč. Všichni interviewovaní pronajímatelé zároveň prohlásili, že ceny nájemného v posledních letech nijak nezvyšovali. Naopak si někteří stěžovali na neustále se zdrazňující ceny energií. Konkrétně cena tepla je v Rumburku dle slov pronajímatelů i samotného starosty předražená, neboť město má uzavřené dohody s rumburskou teplárnou Teplo Rumburk s.r.o. z 90. let, které dosud nebyly změněny. Vzhledem k nízkým příjmům a vysoké nezaměstnanosti zdejších obyvatel se tedy celkově jedná o ceny bydlení, které jsou zcela neúměrné a mnozí zdejší obyvatelé si je mohou dovolit jen díky příspěvku a někdy i doplatku na bydlení. Někteří se kvůli placení vysokého nájemného zadlužují.

²⁰ Mapa nájemného v ČR: Rumburk dostupné na: <http://www.mmr.cz>.

²¹ Z našich mapování cen nájemného, které probíhalo spíše mezi osobami sociálně slabšími nebo ohroženými ztrátou bydlení, vyplývá cena blíží se spíše hornímu číselnému údaji, tedy okolo 60 Kč za metr čtvereční. Ceny ve Starých Křečanech jsou na základě našeho šetření o něco nižší a v důsledku jejich vysoké variability je obtížné je zprůměrovat.

²² Zájem o tyto byty je potom opět vyšší u sociálně slabších osob a u Romů, kteří z důvodu diskriminace na trhu s bydlením často přijmou byt nižšího standardu, je-li majitel ochotný jim jej pronajmout.

4.3.3 Problematické mechanismy na trhu s bydlením

Soukromí pronajímatelé v Rumburku a částečně i Starých Křečanech mají téměř neomezený vliv na situaci s bydlením místních nízkopříjmových skupin obyvatel, které jsou závislé na nájemním bydlení. V kombinaci s dalšími strukturálními potížemi v regionu se skrze jejich praxe otevřený trh s bydlením stal pro tyto obyvatele oblastí, v níž se setkávají s diskriminací a vykořisťováním. Pro rodiny s nízkým příjmem je závažnou překážkou při získávání nového bydlení vysoká kauce. To souvisí s dalším závažným problémem, rozšířeným především od podzimu 2011, kterým je snížená ochota majitelů domů poskytovat ubytování Romům. Při hledání dostupného bydlení je mnoho Romů odkázáno na pomoc sociálních pracovníků města a NNO. Další potíží je nejistota bydlení, provázená nízkou ochranou nájemců, která vyplývá zejména z uzavírání nájemních smluv na krátké časové období, které jsou podle informací pracovnice občanské poradny mnohdy v rozporu se zákonem.

Kauce a provize – jedním ze způsobů jak selektovat nájemníky je kromě otevřené rasové diskriminace také požadování kauce, která může být ve výši jednoho až tří měsíčních nájmů. Vysoká kauce je ne vždy provázena vysokým nájmem, spíše slouží k selekci lidí, kteří nemají finanční rezervy. Pro nízkopříjmové skupiny obyvatel téměř vždy představuje jednorázové zaplacení částky kupř. 10 000 až 15 000 Kč větší problém než i třeba vysoké nájemné. Při platbě nájemného totiž mohou využívat příspěvku, resp. doplatku na bydlení, v případě kauce se musí spoléhat na své vlastní zdroje²³. V případech, kdy je byt nabízen realitní kanceláří, je navíc nutné zaplatit také provizi (často ve výši 1 měsíčního nájmu). Tím se stává bydlení pro sociálně slabé skupiny obyvatel ještě méně dostupné. Náklady, jež je třeba uhradit, se zvyšují o dalších např. 4 000 – 5 000 Kč. Tato situace v Rumburku i ve Starých Křečanech nahrává tzv. podnikatelům s chudobou, tedy vlastníkům ubytoven a pronajímatelům bytů v dezolátním stavu, kteří tak nepožadováním kauce mohou snadno lákat nájemníky a tím si zajistit konstantní poptávku po svých jinak k bydlení zcela nevyhovujících bytech. Dále byly zaznamenány také nepodložené informace o tom, že někteří správci či domovníci kromě kauce vybírali také další peníze ve výši přibližně jednoho měsíčního nájmu „do své vlastní kapsy“ a zřejmě bez vědomí majitele. O tomto se zmiňuje jedna ze sociálních pracovníků z neziskové sféry:

„To jsem slyšela, že když tam chce získat někdo byt, tak že ještě tomu domovníkovi musí dát pět tisíc, jako že ten byt vůbec dostane.“

Vykořisťování sociálně slabých osob – z interviewovaných soukromých pronajímatelů dva uznali, že pronajímat byty sociálně slabým jedincům závislým na sociálních dávkách skýtá mnohé výhody – zejména příspěvky a doplatky na bydlení, které někteří jedinci v hmotné nouzi dostávají od Úřadu práce, skýtají v regionu s velkou nezaměstnaností mnohem větší jistotu než nájem placený osobou, která sice zaměstnání má, ale může o něj kdykoliv přijít. Toto potvrzuje také zaměstnankyně dluhové poradny:

²³ Dle ředitelky ÚP Rumburk bývá MOP na kauci vyplácena pouze v případech, kdy se jedná o kauci ve výši měsíčního nájemného. Kauce však obvykle bývá vyšší. Dle slov TSP není proplácení MOP pro účely uhrazení kauce obvyklé. To potvrzuje i ředitelka ÚP Rumburk.

„Naši klienti mají často jedinou možnost jít bydlet k novodobým zlatokopům, který na tom hodně vydělávají, protože vědí, že ty lidi nemají kam jít, takže v jediný místnosti jich je nevím kolik. A za jednu místnost, za garsonku zaplatí neskutečně vysoký peníze. Oni taky vědí, že ti sociálně slabí lidi, který bydlí na ubytovně v hrozných podmínkách, když odtamtud odejdou, tak... A dají jim do nájmu nějaký takový byt, já nevím, garsonku nebo 1+1, takže si můžou říct o nájem a za ty služby nějakou částku nehoráznou, protože jim na to přispěje jakoby stát a dostanou příspěvek na bydlení.“

Sociálně vyloučené nájemníky je také možné snáze vydírat a zneužívat – většinou jsou nevzdělaní, neorientují se ve svých právech, neví, jak se bránit a často je pro ně obtížné nalézt alternativní bydlení, protože je většina pronajímatelů odmítá ubytovat. Alarmující je fakt, že někteří pronajímatelé si i za byty, které jsou v desolátním stavu, účtují velmi vysoké nájemné. V těchto bytech je přitom plíseň, vlhko, v zimě se nedají vytopit, v některých případech neteče teplá voda (ale nájemníkům je nadále účtována), nebo nesvítí světla na chodbě (přestože nájemníci za ně platí) apod.

V těchto bytech obvykle bydlí sociálně vyloučené osoby, často Romové. Majitel jednoho z těchto objektů v desolátním stavu přitom podával lživé informace o stavu objektu, které se zcela rozcházely s realitou. Svůj dům popisoval jako zrekonstruovaný a bez plísní, jeho špatný stav připisoval nevhodnému chování nájemníků, zejména dětí. Havarijní stav společné chodby omlouval slovy: „chodba nevydělává“ a sváděl jej na děti, které údajně již nehodlá dále ubytovávat:

„já už tam děti nechci, jsou to děti nepřízpusobivých, ty to počmáraly.“

Na vyjádření majitele bylo dále zarážející prohlášení, že v domě lze spíše než na nájmech vydělat na službách. Během naší osobní návštěvy bylo odhaleno, že majitel svým nájemníkům měsíčně účtuje 850 Kč za vynášení odpadu. Přímo za domem je přitom skládka odpadů, které nejsou vyváženy. Nájemníci tvrdili, že je majitel vybízí k házení odpadků do potoka. Na celé situaci je zarážející fakt, že většina nájemníků do tohoto domu přichází na doporučení pracovníků sociálního odboru MěÚ Rumburk. Tento fakt pouze dokládá, že důstojné bydlení je pro místní sociálně slabé obyvatele nedostupné.

Selektivní výběr nájemníků – již bylo zmiňováno, že sociálně slabí obyvatelé, zejména Romové, jsou odkázáni na bydlení pouze v těch objektech, které jsou jim otevřené. Zbytek trhu s bydlením je pro tyto skupiny osob zpravidla neprostupně uzavřený. Pro soukromé pronajímatele v Rumburku a Starých Křečanech, ostatně stejně jako jinde v ČR, je charakteristický selektivní výběr nájemníků. Pronajímatelé mají konečné slovo ve výběru nájemníků. Čtyři oslovení soukromí pronajímatelé bytů v Rumburku a Starých Křečanech se od sebe navzájem v mnoha ohledech liší co se přístupu k etnicitě a ekonomické situaci nájemníků týče. Zatímco dva z nich se začali specializovat na nájemníky sociálně slabé, další dva pronajímatelé preferují nájemníky, kteří nejsou závislí na sociálních dávkách a mají dobrou platební morálku. Ačkoliv se jedná o jasnou diskriminaci, která je soudně napadnutelná, tři z oslovených čtyř pronajímatelů zcela otevřeně odmítají ubytovávat Romy a toto svoje rozhodnutí nám během rozhovoru otevřeně deklarovali.

V případě jednatele společnosti vlastníci bytové domy v ulici SNP jde přitom z hlediska ubytování Romů o celkovou změnu přístupu. Kafková, Sokačová a Szénássy (2012) ve své analýze migračních trendů na Šluknovsku uvádí, že bytové domy v ulici SNP od devadesátých let několikrát měnily majitele, přičemž současný majitel je koupil roku 2009. Postupně pak vystěhoval romské rodiny, které byly zadlužené pravděpodobně v důsledku toho, že s předchozím majitelem neměly smlouvy. Následně se však na sídliště přistěhovalo větší množství lidí, kteří byli místními obyvateli vnímáni jako problematičtí, šlo přitom nejen o Romy, ale také o drogově závislé. Údajně se nepotvrdila fáma, podle které realitní kanceláře do lokality sestěhovaly romské nájemníky, naopak se potvrdilo, že „problémové“ nájemníky se ztíženým přístupem k bydlení do domu za úplatu sestěhoval předchozí domovník. Poté co však v Rumburku v roce 2011 došlo k nepokojům, se jednatel společnosti vlastníci bytové domy dle svého vlastního vyjádření rozhodl zlepšit pověst svých domů, vyměnil domovníka a Romy ubytovávat přestal. V současné době je ochoten byt pronajmout pouze těm Romům, kteří jsou schopni splatit kauci ve výši 3 měsíčních nájmů a jsou zaměstnaní. V rámci šetření jsme se však v domě setkali i s nezaměstnanou ženou, která se do domu i bez kauce nastěhovala v roce 2012. Jednatel dále tvrdí, že v jeho domě nadále bydlí 6 nebo 7 romských rodin, z nichž některé jsou údajně bezproblémové. Dle vyjádření jiných informátorů se však může jednat spíše o 15 rodin. Jak jednatel, tak i interviewovaný domovník, který dohlíží nad prostředním a zadním (od náměstí více vzdáleným) bytovým domem v ulici SNP, navzdory svým silně rasistickým projevům uznávají, že mezi neplatiči nájemného a dalšími problémovými nájemníky se vyskytuje i mnoho neromů. Proti neplatičům přitom postupují velice rázně. V případě, že nájemník nájem nezaplatí do dvou měsíců, následuje tzv. „uzamčení bytu“ (v praxi to znamená výměnu zámku). Potom musí nájemník nájem zaplatit, jinak se nemůže dostat ke svému majetku. Ač je právně tento postup zcela nelegální, domovník v domech v ulici SNP takto během posledního roku a půl postupoval v pěti případech. U jiných pronajímatelů je frekvence podobných případů mnohem nižší.

Problematické nájemní smlouvy – součástí vykořisťování i selektivního přístupu k výběru nájemníků jsou v mnoha případech ne zcela standardní nájemní smlouvy. Soukromí pronajímatelé se snaží nájemníky selektovat s pomocí uzavírání nájemních smluv na dobu určitou, která je kratší, než bývá obvyklé. Na počátku je téměř vždy smlouva jen na 3 měsíce, kdy se jedná o jakousi „zkušební dobu“. Následující smlouvy bývají na 1 rok, případně na půl roku. Smlouva na dobu neurčitou je v dnešní době téměř raritou, jeden z interviewovaných pronajímatelů ji údajně ve výjimečných případech uzavře s obzvláště osvědčenými nájemníky. Přestože praxe smluv na dobu určitou je značně problematická a nájemníkům skýtá neustálý pocit nejistoty, na obranu pronajímatelů je potřeba zmínit některé negativní zkušenosti s českým soudnictvím. Vyskytl se kupř. případ, kdy se nájemník-neplatič disponující nájemní smlouvou na dobu neurčitou pokusil bránit proti vystěhování právní cestou, soudní proces se však táhnul 4 roky. Během této doby nemohl být vlastníkem nemovitosti vystěhován a údajně tak vznikl dluh ve výši čtyřletého nájemného. Podobný případ je však spíše ojedinělý.

Mnoho smluv je podle slov jedné z pracovnic občansko-právní poradny právně napadnutelných. Řešily se prý i případy, kdy se smlouva ukázala jako právně neplatná. To ovšem klienti netuší a považují smlouvy za závazné. Znakem bydlení u tzv. podnikatelů s chudobou (k nimž v zkoumané lokalitě patří někteří soukromí pronajímatelé a majitelé obou místních ubytoven) je nižší právní

ochrana. Nájemníci jsou ubytováni na základě krátkodobých smluv s možností okamžitého vypovězení, a to bez poskytnutí jakékoliv náhrady, ať už v podobě náhradního bytu nebo přístřeší. Tento mechanismus opět posiluje nestabilitu a vysokou fluktuaci nízkopříjmových osob.

Další praxe soukromých pronajímatelů – všichni pronajímatelé dále tvrdili, že lidé mají v bytech své vlastní měřiče a odběr elektřiny a plynu je psán přímo na nájemníky. Černé odběry energie se údajně nevyskytují, nehlášené dlouhodobé návštěvy ve většině případů řeší, jen pokud se vyskytnou nějaké potíže, nebo pokud jde o návštěvu příliš vysokého počtu lidí (k tomu však prý nedochází). Na narušování soužití si stěžoval jen jeden pronajímatel, kterému kdysi romští nájemníci dělali ohně na zahradě. Dnes již má tento pronajímatel pouze jednu romskou nájemnici a praxi rozdělávání ohně a hlasitých zpěvů za domem podle jeho slov zakázal. Dále je pozoruhodné, že zatímco někteří majitelé se o své domy příliš nestarají, jiní investují nemalé částky do rekonstrukce. Od toho se pak odvíjí velmi vysoké nájemné. Je tedy otázka, zda ve městě Rumburk v budoucnu nebude převažovat množství „luxusních“ bytů, které nebudou dostupné pro místní nízkopříjmové obyvatele.

Ne všichni pronajímatelé umožňují nájemníkům, aby si v místě bydliště hlásili trvalý pobyt, i přesto, že takové jednání není v souladu se zákonem. Nájemníci o svém právu hlásit si trvalé bydliště v místě pobytu bez souhlasu majitele často vůbec nevědí. Někteří pronajímatelé si nechávají nájemné platit na účet (kupř. bytové domy v ul. SNP), jiní dávají nájemníkům ve způsobu úhrady poplatků spojených s bydlením možnost výběru. Den splatnosti je vždy jiný, obvykle je to 15. den v měsíci, někde je to však v měsíci stávajícím, jindy se platí předem. Také vymáhání penále²⁴ je u každého pronajímatele jiné. Někteří „ostřejší“ majitelé penále nepožadují, o to snáze se však svých nájemníků zbavují. Někteří pronajímatelé, kteří chtějí mít v domě pořádek a nechtějí, aby jim nájemníci příliš fluktovali, důsledně vyžadují penále stanovené na 2,5 ‰ z ceny nájmu za každý den prodlení.

4.4 BARIÉRY V OBLASTI BYDLENÍ

4.4.1 Bariéry na straně sociálně vyloučených osob

Vedle výše zmíněných selektivních opatření ze strany soukromých pronajímatelů existuje řada dalších vnitřních i vnějších bariér, které osobám ohroženým sociálním vyloučením a ztrátou bydlení brání v úspěšném vstupu na trh s bydlením. Vnitřními bariérami jsou míněny příčiny spočívající přímo v osobách, které jsou sociálním vyloučením ohrožené či postižené. Patří mezi ně absence či ztráta pracovních návyků v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti, neschopnost hospodařit s penězi, nízká finanční a právní gramotnost, orientace na okamžité uspokojení potřeb, dlouhodobá

²⁴ Výše poplatku z prodlení je stanovena nařízením vlády. Nájemce bytu, který nezaplatí nájemné nebo úhradu za plnění poskytovanou s užíváním bytu (např. za služby atp.) do 5 dnů po splatnosti, je povinen, pokud to požaduje pronajímatel, uhradit mu spolu s dlužnou částkou též poplatek z prodlení (dle § 697 občanského zákoníku). Výše poplatku z prodlení činí za každý den prodlení 2,5 promile (0,0025) dlužné částky, nejméně však 25 Kč za každý i započatý měsíc prodlení (výši poplatku z prodlení určuje § 2 nařízení vlády č. 142/1994 Sb.).

deprivace, apatie a ztráta motivace k řešení problémů nebo absence dlouhodobé životní strategie, sklon k sociálně patologickému chování atd.

4.4.2 Systém přidělování obecních bytů

Obecní byty představují finančně nejdostupnější variantu bydlení v Rumburku i ve Starých Křečanech, měsíční náklady na obecní byt mohou být ve srovnání s otevřeným trhem bydlení poloviční. Vzhledem k omezenému počtu obecních bytů a převisu poptávky nad nabídkou je systém přidělování obecních bytů poměrně **neprostupným systémem, do kterého dokáže proniknout jen několik jednotlivců ročně**. Městský úřad v Rumburku používá již několik let systém přidělování bytů, který je pracovníky i vedením MěÚ považován za osvědčený. V rámci výše popsaného systému se mezi zájemci o obecní byt vybírá na základě potřeby. Podle slov úřednice není žádný žadatel splňující základní podmínky vyřazen ze soutěže. Některé žádosti jsou ovšem považovány za spekulativní. Jedná se např. o žadatele, kteří žádají o jakýkoli typ městského bytu, nezávisle na jeho velikosti, ceně a lokalitě. Těmto zájemcům o bydlení automaticky nebývá vyhověno. Tento princip ovšem není občanům města bydlícím v předražených a nevyhovujících nájemních bytech zřejmý, ani s ním nejsou obeznámeni. Jedna z žadatelek o obecní byt romského původu, která s manželem žije v jednom z „problémových domů“, nám sdělila následující zkušenost:

„Já tam vlastně neustále posílám žádosti. Během roku jsem poslala minimálně pět žádostí. Už prostě nechceme bydlet v tom baráku, je tu bordel, řev, ještě je to v lokalitě, kde se prodávají drogy. Ani nemůžeme chodit s dětmi na hřiště, protože tam chodí fetišáci. Máme 1+1, plesnivý stěny, je nás tu pět. Platíme 8 000 Kč. Hlásíme se na každý byt, co je na nástěnce, a nic.“

Důvod, proč se nájemnice z „problémového domu“ uchází o každý vypsáný byt, je přitom zřejmý. Jakýkoliv jiný byt by byl lepší než ten, ve kterém je v současné době s rodinou nucena žít. Na velikosti požadovaného bytu přitom nezáleží, již nyní se rodina tísní v 1+1, za které navíc platí víc peněz než za obecní byt 3+1. Fakt, že její žádosti dosud nebylo vyhověno, je jedním z důvodů, proč stávající systém přidělování městských bytů může být mezi obyvateli vnímán jako netransparentní. Na netransparentnost mají dále vliv především následující faktory:

Nejasný výběr mezi žadateli o městské byty: kritérium výběru žadatelů „na základě potřeby“ je diskutabilní. Výklad tohoto termínu může být různý. Otázkou také zůstává, kdo má potřebnost posoudit, pokud občan sám údaje o své sociální ani finanční ani jiné situaci nesdělí. Konzultování situace žadatele se sociálním odborem nemusí být vždy považováno za relevantní podklad pro posuzování situace žadatele. Žadatel navíc ani nemusí být klientem sociálního odboru nebo jeho situace nemusí být pracovním odborem dobře známa. Teoreticky tedy může dojít k situaci, kdy lidé, kteří nejsou klienty sociálního odboru, a jejich situace není těmto pracovníkům zřejmá, nemusí byt získat, byť kritérium potřeby naplňují. Pracovníci sociálního odboru se domnívají, že podchycují všechny osoby ohrožené ztrátou bydlení, nicméně může dojít k situacím, kdy tomu tak nebude. Pokud by k procesu přidělování městských bytů byli přizýváni i pracovní neziskových organizací, informovanost o „potřebnosti“ zájemců o městské bydlení by se zvýšila.

Dalším nejasným bodem v systému přidělování městských bytů je ověřování podezření z neplatičství u žadatele o městský byt ze strany majetkového odboru. Toto podezření bývá opět potvrzováno nebo vyvráceno při konzultaci se sociálními pracovníky města, případně také na základě informací od předchozího ubytovatele/nájemce. Tento postup nahrává netransparentnímu přidělování bytů a dává prostor pro proudění informací typu „jedna paní povídala“, kdy mohou vstoupit do hry osobní sympatie nebo antipatie.

Byty nabízené se závazky vylučují sociálně slabé a nízkopříjmové obyvatele z volné soutěže (částka ve výšce několika desítek tisíc korun se musí zaplatit rovnou). Vytváří politika města proto bývá některými občany kritizována.

Mezi obyvateli města kolují fámy o nutnosti složit úplatek úředníkům MěÚ v případě, že se někdo chce dostat k městskému bytu. Je tedy potřeba snažit se zvýšit transparentnost procesu přidělování městských bytů, aby se šíření podobných poplašných fám zabránilo.

4.4.3 Krizové a prostupné bydlení

Dalším z problematických bodů představuje **zapojení ubytoven na území města Rumburk do sítě krizového bydlení**. S tímto typem bydlení, které je provozováno za účelem zisku, je pak nakládáno podobně jako např. s azylovým domem, který je provozován neziskovou organizací a dotován z veřejných finančních zdrojů, a svým charakterem je v první řadě sociální službou. Vzhledem k omezeným kapacitám azylového bydlení je i s touto jednoznačně komerční činností nakládáno, jako by se jednalo o zařízení se sociálním rozměrem. A to i přes to, že rumburské ubytovny nejsou napojeny na žádnou sociální službu ani do systému prostupného bydlení. Stojí spíše na jeho úplném konci a klienty jakýchkoliv společensky akceptovaných návyků spíše zbavuje, než aby je u nich rozvíjel. Už samotné nastavení ubytoven pouze pro muže, resp. pouze pro matky s dětmi je sporné, leč obvyklé i u jiných typů krizového bydlení. Do ubytoven nejsou umisťovány pouze samostatně žijící osoby nebo jednotlivci z rozpadlých rodin. Naopak, umisťováním do ubytoven dochází i k ukotvení praxe rozvrácení rodin (muž do jedné ubytovny, žena s dětmi do jiné, v rámci různých měst). A to přesto, že podpora rodin by měla být jednou ze základních funkcí společnosti.

Vzhledem k **neexistenci návazného (tréninkového) bydlení** v lokalitě jsou do ubytoven posíláni lidé odcházející z azylového domu a také lidé mající potíže na otevřeném trhu s bydlením, a to často ze strany sociálních pracovníků města a místních NNO. Pracovnice realitní kanceláře, která prodává objekt ubytovny „Na svahu“, nám při dotazu na typ činnosti ubytovny sdělila:

„Je to velmi lukrativní podnikání. Lidé vám sem posílá sociálka, nájem chodí přímo z pracáku, vy se nemusíte o nic starat. Všechno běží samo. Návratnost investice odhadujeme tak na 6 – 7 let.“

Tato výpověď ilustruje názorně přístup ke „krizovému bydlení“ ze strany majitelů objektu, které označujeme jako tzv. podnikatele s chudobou.

4.4.4 Bydlení jako obchodní artikl podnikání s chudobou

Součinnost těchto hlavních faktorů vyústila až do stavu, kdy se bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel (kteří své bydlení ve většině případů nevlastní a jsou tudíž závislí na bydlení nájemním) stalo oblastí, kterou téměř zcela ovládli soukromí podnikatelé na otevřeném trhu s bydlením. Jejich praktiky vůči určitým skupinám obyvatel lze přitom v mnoha případech označit za zcela diskriminační nebo vykořisťovatelské. Mnozí lidé se tak k bydlení buď vůbec nedostanou (někteří pronajímatelé kupř. raději byty nechávají prázdné, než aby je pronajali Romům), nebo jsou jim účtovány vysoké částky, které za ně doplácí stát. Mnozí lidé platí vysoké nájemné i za zcela nevyhovující bydlení v domech v havarijním stavu. Na stávající situaci **soukromí podnikatelé na trhu s bydlením neustále bohatnou, zatímco nízkopříjmové skupiny obyvatel a celý stát, respektive česká veřejnost, na tomto stavu značně trátí.**

Nepříznivý stav dále prohlubuje situace, kdy město Rumburk nedisponuje dostatkem vhodných bytových kapacit, které by ze svého obecního fondu mohlo vyčlenit pro bydlení nízkopříjmových skupin obyvatel. Většina bytů je obsazených, nebo jsou dle slov vedení města pro lidi s nízkými příjmy až příliš nadstandardní, neboť se jedná o byty I. kategorie. Některé uvolněné byty jsou zadlužené a jsou přidělovány pouze se závazkem.

Celá situace tak nahrává tzv. **podnikání s chudobou**. Neexistence dostupných bytových kapacit pro osoby s tzv. sociálním znevýhodněním vyústila až ve **vznik velkého množství oficiálních i neoficiálních ubytoven, jejichž majitelé na poskytování nedůstojného bydlení lidem v bezvýhodné situaci vydělávají**. Osoby v hmotné nouzi žijící na oficiální ubytovně mají možnost náklady na ubytování pokrýt zcela či zčásti doplatkem na bydlení. Osoby ubytované na neoficiálních ubytovnách nemají na doplatek nárok. Nemají-li ani sjednanou nájemní smlouvu, pak nemají nárok ani na příspěvek na bydlení. V tom případě rodina kryje celé náklady na bydlení z prostředků, které jsou určeny na zajištění živobytí (tedy stravu, oblečení a hygienické prostředky).

Pokud tato situace bude přetrvávat i nadále, ve městě pravděpodobně dojde k ještě většímu rozmachu „podnikání s chudobou“ a to jak formou ubytoven, tak i v oblasti nájemního bydlení. Lze tedy očekávat i zvýšený počet lidí zadlužených a bez domova a s tím související další vzestup již tak vysokého výskytu sociálních patologií. Za ohrožené ve větší míře lze považovat také budoucí generace důchodců, z nichž mnozí nedosáhnou na důchod, který by jim umožňoval důstojné bydlení. Tento stav bude nutným důsledkem působení nepříznivé demografické situace (tedy stárnutí populace), současné vysoké nezaměstnanosti²⁵ a dále také pokračující vládní politiky škrtů v oblasti sociálních výdajů. Ve městě Rumburk se přitom nevyskytuje dostatek malometrážních bytů, které by byly pro důchodce či pro jiné nízkopříjmové skupiny obyvatel finančně dostupnější.

²⁵ Lidé postižení dlouhodobou nezaměstnaností budou mít v důsledku placení jen minimálního sociálního pojištění velmi nízký důchod, případně pokud nejsou registrovaní na ÚP a sociální pojištění si sami neplatí dokonce důchod žádný.

4.4.5 Shrnutí - paradox nedostupnosti bydlení v lokalitě s jeho přebytkem

V Rumburku a Starých Křečanech, podobně jako v jiných strukturálně postižených regionech České republiky, dochází dlouhodobě k paradoxu, kdy v lokalitě na jednu stranu **existuje relativně rozsáhlý bytový a domovní fond, který není nijak využíván** a bylo by možné jej využít za účelem bydlení, zatímco na druhé straně **existuje vysoký počet obyvatel, pro které je bydlení nedostupné**. V roce 2011 se ve městě Rumburk nacházelo **386 neobydlených bytů** a v obci Staré Křečany **256 neobydlených domů** (ve Starých Křečanech z toho cca polovinu tvoří rekreační objekty). Oproti tomu terénní sociální pracovnice při MěÚ Rumburk v lokalitě registruje až **218 klientů, kteří se v první polovině roku 2013 ocitli bez přístřeší**. V regionu s mnoha volnými nemovitostmi a nedostatkem zaměstnání, ze kterého lidé spíše odchází, než aby do něho přicházeli, je tedy **zarážející vysoký počet lidí bez domova a lidí ohrožených ztrátou bydlení**.

Tento stav je výsledkem součinnosti tří hlavních faktorů:

- 1) Strukturálních potíže způsobených deindustrializací a přechodem na tržní ekonomiku, s nimiž souvisí především vysoká nezaměstnanost, zvýšený výskyt sociálních patologií a tedy i zadluženost obyvatelstva
- 2) uzavřeností trhu s bydlením vůči nízkopříjmovým skupinám a existujících selektivních mechanismů na tomto trhu (viz dále)
- 3) neexistence zákonem ukotvené koncepce sociálního bydlení na národní úrovni v kombinaci s privatizacemi obecního bytového fondu a další nevhodnou bytovou politikou na úrovni obcí.

4.5 BYDLENÍ A MIGRACE OSOB OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Z hlediska struktury migrace je celý region Šluknovského výběžku charakteristický odlivem mladých lidí a vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Naopak do území obecně přicházejí lidé s nižším vzděláním a s nižšími příjmy a lidé vyššího věku. Pro menší obce v regionu, mezi které patří i Staré Křečany, je typický nárůst obyvatel v důchodovém věku (Novák, J., Temelová, J., 2011). Migrační vývoj v regionu je přitom relativně stabilní, výkyvy migračního salda v posledním desetiletí lze považovat za poměrně malé (Kafková, J., Sokačová, L., Szénássy, E., 2012).

Výzkum Analýza migračních trendů na Šluknovsku (Varnsdorf, Rumburk, Jiříkov, Krásná Lípa a Šluknov) realizovaný v roce 2011 zaznamenal fluktuaci lidí v tíživé sociální situaci v rámci Šluknovského výběžku, (zejména z Jiříkova, z Varnsdorfu, ze Šluknova), ale i v rámci širšího regionu severních Čech, např. z Teplic a z Nového Boru. (Kafková, J., Sokačová, L., Szénássy, E., 2012). K migraci sociálně slabých osob dochází také v rámci území Rumburka. Jedná se o plynulou cirkulaci sociálně slabých skupin obyvatelstva po objektech otevřených těmto skupinám na území zejména města Rumburk, ale i dalších obcí mikroregionu. I ve Starých Křečanech lze identifikovat minimálně jeden takový objekt. Další sociálně slabí obyvatelé Starých Křečan bydlí sice v poměrně stabilních podmínkách, přišli sem ale kvůli bytové nouzi z obcí v okolí. Počet příchozích obyvatel se zhruba rovná počtu odcházejících obyvatel. Počet bytů a majitelů, kteří jsou těmto skupinám otevřeni, se nezvyšuje, naopak se spíše mírně snižuje.

4.5.1 Faktory migrace nízkopříjmových osob

V důsledku znevýhodněného socioekonomického postavení je pro sociálně slabé osoby v Rumburku charakteristická častá migrace, respektive změna místa bydliště. Obvykle nemají vlastní bydlení a bydlí proto v nájemním bydlení, které často střídají a zároveň se soustředí především na bytové domy, které jim jsou dostupné. Jejich migrační pohyby přitom ovlivňuje řada vnějších a vnitřních faktorů.

K **vnějším faktorům** patří zejména **ztížený přístup ke standardnímu nájemnímu bydlení**, reprezentovaný nejčastěji neochotou majitelů nemovitostí pronajímat byty Romům. Respondent romského původu (35 let) k tomu říká:

„Rom nesežene byt, nechtějí mu pronajmout. Všude voláte, nechtějí nás vzít. Poznájí už do telefonu, že jsme Romové. Nemůžeme jít jinam, to se nedá.“

Diskriminaci na trhu s bydlením potvrdili v rozhovorech tři ze čtyř majitelů nemovitostí, kteří pronajímají byty nájemcům. Během rozhovorů uvedli např. následující:

„Romy nemáme a cikány už vůbec ne. My máme rádi, když člověk umí pracovat a bydlet. Když Romy nikde neubytujou, půjdou jinam a přirozeně se rozprsknou po zemi.“

„O byt mají nejčastěji zájem cikáni a Romové, denně 2 odmítnu, slušní lidi by mi pak odešli.“

Jiní pronajímatelé jsou ochotni ubytovat Roma, jen pokud má kupř. neromského partnera či partnerku nebo pokud se jedná o člověka, na kterého mají kladné reference. Někteří majitelé nechtějí pronajímat své byty ani dalším sociálně slabým skupinám, zejména kvůli obavám z neplacení nájemného a sociálně patologického chování. Jindy majitelé ochotni jsou, avšak veřejný nátlak reprezentovaný zejména negativním postojem sousedů k bydlení těchto osob je od toho v důsledku odradí. Otevřenost majitelů nemovitostí a ochota tyto skupiny obyvatel ubytovávat se při výběru místa bydliště ukazuje přednějším faktorem nežli cena pronájmu. Ta stojí až na dalším místě v rozhodování o změně bydliště.

Pro migraci a změnu bydliště jsou ale stejně důležité i **vnitřní faktory**, k nimž patří neschopnost či nemožnost platit nájemné či jiný důvod, proč musí rodina nebo jednotlivec opustit stávající bydliště (neshody se sousedy, špatná komunikace s majitelem, jednorázové zavedení poplatku či zvýšení služeb, vysoká zadluženost, exekuce příjmů či majetku atp.). Sociální pracovníce MěÚ k tomu uvádějí:

„Hodně Romů si to dělá samo. Mají dluhy a nemají kde bydlet, dají jim byt, dají jim splátku, ale oni platí jedno a neplatí druhé, takže je vyhodí. Takže v těch bytech se jakoby točí. A to nemusí být jen Romové, dělají to všichni sociálně slabí. Tady není práce.“ Jiná pracovníce k tomu doplňuje: *„Oni nezaplatí nájem, tak si jdou pro rychlou půjčku, pak už se z tohohle kolotoče prostě... A pak je to: problémy s bydlením, pak zase nevědí co s dětma... to je furt dokola tohleto. Taková spirála a pořád se tam motají a nejde z toho vystoupit.“*

Schéma, které pracovnice popisují, se podobá tomu, co sociální vědci nazývají začarovaným kruhem sociálního vyloučení. Obecně se dá říci, že za migračními pohyby sociálně slabých skupin stojí především **malá stabilita a udržitelnost dosavadního bydlení**. To často nájemníci shledávají jako nevyhovující a snaží se přestěhovat od horšího k lepšímu. Po přestěhování ovšem nezdědka shledávají, že se jednalo spíše o změnu k ještě horšímu. Své nové bydliště proto plánují opět opustit a není výjimečné, když se o to ve velmi krátkém časovém horizontu opět pokusí. Z navštívených rodin, které obývaly tzv. problémové domy, značná část za posledních pět let bydlela na pěti i více různých místech v rámci města nebo blízkého okolí. Příběh jedné respondentky (neromka, 32 let) představuje spletitou migrační trajektorii matky samoživitelky se základním vzděláním bez rodinného zázemí:

„Původem jsem z Teplic. Jsem z České Lípy, tam jsem bydlela 19 let, pak sem byla 6 let v Teplicích, no pak asi 4 roky v Krásné Lípě, a teď v Rumburku. Z Krásné Lípy jsme se stěhovali do Ústí, tam nám to nevyšlo, tam chtěl majitel 6000 za holobyt, tam nebyly futra, měli jsme si to udělat a ještě nám zvednul nájem. Koupelna tam nebyla, tam to vůbec nebylo zaházený, zakrytý, podlahy nebyly udělaný, okna byly vytráskaný. Tak jsem se nastěhovala ke kamarádovi do Mikulášovic, ale ten tam nemá elektriku, nic, abych byla s dětma, kde máme být, tak sem si podala žádost na azyl pro matky s dětma. Spaní, elektrika, záchod, všechno. A přítel si musel sehnat jednu místnost u jednoho chlapa. Pani ze sociálky řekla, že to není vhodný pro děcko na spaní, tak jsme tam nemohli ani spát. Bydlela jsem u našeho známého. To byl barák, ale nemá tam elektriku, spodek je po vyhoření, je tam suchej záchod. Koupání je ve vaničce. Voda se ohřívala na kamnech. Svítily jsme svíčkama. Já tam byla, co jsme se tam nastěhovali z Ústí, tak asi 14 dní, nebo tři neděle, ani ne, to bylo ještě v zimě. My jsme si tam topili, zima nám nebyla. Do Rumburku jsme přišli, protože jsme z Ústí neměli kam jít, tak jsme přišli sem ke kamarádovi, věděli jsme, že nás vezme.“

Situace je dost odlišná ve Starých Křečanech, kde většina respondentů vnímala migraci Romů jako nízkou. Jádrom romské komunity tvoří dvě rozsáhlé rodiny (z toho jedna „maďarská“ s kořeny u Čierné nad Tisou), které přišly do Starých Křečan ze Slovenska v období socialismu. Výzkumníci se setkali s třemi respondenty, kteří přišli do Starých Křečan nedávno, protože neměli kde bydlet nebo nebyli spokojeni s podmínkami bydlení. Ve dvou případech obývali tito respondenti objekty, které lze označit za nestabilní. Důležitější než migrace do Starých Křečan je ale stěhování příslušníků mladší generace ze Starých Křečan do větších měst. Rozhovory s většinou romských domácností ukázaly, že tento trend se týká i mladých dospělých z romských a spíše sociálně slabších rodin, které se v některých případech odstěhovaly do Rumburku. Tím zcela kopírují trend, který je příznačný pro všechny mladé lidi z obcí mikroregionu Šluknovska. Ve Starých Křečanech byly také zaznamenány případy stěhování do jiných měst v rámci ČR (Děčín, okolí Prahy) a do zahraničí (Německo, Velká Británie). Jednalo se ale vždy o individuální případy s individuální historií.

Autorky Kafková, Sokáčová a Szenácssy (Kafková, J., Sokáčová, L., Szenácssy, E., 2012) při svém výzkumu migračních příčin identifikovaly tyto **hlavní důvody migrace**:

- „**útěk**“ před dluhy;
- **návrat do rodného města** po ztrátě zaměstnání;

- **laciné nemovitosti** a bydlení v lokalitě;
- velký počet **prázdných objektů** k bydlení;
- **výměna bytové jednotky** za menší a lacinější byt;

Na základě našeho výzkumu se všechny tyto důvody potvrdily. Identifikovali jsme kromě nich také další důvody:

- **stěhování se za rodinou** (popř. k známým), vzniklé často v důsledku ztráty bydlení a nemožnosti svou aktuální situaci řešit jinak.
- **dluhová situace**, která se může po přestěhování „řešit“ napsáním nové nájemní smlouvy či přepsáním smlouvy s poskytovateli energií na jiného člena domácnosti.
- **střídání práce**, která je v regionu dostupná jen sporadicky a jen v některých lokalitách.
- **vyplácení sociálních dávek, které často silně závisí na individuálním přístupu konkrétních zaměstnanců Úřadu práce**. Pakliže mají sociálně slabí jedinci kupř. problém se získáním dávek v konkrétní lokalitě, může tato skutečnost hrát roli v jejich přesunu do lokality jiné, kde můžou se svou žádostí o vyplácení sociálních dávek uspět²⁶.
- **na doporučení třetí osoby**, např. sociálních pracovníků²⁷.

Závěry tohoto výzkumu se zároveň shodují s tvrzením Nováka a Temelové (2011), podle kterého je tzv. migrace za „nepráci“ mýtem. Migrace osob z regionů, ve kterých je práce dostupná, vůbec nebyla zaznamenána.

4.5.2 Romové a migrace

V médiích i ve veřejném mínění se často můžeme setkat s domněnkou, že v regionu dochází k velké migraci Romů. V novinách se čas od času objevují zprávy o narůstajícím počtu Romů. V následujícím textu si ukážeme, že tyto skutečnosti nelze považovat za pravdivé. Zvýšený migrační pohyb však můžeme potvrdit u sociálně slabých osob ohrožených ztrátou bydlení bez ohledu na jejich etnickou příslušnost, které nemají možnost (nejčastěji z důvodu nedostatku financí nebo z důvodu diskriminace na trhu s bydlením) získat stabilní a důstojné bydlení. Migrační trajektorie jednotlivců

²⁶ Jedna z pracovníků protidluhové poradny k tomu říká: „Klienti často udávají jako důvod stěhování i sociální dávky. Protože to jsou spádové obce. Varnsdorfský Úřad práce má třeba spádové Horní Podluží, Dolní Podluží, Chřibskou, Jiřetín, Rybníště, ale rumburský už zase má jiné obce, třeba Šluknov, Jiřikov, Krásnou Lípou. Takže odsud se odstěhuje někdo, že mu třeba na Úřadě práce nevyšly dávky... My jsme pár takových klientů měli, co jim na varnsdorfským pracáku nevyšli vstříc, tak oni řekli, my se odstěhujeme do Rumburku, protože jsme slyšeli, že tam jsou pracovníce na sociálce lepší a tam mi to dají. A nebo obráceně. Tam třeba nechtěli být, protože tam měli třeba soudní dohled, dozor na výchovu dětí, tak se stěhovali sem. Nebo tam dostali míň a tady dostali víc. Ta migrace je opravdu jen mezi těmi sídlišti. Šluknov, Rumburk, Varnsdorf. To se přesouvá sem a tam.“

²⁷ Paní Nikola Janová, Romka, 29 let, popisuje svůj příchod do Rumburku takto: „Já byla na azylu a známá, co je sociální pracovníce, říkala, že tady je místo na ubytovně. Ona bydlela ve Vandáku a dojížděla do Liberce do práce, říkala, budeš bydlet kousek, budu za tebou jezdit. Ale šla do háje, nechala mě tu, odstěhovala se za práci. Tady není vůbec nic, nemám s holkou kam jít.“

jsou tím pestřejší, čím je jejich socioekonomická situace horší, a také čím jsou jejich sociální a solidární sítě, zahrnující osoby schopné a ochotné jim pomoci, slabší. Romové žijící v Rumburku jsou z větší části do okolní společnosti integrováni starousedlci, kteří zde žijí již třetí nebo čtvrtou generaci. Pro vysvětlení, v čem je výše uvedená domněnka nepřesná, nyní uvedeme nejdůležitější fakta o historii romského osídlení Rumburku a o vnitřní struktuře romské populace v Rumburku.

Příchod Romů do oblasti šluknovského výběžku souvisí s procesem osidlování příhraničí s cílem najít nový domov v domech po odsunutých německých obyvatelích. Romské rodiny přicházely do pohraničí jednak spontánně a jednak na základě náborových akcí různých podnikatelských subjektů (Pavelčíková, 2004). Podle pamětníků přišly do Rumburku ihned po válce tři nebo čtyři rodiny. Tyto rodiny, respektive jejich potomci jsou zde dodnes usazené. Zbylé rodiny sem přicházely za prací ve velkých státních podnicích v průběhu 60., 70. a 80. let 20. století, přičemž některé sem přicházely ze Slovenska a jiné byly již předtím usazené v jiných českých městech. V roce 1968 bylo provedeno Federálním statistickým ústavem celorepublikové tzv. statisticko-demografické šetření o cikánském obyvatelstvu podle stavu k 31. 12. 1968 a jeho přirozeném pohybu v roce 1968. Ve městě Rumburk bylo sečteno 261 Romů (Davidová, 1995, str. 2). **Migrace Romů ze Slovenska ustala na počátku 90. let, v době rozdělení Československa.** V souvislosti s touto událostí nebyla zaznamenána žádná výrazná migrační vlna.

O další vlně, mediálně velmi hojně prezentované a početně nadsazované, lze hovořit v souvislosti s tzv. nepokoji ve šluknovském výběžku v roce 2011 (viz kapitola 10 - Bezpečnost). **Na jaře a v létě roku 2011 došlo k přesídlení několika početnějších romských rodin z různých částí republiky** (zmiňované lokality jako Teplice, Ústí nad Labem, Most atp.), které dnes mnozí označují za hlavní viníky následujících událostí. Jak shodně uvádí vedení města, sociální pracovníci města a NNO i respondenti našeho průzkumu mezi obyvateli, většina tzv. problémových rodin záhy po nepokojích z Rumburku odešla. Tento jejich krátkodobý pobyt v Rumburku rozpoutal v médiích v celostátním měřítku místy až panické debaty o prudce se zvyšující migraci Romů.

Aktuálně.cz: Situace v Rumburku je kritická, městu má pomoci Kubice (Tereza Krobová, 22. 8. 2011): „*Nedělní incident nebyl ojedinělý, město se poslední čtyři měsíce potýká s vysokou mírou kriminality. Důvodem je velký počet sociálně slabých obyvatel, kteří se do oblasti Šluknovského výběžku stěhují z Ústeckého a Libereckého kraje. Loni se tak do Rumburku přistěhovalo 308 osob, letos zatím 199. Vnímáme to tak, a teď mluvím nejen za sebe, ale i za občany a městské strážníky, že většina z nich je problematická,*“ řekl Aktuálně.cz starosta města Jaroslav Sykáček.“ (zkráceno). Zdroj: <http://aktualne.centrum.cz>.

Lidové noviny: „*Za rasovým napětím na Šluknovsku stojí i výnosný byznys (3. 10. 2011, LN): ... „Na severu České republiky delší dobu roste napětí mezi většinovou společností a Romy. Do měst přicházejí stále noví Romové, není ale úplně jasné odkud. Podle místních realitní kanceláře kupují především ve středních Čechách byty i s nepřizpůsobivými lidmi, které pak odstěhují na sever, a opravené byty se ziskem prodají.*“ ... Zdroj: <http://www.lidovky.cz/>

Příchod Romů byl na jaře 2011 skutečně zaznamenán, jednalo se o několik početnějších rodin z různých míst v severočeském kraji, které majitel panelových domů v ulici SNP nastěhoval do

volných bytů. Jak jsme zmínili, na základě nejrůznějších politických opatření a opatření v oblasti prevence kriminality (zejména politiky nulové tolerance) i tlaku okolí a majitelů nemovitostí většina Romů, kteří přišli před nepokoji do tzv. Rumburského trojúhelníku, záhy odešla. Respondentka z řad starousedlíků (Romka, 42 let), k tomu říká: „*Před těma nepokojema se sem najednou přistěhovalo spousta cigánů odjinud, z různých koutů republiky, ubytovali se hlavně na SNP. Pak všichni zmizeli. Nějaký tu jsou noví, ale většina těch cizích už odešla.*“ Její slova potvrzují i následně realizované studie a analýzy migračních trendů, např. Kafková, J., L. Sokačová, E. Szénássy (2012), které výrazné migrační trendy nízkopříjmových obyvatel do lokality nezjistily. I přesto, lokalita tzv. Rumburského trojúhelníku, společně s dalšími domy, které nazýváme v textu jako tzv. problémové domy nebo objekty ohrožené sociálním vyloučením, jsou místem, kde se nejvíce střídají sociálně slabí jednotlivci a rodiny.

4.5.3 Romové žijící v tzv. problémových domech

V kapitole věnující se identifikaci sociálně vyloučených lokalit jsme uvedli, že přibližně polovina Romů v Rumburku (cca 200 až 250 z odhadovaných 400 až 500) žije v tzv. problémových domech. Výše uvedené údaje z této kapitoly nyní doplníme údaji o migračním chování obyvatel těchto objektů.

Řekli jsme si, že v Rumburku je minimálně pět domů nebo komplexů domů, které jsou vnímány obyvateli města jako tzv. problémové. Jedná se o komplex panelových domů na ulici SNP, v jehož několika vchodech bydlí sociálně slabí obyvatelé a několik romských rodin, dále o domy na ulici Palackého (č. 30 a 26) obývané výhradně romskými rodinami, etnicky smíšený dům v ulici Vojtěcha Kováře 45 nebo dům Bezručova 27, kde v době výzkumu žila jen jedna romská rodina, zbylí nájemníci byli sociálně slabí neromové. Další domy jsou touto nálepkou označovány střídavě. Počet těchto domů se rychle mění s tím, jak se jejich obyvatelé přesouvají a jak jejich majitelé nemovitosti prodávají nebo o ně přicházejí v exekučních procesech. Tyto domy spojuje skutečnost, že zde majitelé opakovaně a dlouhodobě ubytovávají Romy a další nízkopříjmové skupiny, přičemž někteří z nich se na tyto skupiny obyvatel pravděpodobně cíleně soustředí. Část majitelů vlastní více bytových domů v Rumburku nebo i v dalších městech na území severních Čech, které pronajímají nájemníkům. Pro tyto domy je typický laxní přístup majitelů k technickému stavu nemovitostí, neúměrně vysoké ceny za bydlení a mnohdy neplatné nájemní smlouvy nebo dohody s majitelem, usnadňující snadné vystěhování nájemníka. Právě u těchto domů je ze všech těchto migrační potenciál nejvyšší. V bytových domech, resp. nájemních bytech, které mají v Rumburku pověst jako „problémové“, dochází nejčastěji k stěhování, vystěhování, neplacení nájemného a jinému nestandardnímu chování na bytovém trhu.

Během pasportizace sociálně vyloučených lokalit v Rumburku se ukázalo, že u většiny bytových domů vlastněných soukromým majitelem lze hovořit o vysoké fluktuaci obyvatel. Zajímavé je, že fluktuace se netýká pouze jednotlivých domů, ale také celých ulic (například ulice Palackého, 2. Polské Armády nebo Pražská, v rámci kterých migrují sociálně slabí obyvatelé). Na těchto ulicích se postupem času mění jednotlivé objekty, ve kterých soukromí majitelé ubytovávají Romy a další

nízkopříjmové skupiny. V minulosti podle našich zjištění byly tyto osoby ubytovávány také v dalších bytových domech, než které byly zahrnuty do pasportizace. Tzv. problémové domy mají často pověst „romských domů“, ve skutečnosti se do nich stěhují stále častěji sociálně slabí zájemci o bydlení z řad majority.

V místě tzv. Rumburského trojúhelníku, zejména v některých panelových domech na SNP, lze i v současnosti zaznamenat největší migrační pohyby ve městě. Respondenti a respondentky z řad obyvatel panelových domů na SNP se k tomu vyjádřili následujícím způsobem:

„V Rumburku bydlíme dva roky. Mám pocit, že se sem přistěhovalo hodně nových. Stěhování je tady časté. Některý lidi prostě nejsou schopný za byt platit a tak je majitel vystěhuje. Pak zase místo nich přijdou jiný. Koukněte se, kolik je v domě prázdných bytů!“ (Rom, 40 let)

„Bydlím tady teprve šest měsíců, přišel jsem sem z Krásný Lípy. A už se tu za tu dobu otočilo hodně nových lidí.“ (nerom, 25 let)

„Stěhování obyvatel v domě je tak časté, že si svého souseda nestačím ani zapamatovat.“ (neromka, 68 let).

„Lidé se tu fakt často stěhují. Já jsem tu teprve od března. Dřív bych se sem bála přistěhovat, ale ty nejvíc problémový už tu nejsou. Bydlela jsem v Krásný Lípě. Tam se teďka přistěhovalo spousta nových Cigánů. Lidi říkají, že je vzal starosta kvůli dotacím. Prej. Cigáni z Krásné Lípy prchli sem.“ (Romka, 44 let)

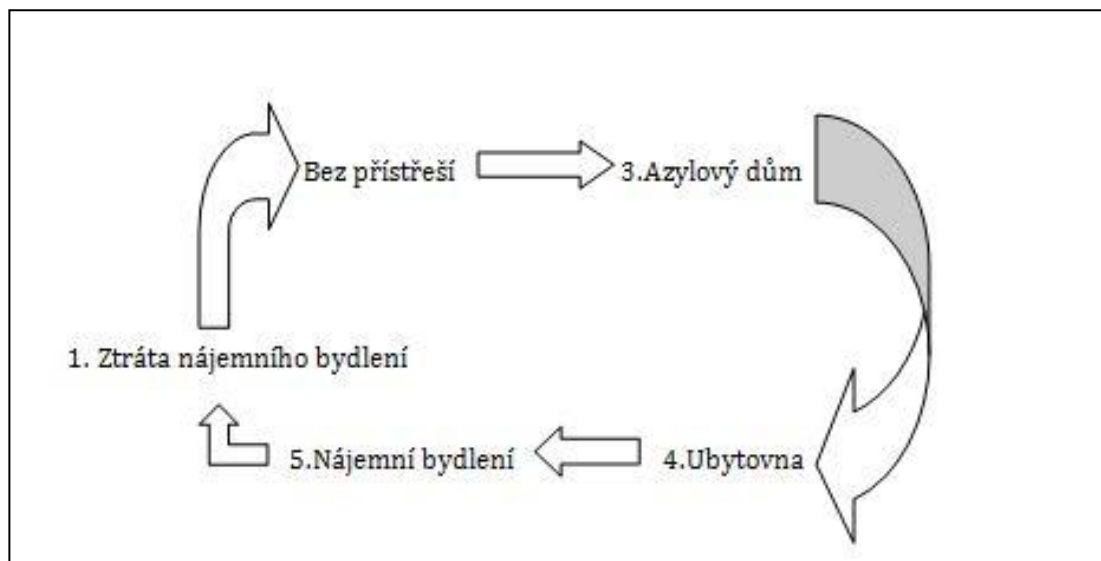
Dalším místem, kde dochází k častým pohybům obyvatel, jsou zařízení krizového bydlení: azylový dům a ubytovny. Azylový dům nabízí nejrůznější sociální služby, avšak vyžaduje od svých klientů dodržování pravidel, což je pro ně někdy obtížné a jejich překročení jsou důvodem odchodu klientů. Azylové bydlení je také ze zákona poskytováno maximálně na 1 rok. Azylovým domem projde značný počet klientů, mnohdy se sem jeden klient opakovaně vrací. Pracovník provozovatele azylového domu o.s. CEDR k tomu říká:

„Spousta lidí se z menších obcí stáhnou do Rumburka, kde je větší šance si sehnat nějakou obživu. Měli jsme už tu asi 70% lidí, kteří jsou, jak my říkáme, z Rumburka, žijí po kamarádech, různě, ale už i pár let nemají trvalé bydliště. Mluvím o počtu lidí, kteří prošli za ty 4 roky azylovým domem, ale tady se mi do statistiky dostávají lidi, co jsme tu měli opakovaně v roce 2010, 11, 12, tak se mi tu zobrazuje 3x, takže nedokážu určit, kolik lidí za ty 4 roky to bylo.“

Stejně jako v azylovém domě, i na ubytovnách dochází ke kumulaci osob s bohatou migrační trajektorií, které i několikrát za rok vymění své bydliště. Ubytovny jsou navíc otevřené i sociálně slabým jednotlivcům, kteří nežijí v regionu. Na ubytovnu je často přivedla absence jakéhokoliv ubytování, přičemž si byli vědomi, že tento typ bydlení za ně bez složitého vyjednávání na úřadech ve značné míře uhradí Úřad práce. Příchozí obyvatelé spojují nízké nároky na místo pobytu a na kvalitu bydlení. Zatímco v azylovém domě jsou nejčastěji ubytováni klienti z Rumburka, popř. mikroregionu Šluknovska, majitelé ubytoven ubytovávají kohokoliv, bez ohledu na místo jeho předchozího pobytu.

Častá je také migrační trajektorie mezi nájemním bydlením, bezdomovectvím (stavem bez přístřeší), azylovým domem, ubytovnou a opětovným nájemním bydlením, ukončeným často jeho brzkou ztrátou:

Obrázek 7: bytovo-migrační trajektorie

4.5.4 Romové s nulovou migrační historií

V Rumburku žije větší procento romských rodin, které zde žijí dlouhodobě. Velká část z nich se zde narodila nebo se sem přivdala či přiženila a nikdy se nikam nestěhovala. Místní diskurz označuje tyto romské rodiny, potomky Romů, kteří přišli do Rumburku za éry budování socialismu, za „starousedlíky“²⁸, někdy také jako „naši Romové“, či „domorodci“ (Kafková, J., Sokačová, L., Szénássy, E., 2012). Tito romští starousedlíci jsou obecně považováni za neproblémové. Jsou vnímáni jako ti, co se usadili, jinými slovy, integrovali se do okolní společnosti a nemigrují. Například pedagožka MŠ na dotaz ohledně docházky romských dětí do školky odpověděla:

„Tady je v rámci výběžku velká migrace, ale romské děti, co chodí do školky, jsou z rodin, které se nestěhují, nemigrují. Jsou to romští starousedlíci, ani nepoznáte, jestli to jsou Romové nebo ne. Smíchali se s našima, nehlásí se k tomu.“

Stejně tak sociální pracovníce města při rozhovorech jasně rozlišovaly mezi Romy z tzv. starousedlických rodin a z rodin, které přicházejí do města v posledních letech. Ti nesou narušení od

²⁸Autorky Analýzy migračních trendů na Šluknovsku upozorňují na problematičnost diskursu o „starousedlících“ a „novousedlících“. Podle nich nekritické přebírání těchto pojmů naznačuje, že region v nedávné minulosti již nabyl konečného stavu a na místní imaginární mapě obyvatelstva již není prostor pro změny. Termín starousedlík a novousedlík se podle nich používá s etnickými konotacemi, to znamená, že termín „novousedlíci“ se nepoužívá v souvislosti s neromskými rodinami, ale pouze s romskými. „Novousedlíci“ (myšleno: Romové) mají být dále ti, se kterými přicházejí „problémy“; lidé, na které se mohou delegovat všechny potíže regionu. (Kafková, J., Sokačová, L., Szénássy, E., 2012)

„starousedlíků“ nálepku problémových osob, pro které je typická řada sociálně patologických jevů. Mezi tyto „novousedlíky“ potom někdy spadají i mladí potomci „starousedlických“ rodin, které zakládají vlastní rodiny a začínají samostatně bydlet mimo své rodiče. Jedna sociální pracovnice explicitně uvedla, že:

„Se starousedlíky nejsou problémy, ty tady bydlí 20, 30 let na jednom místě. Ty nejsou rizikovou skupinou. Nejhorší jsou ti, co sem migrují a romští teenageři.“

Podobně Analýza, kterou provedl v Rumburku GAC, uvádí, že příchozí Romové jsou vnímáni jako problematičtější, protože se „starousedlíky“ místní majoritní obyvatelé vyrůstali a znají se z dob povinné školní docházky či z práce, zatímco nově příchozí jsou často nezaměstnaní, což vytváří pro jejich děti špatný vzor, je jím přičítána drobná kriminalita, komunikace s nimi je hodnocena jako obtížnější (GAC, 2009). Tuto optiku přebírají i samotní „starousedlíci“ – Romové z dlouhodobě sedentarizovaných rodin v Rumburku:

„Starousedlíci mají většinou svoje baráky, nikam se nestěhují, většinou i pracují, problém je ten nános nových Romů, třeba těch, co bydlej na SNP.“ (Romka, 44 let).

„V Rumburku je hodně Cigánů, co ani neznám, a to nejenom těch mladých, ale i starších, co vůbec neznám, nevím, odkud jsou. Potkávám je na ulici, nevím, kdo to je. To není jako dřív, kdy jsme se tu všichni znali. My tady, co jsme tu žili předtím, jsme s Čechama vycházeli dobře, kamarádíme se, dělali jsme spolu.“ (Rom, 56 let)

Výsledky našeho výzkumu tyto závěry z velké části potvrzují, avšak dále je zpřesňují zjištěním, že Romové, kteří mají nulovou migrační historii v posledních letech, nejsou „starousedlíci“ obecně, ale spíše (romští) majitelé rodinných domů nebo jejich obyvatelé - blízcí příbuzní majitelů. Při pasportizaci jsme identifikovali 17 domů vlastněných romskými majiteli, z toho 15 domů rodinných, které obývá přibližně 200 – 250 Romů. Mnoho rodin vlastní tyto domy ještě z dob minulého režimu, jiné je nabyly při privatizaci městského bytového fondu nebo i v posledních letech. Stálí obyvatelé těchto domů se nikam nestěhují a nemají zájem své místo bydliště měnit.

„Já sem tady spokojená, jinač bych nešla. Tady sem doma.“ (Romka, 36 let).

Někteří z faktických „starousedlíků“ však o svoje domy přišli, nejčastěji v exekuci, a nyní žijí podle možností ve městě v nájemních bytech. Několik z nich žije i v tzv. problémových domech. Pro jejich migrační pohyby je příznačné, že se odehrávají v rámci města Rumburk.

Samotné objekty rodinných domů vlastněných romskými rodinami však nulové migrační saldo nevykazují. V některých rodinách majících širokou příbuzenskou základnu dochází k ubytovávání příbuzných, přechodného nebo dlouhodobého charakteru. Na majitele nemovitosti se příbuzní obrací v situaci, kdy přišli o bydlení a nemají v nastalé situaci kam jít. Často se jedná i o vícečlennou rodinu. Těmto příbuzným bývá zpravidla alespoň dočasně vyhověno. Na otázku, zda se stává, že v domě ubytují nějaké příbuzné/přátele, kteří přišli o bydlení nebo jsou v krizové situaci, romská respondentka (42 let) odpovídá:

„Ano, určitě stávalo a stává. Ted' máme v bytě ubytovaného synovce, který předtím bydlel na ubytovně, tam mu i chodily peníze. Jenže tam nebyl spokojenej, vadilo mu, jak se tam fetovalo a pilo, tak odtamtud odešel. Neměl kam jít, tak jsme ho sem zatím vzali.“

Ubytování příbuzných v krizové situaci uvádějí i další čtyři romské rodiny. Ne vždy je ale vítají s otevřenou náručí. Jeden informátor uvedl, že měl v domě opakovaně na nějaký čas někoho z rodiny, přiznal ale, že pro něj tyto dlouhodobé návštěvy znamenaly značnou zátěž, a snažil se jim raději shánět bydlení, aby co nejdříve odešli.

Absorpční kapacita rodinných domů vlastněných romskými rodinami je poměrně vysoká, i když, jak jsme si ukázali, zároveň existuje snaha ze strany majitelů, aby si tito nově příchozí našli jiné bydlení. Výjimku v tomto trendu představují dva bytové domy, ve kterých dříve nebo i v současnosti pronajímali majitelé byty dalším osobám, mimo vlastní rodinu. I u těchto dvou případů se nyní fluktuace osob snižuje. V jednom případě byl objekt donedávna vlastněn jiným vlastníkem, neromem. V době vlastnictví tohoto předchozího majitele byla migrace obyvatel podle údajů TSP mnohem vyšší, než je tomu dnes, kdy se majiteli podařilo ubytovat v domě ve čtyřech bytech z pěti svou nejbližší rodinu; v druhém případě majitelé po předchozích špatných zkušenostech s neplatícími nájemníky údajně přestali byty pronajímat.

4.5.5 Migračních trendy v rozhovorech s obyvateli ohroženými sociálním vyloučením

Část otázek v hloubkových polostrukturovaných rozhovorech realizovaných s nízkopříjmovými obyvateli města Rumburk (Viz kapitola metodologie) byla zaměřena na téma migrace. Sledovali jsme zejména místo narození respondenta a jeho migrační trajektorii v posledních pěti letech.

Jedním z vypovídajících údajů při studiu individuálních migračních trajektorií je místo narození. K tomuto tématu se nám podařilo sehnat relevantní data od 32 respondentů. Zjistili jsme, že 11 respondentů se narodilo v Rumburku, šest v jiném městě Severočeského kraje (mimo mikroregion Šluknovsko), čtyři v Krásné Lípě, dva ve Varnsdorfu, tři ve Středočeském kraji a pět na Slovensku. V případě osob narozených na Slovensku se ve všech případech jednalo o Romy starší 50 let, kteří byli v době příchodu romských rodin do Rumburku v poválečném období ještě dětmi; v Rumburku všichni žijí déle než 40 let.

V rámci výzkumu jsme pokládali všem respondentům z řad nízkopříjmových skupin otázku, zda se za posledních pět let alespoň jednou stěhovali. Z celkového počtu 38 našich respondentů žijících v Rumburku odpovědělo kladně 26 osob. Deset respondentů naopak sdělilo, že v posledních pěti letech bydlí stále v tomtéž bytě nebo domě. Dvě osoby tuto skutečnost neuvedly.

Tedy **většina z 36 respondentů – osob ohrožených sociálním vyloučením se narodila ve Šluknovském výběžku, řada z nich se nicméně několikrát během života stěhovala.**

Je zajímavé se na tyto odpovědi respondentů dále podívat. Zjistíme, že z 26 obyvatel, kteří se v posledních letech stěhovali, žije 16 v tzv. problémových domech, šest v nájemním bydlení mimo tzv. problémové domy, pět v krizovém bydlení a jeden v městském bytě. Toto **zjištění potvrzuje** naše terénní zjištění i odpovědi respondentů z řad institucionální sféry, že **v objektech s velkou koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením, které mají image tzv. problémových domů, a v zařízeních krizového bydlení, jaké představují azylové domy a ubytovny, je fluktuace obyvatel mnohem čtenější než v jiných typech bydlení**²⁹. Tomuto závěru se budeme dále věnovat.

V souvislosti s výše uvedeným faktem o vyšší fluktuaci obyvatel v tzv. problémových objektech je zajímavé doplnit, že oba respondenti, kteří se stěhovali v posledních letech více než pětkrát, bydleli v krizovém bydlení (ubytovna). Ze čtyř respondentů, kteří bydleli na pěti místech, žili dva v tzv. problémových domech, jeden v krizovém bydlení a jeden ve standardním nájemním bytě. Z devíti respondentů, kteří žili v posledních pěti letech na třech adresách, žije sedm v tzv. problémových domech, jeden v městském bytě a jeden v bytě mimo tzv. problémové domy.

V rámci výzkumu jsme také zjišťovali směry migračních pohybů jednotlivých respondentů. Odpověď na otázku, v jakých lokalitách za posledních pět let bydleli, jsme obdrželi pouze od 24 respondentů. **Ukázalo se, že nejvíce stěhování (celkem u deseti respondentů) probíhalo pouze v rámci města Rumburk**³⁰. Navzdory zažitým představám, že migrace je příznačná pro

²⁹ Z těchto 26 respondentů, kteří se v posledních pěti letech alespoň jednou stěhovali, bydleli čtyři na dvou místech, devět na třech místech, pět na čtyřech místech, čtyři na pěti místech a dva na více než pěti místech (v obou případech bylo míst bydliště tolik, že je respondenti nedokázali přesně spočítat). Odpověď uvádějící jedno stálé místo bydliště je totožná z výše uvedenou negativní odpovědí na otázku, zda se respondent alespoň jednou v posledních pěti letech stěhoval.

Podíváme-li se na tyto odpovědi z jiného pohledu, celkem 34 respondentů, od kterých známe odpověď na tuto otázku, bydlelo za posledních 5 let na 85 místech. To je průměrně 2,5 míst bydliště na jednoho respondenta. Přitom šestnáct osob žijících v tzv. problémových domech se stěhovalo za poslední roky celkem 49 krát (tj. 3 místa na 1 respondenta). Pět respondentů žijících v krizovém bydlení bydlelo dohromady na minimálně 25 místech (tj. min. 5 míst na 1 respondenta). Zde se nám opět potvrzuje skutečnost, že v zařízeních krizového bydlení a v objektech s vysokou koncentrací sociálně vyloučených osob nebo osob sociálním vyloučením ohrožených je nejvyšší fluktuace obyvatel. Zajímavé je i srovnání se situací ve Starých Křečanech. Zde z 14 respondentů měli v posledních pěti letech jen tři migrační zkušenost. Vždy se jedná o stěhování z okolních obcí (z Mikulášovic, Šluknova a z Dolní Poustevny). Zbývající křečanští respondenti bydleli ve stejném domě nebo bytě už velmi dlouho. Jednalo se o obecní byty nebo domy a byty v osobním vlastnictví respondentů.

³⁰ Těchto deset osob a jejich rodin se za posledních pět let stěhovalo po Rumburku minimálně 28krát. Šest z těchto deseti dotazovaných žije v tzv. problémových domech. Devět respondentů uvedlo, že v posledních pěti letech bydleli v různých městech a obcích Šluknovského výběžku: nejčastěji v Krásné Lípě (4), Varnsdorfu (3), Starých Křečanech (4) a Šluknově (2). Těchto devět dotazovaných bydlelo za sledované období nejméně na 29 místech.

Pouze jeden respondent uvedl mezi místy bydliště i jiná města v Severních Čechách, tři uvedli také nejrozdílnější místa v České republice nebo i v zahraničí (vedle severočeských měst). Dva respondenti se přistěhovali do Rumburku z Prahy. V obou případech se jednalo o neromy, kteří přišli v Praze o byt a přestěhovali se do Rumburku kvůli levnějším nákladům na bydlení.

romské etnikum, se tato skutečnost ve výzkumu nikterak neprokázala. Z devíti neromských respondentů jich osm změnilo za posledních pět let místo bydliště³¹..

Situace je v tomto podobná ve Starých Křečanech, kde dva ze tří „novousedlíků“ mezi respondenty nebyli Romové. Je však potřeba upozornit na skutečnost, že se v případě Starých Křečan při výběru respondentů cíleně používala kombinace etnických a sociálních kritérií. Výzkumníci navštívili všechny romské domácnosti nezávisle na konkrétní sociální situaci domácnosti. V případě neromských obyvatel se naopak soustředili jen na případy nejvíce ohrožené ztrátou bydlení.

Zajímavá jsou i data vyplývající z odpovědí respondentů, kteří se ani jednou nestěhovali. **Mezi deseti rumburskými respondenty s nulovou migrační historií žije sedm ve vlastním rodinném domě³², dva žijí ve standardních nájemních vztazích mimo tzv. problémové domy a jeden žije v městském bytě.** Je příznačné, že ani jeden z těchto respondentů nežije v tzv. problémových domech. Z deseti osob s nulovou migrační historií je devět Romů a jeden Nerom. Velmi podobná je situace respondentů s nulovou migrační historií ve Starých Křečanech. Zde je mezi 12 romskými rodinami hlavních respondentů 10, kteří se v posledních pěti letech ani jednou nestěhovali (7 žije v rodinných domech v osobním vlastnictví, 3 v městských bytech).

4.5.6 Závěry za kapitolu migrace

Obecně se dá říci, že v rámci Rumburku byly největší migrační pohyby zaznamenány mezi nejproblémovějšími objekty ve městě, vlastněnými některými ze soukromých neromských majitelů a v rámci ubytoven a azylového domu. Naopak, u objektů vlastněných romskými majiteli je migrace mnohem nižší. Řada majitelů vlastní své nemovitosti již řadu let, domy obývá stále táž rodina, i když jednotlivci se mohou měnit. Co se týče migračních pohybů v těchto domech, nezřídka dochází k tomu, že se tyto objekty stanou na určitou dobu útočištěm pro rodiny blízkých příbuzných (zejména dospělých dětí nebo vlastních sourozenců) při náhlé ztrátě bydlení.

Závěry našeho výzkumu potvrdily zjištění autorek Analýzy migračních trendů na Šluknovsku, které upozorňují na skutečnost, že v regionu, kde je úzkostně pocítovaná migrace Romů, stejně často migrují i sociálně slabí neromové, avšak migrace je „neviditelná“ (Kafková, J., Sokačová, L., Szénássy, E., 2012). **Současná situace ve městě Rumburk a v obci Staré Křečany je z hlediska migrace relativně stabilní. Budoucí vývoj je ale v tomto ohledu obtížně předvídatelný.**

³¹ Těchto 9 neromů bydlelo za posledních pěti let na minimálně 39 místech, což je 3,6 míst bydliště na osobu. Z 26 Romů, od kterých máme potřebné údaje pro tuto komparaci, bydlelo minimálně na 69 místech bydliště, což je 2,6 míst bydliště na osobu. Devět Romů se ve sledovaném časovém úseku ani jednou nestěhovalo, z neromských nízkopříjmových respondentů uvedl nulovou fluktuaci pouze jeden respondent

³² Ve všech případech se jedná o romské majitele nemovitostí nebo jejich příbuzné, viz výše.

5 ZADLUŽENÍ

Zadluženost a narůstající počet exekucí patří mezi nejožehavější a zároveň nejvíce rozšířené problémy obyvatel (nejen) Rumburku a Starých Křečan. O nebezpečí vysoké zadluženosti a hrozbě exekucí hovořili všichni komunikační partneři z řad instituční sféry. Přesné údaje o počtu zadlužených osob ani o počtu exekucí nejsou dostupné, podařilo se nám alespoň shromáždit údaje o počtu zadlužených klientů pracovník Sociálního odboru a městských TSP. K dispozici máme také počty klientů dluhové poradny fungující v rámci Občanské poradny v Oblastní charitě Rumburk z let 2007 - 2010. Kromě této poradny využívají občané Rumburku hojně i dluhové poradenství v o.s. Kostka v Krásné Lípě a v občanské poradně Barevné soužití ve Varnsdorfu, poradny Farní charity Děčín i dalších poraden. Údaje o počtu klientů těchto poraden za Rumburk a Staré Křečany se nám nepodařilo získat.

5.1 PŘÍČINY ZADLUŽENÍ

Dluhy obyvatelům sociálně vyloučených lokalit nevznikají pouze v důsledku nezaměstnanosti, horší schopnosti hospodařit s penězi nebo vlivem nízkých příjmů plynoucích z nedostatečně ohodnocené (většinou nekvalifikované) práce. Souvisí také s vysokými náklady na bydlení v bytech na otevřeném bytovém trhu, kde nejsou nájemníci stále častěji schopni platit nájemné či poplatky (anebo jednorázové nedoplatky při ročním vyúčtování) za elektřinu, vodu atd. Zadluženost vzniká také jako reakce na celospolečenský trend zvyšování spotřebitelských standardů jednotlivých konzumentů a na stále větší dostupnost spotřebního zboží. Tato zadluženost se projevuje uzavíráním hypotéčních, hypotečních, leasingových a spotřebitelských úvěrů, které lidé často nejsou schopni splácet. Stále na vzestupu jsou tzv. rychlé půjčky, které často útočí na klientelu s nízkou finanční gramotností, pro které se (kromě lichvy) často jedná o jedinou možnost, jak si vypůjčit peníze. Analýza GAC konstatuje, že se ve městě běžně vyskytují na veřejných nástěnkách inzeráty na tyto půjčky (GAC, 2009). V době našeho výzkumu jsme podobné letáky nezaznamenali, nicméně je mnoho důkazů o tom, že jsou půjčky od těchto společností stále populární. Rozsah nebankovních půjček mezi zadluženými klienty v Rumburku popisuje pracovnice občanské poradny Barevné soužití:

„Nejčastější mezi klienty jsou nebankovní úvěry. Půjčky u Cofidisu, Providentu, to, o co můžou požádat přes internet, nebo takové ty podomní nabídky. A Homecredit.“

Nejrůznější rychlé půjčky poskytuje i řada bankovních společností, například ve městě sídlící GE Money bank. Tuto skutečnost reflektuje starosta města Rumburk:

„Hodně z našich lidí, co jsou na VPP, přijdou do práce a už si jdou potvrdit papíry, že si jdou pro půjčku. Je třeba zadlužené lidi eliminovat, rozmluvit jim to, ať si nepůjčují. Dneska už i banky začaly jít na retail, půjčují na přepážce. Dneska došla bída na Kozáky. Řešili jsme s politiky, jak to zastavit.“

Velkým problémem jsou také původně drobné dluhy, např. za jízdu na černo, různé drobné poplatky atp., které se časem až mnohonásobně navýší o různé výlohy a úroky. Spousta dluhů klientů narůstá o soudní výlohy a další výlohy na právní servis zastupujících společností. Pracovnice občanské poradny Barevné soužití k tomu uvádí následující příklad:

„Hodně našich klientů mělo problémy třeba s poplatky za lékaře, které neskutečně hodně naskákaly, protože to skupovala společnost Zana invest. A ta si na tom navršila nějakou částku za právní zastoupení a za soudní výlohy, takže z částky 30 korun tam byl dluh třeba 8000,-. My jsme na to podávali vždycky odpor, abychom snížili aspoň ty náklady za právní zastoupení. A to bylo zvláštní, protože spousta Romáků říkala, že ten poplatek zaplatili nebo že u lékaře nebyli a že vůbec vám nikdo nevydá potvrzení o tom, že jste to zaplatili, pokud si o něj neřeknete. A teď kolik lidí si o ten doklad řekne. To je minimum, a potom když vám přijde papír už jako exekuční, prostě platební rozkaz, že už tam je právní zastoupení započítaný, nebo že skoupili vaši pohledávku, tak je pozdě. Oni ze Zana invest říkali, že vymahači chodili a kontaktovali klienty, ale není to pravda. U našich klientů nikdo nebyl, nebo si toho nebyl aspoň vědom.“

Podobných případů a postupů nalezneme desítky.

5.2 ROZSAH ZADLUŽENÍ

5.2.1 Dluhy vůči městu: dluhy na městském bytovém fondu

Oproti některým českým městům, kde dluhy na městském bytovém fondu představují palčivý problém, je v Rumburku v tomto směru situace stabilizovaná. Celkové dluhy města na nájemném v obecních bytech se v květnu 2013 pohybovaly kolem 200 000 Kč. Podle slov vedoucí majetkového odboru jsou v této sumě zahrnuty také částky plynoucí z dobrovolného placení vyšších záloh a z vybírání dlužných částek z předchozích období.³³ Počet osob, které mají dluh vůči městu, a to včetně dlužníků za dřívější období, je odhadován na 5 – 10 osob. Z nich je pouze jeden dlužníkem, který městu dluží částku vyšší než 10 000 Kč. V částce 200 000 Kč jsou totiž zahrnuty i osoby, jež mají přechodné dluhy vzniklé nezaplacením nájmu či zpožděním platby, které se nyní řeší a splácí.

Majetkový odbor realizuje celou řadu opatření, kterými se snaží zamezit neplacení a narůstání dluhů. Mezi ně patří, kromě již zmiňovaného preventivního využívání nájemních smluv na zkrácenou dobu, okamžité řešení neplacení nájemného. Neodešlá platba se řeší okamžitě, dokonce v některých případech před skončením kalendářního měsíce: pokud bývá např. zvykem, že nájemník posílá platbu 10. v měsíci, volá se mu již třicátého s dotazem, co je důvodem opoždění platby. Majetkový odbor komunikuje s nájemníky nejprve telefonicky, posléze i poštou nebo také osobní návštěvou. Neplatičství bývá důvodem ukončení nájmu bytu spíše výjimečně. Za posledních 10 let došlo pouze v jednom případě k soudnímu vystěhování nájemníka. Vedoucí majetkového odboru nepovažuje dluhy a neplacení nájmu za reálně existující problém. Domnívá se ale, že

³³ Celkový roční předepsaný nájem byl za poslední rok 11 600 000 Kč, suma skutečně vybraného nájemného byla dokonce o něco vyšší: 11 950 000 Kč.

v budoucnu se může stav zhoršovat vzhledem k zhoršující se socioekonomické situaci obyvatel regionu a rozsáhlým státním škrtům v sociální oblasti.

5.2.2 Problémy s dluhy řešené sociálním odborem MěÚ

Sociální pracovníce MěÚ odhadují, že až 100% klientů sociálního odboru je zadlužených:

„S dluhy mají problém všichni klienti. Jenže to před námi nepřiznají, tají to, přijdou s tím, až když už je pozdě, mají velké dluhy.“

V Úseku kurátora pro dospělé je počet zadlužených klientů odhadován na 80%. Podle sociálních pracovníků se dluhy nejčastěji týkají dluhů na nájemném, službách a přeplatků na dávkách. Podle slov sociální kurátorky lidé s vysokými dluhy na nájemném nejsou většinou nájemci v městských bytech, respektive problémem nejsou dluhy na městském bytovém fondu, ale v komerčním bydlení. Obyvatelé městských bytů, kteří mají dluhy, je mají v drtivé většině případů z minulosti a vůči jiným subjektům než vůči městu.

TSP odhadují počet zadlužených osob v řadách svých klientů na 92% (227 osob), ze kterých podle jejich odhadů má pouze 13 % (32 osob) snahu řešit svoji situaci, nejčastěji zavedením splátkového kalendáře. Ten je schopno splácet pouze 3 % (7 osob) jejich klientů. Podle evidence OSPOD je zadlužených 43% rodin jejich klientů.

Tabulka 6: Odhady poměru zadlužených klientů ze strany městských sociálních pracovníků za Rumburk a Staré Křečany.

	Odhad podílu zadlužených klientů	Počet zadlužených klientů
TSP (Neidhartdová)	92%	227 osob
TSP (Macková)	100%	54 rodin
OSPOD	43%	neuvedeno
Sociální kurátor pro dospělé	100%	28 osob

Jedna z pracovníků OSPOD k tomu dodává:

„Někteří se k tomu nepřiznají, ale mají dluhy snad všichni. Problém ale je, že před námi se dluhy nechlubí, protože je tají. Když se nějaký dluh provalí, nejsou schopni přiznat další dluhy. Bojí se, protože mají doma děti, a nemají dostatek financí na ně... Tak to nechtějí přiznat. Sem k nám přijdou, řeknou, kde všude mají dluhy, plyn, Homecredit, telefon, za popelnice, za elektřinu, my jim to spočítáme, zařídíme, kolik mají platit. Ale některý stejně neplatějí. Ale spíš ty dluhy tajej. Abychom nepátrali po tom, odkud mají ty peníze na ty splátky. Protože berou příspěvky na děti a něco nám tajej. Spíš se dozvíme o elektrice, dluhách z jiných měst... Za popelnice, za elektřinu...“

5.2.3 Statistiky o počtu klientů Občanské poradny při Oblastní charitě Rumburk

Občanská poradna při Oblastní charitě Rumburk se od roku 2008 více zaměřuje také na Dluhové poradenství a pomáhá klientům řešit potíže s předlužením a snaží se zvyšovat jejich finanční gramotnost.

Podle interních záznamů Občanské poradny se v roce 2007 dluhové problematiky týkalo 56 dotazů návštěvníků poradny. V roce 2008 se uživatelé služeb snažili řešit své potíže s dluhy ve 116 dotazech, což je 100% nárůst oproti roku 2007. Rovněž rok 2009 měl stoupající tendenci oproti roku, celkem bylo 150 dotazů. V roce 2010 řešila poradna již 233 dotazů, což je o 83 dotazů více než za celý kalendářní rok 2009. Je tedy více jak patrné, že v OP RBK byl v letech 2007 - 2010 skoro 350% nárůst dotazů týkajících se dluhové problematiky občanů (Nekudová, P, 2011). Z následující tabulky je viditelné, že narůstá i procentuelní zastoupení problémů s dluhy mezi uživateli služeb OP RBK.

Tabulka 5: Porovnání četnosti dotazů v dluhové problematice

Kalendářní Rok	100% počet dotazů OP RBK za daný kalendářní rok	Dotazy týkající se dluhové problematiky	% zastoupení dotazů týkajících se dluhů v daném roce
2007	461	56	12,15%
2008	495	116	23,43%
2009	612	152	24,84%
2010	718	233	30,53%

Zdroj: Nekudová, P, 2011

Tato prezentovaná data jsou zároveň jedinými odhady počtu klientů, kteří se ocitli v problematické situaci v oblasti dluhů. Podle názorů mnohých obyvatel ale nedokáže poradna Oblastní charity pokrýt potřeby v oblasti poradenství zadluženým osobám. Žádný z našich hloubkových respondentů nesdělil, že by této služby využíval. Naopak ze strany některých komunikačních partnerů z instituční sféry jsme zaznamenali kritiku kvality služeb této poradny.

5.3 EXEKUCE

Údaje o exekuci jsou stejně obtížně dostupné jako údaje o zadluženosti a dlužích. Obecně se můžeme setkat se dvěma typy exekucí, které v obou případech mají přímý vliv na zhoršování anebo radikální propad sociální situace zadluženého:

- **Exekuce ukládající zaplacení peněžité částky, která je prováděna srážkami ze mzdy a jiných příjmů.** Tato exekuce může ohrozit schopnost jedince splácet své závazky spojené s bydlením.
- **Exekuce prodeje samotné nemovitosti znamená okamžitou ztrátu bydlení.** Ohroženou skupinou jsou tedy všechny osoby, které jsou vysoce zadlužené, nebo mají nařízenou exekuci, a to i v případě, kdy je jejich současná situace stabilizovaná.

Pokoušeli jsme se získat přehled alespoň o viditelnějších exekucích na majetku. Náš výzkumný cíl však nebyl naplněn a podařilo se nám sehnat o tomto fenoménu pouze kusé informace.

Podle místostarosty Darka Švába lze získat přehled o nemovitostech v exekuci na úředních vývěškách: „*Pokud je to nemovitý majetek, chodí to do vývěsky ke zveřejnění. Je tu pár jednotlivých případů za rok. Ročně je jich deset, dvanáct, do patnácti. Není to v Rumburku masové, spíš se do exekuce dostanou podnikatelé, co „ulítli“ na podnikání. Spíš je víc problémů, kde je exekuce na příjem nebo na movité věci. To nevidíte na vývěškách, tam neexistuje informační povinnost, to nechytíte...*”

Sociální exkluzi zadlužených osob navíc posiluje fakt, že pro tyto osoby není motivující návrat na trh práce. V případě hrozící exekuce formou srážek ze mzdy se lidé s dluhy často rozhodnou pracovat na černo, jelikož jim v tomto případě nikdo nezabaví jejich příjem nebo jeho část. Exekuce na mzdy, která je už tak v případě nízkokvalifikované osoby spíše podprůměrná, je pro všechny velkou hrozbou. Sociální pracovnice MěÚ k situaci zadlužených klientů dodává: „*Hlavně si určitě nevytváří účty, protože by jim exekuce nejdříve vlítla na účty. Takže ty tam nejsou... Neumíme si to představit. Ale často nemají nic, co by jim kdo sebral. Nábytek nebo vybavení, nic cenného. Přestěhují se jinam*”.

5.4 DLUHY A EXEKUCE U VZORKU RESPONDENTŮ POLOSTRUKTUROVANÉHO HLOUBKOVÉHO ROZHOVORU

Na dluhy a exekuce jsme se ptali v rámci hloubkových rozhovorů také našich respondentů. Celkem 22 respondentů uvedlo, že sami neměli v posledních letech potíže s exekucí. **Ukázalo se, že osm³⁴ z našich 38 rumburských respondentů se v posledních letech setkalo s exekucí nemovitého majetku, která v pěti případech skončila prodejem nemovitosti.** Sedm z těchto respondentů byli Romové. Ve třech popisovaných případech při exekučním řízení přišla romská rodina v Rumburku o dům v osobním vlastnictví. Dva respondenti popisují, že exekucí došlo k zabavení jejich nemovitosti v jiném městě v České republice.

Exekuce majetku, ztráta bydlení a hledání cenově dostupného bydlení stála tedy u příchodu dvou rodin, jedné romské a jedné neromské, do Rumburku. Ve třech případech se u respondentů jednalo o exekuce ukládající zaplacení peněžité částky, která je prováděna srážkami ze mzdy a jiných příjmů. Romská respondentka (36 let) popisuje případ své rodiny:

„Už asi 10 let máme dluhy, hlavně u Homecredit. Když to šlo, platili jsme, teď už není z čeho, platíte z 9000! Už asi 8 let nám chodí výhrůžný dopisy od exekutora, schovávám je támhle do linky. Ještě u nás nebyli nic zabavit, ale co by nám vzali? Starou televizi? Bojíme se, to víte, že jo, že sem přijdou. Dáváme obsílky na stranu a čekáme, až na to budeme mít. Já bych i byla ráda za ty exekuce na dávky, aspoň by nám z toho strhávali a přímo by se to posílalo na tu exekuci. Takhle na to neušetříme. Manžel má už teďka nějakou část ze mzdy stahovanou na tu exekuci, kolik přesně nevím.“

³⁴ Exekuce se u těchto osmi osob týkala buď přímo respondentů (jejich vlastního majetku) nebo někoho v nejbližší rodině (rodiče, manžel atp.).

Čtyři rodinné domy vlastněné romskými majiteli jsou dle katastru nemovitostí v exekučním řízení. Podle terénního šetření se u dvou z nich situace již vyřešila. V jednom případě došlo k dražbě domu a odkoupení podílů v exekuci jiným spolumajitelem domu (Romem, příbuzným), v druhém k vyrovnání dluhu.

Jak lze vidět, **zadlužení a exekuce následovaná ztrátou nemovitosti postihuje v současné době asi pětinu domů ve vlastnictví Romů v Rumburku**. Nejedná se však o nový jev, v minulých letech již romští majitelé několikrát o dům přišli. Podle údajů pracovníků sociálního odboru došlo v posledních letech minimálně k osmi případům exekuce domů vlastněných romským majitelem, a to jak domů bytových, tak i domů rodinných. Jednalo se v několika případech o nemovitosti, které Romové získali během 90.let v rámci privatizace městského bytového fondu.

Ve Starých Křečanech autoři výzkumu nezjistili žádnou exekuci movitého majetku, který by patřil Romům. Starosta obce ani zaměstnanci obecního úřadu nemají přesný přehled o počtu exekucí, vzpomínají si na několik případů za poslední roky. Výzkumníci se při terénním šetření setkali pouze s exekucí na dům, který patřil Albáncům z Kosova, kteří už ale ve Starých Křečanech nebydlí. Jinak se respondenti z Křečan zmiňovali o dluzích jen minimálně. Jedna respondentka Jedna respondentka uvedla, *„že se to možná děje, ale lidé o tom moc nemluví.“*

Jak jsme již řekli, přesný počet nemovitostí zabavených v exekuci není znám a může být samozřejmě vyšší. Dalším několika objektům exekuce hrozila a majitelé se jí vyhnuli včasným prodejem nemovitosti. **Exekuce nemovitostí se pochopitelně netýká pouze Romů, další až desítky objektů zabavených exekutory vlastnili majitelé z většinové společnosti. Exekuce vypovídají o vysoké zadluženosti sociálně slabých obyvatel, což je skutečnost, kterou potvrzují i pracovníci NNO, občanských a dluhových poraden a v neposlední řadě sociálního odboru MěÚ Rumburk.**

6 ZAMĚSTNANOST

Následující kapitola se nezabývá primárně (ne)zaměstnaností obyvatel lokalit, které jsou vnímány jako problematické (viz kap. 3.2), ale zaměřuje se **na možnosti zaměstnání** sociálně slabších obyvatel Rumburku a Starých Křečan, tedy osob s nižším vzděláním a omezenou pracovní zkušeností, které se hůře uplatňují na pracovním trhu.

Text se v první části zaměřuje na popis situace na trhu práce v Rumburku a okolí na základě dostupných dat. Vychází z analýz v předchozích studiích, dále se opírá o data ze Sčítání lidu, domů a bytů a statistik MPSV/Úřadů práce a informace z realizovaných rozhovorů. Druhá část textu se pak zaměřuje podrobněji na vybrané oblasti, jako je motivace k zaměstnání, hledání a dostupné formy práce, diskriminace na trhu práce, aj.

6.1 CHARAKTER ZAMĚSTNANOSTI A NEZAMĚSTNANOSTI PODLE DOSTUPNÝCH DAT

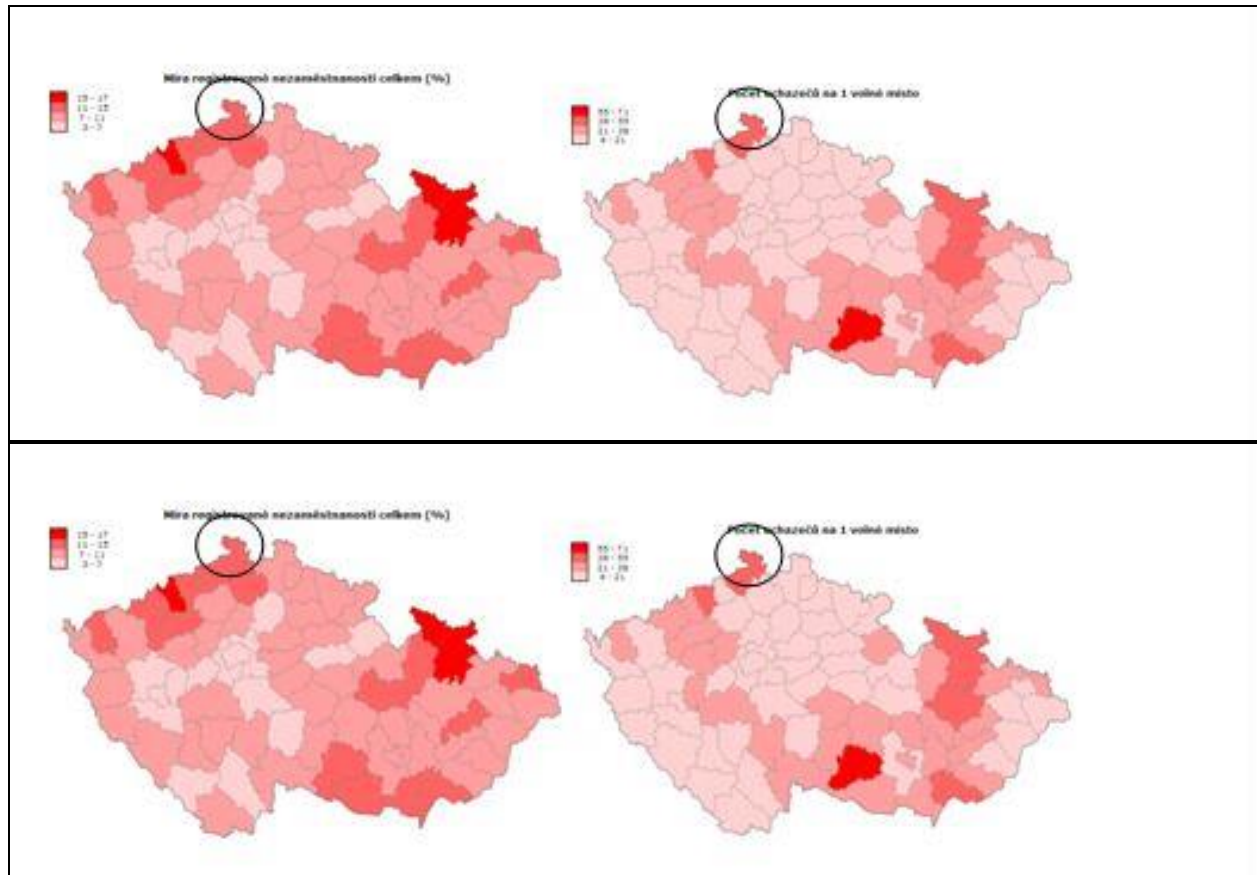
Zaměstnanost v Rumburku a Starých Křečanech je třeba vidět v kontextu širšího okolí **Šluknovského výběžku** vzhledem k vzájemné dopravní, administrativní i funkční provázanosti jednotlivých obcí. Do Rumburku dojíždí za prací zaměstnanci z okolních měst (zejména ze severnější části výběžku), stejně tak jsme se ale například setkali i s respondentkou, která dojíždí ze Starých Křečan za prací do Horního Podluží. Pod rumburskou pobočku Úřadu práce spadá kromě Rumburska (města Rumburk, Jiříkov a Krásná Lípa, obce Doubice a Staré Křečany) i Šluknovsko³⁵ (Šluknov, Dolní Poustevna, Lobendava, Mikulášovice, Vilémov, Velký Šenov).

Jak jsme ukázali v kapitole č. 9 věnované vzdělání, je pro Rumburk a ještě výrazněji Staré Křečany ve srovnání se zbytkem okresu Děčín a zejména s celou Českou republikou typická nižší vzdělanostní struktura. Nižší kvalifikace se nicméně promítá jak do horšího uplatnění na trhu práce, tak do charakteru pozic a jejich ohodnocení. Naopak nízká možnost pracovního uplatnění (za odpovídající mzdové ohodnocení) pro osoby s vyšší kvalifikací vede k tomu, že značná část z nich se do regionu po studiu již nevrací, což je vnímáno jako jedno z omezení dalšího rozvoje regionu.

Míra nezaměstnanosti šluknovského výběžku patří dlouhodobě mezi nevyšší v rámci Ústeckého kraje i okresu Děčína, potažmo tedy i České republiky. Vývoj je spojován především s důsledky transformace ekonomiky po roce 1989, je třeba jej vidět i v kontextu historického vývoje v posledním století, jak bylo popsáno v úvodních částech textu. K dalšímu zhoršení ekonomické situace v regionu došlo s nástupem ekonomické krize, přičemž, jak poukazovaly tehdejší analýzy, které sledovaly nezaměstnanost v kontextu sociálních problémů, **„nezaměstnanost a nízká vzdělanost se dotýká nejen obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit, ale i ostatních obyvatel regionu“** (GAČ 2009). Mapy níže ukazují postavení okresu (míra nezaměstnanosti a počet uchazečů na jedno pracovní místo) v kontextu České republiky.

³⁵ Ve Šluknově jsou vyřizovány jen dávky v hmotné nouzi a státní sociální podpora.

Obrázek 8: Míra registrované nezaměstnanosti a počet uchazečů na jedno pracovní místo k 31. 12. 2011, – okres Děčín v kontextu České republiky.

Zdroj: ČSU podle MPSV

Tabulka 7: Podíl nezaměstnaných ve Starých Křečanech a v Rumburku v porovnání s okresem Děčín a Českou republikou. Nezaměstnanost je zřejmě v SLDB podhodnocena (i v kontextu toho, že část obyvatel ekonomickou činnost neuvedla, jak ukazuje tabulka dále), pro srovnání uvádíme počet nezaměstnaných k březnu 2011 hlášených na Úřadu práce.

Podíl nezaměstnaných na celkovém počtu obyvatel 15-65		Staré Křečany			Rumburk			Děčínsko			Česká republika		
		Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy
Počet obyvatel 15-65 let	absolutně	836	433	403	7564	3736	3828	89 101	44 818	44 283	7 267 169	3 661 790	3 605 379
	jako podíl všech obyvatel	69%	71%	68%	70%	72%	69%	69%	71%	67%	70%	72%	68%
Nezaměstnaní dostupní na úřadu práce v březnu 2013	absolutně	139			755			10 332			547 762		
	jako podíl osob 15-65	17%			10%			12%			8%		
Nezaměstnaní podle SLDB	absolutně	112	63	49	668	374	294	9 133	4 782	4 351	499 859	258 043	241 816
	jako podíl osob	13%	15%	12%	9%	10%	8%	10%	11%	10%	7%	7%	7%

Zdroj: SLDB 2011 a MPSV.

Situace v oblasti zaměstnanosti je v **Rumburku** lepší než v jiných částech šluknovského výběžku (viz tabulka výše srovnávající podíl nezaměstnanosti v obcích dále v textu). Nezaměstnanost je zde nižší i než v průměru okresu Děčín, i když je stále vyšší než v průměru České republiky, a to zejména u mužů (viz tabulka 7 výše). **Zaměstnanci z okolních obcí dojíždějí zejména do Rumburku do místní průmyslové zóny**, kde sídlí jeden z největších soukromých zaměstnavatelů v regionu, firma Benteler Automotive Rumburk s.r.o. (cca 700 zaměstnanců v roce 2012). Významným zaměstnavatelem je také město Rumburk, dále např. Uniles a.s, firma Schäfer a Sýkora s.r.o. a ABX s.r.o, mezi menší firmy pak patří např. Ventos s.r.o., Wakos s. r. o., Elstav J. K. s. r. o. Díky přítomnosti školských a zdravotních zařízení a městské administrativy je zde vyšší poptávka i po zaměstnancích na více kvalifikované pozice. To se projevuje i tím, že u žen je v Rumburku úroveň vzdělanosti (maturita a vyšší vzdělání) vyšší než v regionu a blízka celorepublikovému průměru (viz kapitola o vzdělání).

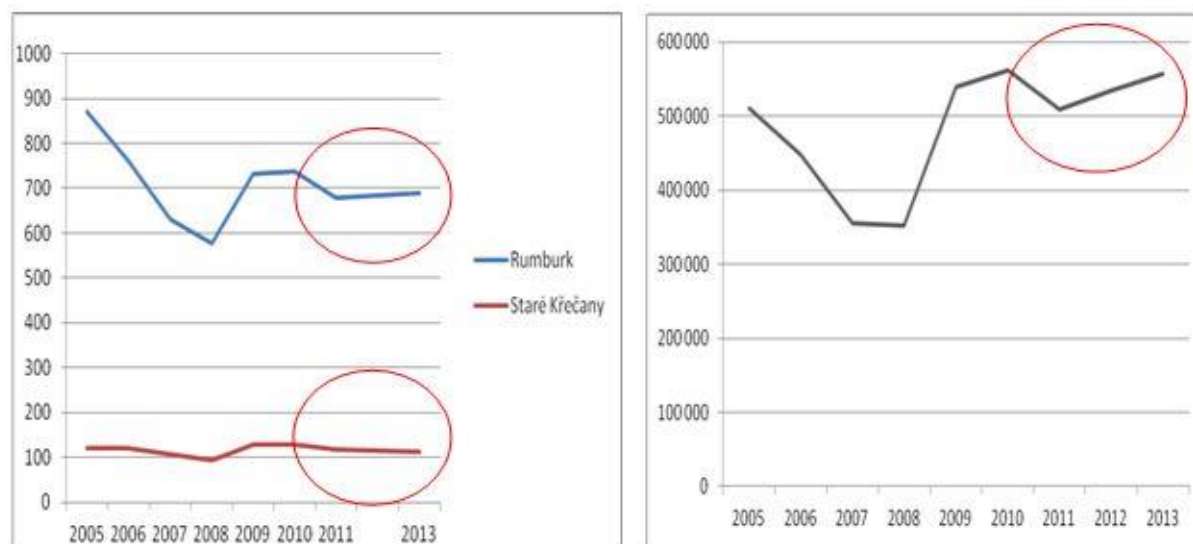
S nástupem ekonomické krize došlo mezi lety 2008 a 2009 v Rumburku k prudkému nárůstu nezaměstnanosti, která meziročně stoupla téměř o 30% (viz graf níže). **Podle dostupných dat i informací z rozhovorů se situace v oblasti zaměstnanosti v posledních době nezhoršuje. Toto je nicméně spojeno s nárůstem počtu nabízených pozic na veřejně prospěšných pracích a v rámci projektů podporujících zaměstnanost, bez kterých by nárůst nezaměstnanosti zřejmě pokračoval.**

V současné době dochází mimo jiné k rozšiřování firmy Benteler (respektive k výstavbě nové haly), díky níž by v rumburské průmyslové zóně mohlo vzniknout až 170 pracovních míst. I přesto **podíl nezaměstnanosti dosahoval v září 2013 téměř 9%, tedy téměř o čtvrtinu více než je průměr České republiky**³⁶. (Při interpretaci tohoto čísla je zároveň třeba mít na paměti, že došlo ke změně metodiky míry nezaměstnanosti. Ta se od ledna 2013³⁷ počítá jako podíl nezaměstnaných ve věku 15 – 64 let ke všem obyvatelům ve stejném věku, nikoliv jako podíl k ekonomicky aktivním osobám. Pokud by se počet nezaměstnaných v Rumburku vztáhl k počtu ekonomicky aktivních osob podle SLDB v roce 2011, dosahovala by nezaměstnanost cca 14%). Jak bylo vidět ve výstupech ze SLDB 2011, nezaměstnanost se dotýká ve vyšší míře mužů než žen.

³⁶ <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt>

³⁷ Viz http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/zmena_metodiky

Graf 1: Vývoj absolutního počtu nezaměstnaných v Rumburku a Starých Křečanech (levý graf) a celkem v ČR (pravý graf). Data pro roky 2005-2011 zachycují stav ke konci daného roku (31. 12.), za rok 2012 nejsou data pro Rumburk a Staré Křečany dostupná. Za rok 2013 jde o data ze září.

Zdroj: Portál MPSV, pro Rumburk/Staré Křečany pro rok 2013 Úřad práce

Staré Křečany patří mezi obce s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v rámci Šluknovského výběžku, nezaměstnanost zde dosahovala na konci září 2013 12,5% (viz dále), což by při přepočtu na podíl na ekonomicky aktivním obyvatelstvu obyvatelstvo bylo téměř 23%. **Podobně jako v Rumburku je ve Starých Křečanech mezi nezaměstnanými ve srovnání s celostátním průměrem výrazně vyšší podíl mužů**, jak ukazuje tabulka na předcházející straně. Oproti Rumburku je počet nezaměstnaných ve Starých Křečanech dlouhodobě vyrovnaný (viz graf 22 výše). K jeho poklesu nedocházelo ani v době ekonomického růstu. To může být odrazem věkové i vzdělanostní struktury, vysokého podílu dlouhodobě nezaměstnaných, kteří nacházeli obtížně zaměstnání i v době celorepublikově vyšší zaměstnanosti. Počet nezaměstnaných výrazně neklesl ani s rozšířením veřejně prospěšných prací – srovnáme-li ovšem tento vývoj s vývojem na celorepublikové úrovni (viz graf výše), lze odhadovat, že bez tohoto opatření by docházelo k nárůstu nezaměstnanosti. Nezaměstnanost nevykazuje výraznější sezonní rozdíly³⁸.

I přesto, že podíl osob ve věku 15-65 let na celkovém počtu obyvatel je podobný jako v regionu i na národní úrovni, je v Křečanech **výrazně nižší podíl ekonomicky aktivních obyvatel** (viz následující tabulka). Ve srovnání s celostátním průměrem i průměrem okresu Děčín je **ekonomická aktivita nízká zejména u žen**. Do ekonomicky aktivní populace jsou přitom zahrnuty i ženy na mateřské dovolené. Jak je ukázané v kapitole č. 9 zaměřené na vzdělání, je v Křečanech vysoký (třetinový) podíl žen se základním nebo žádným vzděláním. Vyšší podíl pracujících důchodců může být odrazem věkové struktury (celkově vyššího podílu důchodců).

³⁸ Viz data z MPSV (absolutní počty nezaměstnaných).

Tabulka 9: Podíl ekonomicky aktivních ve Starých Křečanech a v Rumburku v porovnání s okresem Děčín a Českou republikou

Podíl ekonomicky aktivních na celkovém počtu obyvatel podle SLDB 2011			Staré Křečany			Rumburk			Děčínsko			Česká republika		
			Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy
Počet obyvatel			1 204	611	593	10 770	5 212	5 558	128 834	63 041	65 793	10 436 560	5 109 766	5 326 794
Ekonomicky aktivní celkem			41%	44%	38%	46%	51%	42%	45%	51%	40%	49%	54%	44%
Mezi nimi podíl:	Zaměstnaných		77%	77%	78%	87%	86%	88%	84%	85%	83%	90%	91%	90%
	Mezi nimi podíl:	zaměstnanci	78%	77%	79%	80%	77%	83%	78%	75%	81%	78%	74%	83%
		zaměstnavatelé	2%	3%	1%	4%	6%	3%	4%	5%	2%	4%	5%	2%
		pracující na vlastní účet	11%	14%	6%	11%	12%	9%	12%	14%	8%	13%	16%	9%
	Mezi nimi podíl:	pracující důchodci	9%	10%	7%	5%	5%	5%	5%	4%	5%	5%	5%	6%
		ženy na mateřské dovolené	4%		9%	2%		4%	2%		5%	2%		5%

Ekonomicky neaktivní obyvatelé podle SLDB 2011		Staré Křečany			Rumburk			Děčínsko			Česká republika		
		Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy	Celkem	muži	ženy
Ekonomicky neaktivní celkem		616	281	335	5089	2171	2918	62405	26448	35957	4784923	2024815	2760108
z toho	nepracující důchodci	52%	50%	54%	47%	42%	50%	50%	45%	53%	48%	44%	52%
	žáci, studenti, učni	28%	31%	25%	31%	38%	27%	29%	35%	25%	30%	36%	26%
Osoby s nezjištěnou ekonomickou ak		94	60	34	689	407	282	8271	4694	3577	571064	334912	236152

(Zdroj: SLDB 2011)

Vzhledem ke snadné dopravní dostupnosti mezi oběma městy rozdíl v možnosti zaměstnání v jednotlivých obcích nelze považovat jen za důsledek (ne)přítomnosti místních zaměstnavatelů, ale je třeba ho číst jako odraz odlišného charakteru obou míst.

Bohužel vzhledem ke změně elektronického systému používaného Úřadu práce nejsou k dispozici podrobnější data o charakteru nezaměstnanosti v jednotlivých obcích. Podle rumburského Úřadu práce (rozhovor s oddělením zprostředkování zaměstnání) tvoří nicméně přibližně polovinu nezaměstnaných osoby, které jsou na Úřadu práce registrovány dlouhodobě. Jestliže mezi nově zapsanými osobami na Úřadu práce jsou i lidé s vyšší kvalifikací, u dlouhodobě nezaměstnaných převládají lidé s nízkým vzděláním. Lidé, kteří přišli o zaměstnání poměrně nedávno (a často jsou příjemci podpory v nezaměstnanosti), mají větší předpoklady k nalezení zaměstnání v době, kdy jsou příjemci podpory nezaměstnanosti. V kontextu zhoršující se situace na trhu práce se podle zkušenosti úřadu práce zejména u starších osob stává hledání práce i pro tuto skupinu obtížnější.

Tabulka 10: Podíl nezaměstnanosti v jednotlivých obcích Šluknovského výběžku k 30. září 2013

Obec	Uchazeči celkem	Obyvatelstvo 15-64 let	Podíl (%) nezaměstnanosti
Doubice	2	65	3,08
Lipová	29	425	6,59
Vilémov	45	654	6,73
Lobendava	21	263	7,98
Rumburk	689	7 736	8,82
Dolní Poustevna	123	1 308	9,17
Rybniště	48	471	9,98
Velký Šenov	154	1 361	11,09
Krásná Lípa	272	2 294	11,6
Mikulášovice	181	1 520	11,71
Staré Křečany	113	881	12,49
Jiříkov	360	2 643	13,28
Šluknov	562	3 806	14,63
KoP Rumburk	2 599	23 427	10,91
Dolní Podluží	61	831	7,1
Horní Podluží	41	553	7,23
Jiřetín pod Jedlovou	38	430	8,6
Chřibská	99	977	9,93
Varnsdorf	1 214	10 766	10,85
KoP Varnsdorf	1 453	13 557	10,33

(Zdroj: Úřad práce 2013b)

6.2 ANALÝZA NĚKTERÝCH PROBLÉMŮ SPOJENÝCH SE ZAMĚSTNANOSTÍ

Neshoda mezi nízkou kvalifikací a praxí na straně uchazečů a omezenou poptávkou po zaměstnancích s nízkou kvalifikací ze strany zaměstnavatelů je pak ve všech analýzách považována za jednu z hlavních příčin přetrvávající/rostoucí nezaměstnanosti v regionu (viz analýzy Úřadu práce, Plán prevence kriminality, aj). Naši respondenti opakovaně uváděli velký zájem o zaměstnání. Podobně podle Úřadu práce mezi uchazeči (a to jak romského, tak neromského původu) převládají uchazeči, kteří mají o práci zájem. Zároveň ale i jen v rámci poměrně omezeného spektra respondentů bylo možné identifikovat **několik momentů, kdy motivace k zaměstnání klesá**.

Zásadním faktorem je **rozdíl mezi nízkými příjmy nabízenými na nízko-kvalifikovaných pozicích a životním minimem**. To se týká zejména mladších rodin s dětmi, kdy je matka doma s dětmi (životní minimum se pak pohybuje u čtyřčlenné rodiny okolo 10 tisíc), osob s (invalidním) důchodem, aj. I vzhledem k tomu, že je ze strany některých romských rodin zřejmě vyšší ochota tuto skutečnost otevřeně přiznat a zároveň jsou to často právě romské rodiny, které – i vzhledem k diskriminaci na pracovním trhu, jak je popsána dále – mají často jen velmi omezené možnosti lépe ohodnoceného zaměstnání, přispívá toto k vnímání Romů jako „nepracujících“. U nízko-kvalifikovaných pozic pak obecně klesá motivace k nástupu do zaměstnání v momentě, kdy je velmi

nízká mzda spojená s nutností dojíždět. Naopak, pro rodiny bez dětí (nebo i se staršími dětmi) představuje i velmi nízko ohodnocená práce, jakou jsou například veřejně prospěšné práce, jednu z mála možností příjmů:

„Lepší je práce, kdyby byla. Ale člověk, aby dojížděl... to víc prodělá, než vydělá“ (Respondent s částečným invalidním důchodem)

„Rodiny s více dětmi, specifictější u Romů, oni si to umějí velmi dobře spočítat, že se jim to nevyplatí... Mně se nestalo, že by přišla bílá rodina a řekla: to se nevyplatí, ale u Romů se to stává. Bílí se vymlouvají – možná jen, že jsou víc uzavření.“ (Respondent, NNO)

„U veřejně prospěšných prací jsou platy nízké, ale myslím, že většina lidí s tím problémem nemá, to jsou lidi 50 plus, to nejsou lidi s rodinami, nemají tolik závazků, pro ně je to dobrý. Plus třeba člověk, který jde pak do důchodu“ (Respondent, NNO)

Dalším faktorem je **krátkodobost nabízených prací**, a to včetně DPP. Pokud nebyl uchazeč předtím zaměstnán, nevzniká mu u pozic, které trvají jen několik měsíců, nárok na podporu v nezaměstnanosti (ta je podmíněna alespoň dvanácti měsíci práce v rámci posledních dvou let). Podle respondentů jsou pozice VPP poskytovány obvykle na 6-10 měsíců, zaměstnanci pak tedy nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti. Naopak, vzhledem k tomu, že dávky v hmotné nouzi vycházejí z posouzení příjmů v posledních třech měsících, po ukončení zaměstnání rodině výrazně klesnou příjmy:

„My, jako 3 lidi, bereme podporu 8 tisíc. Ale protože Jitka 3 měsíce předtím dělala v (), tak nám z té podpory zpětně strhávají 5 tisíc... Pak se to vyrovná, pak budeme dostávat zase 8 tisíc.“ (Respondent, příležitostně zaměstnaný)

Posledním důvodem je pak neochota nebo neschopnost uchazečů nastoupit na danou pracovní pozici. Vedle osob s výraznými sociálními problémy jsou specifickou skupinou mladí lidé s omezenou pracovní zkušeností. Jako velmi kritický faktor byl v tomto ohledu zmiňován nárůst konzumace drog, zároveň jde o otázku utváření pracovních návyků:

„Obecně starší generace má lepší návyky, pracuje se s nima jinak než s tou mladší generací, tam je potřeba i aby si vytvořili pracovní návyky. ... a když je soukromá firma, nepřijdeš jednou a končíš“ (Respondent, NNO)

Mladí lidé ale zároveň nebyli nikým identifikováni jako větší skupina ohrožená nezaměstnaností. Jedinou výjimkou byli respondenti v klubu Ulita, kteří zmiňovali několik mladých lidí, kteří nedokončili střední školu „a poflakují se po městě“.

Podle respondenta z nevládního sektoru je nicméně motivace k zaměstnání u některých skupin obyvatel velmi nízká:

„Část bílé populace si zvykla žít bez práce – jsou na pracáku kvůli zdravotnímu a sociálnímu, ale nejsou příjemci dávek. To jsou bílí, kteří nechtějí brát práci, protože ji nepotřebují, zvykli si

bez ní být. S tímhle problémem se hodně setkáváme u lidí, co tu stojí na náměstí a řvou cikáni do práce. Já nevím, z čeho žijí, většinou na dávky nedosáhnou (...).

„Cikáni půjdou kamkoliv dělat cokoliv za určitých podmínek. Nemáme problém dostat Romy do jakéhokoli projektu, kde je naděje na práci.“ (Respondent, NNO)

I přes výše popsané skutečnosti jsou veřejně prospěšné práce (a pozice vytvořené v rámci projektů APZ) i přes nízké finanční ohodnocení a dočasnost pozic pro řadu respondentů jednou z mála možností zaměstnání a jsou tedy podstatným nástrojem pro udržení zaměstnanosti, jak se ukazuje i ve statistikách výše. I když vzhledem ke specifickým omezením některých projektů na určitou skupinu uchazečů (nejčastěji již zmiňovanou skupinu 50+), není podle některých respondentů vždy snadné obsadit takto vytvořená místa, celkově je o veřejně prospěšné práce podle Úřadu práce značný zájem:

„Ti uchazeči si aktivně ta místa vyhledávají, chodí se ptát na obec, takže když se vytváří místo na VPP, obce o tyhle lidi žádají, protože vědí, že mají o tu práci zájem. Často to ale jsou lidi, co tam už někdy dělali“ (Respondent, Úřad práce)

Podobně jako v jiných městech se ale respondenti shodli na tom, že je v případě VPP **získání trvalejšího zaměstnání velmi obtížné**, de facto limitováno ochotou zaměstnavatele (tedy nejčastěji města) vytvořit trvalou pozici. Je poněkud paradoxní, že podobně hodnotil za Úřad práce pracovník, který má tuto oblast na starost, i podporovaná místa pro dlouhodobě nezaměstnané, která vznikla v rámci projektů APZ:

„I pokud se pro lidi podaří najít uplatnění v rámci praxe, je problém, že se neudrží dlouhodoběji (...) projekty pokryjí někdy až celé náklady na pracovní místo na jeden až dva roky, ze strany zaměstnavatele ale není závazek udržet pozici i po ukončení projektu.“ (Respondent, Úřad práce)

Naopak velmi odlišný přístup byl **u zaměstnání osob s určitou kvalifikací** (společensky účelná pracovní místa), kde **byl naopak silný zájem o spolupráci a udržení zaměstnance**. Tito lidé se obvykle nevracejí do evidence ÚP.

Tomu by odpovídala i zkušenost zaměstnavatelů, kteří považovali získání pracovníků s adekvátní zkušeností (a „zájmem pracovat“) za obtížné a proklamovali silný zájem o jejich udržení. V rámci výzkumu byly realizovány dva kratší rozhovory se zaměstnavateli. V obou případech poukazovaly na problémy s nabíráním zaměstnanců se specifictější kvalifikací, v jednom případě toto bylo spojené se značnou skepsí vůči zaměření a kvalitě rekvalifikací poskytovaných Úřadem práce³⁹:

„I když mají z Úřadu práce toho svářeče, tak to neumí, to se pozná během první půl hodiny... ti lidi to neumí jednoznačně, ten mistr může vyletět z kůže.“ (Respondent, zaměstnavatel)

³⁹ Podobně i Plán prevence kriminality: „Situaci nepomáhá ani systém rekvalifikací zajišťovaný Úřadem práce. Rekvalifikace se zaměřily na zvládnutí jednodušších profesí a na zvládnutí obsluhy jednoduchých strojů, ale praktický efekt na zaměstnanost mají mizivou.“

Někteří respondenti absolvovali rekvalifikační kurzy, aniž by to mělo výraznější dopad na jejich uplatnění na pracovním trhu. Ani jeden ze zaměstnavatelů nebyl dotazován ohledně potřebných (re)kvalifikací, ani nebyl osloven střední školou s nabídkou možné spolupráce – na druhou stranu ani sami zaměstnavatelé o tomto neuvažovali⁴⁰. Nedůvěra vůči rekvalifikacím nicméně souvisí i se značnou opatrností vůči uchazečům, kteří jsou posíláni z Úřadu práce („z 80% s nimi máme negativní zkušenost“), což je ale spojeno i s tím, že řada lidí si práci hledá sama a skupina, ze které zaměstnavatelé odvozují negativní zkušenost, může být poněkud specifická. S tím pak samozřejmě může být spojena nižší ochota hlásit volná pracovní místa⁴¹.

V rozhovorech s nezaměstnanými (ať už romskými nebo neromskými) respondenty převládala značná skepse ohledně **možnosti najít** prostřednictvím Úřadu práce **jiné zaměstnání než VPP**⁴². Většina respondentů našla zaměstnání přes známé nebo kontaktovala zaměstnavatele přímo:

„Jednou za čas se jdu zeptat do podniků, jestli neberou ženy. Naposledy jsem byla v prádelně, pekárně a XXX všude mi řekli, že neberou. Taky sem se byla ptát pod nádražím v bývalých Uhelných skladech. Tam někdy berou na pár měsíců na brigádu, dělaj se tam takový krabičky. Ale nevzali mě. Manžel se taky chodí ptát. Byl i v Benteleru, ale tam ho nevzali. Když si chcete najít práci, musíte osobně, oblíknout se a jít je prosit.“ (Respondentka, nezaměstnaná)

Respondenti, kteří měli v době realizace práci, nebo i ti, kteří byli zaměstnaní v minulosti, často sehnali **práci jen na krátkodobých pozicích, které často sami označovali jakobrigády, sezonní práce** (o agenturním zaměstnávání nikdo z respondentů nemluvil, v Rumburku žádná agentura práce nepůsobí, některé pozice na webu Úřadu práce nicméně nabízely zaměstnání přes agenturu). V rámci výzkumu byla jako adekvátně ohodnocená práce mezi respondenty zmiňovaná práce, kdy se plat pohybuje okolo 15, 20 tisíc, příjmy na těchto pozicích se pohybovalypohybovaly okolo 8-10 tisíc, vyšší příjmy (12 tisíc) měli zaměstnanci, kteří sehnali trvalejší pozici. Další alternativou jsou pak již zmiňované veřejně prospěšné práce, kde se příjmy pohybují (i v závislosti na zdanění) okolo 9 tisíc, o něco vyšší byly v projektech (Zelený Rumburk, aj.).

„Pani nastoupila do (...). Je to sezonní, je tam už počtvrté. Loni byl jen měsíc, nebyly pak zakázky. Dostane 8 000 Kč, životní minimum, to je základ. Měla 2 šichty, odpoledne měla do 22h, autobus jede v 22:05. Přijela ubřečená, že musela jet taxíkem, nestihla autobus. Přitom

⁴⁰ Poněkud odlišně je nicméně provázanost školství a zaměstnavatelů hodnocena v Plánu prevence kriminality: Na druhé straně je v Rumburku poměrně dobře rozvinutý systém středního školství. Střední školy jsou také často provázány s konkrétními zaměstnavateli a dokážou reálně propojit vzdělání se zaměstnáním.

⁴¹ V rámci výzkumu jsme se setkali s tím, že byla hlášena volná pracovní místa jen na nekvalifikované pozice, nešlo ovšem o vzorek s adekvátní výpovědní hodnotou.

⁴² V jednom případě spojená s velmi explicitní kritikou fungování Úřadu práce: „Nechtěl s klienty hledání zaměstnání vůbec řešit, nevěnují se tomu. Byl nový projekt uplatnění na trhu práce pro nezaměstnané, nekvalifikované síly, vhodné pro Romy, v Ústeckém kraji, lidé se tam mohli zapojit (šlo o rekvalifikaci na pečovatelku nebo pracovníka v sociálních službách) „Práce pro každého v ústeckém kraji“. Úřad práce měl na to lidem poslat doporučenku. Jenže doporučenky lidem, kterých se to týkalo, neposlali. Šla jsem na ÚP, tam mi řekli, že už je to plný, že už neberou, že už jsou místa obsazená. Obrátila jsem se přímo na organizátory projektu, kteří řekli, že výběrové řízení stále probíhá, manažer projektu si pozval tady lidi od nás na pohovor, zapsal si je. Myslím si, že jim úřednice nechtěly dát šanci anebo, že se jim nechtělo se s tím dělat.“

pracovní šichta je od 14, ona tam byla v 13:30, já jí říkal, domluv si šichtu 13:30 do 21:30, a ona se bojí, nemluví moc... Ona se spíš bojí, aby ji nevyhodili nebo to.“ (Respondent, zaměstnaný)

„Já jsem po tý poslední tříměsíční brigádě v (...), kde jsem měla asi 10 tisíc, zase nezaměstnaná. ... Dělal jsem v kempu – uklízela jsem chatky, hrabala jsem trávu, byla jsem v kuchyni, myla jsem nádobí... od nevidím do nevidím, za málo peněz. Pak jsem se na to vybodla.... Pak /před 2 rokama/ jsem dělala pod městem a to už bylo lepší. Zametali jsme a hrabali.“ (Respondentka, nezaměstnaná, zkušenost s VPP)

„Tady většina Romů bere jen na VPP těch 9000. Slušná mzda by byla aspoň těch 20 000. Zkuste si vyžít z těch 9000! To se nedá! Nemáte co do pusy ani.“ (Respondent)

Podle Úřadu práce téměř nikdo z lidí, kteří byli/jsou registrovaní jako nezaměstnaní, nedojíždí za prací do Německa (výjimkou je sběr starých věcí, jak je popsáno dále), což může být odrazem celkového nedostatku pracovních příležitostí na německé straně v příhraničí⁴³, ale i – jak vycházelo i z rozhovorů – nízkou jazykovou znalostí. Za prací do zahraničí (Velká Británie, Rakousko, asi spíš v minulosti Španělsko) podle zkušenosti Úřadu práce odcházejí častěji mladí lidé s určitou kvalifikací nebo odborným vzděláním, jde ale spíše o jednotlivce. Podobně ze Starých Křečan mělo odejít několik lidí do Velké Británie.

Omezená možnost jiného zaměstnání nemusí vést jen k ochotě přijímat dočasné práce, ale vytváří i prostor pro **pololegální zaměstnání** – i když možnosti takového zaměstnání jsou zřejmě omezené na některé sektory a aktuální nabídku sezónní práce, v rámci výzkumu bylo možné identifikovat v podstatě dva typy takového zaměstnání. Prvním z nich jsou drobnější **přivýdělký** osob, které jsou registrované na Úřadu práce jako nezaměstnané.

„Já dělám nárazovky - třeba komín, rozvaděč a tak - většinou to dostanu rovnou na ruku, někdy třeba 1000 za den, jindy mi daj 300 a řeknou, ať jsem rád, že vůbec něco je.“ (Respondent, sezonně zaměstnaný)

Mezi takovtoto přivýdělký by šlo zařadit i **sbírání a prodej vyřazených věcí** z Německa, což je strategie, kterou zřejmě využívají jen Romové. Podle některých odhadů do Německa jezdí až polovina romských rodin ve Starých Křečanech.

*„V 8.30 vyrazí autem, i dnes (sobota, svátek) je tam. Sbírá hlavně tady, přímo v okolních obcích. On nejede dál, bojí se skinheadů a tak. Ale tady v okolí je to OK, tam skini nejsou. A on už zná ty místa, a lidé znají jeho. Věděj, že nekrade. On vždy chce po lidech papír, že to nebylo kradené. Už to umí říct německy „Papír bitte“ Už ho tam lidé znají, připravují pro něho věci, někdy dostane dárky, věděj, že máme děti.“
„A kde se prodávají ty věci?“*

⁴³ Görlitz má celkově nejvyšší nezaměstnanost v Sasku (10%, dalších 14% obyvatel má „málo práce“ tj. rekvalifikace, 1-euro-jobs, aj.) http://statistik.arbeitsagentur.de/Navigation/Statistik/Statistik-nach-Regionen/Politische-Gebietsstruktur/Sachsen-ab-08-2008-Nav.html?year_month=201310

„Lidé přijdou sem, říkají mu, hele, já potřebuju nějakou skříňku. A to, co se neprodává, to se nosí do bazaru. Tam potom přijdou třeba lidé z Ukrajiny, kteří to odkoupí. Vydělá tak 500, 600 za den; když odečtete náklady, tak 3000,-kč na měsíc.“
(Respondent z rodiny, kde otec jezdí do Německa)

Výše popsaný způsob potvrdila i policie v Seifhennerdorfu, která se s těmito „sběrači“ setkává každý den:

„Vnímání ze strany místních obyvatel není úplně jednoznačné. Někteří to vnímají trochu jako ohrožení, zvláště pokud „sběrači“ vstupují na soukromé pozemky. V Seifhennerdorfu jsou domy, které vypadají opuštěně, ale i v tom případě někomu patří – z pohledu policie je tam pak podezření, že jde o trestný čin. Proto je důležité, aby sběrači žádali o potvrzení, že jim byly ty věci darované. V Seifhennerdorfu je zároveň hodně lidí, kteří jsou rádi, že někdo má o jejich staré věci zájem. Vysvětlujeme jim, že to ale vždy musí předávat s dokumenty – to nám pak i zpětně hodně pomáhá v naší práci.“

Podle zkušenosti saské policie vznikají problémy spíše z nepochopení některých situací nebo pravidel ze strany „sběračů“. Likvidace velkých předmětů (televize, ledničky, aj.) je částečně profesionalizovaná, lidé si na jejich odvoz volají firmy. Věci se pak vystaví na ulici, kdy o ně může pak někdo požádat. Věci v tuhle chvíli už ale nepatří původním majitelům, ale odvozové firmě, tedy když si je někdy, třeba i se souhlasem vlastníka sběrač odveze, jde vlastně o přestupek. Firmy to ovšem většinou vzhledem k nízké hodnotě věcí nehlásí.

Vzhledem k ekonomické situaci řady rodin a k omezeným možnostem jiných (formálních) příjmů, mohou být tyto příjmy poměrně důležité, i když nejsou příliš vysoké. Takováto zaměstnání byla vnímána ze strany Úřadu práce jako velmi obtížně kontrolovatelná. Jeden z respondentů nicméně v kontextu jedné kontroly velmi silně postihoval význam těchto přivýdělků pro celkový příjem rodiny:

„A můžou kvůli tomu být problémy se sociálkou, když se dozvěděj, že má nějaké příjmy z toho, že něco prodává?“

„Ani ne. Jak by to měli dokázat? Vždycky můžeme říct, že to jsou naše věci. Koneckonců jsou to naše věci, které nám někdo daroval. A i na úřadě vědí, že si člověk musí něco přivydělávat; že jinak z toho nelze žít...I když byla taková akce města. Vyžadovala si od všech míst rodné čísla těch, co prodávali kov. A potom jim sebrali dávky, protože měli příjmy. To bylo opravdu strašné pro mnoho rodin. Oni doslova neměli co jíst.“ (respondent ze Starých Křečan).

Další variantou je zřejmě využití **možnosti legálního přivýdělku (do 4250,- Kč) pro osoby registrované na Úřadu práce**. Se zaměstnavatelem je uzavřena smlouva na práci v rozsahu odpovídajícímu dané limitní částce, v praxi lidé pracují na výrazně vyšší úvazek a jsou pak placeni „na ruku“. Podle Úřadu práce možnost legálního přivýdělku využívá asi desetina osob registrovaných na Úřadu práce. Samotní zaměstnanci Úřadu práce vnímali tuto formu zaměstnávání velmi kriticky:

„Co vnímám jako největší problém? Dokud bude nekolidující zaměstnání, tak je problém umístit lidi.“ (respondent, Úřad práce)

Tyto postupy je nicméně třeba vidět nejen v kontextu boje s nelegální prací a jejími negativními dopady, a to jak pro stát (daňové odvody), tak pro zaměstnance (sociální a důchodové pojištění aj.), ale i především v kontextu nízkého ohodnocení dostupných pozic pro osoby s nízkou kvalifikací. Podle jednoho ze zaměstnavatelů je pak nízká ochota zaměstnat osoby s nižší kvalifikací spojena i s povinností vysokých odvodů (a s následným využitím systému kontraktování sub-dodávek, kdy firma uzavře legální smlouvu na dodání určité služby, vztah mezi realizátorem a zaměstnanými již ale nesleduje).

V tomto kontextu je poněkud paradoxní, že podle odhadů Úřadu práce je mezi důvody pro vyřazení z databáze ÚP jen velmi nízký počet vyřazení kvůli nelegálnímu zaměstnání nebo neochotě přijmout určitou práci (*„tady je to tak málokdy, že můžeme nabízet práci, že nemají co odmítat“*) – nejčastějším důvodem pro vyřazení je nedodržování povinnosti, tj. například nedodržení termínu domluvené schůzky:

„Důvodem vyřazení nezaměstnaného z evidence Úřadu práce je nedodržení stanoveného termínu povinné schůzky. V žádném případě se nejedná o opakované nedodržení termínu, zpravidla jde o okamžité vyřazení. Dle mého názoru je tímto způsobem uměle snižována nezaměstnanost (...).

V případě vyřazení jednoho člena rodiny z evidence Úřadu práce je mu snížena dávka na existenční minimum 2020 CZK a není za něj zaplacen zdravotní a sociální pojištění. Ostatních členů rodiny se snížení netýká. V případě jedince je mu při jeho vyřazení z evidence Úřadu práce zcela odebrána sociální dávka. Sociální pojištění je hrazeno v obou výše uvedených případech maximálně po dobu jednoho roku. (...)

Dle mého názoru, v případě vyloučení nezaměstnaného z evidence Úřadu práce, by mu měla být ponechána minimální částka existenčního minima 2020 CZK. Zdravotní a sociální pojištění by nemělo být hrazeno. Vyloučení nezaměstnaného z evidence Úřadu práce se všemi jeho důsledky by mělo být realizováno až v případě jeho opakované nespolutpráce.“ (respondent, NNO)

Podle odhadů úřadu jde o několik osob týdně (z oblasti, kterou má rumburská pobočka zprostředkování zaměstnanosti na starost, tedy Rumburska a Šluknovska), častěji jde o dlouhodobě nezaměstnané, vyřazení jsou obvykle na šest měsíců, v některých případech na měsíce tři. I podle Úřadu práce vede vyřazení z databáze v některých případech k zásadnímu snížení příjmu rodiny (*„Myslím, že pak půjdou krást.“*). Dalším důsledkem je vznik dluhu na zdravotním pojištění. Je otázkou, nakolik je takový postih (a v takovém rozsahu) adekvátní a nakolik vede k posílení procesu sociální exkluze.

Jako velmi podstatný faktor, který limituje uplatnění na pracovním trhu u široké skupiny sociálně slabších osob, je **diskriminace při hledání zaměstnání na základě romské etnicity**. Na ni ze strany romských respondentů zaznívaly opakované stížnosti. Diskriminace přitom měla různé formy, nejčastěji šlo o přímou neochotu zaměstnávat Romy:

„Mně řekli, že to tam ruší a týden na to tam šla kamarádka, a tý to daly.“

„Pani má zkušenosti, že pokud někam volala, tak to vždycky šlo, ale jakmile přišla na osobní návštěvu, tak hned: ‘Nemáme místo, nemůžeme přijmout.’ (...) A víme o, čem mluvíme. Je to blbý, ale takhle to tady funguje.“

(Respondentka doplněna terénní pracovnící, která se účastnila rozhovoru)

„Já když někam volám, slušně se vyjadřuju, ani nepoznají, že jsem Romka. Řeknou: Přijďte. Pak mě uvidí: tmavší plet' a řeknou, že místo už není. To je denní chleba.“ (Respondentka, zaměstnaná)

Další formou, na kterou někteří respondenti poukazovali, je zaměstnávání Romů na pozicích, které nikdo moc nechce dělat, které nabízejí nepříjemné/nejisté pracovní podmínky (opět obvykle ve spojitosti s nízkým výdělkem).

Tato zkušenost, tedy výrazně omezenější možnosti uplatnění pro Romy při hledání zaměstnání, byla potvrzena i ze strany Úřadu práce (sekce zprostředkování zaměstnání). Podobně jeden ze zaměstnavatelů přímo proklamoval, že vzhledem k předchozím negativním zkušenostem nenabírá mezi nové zaměstnance Romy – i když Romy mezi zaměstnanci má a je s jejich prací spokojen a naopak negativní zkušenost nemá jen s Romy.

„Lidí je dost, ale najít dobré je horší, 9 z 10 lidí, co se hlásí, vyřadíme hned, a dost jich odpadne často po zkušebce, to je otázka vztahu, chuti do práce, a ta po zkušebce mizí. A je asi jedno, z jakého sociálního prostředí jsou. Je to divné... Často to jsou ale lidi, co už i předtím často střídali práce. Ti, co ale vydrží, zůstávají dlouho (...)

S cikány to nejde, chodí měsíc, pak to začne, ráno nepřijdou. Mám tu dva, tři cikány, ti fungují dobře – ale už je neberu, už je u nich takový přístup, člověk neví, co od nich čekat.“ (Respondent, zaměstnavatel)

I přesto, že jsme se v rámci výzkumu setkali s případy jednoznačné diskriminace, které byly známé i státním institucím, nesetkali jsme se s tím, že by se oběti diskriminace vůči těmto postupům bránily soudní cestou.

Diskriminace ze strany zaměstnavatelů vůči romským uchazečům o práci nejen omezuje jejich uplatnění na pracovním trhu, ale může být i spojena s rizikem vyškrtnutí uchazeče z databáze Úřadu práce. Velmi dobře toto ilustruje dále popsaná zkušenost jedné respondentky, vyškolené prodavačky, která dnes pracuje v jedné továrně, protože získala pocit, že v její původní profesi nemá šance jako Romka najít uplatnění. O práci prodavačky se hlásila, když nabíral nově otevřený supermarket Lidl pracovníky:

„Dokud jsem se učila, tak jsem se s diskriminací osobně nesetkala a nedokázala bych si představit, že se mě to dotkne. Teda jednou předtím jsem dělala pracovní stáž v jedné pekárně, a tam mi jedna kolegyně řekla, že nemám přímo prodávat, proto že by to mohlo odradit zákazníky. Ale spíš si myslím, že o tom majitelka té pekárny nevěděla, ta se ke mně chovala slušně.“

No, po ukončení školy jsem začala hledat práci, přesně v té době začínali nabírat lidi do LIDL. Šla jsem tam, venku byl velký inzerát, hledáme lidi. V kanceláři mi ale řekli, že je jim to líto, ale už mají všechno obsazené. Zeptala jsem se jich, jestli mě nechtějí nějak testovat, třeba na skladě nebo tak, ale říkali, že ne, že už nemají žádná místa. Tak jsem šla, ale nešla jsem úplně ven, co si ten pán ale očividně nevšiml. Trvalo to jen minutu, přišel další uchazeč, bílý, vyučený v úplně jiné oblasti. Hned ho vzali. Tak jsem se vrátila a ptala, jak je možný, že mi tvrdili ještě před minutou, že všechno je obsazené. Bylo jim to trapné, řekl, že si vezme moje údaje a že se ozve, když se něco objeví. Požádala jsem ho o písemné potvrzení, že nemají v současné době žádnou vhodnou pozici. Ten dopis jsem dostala, a to bylo velký štěstí, protože pár dní potom mi na Úřadě práce nechtěli věřit, že mě v Lidlu odmítli: 'Přece nám ještě dneska volali, že potřebují další lidi!' " (Respondentka, v současnosti zaměstnaná v továrně).

Je otázkou, jestli by v takovýchto případech neměl být i Úřad práce schopný poskytnout uchazeči informace o možném postupu (podání stížnosti, možnost žaloby, kontakt na instituce, které se tomuto věnují). Vzhledem k tomu, že diskriminace při hledání práce v Rumburku i Starých Křečanech představuje zřejmě velmi častý problém, bylo by asi vhodné se tomuto věnovat systematicky - i třeba v kontextu doposud poměrně nízkého využití antidiskriminačního zákona.

Ambivalentní postoj veřejnosti k Romům se nicméně promítá i do dalších oblastí zaměstnanosti – do budoucna bude zřejmě otázkou, jestli nedochází k **etnizaci veřejně prospěšných prací jako romské práce**. Podle některých náznaků k tomuto dochází v Krásné Lípě, kdy na VPP nechtějí pracovat neromové („Stydí se“). Určité náznaky tohoto jsou i v Rumburku - podle jednoho z respondentů z NNO například chtěli lidé zaměstnaní na projektu Zelený Rumburk mít jiné vesty, aby je bylo možné odlišit od VPP: „Nechtěli být spojováni s VPP – pracovníci si trochu zakládali na tom, že nejsou vepépěčka“. Podobně lze interpretovat i nižší zájem o VPP ze strany neromské populace. I když tedy může mít zaměstnání Romů na VPP pozitivní dopad na vzájemné vztahy (vnímání Romů, užší vztahy a propojení s městem), omezení VPP jen na Romy může v dlouhodobější perspektivě vést k určité etnické segmentaci zaměstnávání.

Ve veřejné debatě v Rumburku nicméně podstatně negativněji rezonuje vnímané upřednostňování Romů při rozhodování o nárocích na dávky v hmotné nouzi. Podle zkušenosti Úřadu práce je toto silněji vnímané v kontextu nárůstu příjemců počtu dávek o osoby, které ji do té doby nevyužívaly. Často jde o lidi, kteří byli většinu života zaměstnaní, mají určitý majetek – a tedy nemají v některých situacích nárok na podporu, vzhledem k úsporám, majetku nebo možnosti podpory ze strany rodiny⁴⁴. Podle Úřadu práce v tomto kontextu vznikají konfliktní situace, kdy nezaměstnaní mají pocit, že stát upřednostňuje Romy, kteří vzhledem k výrazně vyšší chudobě (což úzce souvisí i s možností zaměstnání a výdělku pro osoby s nižší kvalifikací a diskriminací na pracovním trhu, jak bylo popsáno výše) mají častěji nárok na dávky v plné výši.

⁴⁴ **Osoba v hmotné nouzi** - Jde v zásadě o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním. <http://www.mpsv.cz/cs/5#hnno>

7 VÝVOJ DÁVEK

V Rumburku i ve Starých Křečanech se podobně jako v celém Šluknovském výběžku vyskytuje vyšší podíl obyvatel pobírajících sociální dávky. Sledováním proměn v oblasti vyplácení sociálních dávek lze relativně snadným způsobem mapovat a zároveň ilustrovat celkový vývoj socioekonomické situace ve sledované oblasti. V dobách vyšší nezaměstnanosti se množství vyplácených sociálních dávek zvyšuje, jindy může větší počet vyplácených sociálních dávek kupř. korelovat s migrační vlnou určité skupiny novousedlíků apod.

V případě této situační analýzy nicméně meziroční sledování počtu a výše vyplácených dávek značně zkomplikovaly změny v systému vyplácení sociálních dávek, k nimž došlo v důsledku tzv. Sociální reformy I. Ke dni 1. 1. 2012 byla agenda vyplácení dávek státní sociální podpory a dávek v hmotné nouzi převedena z odborů sociálních věcí a zdravotnictví při městských úřadech na místní kontaktní pracoviště Úřadu práce. Nejinak tomu bylo v případě města Rumburk. Z tohoto důvodu nedisponuje ani jedno z dotčených pracovišť kompletním přehledem o vývoji vyplácení dávek za poslední tři roky, respektive na Úřadu práce je k dispozici pouze přehled dávek vyplácených od začátku roku 2012, zatímco na odboru sociálních věcí a zdravotnictví při MěÚ Rumburk by teoreticky měla být dostupná data do konce roku 2011. Dle slov oslovených zaměstnankyň sociálního odboru však tato data nejsou k dispozici, úřad jimi přestal disponovat spolu se zrušením této části jeho agendy.

Níže uvedená data jsou proto kombinací nejaktuálnějších dat poskytnutých ředitelkou rumburského kontaktního pracoviště Úřadu práce Dagmar Peterkovou a dat nalezených v jiných analýzách, které byly v regionu provedeny v předchozích letech, zejména v Plánu prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk. Údaje o počtech a výši vyplácených dávek v Rumburku a Starých Křečanech jsou uváděny v některých případech pouze odhadem, neboť ÚP Rumburk neměl možnost pro účely situační analýzy vygenerovat přesnější data.

7.1 VYPLÁCENÍ DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

V roce 2013 bylo v KoP Rumburk měsíčně vypláceno průměrně něco méně než 3 000 dávek státní sociální podpory (SSP) obyvatelům Rumburku a Starých Křečan. Tento počet se nijak výrazně neliší od počtu dávek vyplácených v roce 2012, údajně však meziročně mírně stoupl poměr příspěvků na bydlení. V Plánu prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk jsou dále uváděny počty a výše vyplácených dávek státní sociální podpory v období leden – září 2010 a leden – září 2011. Patrný je pokles počtu vyplácených dávek v roce 2011 způsobený novelou zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, která začala být od ledna roku 2011 vyplácena pouze v případě zdravotního postižení nezaopatřeného dítěte či rodiče pečujícího o nezaopatřené dítě. V této době došlo k poklesu počtu vyplácených dávek SSP z původních přibližně 3 900 na pouhých

3 200. Tento počet pak dále klesl v roce 2012 v důsledku dalších novel v oblasti vyplácení sociálního příplatku.

7.1.1 Zrušení sociálního příplatku

Mezi dopady tzv. „Sociální reformy I“ patřilo rovněž **zrušení sociálního příplatku**. Mnohé rodiny s nezaopatřenými dětmi o státní sociální příspěvek přišly již v lednu 2011, kdy se sociální příspěvek nadále vyplácel pouze rodinám, které měly v rodině nezaopatřené dítě se zdravotním postižením. Celkově proto o tento příspěvek přišlo přibližně 1 500 lidí v Rumburku a Starých Křečanech. V důsledku ztráty této významné položky v celkových příjmech rodiny proto stoupl počet rodin pobírajících dávky v hmotné nouzi, neboť jejich příjmy klesly až pod úroveň životního minima. K dalšímu poklesu počtu rodin pobírajících sociální příspěvek došlo v důsledku dalších novelizací zákona na konci roku 2011, kdy o něj přišlo cca 50 rodin s postiženými dětmi

7.2 VYPLÁCENÍ DÁVEK V HMOTNÉ NOUZI

V září 2013 bylo v KoP Rumburk vyplaceno celkem 1 466 dávek hmotné nouze v celkové výši 5 740 704 Kč. Od počátku roku pak bylo celkově vyplaceno 13 736 dávek HN v celkové výši 57 265 570 Kč. O dávkách, které byly v předchozím období vypláceny sociálním odborem při MěÚ, bohužel nemáme žádné informace, neboť zaměstnanci tohoto odboru spolu s agendou vyplácení dávek v hmotné nouzi přišli také o veškeré statistiky, které se vyplácení těchto dávek týkaly. Podle ředitelky rumburského kontaktního pracoviště Úřadu práce Dagmar Peterkové však oproti předchozím letům nejpravděpodobněji došlo k vzrůstu počtu vyplácených dávek v hmotné nouzi, a to zejména v důsledku zrušení státního sociálního příplatku, který postihl mnoho rodin.

7.2.1 Mimořádná okamžitá pomoc

Úřad práce v Rumburku vyplácí mimořádnou okamžitou pomoc (*MOP*) v přibližně 15 až 20 případech měsíčně, ale tento počet velmi fluktuuje. Dle ředitelky rumburského ÚP přitom recipienti této dávky nemusí být ve všech případech lidmi v hmotné nouzi.

MOP bývá vyplácena především na výdaje spojené se školní docházkou, jako jsou školní výlety, prázdninové tábory, výjimečně také nezbytné domácí spotřebiče. Ty bývají nejčastěji v řádu několika stovek či tisíc Kč. Takto vyplácené *MOP* mají zmírnit sociální vyloučení dětí pocházejících z nízkopříjmových rodin. Dále bývá *MOP* vyplácena na vstupní lékařské prohlídky u lidí, kteří nastupují na veřejně prospěšné práce či veřejnou službu. Poskytovat *MOP* na léky je však zakázáno, neboť člověk v hmotné nouzi by si měl u své zdravotní pojišťovny vyřídit bezplatný získávání léků. **MOP nelze podle stávajících pravidel vyplácet jako opakovanou pomoc, jde pouze o pomoc mimořádnou.** Nejde proto s její pomocí financovat léky, které se berou dlouhodobě, ani kupř. hradit každodenní cesty do školy apod.

Přibližně jednou za tři měsíce dochází k vyplácení *MOP* též za účelem proplacení kauce, či nájemného. Částka však nesmí přesáhnout výši jednoho měsíčního nájemného, proto se *MOP* k proplacení kupř. kauce, která bývá vyšší, moc často využít nedá. Dále je vyplacení *MOP* na tento účel často podmíněné hrozbou sociálního vyloučení. Podle ředitelky Peterkové se osvědčila změna z roku 2012, která umožňuje vyplácení *MOP* též formou poukázek. Dle jejích slov je však třeba počítat s tím, že recipienti mohou tyto poukázky prodávat.

Naposledy se výrazněji zvýšil počet vyplácených *MOP* v červnu 2013 v důsledku povodní, dále pak v srpnu a září 2013, kdy se *MOP* ve zvýšené míře vyplácí na hrazení školních pomůcek (o *MOP* k uhrazení školních pomůcek pro prvňáky často lidé žádají již v květnu).

Vyplacení *MOP* bývá nejčastěji zamítnuto lidem, kteří neprojevují žádnou aktivitu, neposílají děti do školy (bývá ověřováno ve spolupráci s OSPOD), nebo na základě jiného šetření v domácnosti vyplýne, že je vyplacení *MOP* neoprávněné. Častěji než k zamítnutí vyplacení *MOP* však dochází k jejímu snížení, žadatelé údajně mívají přehnané nároky.

Při provádění hloubkových i náhodných rozhovorů s místními obyvateli v rámci této situační analýzy se však projevilo, že vyplacení *MOP* bývá zamítnuto v naprosté většině případů. U dvanácti žadatelů o *MOP* ji pouze tři žadatelé skutečně získali. Zdaleka ne ve všech případech se přitom jednalo o lidi, kteří by neprojevovali žádnou aktivitu, neposílali děti do školy, či měli dostatek financí. Několik komunikačních partnerů bylo toho názoru, že *MOP* podle jejich zkušenosti někdy dostávají i lidé, kteří si to údajně „vůbec nezaslouží“, někdy prý bývá *MOP* vyplácena i „špinavým *fetákům*“. Jiný smíšený manželský pár, kde muž je údajně nerom (ačkoliv vzhledem Roma připomíná), a oba partneři se od romské komunity snaží distancovat, si dle svých slov zažádal o jednorázovou finanční pomoc na vzdělání dětí, která jim nicméně byla zamítnuta. Mladý manželský pár k tomu dodává: „....a přitom hned vedle jedna Romka dostala. Někdo chodí dokonce i každý měsíc.“ Mezi obyvateli často panuje dojem, že ochota k vyplácení *MOP* souvisí s etnicitou žadatele. Toto podezření panuje na obou stranách, kdy kupř. neromové mají dojem, že Romové získávají veškeré výhody, naopak Romové jsou toho názoru, že neromům Úřad práce vyhovuje ochotněji.

8 SOCIÁLNÍ SLUŽBY, PÉČE O RODINU A JINÉ PODPŮRNÉ AKTIVITY V OBCI

Rumburk jakožto desetitisícové město, které je zároveň obcí s rozšířenou působností, je relativně dobře vybaven sociálními službami. Některé neziskové organizace mají své pobočky přímo ve městě, jiné do města dojíždějí odjinud. Na území města Rumburk je kromě toho obyvatelům k dispozici také odbor sociálních věcí a zdravotnictví při MěÚ, výhodou pro obyvatele je i přítomnost KoP Úřadu práce.

Staré Křečany oproti tomu mnoha sociálními službami nedisponují, díky geografické blízkosti Rumburku však obyvatelé Starých Křečan mohou do značné míry využívat služeb v Rumburku. Do Starých Křečan dále rovněž dojíždí zaměstnanci některých NNO sídlících v okolí a v jiných obcích Ústeckého kraje. Obec plánuje od roku 2014 zaměstnat vlastního terénního sociálního pracovníka.

Na území obou sledovaných obcí i v jejich blízkém okolí se kromě toho nachází **značné množství pobytových ústavů sociální a zdravotní péče**. To lze ovšem do určité míry považovat také za nevýhodu, neboť ústavy byly do oblasti systematicky umísťovány během bývalého režimu, v současné době je plánována jejich postupná redukce.

Na následujících řádcích se budeme podrobněji věnovat těmto oblastem: službám poskytovaným Odborem sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Rumburk, dále se v souvislosti s rodinou budeme podrobněji zabývat činností Oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). Dále bude pojednáno o místních pobytových zařízeních sociální péče a nakonec se budeme rovněž zabývat sociálními službami, které v Rumburku a Starých Křečanech poskytují neziskové organizace.

Je-li k dispozici, k jednotlivým podkapitolám bude přiřazeno také hodnocení místních obyvatel. V rámci provádění situační analýzy **jsme se některým obyvatelům Rumburku a Starých Křečan dokonce dostávali také přímo prostřednictvím místních poskytovatelů sociálních služeb**. Nejvíc nápomocná byla v tomto ohledu TSP ze sociálního odboru při MěÚ Rumburk, dále pak Agentura Rytmus, o.s. CEDR a o.s. Kostka. V některých případech se jednalo přímo o klienty těchto institucí a neziskových organizací. Zároveň také velká část našich komunikačních partnerů nevyužívala sociální služby žádné; netušili, jaké v Rumburku sídlí neziskové organizace, ani jaké služby jsou dostupné, a tudíž se k nim ani nemohli vyjadřovat.

8.1 ODBOR SOCIÁLNÍCH VĚCÍ A ZDRAVOTNICTVÍ MĚÚ RUMBURK

Odbor sociálních věcí a zdravotnictví při MěÚ Rumburk se organizačně člení na Úsek sociální práce, Úsek zdravotnictví a Úsek kurátora pro dospělé. Pod Úsek sociální práce spadají čtyři sociální pracovníci. Jedna z pracovníků vykonává vedle sociální práce také funkci sociální kurátorky, funkce

je kumulovaná. **Odbor vedle toho disponuje také dvěma terénními sociálními pracovníci (dále TSP).**

V rámci výzkumu jsme zjišťovali informace o počtu klientů a počtu a povaze zakázek pracovníků sociálního odboru. Obdrželi jsme samostatné údaje za Úsek sociální práce, od obou TSP (od každé samostatně), některé také za Úsek kurátora pro dospělé. Přehled o klientech různých sekcí Odboru sociálních věcí a zdravotnictví za období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013 je představen v souhrnné tabulce:

Tabulka 11: Údaje o počtu klientů, povaze zakázek a podílu nezaměstnaných osob mezi klienty v období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013 ze strany pracovníků Odboru sociálních věcí a zdravotnictví.

	Počet klientů od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013	Důvod kontaktu/ zakázky	Podíl nezaměstnaných mezi klienty
Sociální pracovníci Úseku sociální práce	54 rodin, 3 jednotlivci	Zajištění ubytování, vyřízení potřebných dávek, nabídka práce	100%
TSP 1 (jednotlivci)	247 osob	Bydlení, sociální dávky, vyřízení dokladů, doprovody na úřady, dluhy	Většina (sezónně 47 klientů pracuje na VPP/projektu Zelný Rumburk), 27 osob - dlouhodobě nezaměstnaných
TSP 2 (rodiny)⁴⁵	54 rodin/ 150 jednotlivců, vč. dětí	80% zprostředkování bydlení 75% dluhu nájmu	100%
OSPOD	58 osob (dětí a mladistvých) (Rumburk - 51, Staré Křečany - 8)	---	51% (rodičů dětí)
Sociální kurátor pro dospělé	28 osob (24 Rumburk, 4 Staré Křečany)	---	95%

Zdroj: Odbor sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Rumburk

8.1.1 Problémy s bydlením

Již jsme uvedli, že **nevyhovující nebo absentující bydlení bylo identifikováno jako nejčastější problém, se kterým se klienti obracejí na sociální pracovníce Odboru sociálních věcí a zdravotnictví.** V další tabulce jsme se pokusili shrnout údaje od pracovníků Odboru sociálních věcí a zdravotnictví týkající se oblasti bydlení jejich klientů, opět v časovém období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013.

⁴⁵ TSP paní Macková udává údaje pouze za první polovinu roku 2013, viz výše.

Tabulka 12: Problémy s bydlením klientů pracovníků Odboru sociálních věcí a zdravotnictví, v období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013.

	Podíl klientů, kteří se obracují na pracovníky s problémy v oblasti bydlení	Počet klientů, kteří se vrací opakovaně řešit svou bytovou situaci	Bez přístřeší
Sociální pracovnice Úseku sociální práce	80%	8	Žádný
TSP 1 (jednotlivci)	88% (218 osob: 123 jednotlivců a 26 rodin čítajících 95 osob)	73 osob: 30 jednotlivců a 11 rodin (43 osob)	19
TSP 2 (rodiny) ⁴⁶	93% (50 rodin)	37%	---
OSPOD	30%	17%	Žádný
Sociální kurátor pro dospělé	85%	---	Žádný

Zdroj: Odbor sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Rumburk

Kromě údajů uvedených v tabulce, TSP Dana Neidhardtová zaznamenala ve sledovaném období u svých klientů třikrát případ okamžité pomoci při řešení bytové situace. Jak je v tabulce uvedeno, v tomto období byla v kontaktu s 19 jednotlivci, kteří spali „pod širým nebem“ - na lavičkách, v parcích, v lese, v prázdných domech či v garáži. I s těmito klienty řeší TSP opakovaně požadavek na vyřešení situace s bydlením. Mezi 19 klienty, kteří spí trvale venku, jsou čtyři hlášení na MěÚ, ostatní mají někde formálně hlášené trvalé bydliště, na tomto místě ale nebydlí a reálně jsou bez přístřeší.

8.2 OSPOD

Péči o rodinu se v Rumburku věnuje Oddělení sociálně právní ochrany, které je rozdělené na Úsek náhradní rodinné péče, Úsek sociálně právní ochrany dětí a Úsek sociálních kurátorů pro mládež. Úsek sociálně právní ochrany⁴⁷ vykonává kromě sociálně právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče také sociální kuratelů pro mládež. V praxi jsou funkce kumulované a rozdělené podle jednotlivých geografických územních celků ORP Rumburk mezi vedoucí oddělení a sedm pracovníků.

⁴⁶ TSP paní Macková udává údaje pouze za první polovinu roku 2013, viz výše.

⁴⁷ Náplní činnosti OSPOD je především sledování nepříznivých vlivů působících na děti, poskytování výchovné a poradenské pomoci rodinám s dětmi, které jsou nějakým způsobem ohroženy, při řešení výchovných a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, vyhledávání dětí vhodných ke svěření do pěstounské péče nebo k osvojení, v zájmu dětí může rozhodovat o uložení výchovných opatření tj. napomenutí, dohled či omezení, podává návrh k soudu na nařízení výchovných opatření či ústavní výchovy, působí proti opakovaným poruchám v chování a jednání dětí se zvláštní pozorností věnovanou pachatelům trestné činnosti, účastní se trestního řízení vedeného proti mladistvým, výsledků soudních jednání, pro potřeby policie a soudu zpracovává zprávy o poměrech nezletilých dětí, zajišťování romské problematiky a problematiky jiných etnických menšin, vedení evidence dětí, na které je zaměřena sociálně-právní ochrana a další činnosti. (Zdroj: Organizační řád městského úřadu, dostupné z www.rumburk.cz)

V dotazovaném období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013 OSPOD evidoval 51 dětských klientů v Rumburku a 8 dětských klientů ve Starých Křečanech.

Rodiče velké části klientů dle slov vedoucí OSPOD jsou vedeni na Úřadu práce a pobírají dávky SSP a HN, často jsou jen minimálně vzdělaní (převážná část má jen základní vzdělání)⁴⁸. Rodiče dětí – klientů OSPOD tvoří velice často nesezdané páry, děti tak často pocházejí z neúplných rodin nebo z doplněných rodin (druhem matky či družkou otce)⁴⁹. Prostředí postižené vysokou a dlouhodobou nezaměstnaností a dalšími strukturálními potížemi je živnou půdou pro různé sociální patologie. OSPOD eviduje v posledním roce v Rumburku a Starých Křečanech sociálně patologické jevy a výchovné problémy u 23 dětí a mladistvých. Mezi nejčastější sociálně patologické jevy u mládeže v Rumburku i dalších obcích ORP patří užívání drog a alkoholu, drobná trestná činnost, záškoláctví a problémové chování⁵⁰. Příčinou výše zmíněných jevů je podle vedoucí OSPOD zejména závadová parta, sociální prostředí, a nefunkční rodina.

Podle vedoucí OSPOD je ale mnohem větším problémem tzv. skryté záškoláctví (rodiče dětem píší nebo shání omluvenky, aniž by existoval pro absenci objektivně uznatelný důvod). Tento typ záškoláctví ovšem školy nijak neevidují, tudíž si nelze utvořit o počtu těchto dětí jasnější představu. Některé školy se snaží bojovat proti skrytému záškoláctví zpřísněnými pravidly omlouvání absencí školáků. Někteří lékaři se snaží předejít neodůvodněným absencím tím, že vyžadují za omluvenku poplatek⁵¹.

Tabulka 13: Sociálně patologické jevy a výchovné problémy za rok 2012 dle evidence OSPOD

	Chlapci	Dívky
Nejčastější patologické jevy: děti mladší 15 let	2	0
Nejčastější patologické jevy: mladiství starší 15 let	8	2
Výchovné problémy: děti mladší 15 let	7	2
Výchovné problémy: mladiství starší 15 let	4	2
Alkohol: děti mladší 15 let	2	0
Alkohol: mladiství starší 15 let	1	1
Drogy: děti mladší 15 let	2	1
Drogy: mladiství starší 15 let	2	1
Záškoláctví (povinná školní docházka – do 15 let)	6	2

Zdroj: OSPOD Rumburk

⁴⁸ Ze 118 rodičů sledovaných 59 dětských klientů bylo 89 nezaměstnaných (tj. 75 %) a pouze 29 zaměstnaných (tj. 25 %). Z toho 51 % rodičů je nezaměstnaných dlouhodobě. Ve 38 % případech pracují rodiče (nebo alespoň jeden z nich) přechodně v nízkokvalifikovaných pozicích. Mezi rodiči dětí, kteří jsou klienty OSPOD, je 33 % samozivitelek na rodičovské dovolené.

⁴⁹ Z důvodu nízké sňatečnosti je mezi rodiči klientů OSPOD i malá rozvodovost, jeden případ za poslední dobu.

⁵⁰ U celkem 10 dětských a mladistvých klientů OSPOD eviduje užívání alkoholu či drog (viz tabulka 12). U osmi klientů v roce 2012 eviduje výskyt záškoláctví.

⁵¹ Zejména prý u dětí, kde mají podezření na skryté záškoláctví. Podle vedoucí OSPOD si ovšem žádný lékař nedovolí poslat do školy dítě, které přijde s rodiči s bolestí břicha či hlavy, kterou možná předstírá, ovšem není to nikdy zcela prokazatelné. Toto zpoplatnění má odradit sociálně slabší rodiny od zneužívání omluvenek a skrytého záškoláctví.

8.2.1 Děti v náhradní péči a návrhy na ústavní péči

Za rok 2012 došlo ke třem případům podání návrhu na ústavní výchovu, ve všech třech případech byla ústavní výchova soudem uložena. Dvě z těchto dětí pocházely z neúplné rodiny, jedno z doplněné rodiny. Ve čtyřech případech byl podán návrh na soudní dohled, opět mu bylo ve všech případech vyhověno. V případě jednoho dětského klienta bylo uloženo napomenutí.

Podle vedoucí OSPOD je největším problémem to, že rodiče (zejména ve vícečetných rodinách) nezvládají výchovu dítěte, ať již z důvodů sociálních, ekonomických, zdravotních, výchovných (zhoubná parta, problémy ve škole) nebo jiných problémů. Mnozí z rodičů dětí umístěných do ústavní péče se dětí z vlastní vůle zřekli. Podle jejího dlouholetého pozorování **rodiče podávají návrh na ústavní výchovu častěji než OSPOD.**

Přímo ve městě Rumburk ani v obci Staré Křečany se nenachází žádný dětský domov. V blízkém okolí se nacházejí dva dětské domovy, jejichž kapacita je celkem 80 dětí: v Krásné Lípě a v Lipové u Šluknova. Dle pracovníků těchto domovů děti v těchto domovech ve většině případů nepochází z Rumburku ani ze Starých Křečan, přesný počet dětí ze studovaných lokalit však sdělen nebyl. Nejbližší výchovný ústav se nachází v Jiříkově. Dle pracovníce ústavu v Jiříkově se v domově nenachází děti z Rumburku a Starých Křečan. Další výchovný ústav je v Děčíně – Boleticích. Tento ústav nebyl podrobněji zkoumán.

8.2.2 Problémy s bydlením řešené na OSPOD

Podle pracovníků OSPOD má 40 % rodin jejich klientů potíže získat a udržet byt na otevřeném trhu s bydlením. Uvádějí, že 30 % rodičů jejich klientů vzneslo v roce 2012 požadavek na řešení situace spojené s bydlením. Z toho 17 % se vracelo s tímto požadavkem opakovaně. Tyto požadavky se nejčastěji týkaly dluhů na nájemném a pomoci s okamžitou nebo potencionální ztrátou bydlení. Pracovníci OSPOD se domnívají, že pouze 9 % rodin jejich dětských klientů se aktivně snaží zlepšit si nevyhovující bytové podmínky. V roce 2012 OSPOD zaznamenal u 14 % klientů případ, kdy matka - samoživitelka s nezletilými dětmi požadovala okamžitou pomoc při řešení své bytové situace. Požadavek byl ve všech případech vyřešen.

8.2.3 OSPOD a spolupracující organizace

Podle slov vedoucí pracovníce OSPOD toto oddělení spolupracuje především se školami, zdravotnickými zařízeními, Policií ČR, městskou policií, státním zástupcem, soudy, ústavními zařízeními, pedagogicko-psychologickou poradnou Rumburk a se sociálními pracovníci. Spolupráce existuje i s neziskovými organizacemi, např. s CEDREM, Spirálou a s Oblastní charitou Rumburk (hlavně občanská poradna a sociální šatník, kam OSPOD posílá sociálně slabé rodiny pro

ošacení⁵²), již slabší a méně častá je dle vedoucí OSPOD spolupráce s o.s. Kostka nebo s Agenturou Pondělí. O možnostech a slabinách vzájemné spolupráce mezi jednotlivými institucemi a poskytovateli služeb bude pojednáno v kapitole 8.6. nazvané *Příliš mnoho subjektů?*.

Ve Šluknovském výběžku podle vedoucí OSPOD velmi chybí psycholog. Nejbližší psycholog, kterého mohou klienti využívat, je v 50 km vzdáleném Děčíně nebo v České Lípě. Stejně tak zde velmi chybí dětský psychiatr, za kterým musí klienti opět dojíždět až do Děčína, což představuje pro sociálně slabé rodiny velkou finanční zátěž. Podle vedoucí OSPOD v Rumburku absentuje i psychologická poradna pro mezilidské vztahy nebo manželská poradna. Tyto poradny by přitom mohly napomoci zlepšovat napjaté situace v rodinách a přispět tak k poklesu rozvodovosti a rozpadávání rodin. Jediný psycholog působící v Rumburku pracuje v pedagogicko-psychologické poradně a je podle slov vedoucí OSPOD plně vytížený, nezabývá se vůbec rodinnou situací svých dětských klientů. Nemá již kapacitu spolupracovat s OSPOD na jiných záležitostech, než které se bezprostředně týkají oblasti vzdělávání.

8.3 POBYTOVÁ ZAŘÍZENÍ SOCIÁLNÍ PÉČE

Šluknovský výběžek je v nadprůměrné míře pokryt zařízeními pobytové sociální péče pro osoby se zdravotním či mentálním postižením. Dále jsou v regionu dva dětské domovy.

8.3.1 Ústavy sociální péče

Množství těchto zařízení je dědictvím bývalého režimu, který měl tendenci ústavy s pobytovou sociální péčí nejen v hojně míře budovat, ale také je soustředit do odlehlých končin Československa. V rámci celostátního pilotního projektu však nyní postupně začíná probíhat deinstitucionalizace, díky které mnozí obyvatelé ústavů odejdou do přirozenějšího prostředí. Aktuálně se tento proces týká Ústavu sociální péče v Lobendavě, pro jehož obyvatele je vytvářeno chráněného bydlení v Rumburku. Jde zejména o rekonstrukci dvou vil dotovaných z prostředků Ústeckého kraje. Budoucí obyvatelé těchto objektů budou moci využívat síť sociálních a komunitních služeb dostupných v Rumburku.

V současné době se na území Šluknovského výběžku stále nachází tyto ústavy sociální péče:

- 1) Integrované centrum pro osoby se zdravotním postižením Horní Poustevna
- 2) Domov pro osoby se zdravotním postižením
- 3) Domov Severka Jiříkov
- 4) Ústav sociální péče Lobendava (probíhá deinstitucionalizace)
- 5) Domov se zvláštním režimem Krásná Lípa (zřizovatelem je hl. město Praha).

⁵² V posledních letech OSPOD vystavuje rodinám potvrzení o sociální potřebnosti, na základě kterého obdrží v charitním Šatníku oblečení.

8.3.2 Domovy a penziony pro důchodce

V Rumburku se nachází „dům s pečovatelskou službou“, který je ve vlastnictví města. Nejde o domov pro důchodce v klasickém slova smyslu, nýbrž o bytový dům s 23 malometrážními byty, který je napojený na pečovatelskou službu společnosti Noema. V domě však vedle seniorů žijí i rodiny s dětmi. Podle TSP seniorům toto smíšení s mladšími lidmi v některých případech nevyhovuje. Pečovatelská služba v domě je údajně pro seniory příliš drahá, senioři se snaží jí nevyužívat. Senioři z Rumburku a okolí mohou dále využívat též pobytová zařízení ve městech Varnsdorf, Šluknov, Krásná Lípa, Jiříkov (Filipov) a Lipová, jejich ubytovací kapacita (cca 500 bytů) však nedokáže uspokojit poptávku. V budoucnu se pravděpodobně diskrepance mezi nabídkou a poptávkou bude prohlubovat, zároveň však nejspíš domovy přestanou být pro mnohé seniory finančně dostupné.

8.4 SOCIÁLNÍ SLUŽBY A OSTATNÍ PODPŮRNÉ AKTIVITY POSKYTOVANÉ NEZISKOVÝMI (A JINÝMI) ORGANIZACEMI

Následující kapitola nabízí stručný přehled poskytovatelů sociálních služeb v Rumburku. Tabulka níže nabízí jejich celkový přehled, dále je pak krátce věnována pozornost jednotlivým institucím.

Tabulka 14: Přehled sociálních služeb a cílových skupin neziskových a jiných organizací sídlících a působících systematicky ve městě Rumburk

	Agenc- tura Pondě- lí	CE DR	Oblas- t-ní chari- ta	Spirá- la	Rytmu s	K- cen- trum	Salesiá- nský klub	Probační a mediačn- í služba	Mateř- ské centrum Větrník
Osoby se zdravotním znevýhodněním	•				•				•
Osoby se sociálním vyloučením	plánuje se	•	•	•	•		•	•	•
Uživatelé drog						•			
Děti a mládež			•			•	•		•
Sociální práce		•			•			•	
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi		•	•				•		•
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež			•				•		
Sociální rehabilitace	•				•		•	•	
Právní poradenství /Občanská poradna			•	•					
Sociálně terapeutická činnost	•			•					

Sociální šatník			•						
Krizová pomoc				•					
Intervenční centrum				•					
Poradenství, asistence					•				
Projekty zaměstnanosti		•							
Práce s ohroženými skupinami		•	•		•	•	•	•	
Provoz zařízení krizového bydlení		•							
Podpora samostatného bydlení	•				•				
Programy prevence ztráty bydlení		•							
Předškolní příprava – včasná péče, mateřská centra a předškolní kluby							•		•
Doučování									
Volnočasové aktivity	•				•		•		•

Zdroj: Vlastní šetření

8.4.1 Agentura Pondělí

Snahou Agentury je propojovat znevýhodněné osoby s většinovou společností. Poskytuje za tímto účelem 2 služby:

- Sociální rehabilitace: především pro osoby se zdravotním znevýhodněním. Tuto službu Agentura plánuje rozšířit také pro lidi sociálně vyloučené a jinak znevýhodněné. V současné době má však Agentura potíže s prosazením a realizací tohoto svého záměru.
- Podpora samostatného bydlení mimo ústavy a léčebny: především pro osoby se zdravotním, mentálním, či duševním postižením (podle zákona č. 108 je podpora samostatného bydlení jen pro osoby se zdravotním handicapem, nelze tudíž poskytovat asistenci lidem se sociálním znevýhodněním). V rámci této služby Agentura nejen pomáhá se sháněním bydlení pro své klienty, ale také s vyřizováním příspěvku na bydlení, který již v současné době pobírají téměř všichni klienti (v roce 2009 jich údajně bylo podstatně méně).

8.4.2 Rytmus D., o.p.s.:

Agentura osobní asistence a sociální rehabilitace Rytmus D., o.p.s. pomáhá osobám s mentálním a zdravotním postižením v návratu do běžného života. Poskytuje následující služby:

- Sociální rehabilitace: převážně pro osoby s mentálním postižením. V současné době ji využívá 21 klientů; z toho 7 Romů.
- Osobní asistence: pro osoby s hendikepem (mentálním nebo zdravotním postižením). V současné době ji využívá 13 klientů; z toho 1 Rom.
- V době výzkumu v létě 2013 byla též registrovaná nová služba: rehabilitace několika amnestovaných klientů po výkonu trestu.

8.4.3 o.s. CEDR – komunitní centrum

Občanské sdružení CEDR

- provozuje **azylový dům** (kapacita 20 osob) pro jednotlivce i rodiny a
- zaměstnává několik **terénních pracovníků**, kteří své služby poskytují v 18 obcích Šluknovského výběžku.

V dubnu 2013 se o.s. CEDR věnovalo celkem 187 klientům, z nichž přibližně třetina byli lidé s bydlištěm v Rumburku. Terénní pracovníci pomáhají potřebným jedincům a rodinám s hledáním zdrojů a možností, jak zvládat potíže spojené se ztíženou možností vést důstojný život. Mezi poskytované služby patří rovněž asistence v různých oblastech života ve společnosti či sociálně terapeutická činnost.

Pan Řebíček, který je ředitelem o.s. CEDR, je **účastníkem několika pracovních skupin zřizovaných** při MěÚ Rumburk za účelem řešení různých strategických oblastí, konkrétně se jedná o oblast bydlení a prevenci kriminality.

8.4.4 Oblastní charita Rumburk

Středisko v Rumburku je jednou z poboček Charity ČR. Jsou v něm poskytovány následující služby:

- **Práce s dětmi v nepříznivé sociální situaci** - nízkoprahový klub. Více se tímto klubem budeme zabývat v kapitole věnované analýze stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek.
- **Občanská poradna** – bezplatné poskytování informací, rad a pomoci lidem, kteří potřebují řešit svou nepříznivou sociální situaci.
- **Asistenční služba pro rodiny s dětmi** – pomoc a podpora soběstačnosti rodin s dětmi v jejich přirozeném prostředí.
- **Sociální šatník.**

V minulosti Oblastní charita Rumburk provozovala také noclehárnu. V současné době tuto službu již nenabízí.

8.4.5 o.s. Spirála:⁵³

V Rumburku od 10. 5. 2012 jednou týdně funguje pobočka ústeckého Centra krizové intervence. Do Rumburku jednou za týden dojíždí vyškolená pracovnice, která v kanceláři v budově rumburského nádraží přijímá klienty, kteří potřebují její pomoc. O.s. Spirála se zaměřuje na poskytování těchto dvou sociálních služeb:

- 1) **krizová pomoc** (při ztrátě bydlení či zaměstnání, vztahových problémech, problémech s dětmi, sebevražedných myšlenkách)
- 2) **intervenční centrum** (poradna zabývající se domácím násilím; funguje pouze na objednávku) – poskytovány jsou jednorázové i opakované konzultace, dále je kupř. umožňován asistovaný kontakt s dítětem u rozvedených rodičů v prostorách pobočky (rodiče se tak vůbec nemusí potkat), či pomoc s péčí a přípravou dětí do školy, s využíváním volného času

V roce 2012 měla rumburská pobočka přibližně 30 – 40 klientů, kteří nejčastěji řešili vztahové problémy a problémy s dětmi. Kvůli problémům s domácím násilím se na pobočku údajně příliš mnoho lidí neobrací, odhalených případů je v rámci celého Šluknovského výběžku asi 10 ročně. Těch neodhalených však může být mnohem víc. Dalšími často řešenými problémy jsou problémy „sociální“, tedy zejména prohlubující se chudoba některých rodin. Většina klientů jsou ženy, především matky samoživitelky. Nejhuře jsou na tom samoživitelky Romky, které mají nejhorší postavení na trhu práce.

Slabinou služby je to, že je nabízena pouze jednou týdně. Není proto možné, aby mohla pokrýt kupř. náhlé akutní případy. Další potíží je nedostatečné povědomí o této službě ve městě. Pobočku lze najít je obtížně, je umístěna v budově rumburského vlakového nádraží a ve městě služby, které poskytuje, nejsou dostatečně propagovány.

V průběhu výzkumu jsme nenarazili na nikoho, kdo by tuto službu někdy využil.

8.4.6 K-centrum

Rumburské Kontaktní centrum White Light I. je v celém Šluknovském výběžku jediné zařízení poskytující služby sociální prevence uživatelům drog. Prevencí je zde myšlena snaha minimalizovat zdravotní a sociální rizika spojená s užíváním návykových látek. Pracovníci K-centra nabízí uživatelům drog i jejich blízkým osobám poradenské a informační služby. Činnosti a struktuře klientů K-centra se bude dále věnovat kapitola věnovaná analýze stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek.

⁵³ <http://www.spirala-ul.cz/>

8.4.7 Salesiánský klub mládeže Rumburk – Jiříkov

Cílem klubu je účastnit se při výchově, formaci a celkovém rozvoji dětí, mládeže a rodin v salesiánském duchu, který je založený na křesťanských hodnotách. Klub funguje od roku 1993. Jeho aktivity lze rozdělit do čtyř oblastí:

- **Zavináč** - nízkoprahový klub pro mládež (sociální služba), který poskytuje zázemí, podporu a odbornou pomoc dětem a mládeži z Rumburku a okolí. Jedná se o registrovanou sociální službu. Klub zaměřuje svou činnost především na mládež ve věku 13 – 20 let, která studuje v Rumburku a okolí, ocitla se v nepříznivé životní situaci, a která se nechce nebo nemůže účastnit běžných forem trávení volného času nebo institucionalizované formy pomoci a péče. Sekundárním okruhem osob jsou děti ve věku 6 – 12 let, obdobných charakteristik, které mají v klubu oddělené otevírací hodiny. Činnost klubu a jeho využívání budou podrobněji rozvedeny v specifické studii v části věnované analýze stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek.
- **Mateřské centrum Koťátko** - převážně pro rodiče (prarodiče) s dětmi na mateřské či rodičovské dovolené, kteří pečují o dítě/děti ve věku 0 - 6 let. Centrum poskytuje zázemí ke vzájemnému setkávání, sdílení, výměně zkušeností a zázemí pro podnětný rozvoj dětí a rodičů. Cílem centra je posilovat rodičovské vědomosti, kompetence a dovednosti a předcházet sociálnímu vyloučení rodičů a jejich dětí, a to zejména pomocí nabídky přednášek, besed, společných aktivních prožitků rodičů a jejich dětí. Rodiče si v centru mohou vyměňovat své zkušenosti, společně slavit různé události a navštěvovat kulturní, sportovní a jiná podobná zařízení v okolí. K dispozici je odborný pracovník, který s rodiči řeší jejich problémy. Centrum je zařazeno do sítě mateřských center.
- **Probační programy** - realizace a zastřešování probačních programů „Právo pro každý den“ a učební program „Mladiství“, které jsou určeny pro mladé lidi, kteří se dostali do střetu se zákonem. Jeho úspěšní absolventi získají potřebné sociální dovednosti a kompetence, aby se uměli vymanit z nepříznivých vlivů a sociálního vyloučení. Pomáhá jim pochopit souvislosti a dopady jejich jednání na jejich další uplatnění ve společnosti, na osobní a profesní rozvoj. Projekt je určen mladistvým pachatelům ve věku 15-18 let, klientům Probační a mediační služby ČR, kteří spáchali násilné nebo majetkové trestné činy menší závažnosti, kteří páchají trestnou činnost opakovaně, a kterým bylo uloženo výchovné opatření v podobě účasti na probačním programu. Program je realizován ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR, Rubikon centrem a Partners Czech o. p. s.
- **Zájmové kroužky v Jiříkově** - v budově jiříkovské fary jsou nabízeny prostory pro děti a mládež z Jiříkova a okolí k trávení volného času v zájmových kroužcích a při příležitostných aktivitách. K dispozici je herna, klubovna, výtvarná a keramická dílna, kuchyňka, zahrada, dětské hřiště.

8.4.8 Probační a mediační služba Rumburk:⁵⁴

V Rumburku funguje pobočka Probační a mediační služby ČR (dále PMS), jejíž činnost spočívá především ve zprostředkovávání účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, a v organizaci a zajišťování efektivního a důstojného výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Tato služba vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního.⁵⁵

Pobočka v Rumburku má v současné době cca 300 klientů pocházejících z celého Šluknovského výběžku, z nichž z Rumburku jich odhadem pochází cca 70, u Starých Křečan odhad nebyl učiněn. Podle pracovníka pobočky pana Baráka je důležité, v jakých místech se daný klient pohybuje, nikoliv odkud pochází. V době výzkumu v roce 2013 byla z důvodu převyšované kapacity způsobené prezidentskou amnestií převedena část klientů Probační a mediační služby do Agentury Rytmus. Podle pana Baráka má většina klientů problémy zejména se sháněním práce a bydlení. Jednou z mála šancí jsou pro tuto skupinu veřejně prospěšné práce zřizované obcemi. Dále odhaduje, že přibližně 70 % klientů čelí nějaké formě exekuce, což dále komplikuje návrat klientů do běžné společnosti. PMS klientům nepomáhá se získáváním sociálních dávek, ani se sháněním bydlení. Klienti bývají odkázáni na jiné poskytovatele sociálních služeb ve městě.

V rámci PMS jsou realizovány projekty:

- **Romský mentoring** - pomáhá k efektivnější práci s romskými klienty prostřednictvím doprovázení a konstruktivního poradenství, poskytovaného romským mentorem, vyškoleným laikem z romské komunity, který působí jako prostředník mezi klienty a justicí.
- **Individuální dluhové poradenství** - cílem aktivity je předejít prohlubování zadlužení a sociálnímu vyloučení klientů PMS a zlepšit či vyřešit jejich situaci v oblasti zadluženosti podle jejich konkrétní zakázky.

8.4.9 O.s. Čačipen

Čačipen (<http://www.cacipen.cz/>) je romské občanské sdružení sídlící v Krásné Lípě. Sdružení se zabývá volnočasovými aktivitami a předškolním vzděláváním dětí, dále pak organizuje různé kroužky, zejména sportovní a kulturní, či pořádá různé akce pro děti, včetně dětského tábora, turnajů, soutěží, festivalů atd. V Rumburku Čačipen provozuje předškolní klub Pod kopečkem, ve kterém probíhá předškolní vzdělávání dětí. Více o tomto klubu viz kapitola věnovaná vzdělání.

⁵⁴ Čerpáno z <https://www.pmscr.cz/>

⁵⁵ Cílem činnosti PMS je 1) integrovat pachatele (obviněného) zpět do společnosti a to tak, aby daný jedinec opět respektovat právní systém a našel své uplatnění a seberealizaci, 2) zapojit poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost, 3) přispívat k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

8.5 OSTATNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY V BLÍZKÉM OKOLÍ

Příspěvková organizace Kostka (<http://www.komunitnicentrum.com>) provozuje v nedaleké Krásné Lípě komunitní centrum a poskytuje pestrou škálu sociálních a dalších služeb, např. provoz Tklubu a AMARI klubu pro děti, terénní sociální práci, službu podporovaného bydlení či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Kostka p.o. poskytuje také různé vzdělávací aktivity. Občané Rumburku a Starých Křečan do Kostky dojíždějí především kvůli službám občansko-právní poradny, která poskytuje odborné sociální poradenství, finanční poradenství nebo právní poradenství. Pracovníci Kostky pomáhají v rámci popsaných sociálních služeb také se zajišťováním bydlení. Nejčastěji se na ně obrací klienti, kteří potřebují naléhavě sehnat krizové bydlení. O službách p.o. Kostka se žádní z našich respondentů nezmiňovali. Od vedoucího o.s. Čačipen pana Ference jsme však slyšeli kritiku na rivalitu, kterou p.o. Kostka pociťuje vůči o.s. Čačipen. P.o. Kostka údajně vadí to, že o.s. Čačipen provádí doučování dětí, jehož poskytování by údajně měla zajišťovat p.o. Kostka. Dále p.o. Kostka údajně nemá kladný vztah k romským zábavám, které o.s. Čačipen pořádá.

Ve Varnsdorfu dříve fungovala **Poradna pro občanství, občanská a lidská práva**, která poskytovala různé služby finančního a sociálního poradenství. Její činnost skončila v březnu 2013, část zaměstnanců pokračuje v prostorách poradny s poskytováním poradenských a dalších sociálních služeb pod hlavičkou nové organizace s názvem **Poradna Barevného soužití**.

Vaše Harmonie o.p.s. (<http://www.vaseharmonie.cz/>): Ve městě Šluknov sídlí obecně prospěšná společnost Vaše Harmonie, která se specializuje na poskytování sociální pomoci vedoucí ke zlepšení kvality života, začlenění do společnosti a udržení běžného kontaktu se společenským prostředím v přirozeném prostředí svého domova. Společnost se zaměřuje na pomoc zejména lidem ohroženým sociálním vyloučením z důvodu věku, zdravotního stavu, či sociálního postavení. Pracovníci dochází do domu s pečovatelskou službou, který je určen osobám zdravotně postiženým od 18 let věku a seniorům.

Schrödingerův institut (<http://www.sinstitut.cz/cs/kulturni-aktivita>): Schrödingerův institut (SI) je střediskem pro mimoškolní aktivity, které v duchu principů tzv. Promise academy usiluje o systémovou změnu v přístupu znevýhodněných dětí ke vzdělávání a mimoškolním aktivitám. Fungování SI je založeno na křesťanských principech. Sídlí v donedávna opuštěném klášteře v obci Filipov, kde žáci mohou pod vedením pedagogů dále studovat, aktivně trávit svůj volný čas a jinak se rozvíjet. Vyučující si o dětech vedou záznamy v třídní knize a komunikují s třídními učiteli a rodiči dětí.

Snahou SI je zpřístupnit (nejen) znevýhodněným dětem v pohraničí volnočasové aktivity, ale také přispět ke zlepšení jejich školního prospěchu a působit jako protidrogová prevence. SI se dále zaměřuje také na dospělé a na seniory. V rámci působení SI dochází kupř. k pořádání jógy pro seniory, zábavních programů v domově důchodců, ale také různých závodů, zahraničních výjezdů apod. SI mnohé aktivity dotuje, zároveň však funguje zejména díky síti dobrovolníků. Od svého působení si SI slibuje snížení občanského napětí, upevnění mezilidských vztahů a soužití v lokalitě, nebo též snížení odlivu absolventů vysokých škol z regionu.

8.6 PŘÍLIŠ MNOHO NEZISKOVÝCH SUBJEKTŮ?

Kromě výše popsaných, již poměrně dobře zavedených organizací a subjektů, se údajně (podle tvrzení některých místních institucionálních aktérů v oblasti poskytování sociálních služeb a aktérů zapojených do systému prevence kriminality) v Rumburku a celém Šluknovském výběžku vyskytuje velký počet různých drobných neukotvených neziskových subjektů, které čerpají evropské dotace na nejrozličnější druhy sociálních služeb poskytovaných sociálně slabším a znevýhodněným obyvatelům. Jde údajně především o poradenství, různé motivační projekty apod. V rámci výzkumu se nám nepodařilo zjistit, o jaké subjekty ve skutečnosti jde, nikde jsme nezaznamenali jejich jména, ani propagační materiály. Nelze proto potvrdit domněnku, že je neziskových subjektů v lokalitě mnoho. Existuje však určité podezření, že se z neprofesionality obviňují jednotliví poskytovatelé sociálních služeb navzájem. Zcela zjevná byla kupř. averze rumburského sociálního odboru a p.o. Kostka k romskému o.s. Čačipen, u některých sociálních pracovníků se zase projevovala kritika směřovaná prakticky na všechny ostatní poskytovatele sociálních služeb. Zřejmá je tedy především přítomnost velké vzájemné rivality a nespolupráce mezi jednotlivými poskytovateli sociálních služeb. V této kritice nejčastěji zaznívají stížnosti na nadměrné množství, nepropojenost, nekoordinovanost, a v některých případech i neprofesionalitu a slabé výsledky kritizovaných subjektů. To vše příliš neprospívá klientům. TSP při sociálním odboru si stěžovala na to, že se služby jiných NNO často kříží se službami sociálního odboru a vzájemně na sebe nenavazují. Jiná sociální pracovníce z o.s. CEDR zase považuje za nedostatek, že se žádný z projektů nezaměřuje na to, co klienti skutečně potřebují. Tím je především pracovní uplatnění. Klientům údajně nijak neprospívá, pokud jsou neustále „motivováni“ k hledání práce, pakliže žádná práce v okolí neexistuje. Jiní se domnívají, že výše kritizovaný stav klientům dokonce škodí.

Z těchto velmi rozličných názorů nicméně vyplývá jedno zásadní doporučení – přestože jsou poskytovatelé sociálních služeb v Rumburku, Starých Křečanech i okolí zmapováni v komunitním plánu, je potřeba mnohem lépe a podrobněji zmapovat také to, kdo jakou službu poskytuje, v jakém rozsahu, pro jaké klienty a se kterými dalšími službami poskytovanými jinými subjekty se tyto služby kříží, či doplňují. Následně je potřeba vykonavatele těchto služeb kontaktovat a zkoordinovat, kupř. prováděním společných supervizí, či koordinačních schůzek. Do této koordinace musí být nutně zapojen i sociální odbor MěÚ Rumburk a větší, dobře zavedené neziskové organizace. To, co se momentálně jeví jako nedostatek, může při dostatečné koordinaci a vytvoření vzájemných synergií naopak vést k dalšímu zlepšení stávajících výsledků. Je nicméně nutné, aby si jednotlivé služby nekonkurovaly, nýbrž se doplňovaly.

9 VZDĚLÁNÍ

V roce 2011 žilo **na území města Rumburk** 1 708 dětí ve věku do 14 let a 615 dětí ve věku 15 – 19 let, tedy téměř 15,9 %, respektive 5,7 % celkové populace v roce 2011. Na území města Rumburk se nachází celkem **šest mateřských škol**, jeden předškolní klub a jedna přípravná třída. Dále zde je **pět základních škol**, z toho jedna škola je soukromá a jedna škola speciální a praktická. Kapacita veřejných základních škol je pro 1440 dětí, z toho kapacita školy speciální je pro 120 dětí. Kapacita těchto škol je v současné době naplněna celkem ze 74 %. Soukromá ZŠ má kapacitu 100 dětí, která je z 89 % naplněna. Ve městě je poměrně velké zastoupení středních škol – celkem **pět středních škol**, z nichž jedna je soukromá. Těmto školám se situační analýza věnuje méně podrobně, neboť jsou zřizovány krajem. Větší pozornost je nicméně věnována soukromé Střední odborné škole managementu a práva, která je ve městě známa jako „romská škola“ a aktuálně jí hrozí uzavření.

Ve Starých Křečanech ve stejné době žilo 200 dětí ve věku do 14 let a 67 dětí ve věku 15 – 19 let, tj. 15,6 % a 5,6 % celkové populace. Na území obce se nachází pouze první stupeň základní školy a jedna mateřská škola. Vzdělání je z hlediska dalšího rozvoje Rumburku a Starých Křečan jednou z klíčových oblastí. Celý Šluknovský výběžek má v celorepublikovém srovnání jeden z nejnižších podílů vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Dle Strategického dokumentu lokality Šluknovsko 2010 má Ústecký kraj v celorepublikovém srovnání nejnižší podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, dále je zde jeden z nejvyšších podílů obyvatelstva, které má vzdělání jen základní, nebo žádné.

9.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY A PŘEDŠKOLNÍ PŘÍPRAVA

Z celkového počtu šesti mateřských škol jich **město Rumburk zřizuje celkem pět: MŠ Komenského, MŠ Krásnolipská, MŠ Vojtěcha Kováře, MŠ v Podhájí a MŠ Sukova**. Na základě vyjádření vedení těchto škol byla v září 2013 plně naplněna kapacita všech těchto mateřských škol, která dohromady dokáže uspokojit 345 dětí. Mezi těmito dětmi se přitom nacházelo pouze 8 romských dětí.

Na území města se dále nachází také církevní mateřská škola Klíček, která má rovněž program zaměřený na začleňování sociálně znevýhodněných dětí. Z celkové kapacity čtyř míst pro tyto děti však není ani jedno obsazeno dítětem romského původu. Naopak v předškolním klubu „Pod kopečkem“, který provozuje romské sdružení Čačipen, byly romské děti v převaze – celkem 10 dětí z 15. V Rumburku se dále nachází jedna přípravná třída při Speciální ZŠ a Praktické škole Rumburk. Více o této třídě v podkapitole věnující se Speciální ZŠ a Praktické škole Rumburk.

Tabulka 15: Mateřské školy na území města Rumburk

MŠ zřizované městem Rumburk			
Název	Kapacita	počet dětí	počet romských dětí
MŠ Komenského	75	75	0
MŠ Krásnolipská	56	56	2
MŠ Vojtěcha Kováře	50	50	4
MŠ V Podhájí	104	104	1
MŠ Sukova	60	60	1
Ostatní MŠ na území města			
Církevní MŠ Klíček	24	24	0
Předškolní klub „Pod kopečkem“	15	15	10

Ačkoliv je v současné době kapacita mateřských škol v Rumburku naplněna, dle vedoucí odboru školství, kultury a tělovýchovy, paní Štefáčkové, je v současné době kapacita mateřských škol na území města Rumburk zcela dostatečná, ba naopak v budoucnu bude podle ní docházet k poklesu naplnění této kapacity z důvodu klesajícího počtu dětí v předškolním věku. V roce 2013 do mateřských škol nastoupilo 127 dětí, v roce 2014 je očekáván mírný nárůst na 136 dětí, následně by však již počet měl klesat, a to na 120 dětí v roce 2015, až posléze na 101 dětí v roce 2018. Tyto odhady nicméně nelze považovat za zcela spolehlivé, neboť v roce 2018 by již mohly nastupovat i děti, které se zatím ještě nenarodily.

Další mateřská škola se nachází při základní škole v Starých Křečanech. Kapacita této mateřské školy je přibližně 40 dětí a je rovněž zcela naplněna. V MŠ se nachází dvě děti romského původu. Měsíční náklady na docházku jednoho dítěte do této MŠ jsou včetně stravného 750 Kč. Podle paní ředitelky Tomagové by Romové své děti do školky posílali víc, pokud by to bylo zdarma. Do MŠ ve Starých Křečanech v současné době dochází i děti z Rumburku, respektive Dolních Křečan, neboť v Rumburku dle slov paní ředitelky Tomagové kapacita MŠ nestačí. Paní ředitelka měla zájem zrekonstruovat půdní prostory základní školy, které jsou v současné době prázdné a vytvořit v nich mateřskou školu s navýšenou kapacitou, nebo případně centrum volného času s preventivními programy pro děti. Zastupitelé obce Staré Křečany však pro potřeby realizace takového záměru neučinili potřebné kroky.

9.1.1 Předškolní klub „Pod kopečkem“

Předškolní klub je již přes dva roky provozován romským sdružením *Čačipen*. Klub je určen primárně pro sociálně slabší rodiny a z celkové kapacity 15 dětí jej navštěvuje 10 romských dětí. Dále do klubu dochází také některé děti vietnamské národnosti, ty však nepochází z rodin se socioekonomickými problémy. Klub v současné době testuje, zda může sloužit i jako místo pro interkulturní integraci. Zájem o služby předškolního klubu údajně roste, což potvrzují především pracovníci z rumburské pedagogicko-psychologické poradny.

U dětí, které pochází ze sociálně slabých rodin, se klade zvýšený důraz na pravidelnou docházku. Pracovnice předškolního klubu dle svých slov s rodinami vychází dobře, ovšem pokud děti nechodí, pedagogové rodiny osobně navštěvují a zjišťují další informace o důvodech absence. Důvodem může být nejčastěji nemoc dítěte, ale někdy též fakt, že rodiny nemají pro děti vhodné oblečení a obuv, kupř. holinky do deště. Dalším důvodem absence může být nedostatek návyků – kupř. vstávání v ranních hodinách ještě před východem slunce je podle pracovníků předškolního klubu pro některé romské rodiny obtížné. Dále došlo také ke třem případům odstěhování, kdy celé rodiny odešly z důvodu neschopnosti platit nájem v Rumburku, nebo kvůli rozchodu rodičů, stěhování k jiným členům rodiny atd.

9.1.2 Mateřské centrum Větrník

Mateřské centrum Větrník je dobrovolnické a neziskové občanské sdružení působící od roku 2006 v Rumburku. Centrum funguje jako prostor pro setkávání a výměnu informací mezi rodiči (i prarodiči) s malými dětmi. Centrum je otevřeno všem sociálním vrstvám i národnostním menšinám. Jeho cílem je integrovat děti s různými druhy znevýhodnění do kolektivu a tím ulehčit jejich nástup do mateřské školy, dále pak poskytnout možnost matkám a dalším rodinným členům získávat nové podněty, vzdělání, relaxovat, překonat sociální izolaci během rodičovské dovolené atd. Součástí jsou rovněž některé preventivní programy.

Přestože úsilím mateřského centra je integrovat lidi z nejrůznějších prostředí do širšího kolektivu a aktivit, služba není nijak využívána romskými rodinami. Místopředsedkyně mateřského centra Ivona Kubová je toho názoru, že pro romské rodiny již v Rumburku existuje relativně široké pokrytí podobných služeb, k nimž patří zejména předškolní klub „Pod kopečkem“, či Oblastní charita. Naopak pro neromské matky v Rumburku nic kromě mateřského centra Větrník není. Jeho služby využívá široké spektrum matek, včetně matek zdravotně postižených, sociálně slabých, či matek s postiženými dětmi. Romské rodiny se prý zapojují pouze do aktivit, které centrum pořádá mimo své prostory, kupř. do loretánských slavností. Kubová si nezáměrně Romů neumí vysvětlit, domnívá se, že příčinou může být jejich odlišný způsob socializace. O centru přitom ve městě existuje dostatek informací, zejm. formou letáků či zpráv v radničním tisku.

9.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Město Rumburk zřizuje celkem tři základní školy: ZŠ Vojtěcha Kováře, ZŠ U Nemocnice a ZŠ Tyršova. Kapacita těchto městem zřizovaných škol je celkem 1320 dětí a je naplněna z cca 75 %. Krajem je pak zřizována ZŠ Speciální, při které funguje jediná přípravná třída ve městě, navštěvovaná v září 2013 sedmi dětmi. Ve městě také existuje soukromá ZŠ Pastelka pro 100 dětí, na této škole jsou však otevřeny pouze třídy prvního stupně.

Základní škola je také ve Starých Křečanech. Mají zde **dvě třídy pro celkem pět ročníků**, do kterých dochází celkem 35 dětí. Z hlediska učebních prostor škola disponuje mnohem vyšší kapacitou, většina prostor v budově se však nevyužívá.

Tabulka 16: Základní školy na území města Rumburk

ZŠ zřizované městem Rumburk				
název	kapacita	počet žáků	počet žáků	romských
ZŠ Vojtěcha Kováře	120	92	0	
ZŠ U Nemocnice	600	457	cca 10	
ZŠ Tyršova	600	437	cca 30	
Další ZŠ na území města				
název	kapacita	počet žáků	počet žáků	romských
ZŠ Pastelka (soukromá ZŠ)	100	89	0	
ZŠ speciální z toho přípravná třída	120	80 9	45 3	

Zdroj: Odbor školství, kultury a tělovýchovy při MěÚ Rumburk

Výzkum probíhal na dvou největších základních školách v Rumburku – **ZŠ Tyršova** a **ZŠ U Nemocnice**. Dále byla navštívena rovněž **Speciální ZŠ a Praktická škola Rumburk** a **základní škola ve Starých Křečanech**. Obě běžné základní školy navštívené v Rumburku jsou z hlediska celkové kapacity i jejího využití srovnatelné. Školy se od sebe nicméně liší z hlediska umístění ve městě a tím pádem i spádovým územím, z něhož pochází děti, které danou školu navštěvují. O obou školách lze říci, že jsou centrálně umístěné, zatímco však ZŠ U Nemocnice se nachází v jihozápadní části města a tím pádem obhospodařuje především území sídliště Podhájí, ZŠ Tyršova funguje v historickém centru města a obhospodařuje lokality se zvýšeným zastoupením domácností postižených sociálním vyloučením, mj. též obyvatele domů v ulici SNP. Právě z tohoto důvodu je některými obyvateli Rumburku a okolních obcí vnímána určitá dichotomie mezi těmito dvěma školami, kdy někteří rodiče kupř. považují ZŠ Tyršova za více romskou.

9.2.1 ZŠ U Nemocnice, ul. U Nemocnice

ZŠ U Nemocnice v ulici U Nemocnice (paní ředitelka Bušková) je škola s největším počtem žáků v Rumburku. V posledních čtyřech letech zaznamenávala postupný pokles žáků způsobený demografickým poklesem porodnosti, v současné době však počet dětí opět mírně stoupá.

Do školy kromě dětí ze spádové oblasti dojíždí také děti z Krásné Lípy, z Jiříkova, nebo i z Varnsdorfu a Šluknova. Z celkového počtu žáků jich dojíždí přibližně 50 - 60. Školu si údajně rodiče z okolních obcí vybírají kvůli její dobré pověsti – ZŠ U Nemocnice má pověst nejlepší základní školy v okolí, s dobrou úrovní vzdělávání, velkými nároky na žáky a schopností řešit problémy se sociálně slabými dětmi.

Rodiče z okolních obcí si rovněž školu vybírají kvůli tomu, aby jejich děti nechodily do třídy s Romy, se kterými jsou údajně na základních školách v okolních obcích problémy a tamní školy se tím prý

nijak nezabývají. Podle paní ředitelky Buškové se jednotlivými problémy nezabývají individuálně a na školách tam tak údajně dochází ke vzniku menších „gangů“ a k šikaně. I na ZŠ U Nemocnice však chodí několik romských dětí. Podle paní ředitelky jde o cca 10 až 15 žáků, o kterých se lze domnívat, že jsou buď Romové, nebo jsou sociálně znevýhodnění.

9.2.2 ZŠ Tyršova, ul. Tyršova

Do základní školy Tyršova (pan ředitel Růžička) podobně jako do ZŠ U Nemocnice dojíždí také děti ze širokého okolí (cca 70 dojíždějících) – z Jiříkova, Krásné Lípy, Šluknova, Varnsdorfu, či ze Starých Křečan. Ze Starých Křečan na ZŠ Tyršova přechází děti zejména na druhý stupeň, který na ZŠ ve Starých Křečanech není, nicméně podle pana ředitele Růžičky dojíždí 34 dětí také na 1. stupeň. Jedná se obvykle o děti rodičů, kteří do Rumburku dojíždí za prací, nebo si ve Starých Křečanech coby určitém rumburském „suburbu“ postavili nový dům. Ostatní děti z okolních obcí rovněž dojíždí spolu s rodiči, kteří v Rumburku pracují, nebo též kvůli údajným tamním problémům s Romy.

Oproti ZŠ U Nemocnice je na ZŠ Tyršova o něco vyšší zastoupení žáků romského původu – jedná se přibližně o 30 žáků. Je to dáno především spádovým územím, které zahrnuje vyšší počet tzv. „romských domů“. O ZŠ Tyršova se též někdy mezi obyvateli tvrdí, že je to škola s malými nároky na studium. Podle pana ředitele Růžičky však takovou domněnku nepotvrdila školní inspekce, ani žádné jiné testování.

9.2.3 ZŠ a MŠ Staré Křečany

ZŠ ve Starých Křečanech (paní ředitelka Tomagová) sídlí ve velké školní budově nedaleko obecního úřadu, budova je od 80. let 20. stol, kdy byl zrušen 2. stupeň, téměř prázdná. Do školy chodí pouze 35 dětí (méně než 50% naplnění stávající kapacity), dříve jich bývalo několikanásobně více. Děti z pěti ročníků dochází celkem do dvou tříd. Pro účely výuky ovšem obvykle bývají spojené maximálně dva ročníky. V každé třídě učí jedna učitelka, která má asistentku. Podle paní ředitelky mnohé děti ve Starých Křečanech nenastoupí na místní ZŠ a raději jdou na ZŠ v Rumburku z různých důvodů. Někdy rodičům vadí koncept jednotřídky, jindy rodiče vnímají školu bez 2. stupně jako neplnohodnotnou a vadí jim kupř. to, že by dítě muselo v 6. třídě přestupovat do 2. stupně na jinou školu (podle paní ředitelky je jednotřídka lepší, neboť se v ní starší děti naučí vycházet s mladšími, premianti přecházející z 1. stupně křečanské ZŠ prý navzdory předsudkům některých rodičů často patří k nejlepším žákům na 2. stupni rumburských ZŠ). Pro některé rodiče je jednodušší dítě vzít sebou ráno do Rumburku při cestě do práce. Další potíží je dle slov paní ředitelky velká fluktuace obyvatel. Rodiče se často stěhují, nebo někdy požadují změnu školy kvůli tomu, že ve Starých Křečanech na školní docházku nenavazují žádné volnočasové aktivity, kroužky apod. Situace s počtem dětí na ZŠ Staré Křečany se nezlepší ani v budoucnu, ve Starých Křečanech se ročně narodí jen 8 až 12 dětí.

9.2.4 Děti se sociálním znevýhodněním a docházka do školy

Na **ZŠ U Nemocnice** je dle odhadu paní ředitelky 10 až 15 dětí, o kterých lze říci, že mají nějaké sociální znevýhodnění (včetně romského původu). Tyto děti trpí nedostatkem financí na školní pomůcky, někdy jsou s nimi výchovné problémy. S docházkou však problémy příliš často nebývají, obvykle je okamžitě úspěšně vyřeší výchovná poradkyně paní Ruttová. Paní ředitelka nemá zkušenosti s dětmi, které nemají kupř. peníze na jízdné („*ty mladší děti sem rodiče vozí autem, starší jezdí městskou...*“). Naopak má zkušenosti s rodinami, které se do Rumburku přistěhovaly jen dočasně a po pár měsících i s dětmi opět odešly do jiných obcí. Děti tak do školy docházely kupř. pouhé dva nebo tři měsíce a obvykle měly problémy s výukou i s ostatními dětmi. V jednom takovém případě šlo o rodinu, které v původním místě bydliště vyhořel dům. V jiném případě dvě matky nezávisle na sobě do školy přihlásily po třech, respektive čtyřech dětech, obě rodiny měly stejnou adresu bydliště v ulici SNP a obě rodiny obývaly spolu se sedmi dětmi jediný byt.

Na **ZŠ Tyršova** jsou dle pana ředitele děti rozlišovány podle toho, zda jsou, či nejsou tzv. „přizpůsobivé“, přičemž mezi ty „nepřizpůsobivé“ údajně patří jak Romové, tak i děti z majority. Romské děti docházející na ZŠ Tyršova naopak mnohdy bývají „šikovné“. Pan ředitel jako příklad sociálního znevýhodnění uvedl rodinu se sedmi dětmi, kde často docházelo k absenci dětí ve škole z důvodu nedostatku peněz na dopravu. Rodina se často stěhovala, bydlela i v ulici SNP, v současné době je několik jejich dětí umístěno v ústavní péči a rodina bydlí v rozpadajícím se domě. Kromě tohoto případu však podle pana ředitele problémy s docházkou příliš často nenastávají.

Na **ZŠ ve Starých Křečanech** v současné době nejsou žádní Romové, dříve Romové tvořili přibližně jednu pětinu všech dětí. Paní ředitelka Tomagová se nicméně domnívá, že přibližně 30 % dětí pochází z rodin, které mají finanční problémy. Dále má zkušenosti s dětmi, jejichž rodiče se často stěhují kvůli „problémům se zákonem“ – tyto „děti vystřídají šest škol za tři ročníky prvního stupně“. Podle paní ředitelky sociální znevýhodnění přímo souvisí s hyperaktivitou, nepozorností a neklidem dětí, což podle ní může být dáno tím, že jejich matky prožívají stres kvůli nedostatku financí. Počet takto postižených dětí podle ní vzrůstá, vede k častým odkladům zápisu do prvního ročníku. Zároveň však všechny děti na ZŠ Staré Křečany pravidelně chodí na obědy a v současné době žádné z nich nemá kvůli financím potíže s docházkou do školy – některé děti do školy dochází pěšky, dvě dojíždí z Brtníků autobusem, ostatní vozí rodiče autem. V minulosti však na školu chodily dvě dívky neromského původu, jejichž otec byl ve vazbě a matka překupovala drogy, dívky do školy chodily pozdě, nebo vůbec, dnes už však rodina ve Starých Křečanech nežije.

Předčasné ukončování docházky: Na ZŠ v ul. U Nemocnice dochází k předčasnému ukončení docházky v průměru ve dvou případech ročně. Jedná se o případy, kdy žák ani po devíti letech školní docházky neabsolvoval všech devět ročníků ZŠ, nýbrž některé ročníky opakoval. Podle paní ředitelky se nejedná o žáky se sociálním znevýhodněním, ale spíše o žáky se sníženým intelektem. Tito žáci měli možnost si zažádat o 10. rok studia, neměli o to však zájem a raději se chtěli vyučit. Na učební obor se pak prý nemají problém dostat, není však vedená žádná evidence o tom, zda učební

obor úspěšně ukončí. Na ZŠ Tyršova k předčasnému ukončení docházky dochází v průměru ve třech až čtyřech případech ročně.

Přechody na střední školy: V současné době, kdy střední školy v celém Česku svádí boj o studenty, se na střední školu běžně dostávají všichni absolventi základních škol, dokonce i včetně těch, kteří povinnou docházku na ZŠ ukončili předčasně. To potvrzuje i pan ředitel Růžička a paní ředitelka Bušková. Děti z rumburských základních škol přechází na obchodní akademii, střední zdravotnickou školu, SOŠ mediální grafiky a polygrafie, nebo též na střední lesnickou školu v Šluknově. Mezi žáky se sociálním znevýhodněním (často právě Romy) patří k oblíbeným Střední škola Varnsdorf, která je spojená s Vyšší odbornou školou a nabízí pestrou paletu výučních oborů. Oblíbená je též soukromá SOŠ managementu a práva v Rumburku, ta však má pověst tzv. romské školy. Pan ředitel Růžička tuto školu nepovažuje za plnohodnotnou, údajně tam přijímají i děti, které ZŠ opustily v 7. třídě.

Úspěšnější děti z obou škol odchází na rumburské gymnázium, podle pana ředitele Růžičky se ze ZŠ Tyršova na gymnázium dostala i jedna romská dívka. Podle paní ředitelky Buškové většina dětí zůstává na SŠ v Rumburku. Zatímco pan ředitel Růžička nevnímá vzrůst zájmu o učňovské obory (v roce 2013 šlo ze ZŠ Tyršova 17 žáků do učení), paní ředitelka Bušková se domnívá, že zájem o tyto obory stoupá – na ZŠ U Nemocnice postupně vzrostl počet žáků, kteří odchází na učňovské obory, ze čtyř na současných jedenáct. Oblíbené prý jsou obory jako kuchař, číšník, mechanik seřizovač, kadeřnice, či automechanik. Oproti tomu jsou však stále v převaze žáci, kteří odchází na maturitní obory – těch bylo v roce 2013 celkem 39. Zároveň však existuje i poměrně vysoký počet dětí, které již po základní škole na dalším stupni vzdělávání nepokračují, nebo případně střední školu či učňovský obor vzdají v prvním pololetí prvního ročníku. O těchto neúspěšných případech si však základní školy žádnou evidenci nevedou.

9.2.5 Integrace, individuální přístup k žákům, přeřazování na základní praktickou školu

Na žádné z velkých rumburských ZŠ není třída skupinové integrace, děti se speciálními vzdělávacími potřebami jsou rozmístěny v různých ročnících. Značný počet integrovaných dětí se nachází na ZŠ ve Starých Křečanech, zejména v poměru k malému celkovému počtu žáků této školy.

Na **ZŠ U Nemocnice** údajně za posledních osm let došlo k jedinému převodu dítěte na praktickou ZŠ. Jednalo se o dívku ve 2. nebo 3. třídě a došlo k němu na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a se souhlasem rodičů. Na ZŠ Tyršova k převodům na praktickou ZŠ rovněž dochází zřídka. Letos se údajně škole podařilo i přes velký odpor poradny umístit dítě na praktickou ZŠ, předtím se to nedařilo celkem tři roky. Šlo o neromské děvče, které se do Rumburku přistěhovalo, věkem spadalo do 6. třídy, ale její intelekt odpovídal 2. třídě. Podle pana ředitele Růžičky dívka, která už jednoho sourozence na praktické ZŠ měla, na běžné ZŠ velmi trpěla. Podobný případ se v uplynulých letech týkal ještě jednoho chlapce, který byl rovněž neromského

původu. Podle pana ředitele není možné integrovat všechny děti. Opačného názoru je ředitelka Tomagová, která se s odkazem na školský zákon snaží integrovat pokud možno všechny děti. Její motivací je rovněž stávající nízký počet žáků na její škole. Přesunům dětí na praktickou ZŠ se brání, údajně k němu dochází zřídka a to pouze na žádost rodičů a se souhlasem pedagogicko-psychologické poradny.

Na všech běžných ZŠ v Rumburku a Starých Křečanech se vyskytují děti se speciálními vzdělávacími potřebami (dále SVP), které se vzdělávají podle příloh rámcových vzdělávacích programů. **Na ZŠ U Nemocnice** byly v září 2013 **dvě děti se SVP**, jejichž výuka neprobíhá přímo podle těchto příloh, ale pouze z nich vychází. Obě děti mají své asistenty, kteří na škole působí teprve třetím rokem. U jednoho z těchto dětí právě probíhá prošetřování podezření na autismus. Romský asistent na škole není, romské děti se učí standardním způsobem a asistenci nepotřebují. Dále jsou ve škole také děti vietnamského původu, které dle paní ředitelky většinou patří k nejlepším studentům školy. Na **ZŠ Tyršova** dříve působil asistent pedagoga pro chlapce s autismem, dále pak asistent pro děti s tělesným postižením. Škola také v minulosti vyřizovala otevření pozice pro romskou asistentku, ta však nakonec do práce nenastoupila. Podle příloh rámcových vzdělávacích programů se na ZŠ Tyršova údajně vyučuje pouze v případech, kdy je k dispozici asistence. Dále na škole pro některé děti používají individuální plány, pro které není asistence třeba. Jedná se o plány pro děti s poruchami jako je dysgrafie, dyslexie, či dysortografie.

Na **ZŠ Staré Křečany** je několik asistentů, kteří pomáhají s dětmi se zdravotním znevýhodněním, na ZŠ se vyskytuje dítě s autismem, se sluchovým postižením, nebo s DIS poruchami či ADHD. Celkem jde o šest integrovaných dětí, které mají individuální plány. Škola je velmi otevřená vůči integraci, žádné dítě zde není odmítnuto. Do školy kupř. docházely dvě dívky, kterým byla poradnou doporučena Speciální ZŠ, ve Starých Křečanech však s pomocí asistentů úspěšně dokončila celý první stupeň běžné ZŠ. Škola dále disponuje sociálním asistentem, který se stará o děti se sociálním znevýhodněním. Nejedná se přitom o Romy, příkladem jsou děti z rodiny, kde oba rodiče pracují a nestíhají se dětem věnovat, nebo matka s mentálním postižením. Sociální asistent s dětmi plní jejich povinnosti, pomáhá jim připravovat aktovky atd. Tato asistence probíhá v prostorách školy.

Podle paní ředitelky Tomagové je výhodou jednotřídky otevřenost k integraci a rozvoj vzájemného respektu u dětí. Děti se zde přátelí napříč různými věkovými skupinami a učí se toleranci vůči spolužákům s postižením. Děti jsou rovněž samostatnější, přátelštější. Škola má v plánu se zapojit do projektu Férová škola, neboť plní principy inkluze.

Ředitelé obou velkých ZŠ v Rumburku jsou toho názoru, že jejich **vztahy s rodiči a celková otevřenost** jejich škol je v pořádku. Paní ředitelka Bušková prohlásila, že rodičům vychází zcela vstřícně, co se týče dodání informací, nebo možnosti shlédnout výuku, zároveň ale při velkém počtu dětí někdy dochází i ke konfliktům, kupř. v případě špatné docházky. Specifickým příkladem byla údajně romská rodina, jejíž tři dívky měly problémy s docházkou, následkem čehož škola musela čelit agresivním výstupům otce rodiny, který údajně ohrožoval i děti v šatně. K podobným událostem však dochází zcela výjimečně. Někdy se také stává, že paní ředitelka musí urovnávat vztahy mezi učiteli a rodiči. Obecně se ale domnívá, že rodiče školu vnímají jako otevřenou.

Na **ZŠ Tyršova** údajně žádné konflikty s rodiči nenastávají, rodiče údajně do školy ochotně dochází vždy, když se vyskytne nějaký problém a škola je k tomu vyzve. Některé věci s rodiči konzultuje také výchovná poradkyně. Podle pana ředitele Růžičky škola nemá žádné problémy v komunikaci s romskými rodiči a naopak někdy bývají problémy s komunikací s rodiči neromy. Jedna oslovená komunikační partnerka romského původu měla na druhou stranu zkušenost s tím, že **pan ředitel Růžička odmítl zapsat několik romských dětí** z důvodu naplněné kapacity, následně však přijal několik dětí neromských. Toto tvrzení se nám z jiných zdrojů nepodařilo ověřit. ZŠ Tyršova v roce 2013 mj. realizovala akci *Zdravá škola*, v rámci níž rodiče vyplňovali dotazníky, jejichž vyhodnocení nebylo v září 2013 ještě zcela kompletní. Dle výsledků průzkumu rodiče u specifických otázek zaměřených na různé aspekty fungování školy odpovídali, že jsou spokojeni nebo spíše spokojeni.

9.3 SPECIÁLNÍ ZŠ A PRAKTICKÁ ŠKOLA RUMBURK

Objekt na Dobrovského náměstí v Rumburku je sídlem speciální ZŠ, praktické školy, praktické školé jednoleté a přípravné třídy. I když je na škole největší podíl žáků z Rumburku (v tomto roce celkem 33 žáků), škola je spádová a dojíždí do ní děti z Mikulášovic, Krásné Lípy, Chřibské, Rybníště a Jiříkova. Ze Starých Křečan nebyl během výzkumu v říjnu 2013 ani jeden žák této školy, minulý školní rok však odtud dojížděly 3 děti. Škola má právní subjektivitu od roku 1994. Od 1. 9. 1998 do 31. 12. 2012 bylo součástí školy Speciálně pedagogické centrum. Od 1. 1. 2013 spadá Speciálně pedagogické centrum pod Speciální základní školu a Mateřskou školu Děčín. Škola má bezbariérový přístup, z přízemí je do 1. patra vybudovaná šikmá schodišťová plošina pro imobilní žáky. Škola zaměstnává 16 pedagogů, 3 asistenty a jednu asistentku pro žáky se sociálním znevýhodněním. Pracovní náplň asistentů pedagoga se v praxi příliš neliší, pouze asistentka pro žáky se SZN kromě pedagogické práce funguje jako prostředník mezi školou a sociálně slabými rodinami. Kapacita školy je 120 žáků, v době výzkumu v říjnu 2013 bylo na škole 79 žáků. Škola má v současnosti **pět tříd praktické školy, tři třídy speciální základní školy, jednu přípravnou třídu a jednu třídu praktické školy jednoleté** (od školního roku 2012/2013 nově otevřené střední vzdělávání). Družina slouží také jako klub pro dojíždějící žáky.

Ředitel školy, pan Šamša, odmítl při rozhovoru mezi žáky školy identifikovat romské žáky, za stejně zavádějící považuje označovat některé žáky jako sociálně znevýhodněné. Škola informace o sociální situaci rodin žáků neeviduje. Ředitel se domnívá, že žáky by měl označit jako sociálně znevýhodněné sociální odbor, dle jejího názoru toto nepatří k pravomocem a kompetencím ředitele školy. Podle informací, které výzkumníkům poskytl školský odbor MěÚ, je na škole 45 romských žáků, tj. 57 % všech žáků na škole. Všichni žáci na škole mají diagnostikovanou lehkou mozkovou dysfunkci (dále LMD), žáci ve Speciální ZŠ potom středně těžkou nebo těžkou MD, či kombinaci. Na škole nejsou žádné hraniční případy, podle slov pana ředitele Šamši je dnes praxe nechávat děti v hraničním pásmu na základních školách. Mezi žáky obou typů škol jsou v současné době čtyři se zdravotním znevýhodněním, dva žáci s Downovým syndromem, z nichž jeden je na vozíčku, a dva s autismem.

Speciální základní škola: Speciální základní škola vzdělává všechny žáky od 1. 9. 2010 podle školního vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální. Ve školním roce 2013/2014 vzdělává 14 žáků. Před čtyřmi lety bylo na této škole 22 žáků, jejich počet postupně

112

klesá. Děti chodí do speciální základní školy po celou dobu školní docházky, k přechodům z jiného typu škol dochází spíše vzácně (výjimkou byl příchod žákyně s Downovým syndromem integrované do malotřídní ZŠ na prvním stupni do 6. třídy).

Praktická škola: Škola vzdělává všechny žáky od 1. 9. 2007 podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání - přílohy upravující vzdělávání žáků s LMP. Praktická škola v současné době vzdělává ve dvou třídách prvního stupně a třech třídách druhého stupně celkem 49 žáků. **Před čtyřmi lety bylo v Praktické škole přibližně o 20 žáků více, jejich počet postupně klesá.** Většina dětí přichází do Praktické školy z běžných ZŠ v 2 - 3. ročníku. Jen výjimečně nastává případ přestupu dětí ze základní školy v 5. nebo 6. ročníku (přibližně jeden případ ročně). Naopak první ročníky jsou více méně prázdné, dlouhodobý počet dětí v prvních třídách je 0-3. K přechodům žáků zpět do základních škol nedochází, podle zkušeností pana ředitele Šamši k tomu došlo jen ve dvou případech před deseti lety a tento pokus nebyl hodnocen jako úspěšný. Pan ředitel se domnívá, že přechod zpět do běžné ZŠ není pro žáky Praktické školy z více důvodů vhodný. Po ukončení Praktické školy asi polovina žáků nepokračuje v dalším vzdělávání. Tito bývalí žáci se po skončení školní docházky přihlásí na Úřad práce. Asi 50 % bývalých žáků pokračuje v dalším vzdělávání na učilištích, nejčastěji ve Varnsdorfu a Šluknově na dvouletých učebních oborech. Z osmi žáků, kteří ukončili školní docházku v minulém školním roce, šli čtyři na učební obor. Jejich další vzdělávací kariéru škola nesleduje.

Přípravná třída: V budově školy se nachází od 1.9.2010 přípravná třída. Jedná se o jedinou přípravnou třídu v Rumburku. Podle školního vzdělávacího programu pro přípravnou třídu se zde vzdělává (ve školním roce 2013/2014) devět dětí. Za uplynulé tři školní roky prošlo touto třídou celkem 30 dětí. Pouze dvě děti následně pokračovaly v dalším vzdělávání na Praktické škole, ostatní děti nastoupily na běžnou základní školu v Rumburku nebo okolních obcích. Podle pana ředitele Šamši hodnotí rodiče na přípravný ročník velmi pozitivně a doporučil by jej všem žákům, kteří mají z nějakého důvodu odklad. Bývalí žáci tohoto vzdělávacího stupně podle zjištění pana ředitele úspěšně fungují v rámci základních škol.

Praktická škola s jednoletou přípravou: Posledním vzdělávacím stupněm v budově školy je roční návazné studium, které doplňuje a rozšiřuje teoretické i praktické dovednosti získané v průběhu povinné školní docházky. Vzdělávací proces poskytuje přípravu na osvojení manuálních dovedností a jednoduchých činností využitelných v oblastech praktického života s možností uplatnění v chráněných pracovištích a při pomocných pracích v různých profesních oblastech, např. pomocné práce ve zdravotnictví, v sociální péči a službách, v zemědělství a chráněných pracovištích. Studium probíhá podle školního vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola jednoletá od 1. 9. 2012. V letošním školním roce zde studuje 7 žáků.

Volnočasové aktivity: Škola v odpoledních hodinách vedle družiny realizuje také řadu kroužků pro žáky školy. Velký zájem je o počítačový kroužek, žáci chodí také do tanečního a přírodovědeckého kroužku. Jedna romská respondentka (40 let), jejíž syn chodí na speciální ZŠ, uvedla spokojenost s nabízenými volnočasovými aktivitami. Podle vyjádření pana ředitele Šamši ale zájem o volnočasové aktivity mezi dětmi upadá. Vysvětluje si to i tím, že je ve srovnání s dobou před deseti lety méně žáků. K tomu dodává:

„Měli jsme ještě kroužek pěvecký, kroužek výtvarné a pohybové výchovy, sportovní kroužek... Spousta toho padla, na základě nezájmu dětí. Snažíme se ale, aby děti byly nějakým způsobem zaměstnány i po škole. Dříve byla mezi dětmi oblíbená nabídka činností realizovaná Oblastní charitou. Jeden čas tam chodily dost. Nevím, jak teď. Chodily tam odpoledne na kroužky – taneční apod. Teď jsem ztratil přehled. Dřív jsme trochu víc spolupracovali a komunikovali.“

Žáci školy by podle něj odpoledne mohli navštěvovat kroužky Domu dětí a mládeže. Pan ředitel Šamša ale problém spatřuje v případě placených kroužků:

„Rodiče mají problém za děti vydat peníze, i když je potřebují do školy. Natož na kroužky. Zavínáč je zadarmo, ale děti tam nechodí. Nevím, proč tam nechodí.“

Spolupráce školy s dalšími subjekty:

- SPC, PPP
- OSPOD, sociální pracovnice MěÚ
- PČR, Městská policie
- o.s. Kostka - jedna pracovnice vykonává terénní sociální práci v problémových rodinách, které jí vytipovala škola (jedná se zejména o rodiny se špatnou docházkou žáků do školy).
- Agentura Pondělí v případě zdravotně postižených žáků, někteří žáci docházejí do Agentury Pondělí na volnočasové aktivity.

9.4 STŘEDNÍ ŠKOLY

V Rumburku se nachází celkově čtyři střední školy, které jsou zřizované Ústeckým krajem. Dále je v Rumburku jedna soukromá SOŠ. Na střední školy v Rumburku dochází studenti z Rumburku, Starých Křečan i širšího okolí, zejména Šluknovského výběžku. Relativně velké zastoupení středních škol je v obci s pouhými necelými 11 000 obyvateli značnou výhodou – za vzděláním není potřeba daleko dojíždět. Nabídka studijních oborů nicméně ne zcela koresponduje s druhem práce, která je v regionu dostupná. Místní obyvatelé často své děti posílají na studium bez předchozího důkladného zvážení, zda po absolvování daného oboru najdou uplatnění. Mládež tak často končí na Úřadu práce ve velmi mladém věku. Jedna respondentka (neromka, 50 let) proto kupř. dceru, která po absolvování zemědělské SŠ v jiném regionu nenašla v Rumburku zaměstnání, nechala studovat druhý studijní obor. Existují i případy, kdy od studia na střední škole odradí samotní zaměstnanci Úřadu práce, jako tomu bylo kupř. u Romky ze Starých Křečan, která byla dle svých slov na rumburské pobočce ÚP odrazována od dalšího studia své dcery na SŠ z důvodů vysokých nákladů takového studia. Pro romské studenty přitom existují dotace a různá stipendia poskytovaná MŠMT, jimiž lze náklady spojené se studiem na střední školy hradit.

Středními školami se zde zabýváme stručněji než školami základními, samostatná kapitola je však věnována soukromé Střední odborné škole managementu a práva, která je z hlediska sociálního začleňování specifická.

9.4.1 Gymnázium Rumburk

Kromě gymnázia ve Varnsdorfu je gymnázium v Rumburku jediným gymnáziem v Šluknovském výběžku. V době výzkumu, tj. ve školním roce 2013/14, studovalo na gymnáziu v Rumburku 390 studentů, z nichž žádný nebyl romské národnosti (ačkoliv ředitel ZŠ Tyršova tvrdí, že se na gymnázium dostala jedna dívka romského původu). V současné době je velmi vysoká úspěšnost přijetí absolventů gymnázia na vysoké školy, cca v rozmezí 93 – 97 %.

9.4.2 SOŠ mediální grafiky a polygrafie

Na této SOŠ v současné době studuje 183 studentů, z nichž ani jeden není romské národnosti. Romové na školu údajně občas bývají přijati, dle pana ředitele Kubeše však vzápětí přestanou do školy docházet. Úspěšnost absolventů při přijímacím řízení na VŠ není školou sledována.

9.4.3 Střední zdravotnická škola a Obchodní akademie

Na této střední škole, v rámci které jsou sloučeny dva studijní obory, studuje celkově 317 studentů (z toho 123 studuje OA, 194 zdravotnickou školu). Škola kromě denního maturitního studia nabízí také pětiletý studijní obor „zdravotní asistent“, který lze studovat dálkově a je vhodný také pro doplnění maturitního vzdělání pro dospělé. Dále škola nabízí tříletý učební obor „ošetřovatel“, na který se údajně často hlásí Romové. Škola nemá podrobnější statistiky týkající se uplatnění absolventů na trhu práce, nebo na dalším stupni vzdělávání, dle pana ředitele Pokorného však na vysokou školu v současné době bývají přijímáni téměř všichni absolventi, kteří o to mají zájem, a to zejména pokud se hlásí na technické obory. S uplatněním na trhu práce přímo po absolvování SŠ mají největší úspěch absolventi zdravotnické školy, neboť v regionu Šluknovského výběžku je velké množství ústavů zdravotní péče, dále je v obci nemocnice atd. Absolventi OA, kteří nepokračují v dalším studiu, mají naopak s uplatněním větší obtíže.

Na školu dochází přibližně 10 až 15 studentů, kteří jsou Romové. Většina z nich využívá dotace poskytované MŠMT, jimiž mohou pokrýt některé náklady spojené se studiem, jako je nákup uniforem, školní pomůcky, učebnice, doprava do školy apod. Podle pana ředitele Pokorného existují občasné případy studentů, kteří tento systém zneužívají, na škole jsou však i Romové, kteří jsou ve studiu úspěšní – je jich přibližně polovina.

9.4.4 Střední odborná škola managementu a práva s.r.o.

Jediná soukromá střední škola v Rumburku se nachází v Žitné ulici. Škola je koncipována jako čtyřleté denní studium pro absolventy základní školy, kteří mohou přicházet i ze 7. ročníku. V současné době studuje na škole v druhém až čtvrtém ročníku 37 žáků. Z těchto žáků je přibližně 10 z Rumburku.

Škola nabízí následující čtyřleté maturitní obory: hotelnictví a turismus, pedagogika volného času, sociální péče - sociální činnost pro etnické skupiny, ekonomika a podnikání, prodavačské práce. Jak uvádějí internetové stránky, škola je určena:

„zejména pro žáky pocházející z romské komunity, kteří chtějí získat úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou a pracovat v oblasti sociální pomoci romským komunitám i jednotlivcům, a to jak na úrovni orgánů státní správy a samosprávy s územní působností, tak v různých organizacích a sdruženích veřejnoprávního i soukromého charakteru. Nevylučuje se však studium i jiných zájemců.“

V praxi je škola otevřená všem uchazečům, nezávisle na jejich etnickém nebo sociálním původu. Děti ze sociálně slabších rodin na škole převažují, Romů je mezi nimi v současné době asi třetina. Nálepka „romské školy“ škole ve více ohledech komplikuje provoz.

Úspěšní absolventi školy: Škola má za sebou již dva ročníky absolventů. V prvním roce opustilo školu sedm absolventů, v minulém školním roce 11 absolventů. Z těchto 11 absolventů složilo devět napoprvé úspěšně státní maturitní zkoušku, dva studenti opakovali maturitu z předchozího školního roku. Dva studenti maturitní zkoušku nesložili a budou ji opakovat na konci školního roku 2013/14. **Z těchto 11 absolventů, mezi kterými bylo pět Romů, si našlo deset během následujících měsíců práci, jeden student pokračuje v dalším studiu.**

Podle vedoucího pracoviště Jaroslava Grundzy se škola potýká s předsudky v souvislosti s nálepkou školy coby romské a pro Romy:

„Spousta rodičů dětí z majority se sem bála děti dát. Ted' už ale vidí, že jsme dobrá škola, která má absolventy, co se chytli. Ta pověst se šíří.“

Přesto je prý škola vnímána některými subjekty i jednotlivci v regionu negativně.

„Mají nás za cigánské hnízdo. Je to těžké se v tomhle prostředí prosazovat. Máme tu i hodně nepřátel. Podle mého názoru je to tím, že nás začínají vnímat jako konkurenci a proto usilují o naše zavření“

9.5 VZDĚLANOST V REGIONU – ZÁVĚR

V Rumburku se nachází relativně vysoký počet základních i středních škol, tento druh občanské obslužnosti a její dostupnost lze hodnotit relativně kladně. V širším okolí studovaných lokalit, zejména v menších obcích, nicméně existuje mnoho případů, kdy mládež studium na střední škole či učilišti vzdá z důvodu vysoké ceny dojíždění do školy, byť i na menší vzdálenosti. V jiných případech mládež z důvodu geografické blízkosti nastoupí na nevyhovující obor, který následně vzdá, na

dojíždění do města, ve kterém lze studovat obor vyhovující přitom nemá dostatek financí. Naopak ti, kteří střední školu úspěšně absolvují, mají následně potíže se sháněním zaměstnání z důvodu nedostatečného kontaktu a koordinace mezi školami a potenciálními zaměstnavateli, kteří by absolventům mohli zajistit praxi.

Školy byly ve většině případů kladně hodnoceny i našimi komunikačními partnery, v rámci výzkumu jsme nenarazili ani na příliš časté zmínky o projevech rasové diskriminace, ačkoliv v případě ZŠ Tyršova zazněla od jedné romské respondentky ostrá kritika diskriminačního způsobu nabírání dětí do 2. stupně (škola údajně odmítla několik romských dětí přijmout do druhého stupně z důvodu naplněné kapacity, následně však na školu bylo nabráno několik dětí neromských). Výjimkou je případ soukromé SOŠ managementu a práva, kterou mají někteří komunikační partneři tendenci podceňovat a odsuzovat, pravděpodobně zejména kvůli vyššímu podílu romských studentů.

Z hlediska vzdělanosti je v regionu viditelný jasný trend: lidé s vyšším vzděláním odchází pryč z regionu a v regionu zůstávají převážně lidé, kteří dosáhli nižšího stupně vzdělání, nebo nemají vzdělání žádné. Vzdělání lidé se do oblasti vrací, jen pokud zde mohou najít adekvátní uplatnění, takových pracovních pozic je však značný nedostatek. Relativní dostatek práce se jeví pouze v oblasti zdravotní péče a sociálních služeb. Pracovní uplatnění není příliš dobré ani pro lidi s nižším vzděláním. Podle pana ředitele Růžičky ze ZŠ Tyršova je na tom však Rumburk i přes klesající úroveň vzdělanosti lépe než jiné obce v Šluknovském výběžku:

„Žáci nejsou motivováni, učivo se snižuje, všem jde o peníze, nejde o úroveň, ani o kvalitu. Pro ty slabší děti, to dítě i s pětkami postupuje, musíme ty děti dotáhnout do sedmičky, i když na to nemají. Rodinné prostředí má vždycky vliv, ty lepší rodiny, vzdělanější, ty je tlačí víc, zaměstnávají je mimo. Tady v Rumburku je mnohem větší úroveň vzdělanosti oproti Krásné Lípě. Chytřejší lidi odchází, děti co odejdou na VŠ tak pak zůstanou tam, kde vystudují...“

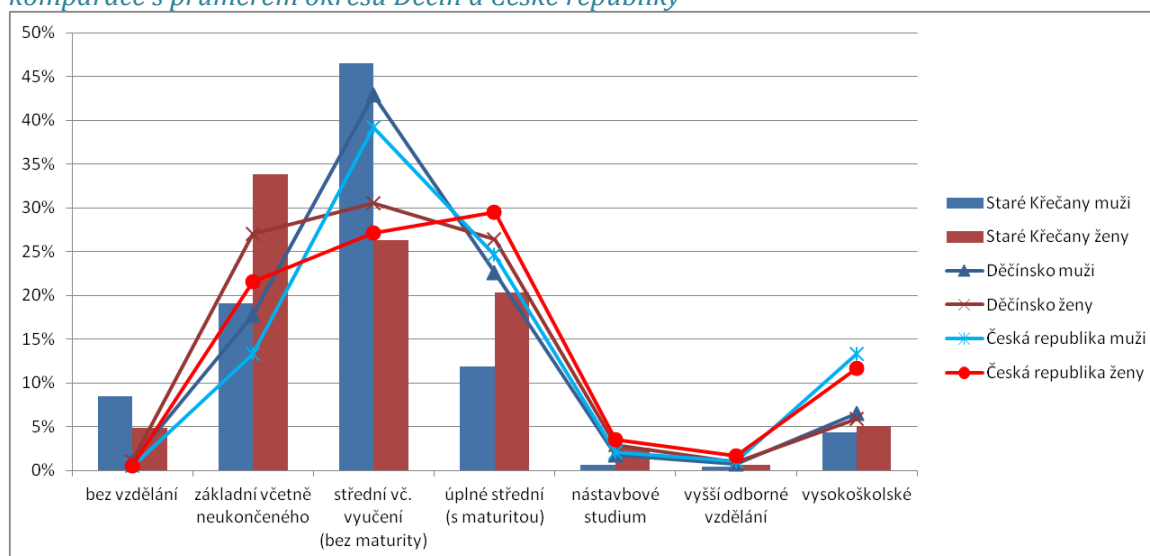
Z grafů níže je patrné, že jak v Rumburku, tak i ve Starých Křečanech lidé vyučení bez maturity převažují. Na tomto stupni vzdělání poměrně výrazně dominují muži. Ženy naopak muže převyšují jak u vyšších tak i nižších stupňů vzdělání – existuje kupř. mnohem více žen se základním vzděláním, ale zároveň je také více žen vysokošolaček a žen s maturitou. U obyvatelstva bez vzdělání se poměry v obcích liší, v Rumburku jsou bez vzdělání hlavně ženy, ve Starých Křečanech ve větší míře muži.

Vyšší počet žen s maturitou a vyšším vzděláním může být zapříčiněn přítomností poměrně dobrého uplatnění v oblasti zdravotnictví (mnoho ústavů) a existencí rozličných kancelářských pozic, kupř. při MěÚ Rumburk, které bývají nejčastěji obsazovány právě ženami. Muži se naopak uplatňují spíše v manuálních zaměstnáních. Je potřeba však důkladně monitorovat situaci, kdy se na některé obory žáci účelově hlásí na základě momentálních trendů, kupř. vysoký počet studentů na střední zdravotní škole je zapříčiněn velkým počtu pracovních míst v místních ústavech, je však takový vývoj udržitelný v době, kdy je naopak plánováno postupné rušení těchto ústavů?

V průběhu výzkumu bylo dále také zaznamenáno, že žákům a studentům je věnována nedostatečná péče z hlediska poradenství v oblasti volby budoucí kariéry. Žáci a studenti tak v některých

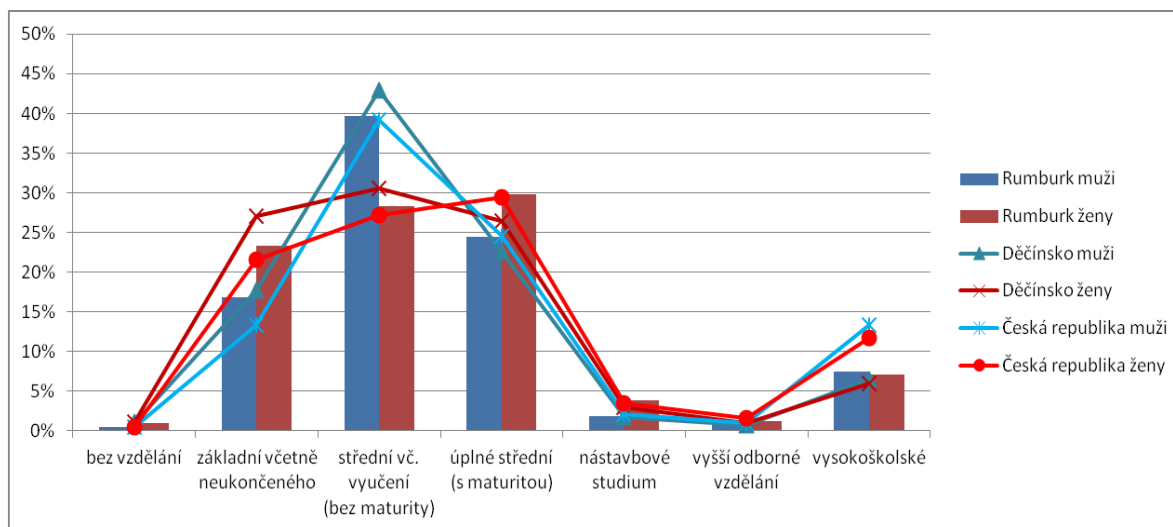
případech podléhají momentálním trendům, mezi které se řadí mj. odrazování od studia na vysoké škole s odkazem na jeho zbytečnost, nebo v současné době přílišné nadhodnocování učebních oborů apod. Je potřeba se vystříhat toho, aby kupř. nadějní studenti a studentky předem vzdávali studium na vysoké škole z důvodu lepší uplatnitelnosti absolventů učebních oborů. Dále je potřeba se v Rumburku i ve Starých Křečanech zamyslet nad tím, jak přilákat lidi, kteří odtud odešli za vyšším vzděláním, k návratu do svého rodiště. Tím by se v Rumburku i ve Starých Křečanech nejen zvýšila vzdělanost místního obyvatelstva, ale mohl by být také podnícen nový pozitivní rozvoj v mnoha jiných oblastech, ať už je to zaměstnanost, podnikatelské prostředí, kultura apod.

Graf 2: Obyvatelstvo Starých Křečan podle nejvyššího ukončeného vzdělání ke dni 26. 3. 2011- komparace s průměrem okresu Děčín a České republiky

Zdroj: SLBD 2011

Graf 3: Obyvatelstvo Rumburku podle nejvyššího ukončeného vzdělání ke dni 26. 3. 2011- komparace s průměrem okresu Děčín a České republiky

Zdroj: SLBD 2011

10 BEZPEČNOST

10.1 BEZPEČNOSTNÍ SITUACE V REGIONU

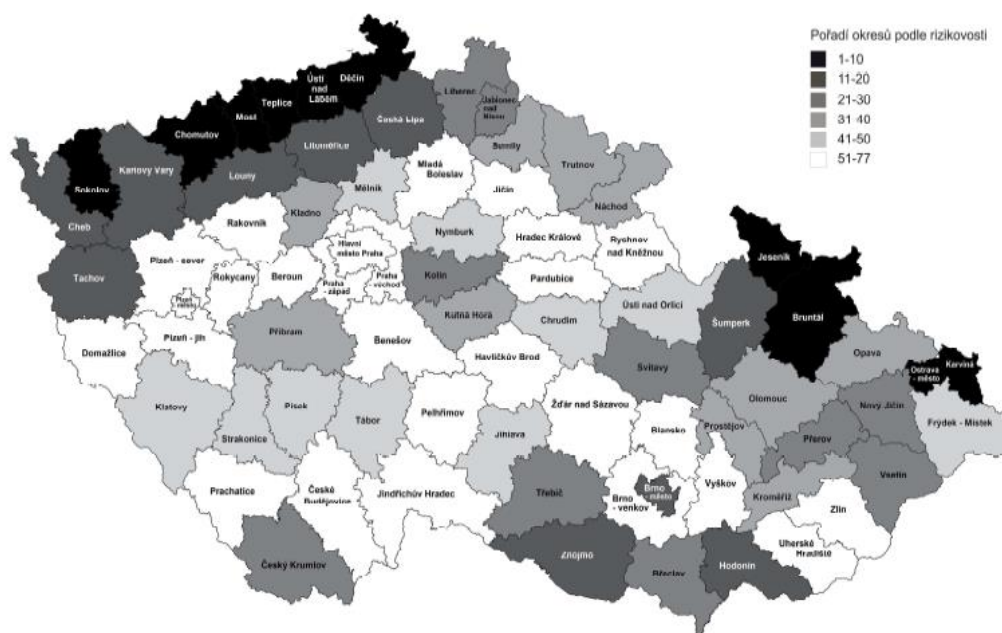
Obce Rumburk a Staré Křečany se nachází v regionu, který patří k oblastem nejvíce sužovaným vysokou mírou nezaměstnanosti. Vyskytuje se zde tedy vyšší procento obyvatel, kteří se v důsledku nedostatku finančních prostředků stávají obětmi sociálních patologií a následně přistupují k páčání trestné činnosti. Podle aktérů místních bezpečnostních složek vinu za trestnou činnost nesou také některé osoby bez přístřeší, či osoby pobírající sociální dávky, pro které se trestná činnost stala hlavní formou obživy, a standardní formy obstarávání obživy odmítají, případně se do nich již nedokážou zapojit.

Dle našeho názoru a zkušeností z terénu se do špatné bezpečnostní situace promítá také rozmach vykořisťovatelských praktik různých aktérů, kteří se na vzrůstu chudoby a sociálního vyloučení snaží přizpůsobit, nebo dokonce zbohatnout. Jedná se především o místní lichváře, provozovatele heren, či pronajímatele ubytovacích kapacit, kteří se specializují na sociálně znevýhodněné obyvatele pobírající sociální dávky. Dále jde o výrobce a dealery drog, pro které je Rumburk vhodnou křižovatkou mezi snadno dostupnými zdroji z Polska a blízkým odbytištěm v Německu. V rámci výzkumu byl několikrát také tematizován problém s prostitucí, včetně prostituce dětské. Poptávka po ní pochází zejména z nedalekého Německa. O této problematice se nám nepodařilo získat více informací a nejsou potvrzené. Činnosti tohoto „podsvětí“ lze jen obtížně podchytit, dokázat a soudně řešit.

Rumburk se po celém Česku mediálně „proslavil“ sociálními nepokoji, které zde vypukly v srpnu roku 2011. Od té doby má Rumburk nálepku města, ve kterém se „sociálně nepřizpůsobiví“ občané vyskytují ve zvýšené míře. Nálepka „sociálně nepřizpůsobivých“ přitom bývá téměř výlučně vztahována pouze k občanům romské národnosti, jejichž zvýšená koncentrace implikuje dojem

nepříliš dobré bezpečnostní situace. O skutečných příčinách, průběhu i následcích událostí z roku 2011 však existuje také mnoho polopравd, fám a spekulací. Nezaujatému pozorovateli, který Rumburkem pouze projíždí, se toto město může jevit jako relativně bezpečné a klidné. To samé lze říci také o Starých Křečanech, kterých se nepokoje nijak zásadně netýkaly (naopak se jich však pravděpodobně jistým způsobem dotkla bezpečnostní opatření, která po sociálních nepokojích v Rumburku následovala).

Obrázek 9: Rizikové okresy podle nezaměstnanosti, kriminality a počtu vyplácených sociálních dávek, odrážející míru chudoby (údaje k 31. 12. 2011)

Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje: Doprovodný dokument strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012 – 2016

V Rumburku ani ve Starých Křečanech dnes s výjimkou ubytoven v Horním Jindřichově nelze identifikovat žádnou výraznou sociálně vyloučenou lokalitu, sociálně vyloučení obyvatelé jsou rozmístěni na různých místech ve městě, obvykle se jedná o jeden nebo maximálně dva rodinné či bytové domy a jejich nejbližší okolí.

Specifickým zdrojem snížené bezpečnosti jsou také **opuštěné domy a objekty**, kterých je v Rumburku i ve Starých Křečanech mnoho. Jejich zvýšený výskyt do značné míry souvisí s místní

kriminalitou, neboť v těchto objektech se mohou snadno ukrývat lidé bez přístřeší, lidé drogově závislí, nebo dokonce výrobci drog. V obou obcích se tak v těchto objektech začalo příležitostně objevovat žhářství. Někteří místní institucionální aktéři se domnívají, že místní obyvatelé se spálením opuštěných domů snaží zabránit tomu, aby v jejich okolí docházelo ke kriminální činnosti nebo sociálně patologickému chování. V některých případech dokonce toto žhářství mohlo vzniknout jako reakce na fámu, že se v daném objektu má stavět ubytovna, nebo jiné bytové zařízení pro sociálně slabší obyvatelstvo. Dle výpovědi zástupců subjektů zapojených do systému prevence kriminality, i dle výpovědi komunikačních partnerů z řad širší veřejnosti, se jako zdaleka největší bezpečnostní riziko v současné době jeví především **lidé užívající různé návykové látky, zejména drogy. V této skupině často končí vzrůstající počet mladých lidí, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní.**

Pohled na současnou bezpečnostní situaci v obou obcích se nicméně liší napříč různými skupinami místních obyvatel, aktérů a institucí. Na následujících řádcích se budeme podrobněji věnovat Rumburským sociálním nepokojům, analýze současné kriminality, dokumentu „Plán prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk“, bezpečnostním složkám působícím v Rumburku a Starých Křečanech a vyhodnocením preventivních opatření na zvýšení bezpečnosti. V neposlední řadě bude tato kapitola doplněna pohledem na bezpečnost optikou místních obyvatel.

Co se týče Starých Křečan, jejich bezpečnostní situaci nebude v textu věnována samostatná část, nýbrž se jí budeme věnovat na různých místech textu. Situace v obci nicméně úzce souvisí s Rumburkem a jeho bezpečnostními složkami i celkovou situací v oblasti kriminality v regionu. Na základě obrazu získaného z rozhovorů s místními obyvateli se Staré Křečany jeví jako relativně bezpečné místo. Obyvatelé si stěžovali pouze na časté vykrádání chalup a jiné majetkové delikty, za které někteří obviňovali mladší obyvatele s kontaktem na drogovou scénu. Komunikační partneři ze Starých Křečan se ovšem často zmiňovali také o bezpečnostní situaci v Rumburku, kterou hodnotili vesměs podstatně negativněji než situaci ve Starých Křečanech.

10.2 NEPOKOJE V ŠLUKNOVSKÉM VÝBĚŽKU V ROCE 2011

V letech 2010 a 2011 se do Rumburku přestěhovalo z různých částí České republiky (hovoří se kupř. o Teplicích, či Ústí nad Labem) několik romských rodin, které sem přišly za bydlením poskytovaným místními podnikateli s chudobou. Toto bydlení se nacházelo v lokalitě, které se dnes přezdívá tzv. Rumburský trojúhelník. Jedná se o oblast mezi ulicemi SNP, Palackého a Lužickým náměstím. Nově přistěhovalí Romové údajně ve zvýšené míře páchali trestnou a přestupkovou činnost a svým chováním „narušovali“ běžný život v lokalitě, což vadilo mnohým starousedlíkům, včetně starší generace místních Romů.

V roce 2011 pak k sobě Rumburk přitáhl pozornost médií průběhem zcela zásadních sociálních nepokojů, jejichž spouštěčem byl konflikt mezi skupinou Romů a neromů, následovaný eskalací sociálních nepokojů provázených několika protiromskými demonstracemi a pochody.

Na samém počátku byla událost, která se odehrála 7. srpna v Novém Boru. Celkem pět mačetami a holemi ozbrojených Romů si přišlo vyřídit účty do novoborského baru *Pivní pomoc*, kde napadli obsluhu a hosty. Dvě z napadených osob útok ohrozil na životě. O dva týdny později dne 21. srpna následoval v časných ranních hodinách konflikt další, během kterého v Rumburku romský gang napadl a zlynčoval menší skupinku neromů. Mezi účastníky konfliktu, kteří byli následně obžalováni, se vyskytovali i mladiství a recidivisté.⁵⁶ Konflikty vyústily ve výbuch napětí, které v Rumburku i dalších městech Šluknovského výběžku již nějaký čas panovalo mezi dvěma skupinami, které jsou v dominantním diskurzu poněkud nespravedlivým a zjednodušujícím způsobem rozděleny na tzv. „spořádané“ občany, a dále pak občany tzv. „nepřizpůsobivé“, tedy Romy. Romům také dominantní diskurz přisuzoval hlavní vinu za vzrůstající kriminalitu v regionu. Počet těchto občanů se zvýšil díky příchodu několika romských rodin do domů, které v Rumburku, ale i Varnsdorfu a dalších městech, pronajímají podnikatelé a realitní kanceláře, které se specializují na vykořisťování sociálně vyloučených obyvatel. V Rumburku se taková lokalita nacházela zejména v „Rumburském trojúhelníku“ (která je kvůli tomu dodnes některými místními obyvateli považována za lokalitu, v níž se necítí příliš bezpečně). Na vypjatou situaci již v květnu téhož roku podali oficiální stížnost u premiéra Petra Nečase starostové měst a obcí Šluknovska. Z některých jejich dokumentů a prohlášení⁵⁷ je patrná nespokojenost s ochotou vládních představitelů se situací adekvátně zabývat.

Konflikty a útoky v Novém Boru a Rumburku se pak přelily do sociálních nepokojů provázených četnými protiromskými demonstracemi, jimž hojně asistovali zástupci radikální pravice, zejména pak Dělnická strana sociální spravedlnosti. Protestující davy se scházely přímo před domy, kde Romové bydleli, a Romům bylo vyhrožováno. Situaci se snažily řešit speciální pořádkové jednotky, které čítaly několik stovek policistů povolanych do lokality z celé ČR. Výpovědi některých romských komunikačních partnerů v Rumburku ale ukazují, že obrana Romů před útočníky nebyla vždy zcela jednoznačná, respektive se lišila v závislosti na tom, o jakou bezpečnostní složku se jednalo. Respondentka našeho terénního šetření (Romka, 42 let) vzpomíná na události následujícím způsobem:

„...kolem nepokojů 2011 to byla hrůza, přímo před domem jsme měli demonstranty, když nám skíni zbourali popelnici plot, místní policajti se tomu smáli a tleskali. Naštěstí přijela ta speciálka z Prahy a zachránila nás, ty byli perfektní. Těžkooděnci.“

Někteří Romové z Rumburku proto unikli před demonstranty do Starých Křečan, kde se snažili najít bezpečné útočiště. Podle vyjádření starosty Starých Křečan, pana Moravce, a několika místních občanů, během šluknovských nepokojů ve Starých Křečanech k protestům nedocházelo. Starosta obce ale informoval romské občany o potenciálním nebezpečí a doporučil jim se Rumburku a Varnsdorfu vyhybat. Obec zároveň organizovala různé akce pro veřejnost, jejichž cílem bylo občanům nabídnout smysluplnější možnosti trávení volného času než „demonstrovat proti

56 <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/ustecky/clanek.phtml?id=780274>

57 Kupř. <http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/socialni-zaclenovani/sluknovsti-starostove-zformulovali-desatero-pozadavku.aspx>

cikánům“. I proto se kupř. jedna z našich respondentek (Romka, 42 let) cítila ve Starých Křečanech, kam z Rumburku před demonstranty unikla, relativně bezpečně. Stejně tak jiné romské respondentky (36 let), která žije v Dolních Křečanech, se nepokoje nijak nedotkly, ve svém domě, který je od centra Rumburku relativně vzdálen, se necítila nijak ohrožena. Respondentka (42 let), která unikla do Starých Křečan, nalezla po návratu zpět do Rumburku svůj dům vykradený. Místní policisté údajně případ vykradení nikdy nedořešili. Po nepokojích měla dokonce pocit, že se k ní místní lidé začali chovat odtažitě:

„Najednou mě lidi ve městě, co mě znaj, přestali zdravit, napadali mě kvůli tomu, řvali na mě, třeba tady prodavačky v týhle trafice. Některý se ke mně otáčeli zády. Ted' už je to lepší. Ale za dvacet let se to tady spíš zhoršilo.“

Další demonstrace a pochody se v tomto období odehrály i v dalších městech Šluknovského výběžku, dle médií policisté proti neromským útočníkům někdy používali násilí, čímž byly vyvolány další protesty občanů nesouhlasících s policejní ochranou nad Romy. V Rumburku se pak pořádkové služby pohybovaly ještě nějakou dobu. Jejich funkce byla podle nadporučíka Steinbacha spíše psychologická – jejich přítomnost měla vyvolávat pocit bezpečí. Podle některých názorů se část občanů vykonávajících sociálně patologickou činnost, zejména uživatelé návykových látek, rozprchla do okolních obcí, v nichž hledali útočiště. Podle nadporučíka Steinbacha však nešlo o přesun nijak významný, údajně nedošlo ani k rozproštění kriminality do jiných okolních obcí.

Nad celými událostmi zůstává viset mnoho otazníků. Událostem se dostalo neobyčejné mediální pozornosti (dle místostarosty Darka Švába byly automobily televizních štábů údajně v lokalitě připraveny jen několik málo hodin poté, co došlo k mačetovému útoku), což některé komunikační partnery v Rumburku dodnes přivádí k domněnce, že se jednalo o vykonstruovaný a záměrně vyhrocený konflikt (s jehož pomocí by se regionu mohlo dostat větší pozornosti ze strany vlády). Vedoucí rumburského obvodního oddělení Policie ČR, nadporučík Steinbach, je kupř. toho názoru, že bývalý starosta Rumburku i média se cíleně snažila místní situaci rámovat jako výhradně „romský problém“. Snažily se tedy obce Šluknovského výběžku Romy vystrnadit? Na takovou otázku lze jen obtížně hledat pravdivou odpověď, neboť většina zúčastněných má tendenci se jí vyhýbat.

10.3 ANALÝZA SOUČASNÉ KRIMINALITY

10.3.1 Trestná činnost

V rámci Ústeckého kraje, který je z hlediska kriminality jedním z nejrizikovějších v České republice, se okres Děčín z celkem sedmi okresů řadí na páté místo ve srovnání indexu trestné činnosti, tj. lépe než např. okresem Ústí nad Labem, Most.

Tabulka 17: Trestná činnost v okresech Ústeckého kraje v roce 2012

Okres	počet obyvatel	celková trestná činnost			násilná + mravnostní		
		absolutní počet	index	pořadí	absolutní počet	index	pořadí
Děčín	135 238	4 102	303,3	5	302	22,3	6
Chomutov	127 218	4 413	346,9	3	369	29,0	3
Litoměřice	117 941	3 519	298,4	6	265	22,5	5
Louny	87 211	2 397	274,9	7	160	18,3	7
Most	116 797	4 261	364,8	2	357	30,6	1
Teplice	129 932	4 159	320,1	4	349	26,9	4
Ústí n. L.	121 699	4 576	376,0	1	365	30,0	2

Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje: Doprovodný dokument strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012 – 2016.⁵⁸

V rámci okresu Děčín je index celkové trestné činnosti v obvodním oddělení Policie ČR (OOP) v Rumburku na čtvrté pozici. Nejvyšší index je v Krásné Lípě, druhý je Šluknov, třetí ve Varnsdorfu. Ve srovnání všech čtyřiceti obvodních oddělení Policie ČR v Ústeckém kraji je index trestné činnosti v OOP Rumburk na 13. pozici.

Tabulka 18: Trestná činnost v obvodech PČR v okrese Děčín v roce 2012

Okres Děčín		celková trestná činnost			násilná + mravnostní		
obvodní oddělení	počet obyvatel	absolutní počet	index	pořadí	absolutní počet	index	pořadí
Benešov nad Ploučnicí /III	9 114	160	175,6	9	13	14,3	9
Česká Kamenice /IV	7 703	231	299,9	6	20	26,0	5
Děčín – město/II	58 963	1696	287,6	7	103	17,5	8
Krásná Lípa /IV	5 969	245	410,5	1	17	28,5	2
Hřensko / IV	4 202	131	311,8	5	10	23,8	6
Rumburk / III	16 848	568	337,1	4	47	27,9	3
Šluknov / IV	5 705	217	380,4	2	25	43,8	1
Varnsdorf / II	18 479	679	367,4	3	50	27,1	4
Velký Šenov/IV	8 255	175	212,0	8	17	20,6	7

Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje: Doprovodný dokument strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012 – 2016.

V souvislosti s nepokoji v Šluknovském výběžku bývá **rok 2011 obecně považován za vyvrcholení nárůstu kriminality**. Plán prevence kriminality pro roky 2012 – 2015 pro město Rumburk udává, že na území města Rumburk (tj. obvod spravovaný zdejším oddělením Policie ČR, do kterého kromě

⁵⁸ http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline/ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1679482

Rumburku a Starých Křečan spadají také obce Jiříkov, Filipov, Nové Křečany, Valdek a Brtníky), došlo v průběhu roku 2011 celkem k 686 trestným činům. V roce 2010 bylo evidováno celkem 646 trestných činů, celkově tedy došlo k nárůstu o 5,83 %. V následujícím roce, tj. v roce 2012, nápad trestné činnosti výrazně klesl, a to na 568 trestných činů. Mírně stoupnulo také procento objasněných trestných činů.

Tabulka 19: Počet a objasněnost trestných činů evidovaných Policií ČR v Rumburku

Rok	Nápad trestné činnosti	Objasněno	% objasněnosti
2010	646	N/A	N/A
2011	686	363	52,92
2012	568	320	56,34
2013 1. pololetí	300	158	52,67

Zdroj: Analýza přestupkové a trestné činnosti ve městě Rumburk

Dlouhodobě převažuje především majetková trestná činnost, kterou v roce 2011 tvořilo celkem 413 trestných činů, tedy více než 60 % veškeré trestné činnosti. Oproti roku 2010 šlo o nárůst o 12,35 %. Naopak násilná trestná činnost v roce 2011 klesla a to ze 45 na 32 případů. Dále došlo k vzrůstu mravnostní kriminality a to z 1 případu na 3 případy v roce 2011.

V roce 2012 nápad majetkových trestných činů opět poklesl, a to na 302 trestných činů, tj. cca 53 % veškeré trestné činnosti. Na druhou stranu se opět navýšil nápad násilné trestné činnosti, která se znovu zvýšila na 41 případů. K případům mravnostní kriminality naopak vůbec nedošlo. Situace v roce 2013 je dosud těžko předvídatelná. Z údajů z prvního pololetí je patrný pokles násilné a majetkové trestné činnosti, naopak vzrostlo zastoupení mravnostních a ostatních druhů trestné činnosti.

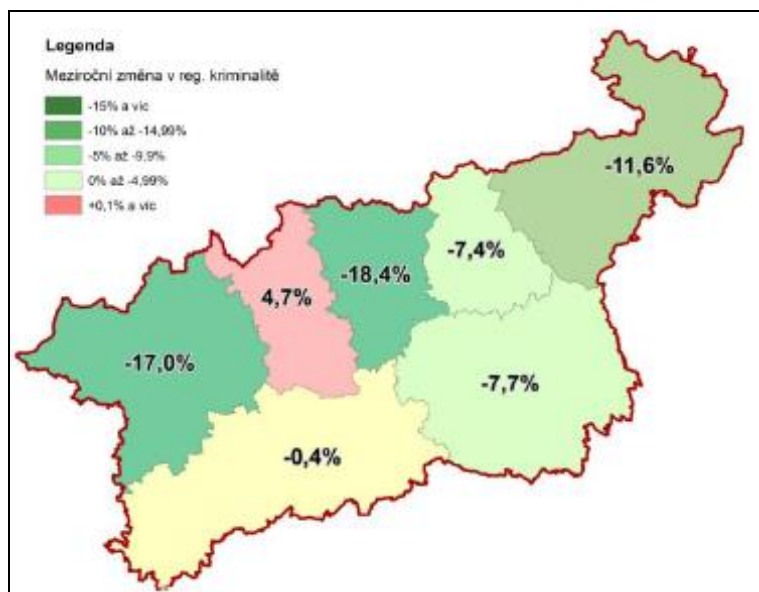
Tabulka 20: Nápad jednotlivých druhů trestné činnosti

Rok	Celkem	Násilná	Mravnostní	Majetková	Ostatní
2011	686	32	3	413	248
2012	568	41	0	302	225
První pololetí roku 2013	300	16	4	147	131

Zdroj: Analýza přestupkové a trestné činnosti ve městě Rumburk

Krádeže se v terminologii bezpečnostních složek rozlišují na krádeže vloupáním a krádeže prosté. Na území Rumburku nejčastěji dochází ke krádežím prostým, které dlouhodobě tvoří více než 50 % majetkových trestných činů. Nejčastěji jde o krádeže v obchodech, či krádeže nejrozličnějších kovových objektů (okapy, železniční materiál, šrot, kanálové výpusti aj.). U krádeží vloupáním pak nejčastěji jde o vloupání do ostatních objektů (kanceláře, tělovýchovné jednoty, zahradní chatky, sběrné suroviny, továrny, sklepy, ordinace aj.), často také do rekreačních objektů. Ve zvýšené míře se nově objevuje také vykrádání bytů a restauračních zařízení. Dále se vyskytují tzv. krádeže ostatní (např. ujetí od benzinové čerpací stanice bez zaplacení, krádeže kamer z budov).

Obrázek 10: Meziroční změna v registrované kriminalitě v okresech Ústeckého kraje 2011 - 2012

Zdroj: Zpráva o bezpečnostní situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území Ústeckého kraje za rok 2012 ve srovnání s rokem 2011. Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje.

Jak je vidět i na obrázku 10, **v roce 2012 byl oproti roku 2011 zaznamenán celkový pokles kriminality** a to zejména pokles krádeží. Dle nadporučíka Steinbacha tomu tak bylo zejména díky tzv. „politice nulové tolerance“, která byla uplatňována po nepokojích v roce 2011. Více se této politice věnuje kapitola 10.4. Na nejrušnější druhy krádeží si nicméně v průběhu výzkumu nadále stěžovali i někteří komunikační partneři; respondentovi, který bydlí v tzv. problémovém domě, bylo kupř. ukradeno prádlo. To podle něj kradou především uživatelé drog, kteří žijí ve stejném domě a pravděpodobně několikrát vykradli i jeho byt:

„Hrůza, jsou tu feťáci v jednom bytě, dělají hluk, vykrádají ostatní byty, kradou nám oblečení. S těma Romama se dohodneme docela, ale ty Češi co jsou tady, samí alkoholici, blázni, jak bezdomovci. To se nedá. Tady nás za rok 3x vykradli, vylomili i dveře, policajti brali otisky, nic nevyřešili. My víme, který to asi byli. Ani nám (majitel) nechce dát nový dveře nebo je opravit.“

Krádeže dále bývají obvyklé také mezi obyvateli krizového bydlení, zejména na ubytovnách a v azylovém domě. Tyto případy nicméně obvykle nebývají hlášeny a místní oddělení policie se jimi příliš nezabývají.

Z hlediska **struktury pachatelů kriminality** je zcela patrné, že **značnou část trestné činnosti páchají především recidivisté**. Pro ty je v regionu po návratu z výkonu trestu velmi obtížný návrat do běžného života. Kupř. jeden náš neromský respondent (45 let) se po poslední prezidentské amnestii v roce 2012 octnul bez práce a i přes své vyučení a rekvalifikaci je s trestným rejstříkem prakticky nezaměstnatelný. Sociální dávky mu přitom nestačí na uhrazení minimálních existenčních nákladů – zatím ještě nemá nárok na příspěvek na bydlení, neboť ten vzniká až po třech měsících v místě nového bydliště. Respondent však ve své situaci nemá žádné peníze do začátku, a proto nikde bydlet nemůže ani začít. U lidí v podobné situaci lze tedy přirozeně očekávat návrat k trestné činnosti. Navzdory vzrůstající oblibě návykových látek u mládeže se nezletilí pachatelé podle

statistik na trestné činnosti příliš nepodílí a jejich počet spíše klesá. Lze se nicméně domnívat, že mnozí mladí lidé podléhající sociálním patologiím kupř. okrádají své rodiče a pravděpodobnost nahlášení trestného činu se tímto snižuje.

Tabulka 21: Struktura vybraných skupin pachatelů kriminality v letech 2009 - 2012

Rok	Věk 0 – 14 let	Věk 15 – 17 let	Recidivisté
2009	0	20	250
2010	11	13	234
2011	1	12	246
2012	2	9	240

Zdroj: Struktura a analýza kriminality v teritoriu obvodního oddělení policie ČR Rumburk za léta 2009 a 2011 (převzato z Plánu prevence kriminality pro roky 2012 – 2015 pro město Rumburk) + Analýza přestupkové a trestné činnosti ve městě Rumburk

10.3.2 Přestupková činnost

Od roku 2011, kdy v Rumburku došlo celkem k 532 přestupkům, je množství přestupkové činnosti spíše na ústupu. Jasně převládá přestupková činnost proti majetku, následují přestupky spojené s občanským soužitím. Oba druhy přestupkové činnosti víceméně stagnují, případně mírně klesají. Podle statistik se poměrně výrazně zlepšila situace v oblasti dodržování veřejného pořádku. Přesto vedoucí rumburské Městské policie Václav Němeček jmenuje celý seznam přestupků, které se v Rumburku musely v uplynulé době řešit. Jednalo se především o černé skládky a vrakoviště, neplacení za svoz odpadků, vyhazování odpadků do tříděného odpadu nebo pod stromy. Někdy je s odpadem nevhodně nakládáno i ze strany některých firem, které kupř. sváží staré pneumatiky do lesa. Přestupky ze strany majitelů nemovitostí bývají nefunkční odpady u některých starých objektů, zejména v SVL. Dalším často se vyskytujícím přestupkem jsou zničené lavičky v době letních prázdnin.

Mírně klesly také přestupky spojené s konzumací alkoholu a s toxikománií. Podle některých respondentů nicméně přetrvává problém kupř. s častým výskytem aplikačních stříkaček na veřejném prostranství:

„Všude je hodně feťáků, i na ulicích, hřištích, všude stříkačky, člověk se bojí nechat děti hrát si venku.“ (Rom, obyvatel tzv. problémového domu, 35 let).

V níže uvedené tabulce jsou započteny přestupky evidované městskou i státní policií v Rumburku a jsou do nich započteny i přestupky, které se podařilo vyřešit domluvou. Případy bývají řešeny (pokutou, domluvou, či oznámením správnímu orgánu) na základě předchozích zkušeností s pachatelem, přičemž bezpečnostní složky se oficiálně zaměřují především na alkoholismus mladistvých, kontrolu heren a veřejného pořádku. To, jak bezpečnostní složky postupují v terénu

v případě potřeby, je nicméně diskutabilní. Podle jedné respondentky (Romka, 36 let) je kupř. obtížné se s policisty dohodnout:

„Nedá se s nima domluvit. Nepomůžou, když je potřeba. Já mám toho problémovýho bráchu, který pije a fetuje a pak je agresivní. Minule se napil, řval, byl agresivní, vymlátil mámě okna, volali jsme na něj policajty, aby ho vzali na záchytku nebo ho předběžně zadrželi, řekli, že s tím nemůžou nic dělat, že je to náš rodinný spor.“

Tabulka 22: Počty přestupkové činnosti podle jednotlivých druhů v letech 2011 až 2013

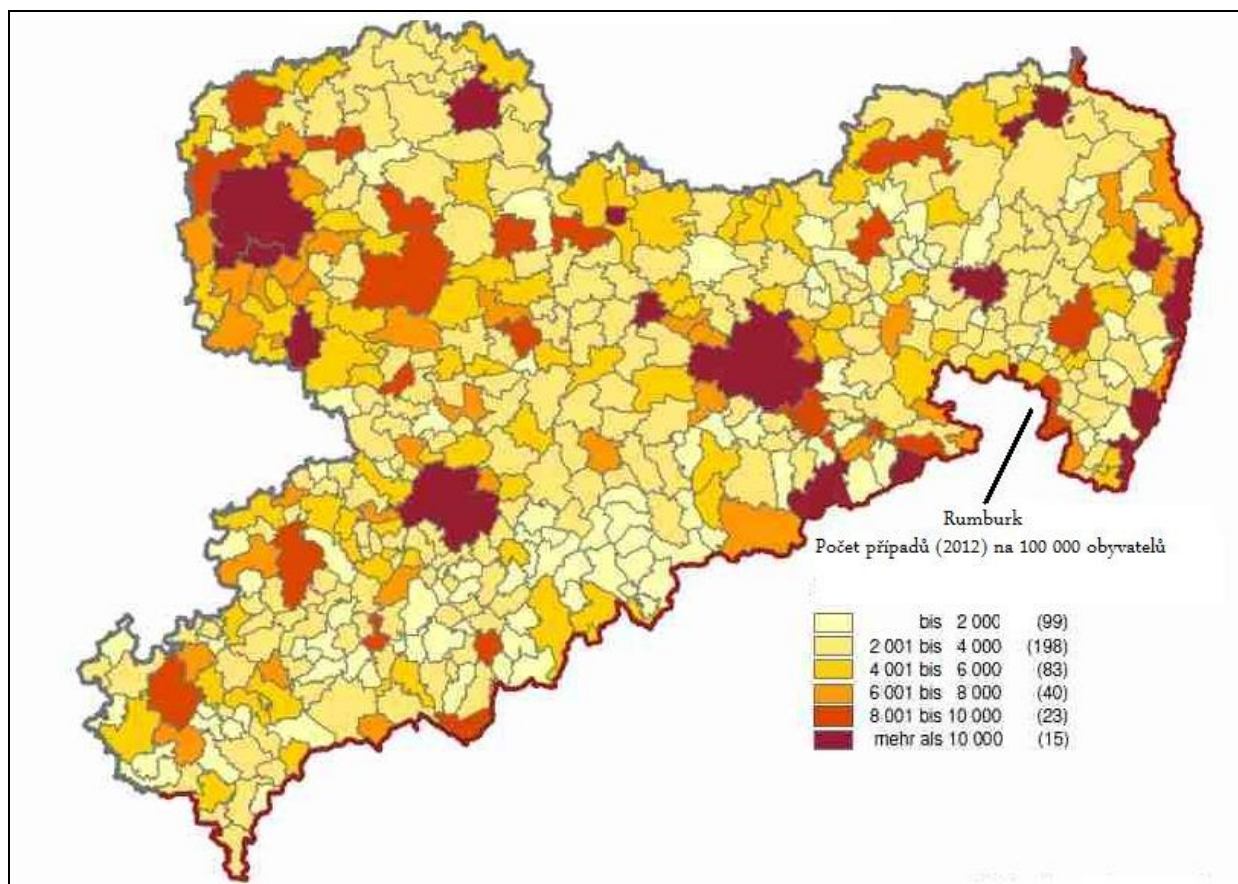
Charakter přestupků	Rok 2011 Počet	Rok 2012 Počet	Rok 2013 1. pol. Počet
Veřejný pořádek	124	57	19
Občanské soužití	110	102	47
Proti majetku	233	257	120
Alkohol, toxikománie	65	63	21
Celkem	532	479	207

Zdroj: Analýza přestupkové a trestné činnosti ve městě Rumburk

10.3.3 Příhraniční kriminalita v Německu

Z hlediska pozice Rumburku při hranicích s Německem není nijak překvapivé, že dimenze některých kriminálních aktivit přesahuje státní hranice Česka. To se projevuje zejména v nadprůměrném výskytu kriminality v německých obcích Seifhennersdorf a Ebersbach-Neugersdorf, které se nachází v těsném sousedství Rumburku. Mapa na obrázku č. 11 ukazuje, že tato zóna zvýšené kriminality podél státních hranic není specifická pro Rumburk, nýbrž je typická pro mnohé úseky podél česko-saských a zejména sasko-polských hranic. Podle vedoucího policejní stanice v Seifhennersdorfu, s nímž byl v rámci této analýzy proveden rozhovor, problémy ve městech okolo Rumburku souvisí především se zvýšeným výskytem vloupání a také deliktů spojených s užíváním drog, které lze v Česku získat velice snadno.

Obrázek 11: Kriminalita v obcích Saská v roce 2012

Zdroj: Polizei des Freistaats Sachsen (2013): Kriminalitätsatlas 2012.⁵⁹

10.3.4 Plán prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk

Město Rumburk v současné době disponuje dokumentem „Plánu prevence kriminality na rok 2012 – 2015“, který konkrétním způsobem **formuluje místní priority a úkoly v oblasti prevence kriminality**. Dokument byl zpracován externí firmou v souladu se Strategií prevence kriminality v České republice na léta 2012 – 2015 a se Strategií prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2009 – 2011. Pro město Rumburk z tohoto plánu vychází úkol realizovat v rámci svého území preventivní politiku, koordinovat a zabezpečovat prevenci kriminality a zajišťovat finanční podporu aktivitám v rámci prevence kriminality. Plán deklaruje svůj „otevřený“ charakter, je tedy možné jej průběžně aktualizovat podle momentální situace a potřeb. **Nakolik je však plán pouhým dokumentem a nakolik dochází k jeho využívání a průběžnému monitoringu a hodnocení jeho naplňování, je sporné. Plán se jeví jako značně ambiciózní a realita příliš nevypovídá o**

⁵⁹ <http://www.polizei.sachsen.de/de/dokumente/LKA/12XGemeinden.pdf>

snaze dosahovat cílů, které si plán stanovuje. Kromě toho lze i část jeho obsahové náplně považovat za přinejmenším spornou a potenciálně neúčinnou či dokonce kontraproduktivní z hlediska snahy eliminovat v Rumburku kriminalitu.

V plánu je uvedeno, že prevence kriminality se v Rumburku v roce 2011 zaměřovala především na mládež a mládeží se zabývající složky státní správy. Dále se pak prevence zaměřovala na ty, kteří jsou v dokumentu označováni jako tzv. „nepřízpůsobiví občané“. Za velmi účinný nástroj prevence je zde považován městský kamerový systém, díky kterému údajně stoupl počet zadržených pachatelů trestných činů, a došlo i k celkovému snížení nápadu trestné činnosti. Majetková kriminalita, která se stále častěji děje i v denních hodinách, je monitorována především v místech s vyšší koncentrací osob, tj. v nákupních centrech, na parkovištích a autobusových zastávkách.

Jako nejzávažnější problémy města jsou v Plánu označeny následující jevy:

- distributoři drog, výroba drog a dalších látek
- majetková trestná činnost – vloupání do objektů, motorových vozidel, rekreačních objektů
- nástup drog mezi mládež
- pouliční kriminalita, vandalismus
- rizikové chování dětí a mládeže (návykové látky, agresivita v kolektivu, rasismus, šikana apod.)
- nezaměstnatelnost nekvalifikovaných osob
- nárůst konfliktů a nepřízpůsobivé chování
- nepořádek, hluk, konflikty vedoucí k přestupkové činnosti a páchání trestné činnosti
- provoz heren a vznik bazaru použitého zboží (zastavárny)
- nevhodné návyky, špatné vzorce chování

Příčiny těchto problémů jsou v Plánu spojovány zejména s vysokou nezaměstnaností, případně s nízkým ohodnocením dostupné práce, nízkým podílem obyvatelstva s vyšším vzděláním a naopak vysokým podílem lidí se vzděláním nízkým, dále pak s tím související chudobou a zadlužeností, rozmachem hazardu a existencí sociálně vyloučených lokalit (**které jsme nicméně v rámci provádění analýzy neidentifikovali jako SVL v pravém smyslu, neboť se jedná o jednotlivé domy, na následujících řádcích však budeme operovat s termínem SVL, který je používán v Plánu**). Plán navrhuje tyto **problémy řešit s pomocí následujících opatření**, jejichž skutečná realizace a dopad budou rozebrány v následující kapitole:

- **Poskytování motivačních přednášek pro mládež a děti** - smyslem těchto přednášek je motivace ke vzdělávání a volbě vhodné pracovní kariéry, dále pak též zvyšování právního a občanského vědomí a odpovědnosti
- podpora vzdělávacích aktivit pro pracovníky subjektů zapojených v systému prevence
- **monitorování současných SVL a potenciálně rizikových lokalit**, kde je cílem prohloubení spolupráce s obyvateli SVL a zabránění vzniku nových SVL
- **zvýšení pocitu bezpečí obyvatel SVL** zejména posílením hlídkové služby MP a PČR Rumburk v sociálně vyloučených lokalitách na území města, či důsledným vyžadováním zabezpečení opuštěných a nevyužívaných objektů ze strany jejich majitelů

- omezení negativních dopadů přítomnosti sociálně nepřizpůsobivých osob a drogově závislých osob v místech se zvýšenou koncentrací obyvatel – opatření viz předchozí řešení
- **úprava a údržba veřejných prostranství**, především prohlubováním spolupráce s obyvateli, vhodnými zásahy do veřejné zeleně, úklidem prostor, zásahy do městského mobiliáře, vytvářením přehledných a bezpečných prostředí, výstavbou sportovišť a dětských zařízení, prevencí vzniku nových SVL
- **změna systému kontrol místa, kde jsou provozovány hazardní hry** pomocí nastavení nového systému spolupráce mezi všemi zapojenými subjekty a změny vyplácení sociálních dávek v případech, kdy se prokáže jejich zneužívání
- **využití zákonných prostředků k omezení hazardu na území města**, tj. vydáním či aktualizací vyhlášky omezující/zakazující určité typy hazardních her na území města
- **rozšíření nabídky volnočasových aktivit komunitních a nízkoprahových center**, zejména o nabídku vzdělávání podle zák. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání zejména v oborech, které jsou z hlediska trhu práce považovány za žádané, vytvoření katalogu vzdělávacích příležitostí
- **podpora dětí z nepodnětného rodinného prostředí** pomocí programů zaměřených na rizikovou mládež (víkendové pobyty, tábory, nízkoprahová zařízení apod.), realizace probačních programů pro mládež, rozšíření nabídky bezplatných volnočasových aktivit a aktivit v komunitních a nízkoprahových centrech, dále pořádání preventivních besed zaměřených na právní vědomí, sociálně patologické jevy a účinnou ochranu před trestnou činností
- **podpora vzniku nových komunitních center a nízkoprahových zařízení**, zejména pak zajištěním chodu center v SVL a rozšířením aktivit stávajících komunitních center a nízkoprahových zařízení, či zapojením obyvatel SVL do aktivit v těchto centrech
- **podpora vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, podporou dluhového poradenství** formou přednášek, distribucí informací cílovým skupinám prostřednictvím TSP či asistentů prevence kriminality
- **podpora zapojování dětí a mládeže do volnočasových aktivit**, především jejich motivováním ke smysluplnému trávení volného času
- **vytvoření dalších bezpečných zón na území města**, zejména rozšířením a modernizací kamerového systému a poskytováním informací na základě místní znalosti
- posílení hlídkové služby MP Rumburk
- zajištění koordinace subjektů zapojených do systému prevence vytvořením efektivního a stálého systému sběru, předáváním a poskytováním informací v oblasti prevence kriminality mezi všemi úrovněmi subjektů prevence kriminality
- zprostředkování informací seniorům o tom, jak se nestát obětí trestné činnosti a nekalých praktik

10.4 MÍSTNÍ BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY A REALIZACE PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ

Na území města Rumburk se nachází jak obvodní oddělení Policie ČR, tak i policie městská, přičemž při policii městské v době výzkumu v roce 2013 rovněž působili dva asistenti prevence kriminality. Dále v Rumburku fungují i další subjekty zapojené do systému prevence, zejména se jedná o různé NNO a pedagogické a psychologické pracovníky, či vybrané odbory při MěÚ. Do prevence se zapojuje i obec Staré Křečany.

10.4.1 Policie ČR

Spádovými obcemi obvodního oddělení Policie ČR jsou Rumburk, Jiříkov, Filipov, Staré Křečany, Nové Křečany, Valdek a Brtníky. V rámci prevence kriminality rumburské oddělení Policie ČR zpracovává analýzu bezpečnostní situace ve městě, podílí se na situační prevenci a realizaci projektů v oblasti informování občanů, provádí přednášky a besedy v místních školách i seniorských centrech. V obvodním oddělení je ve služebním poměru celkem 30 policistů. Na oddělení je provozován směnný provoz, kdy policisté tráví celkem 4 dny mimo službu a následně jsou tři dny včetně nocí ve službě, z toho jeden den připadá na kancelářskou činnost. Podle nadporučíka Steinbacha se nejedná o příliš efektivní systém, neboť policisté takto tráví velké časové úseky mimo práci a ztrácí přehled o řešených událostech. Vzhledem ke snaze státních policistů trestnou činnost dostatečně objasňovat je často usvědčení pachatele z trestného činu zdoluhavým procesem. Mezi některými místními obyvateli tak panuje určitá deziluze z účinnosti činnosti policie.

V srpnu 2011 došlo v souvislosti s nepokoji v Šluknovském výběžku k zásadním změnám v zajišťování bezpečnosti v místech, ve kterých docházelo k nepokojům, tedy i v Rumburku. V této době byla zavedena tzv. „politika nulové tolerance“, která spočívala v tom, že do lokality dojížděli zaměstnanci speciálních pořádkových jednotek z celé České republiky a celkově se zněkolikanásobil jejich pohyb v terénu a represivní opatření s tím související. Na každodenní bázi docházelo k řešení nejrůznějších přestupků, ke kontrolám problémových provozoven, zejména heren a různých barů, či nočních podniků, ve kterých se vyskytují především drogově závislé osoby. Počet policistů na nočních hlídkách se zvýšil z obvyklých 2 osob na 15. Dle nadporučíka Steinbacha byla politika nulové tolerance dobře vnímána místními obyvateli, kteří se subjektivně cítili bezpečněji a získali pocit, že se zvýšená kriminalita řeší. Tento stav trval přibližně půl roku, přičemž zimní období, počínaje listopadem 2011, již bylo podle nadporučíka z hlediska kriminality Steinbacha výrazně klidnější.

Reorganizace bezpečnostních složek nebyla trvalejšího charakteru, jedinou trvalou změnou byla změna systému služeb, kdy v minulosti fungovala vždy jen jedna noční hlídka, zatímco od podzimu roku 2011 již trvale fungují noční hlídky dvě. Další změnou bylo dislokování speciální pořádkové jednotky do Varnsdorfu, na kterou přestoupili zaměstnanci policie z jiných útvarů v Ústeckém kraji. V plánu bylo vytvořit jednotku o 70 policistech, nakonec však došlo k přesunu pouhých 45 policistů. Ti následně z Varnsdorfu dojížděli v desetičlenných směnách i do jiných částí Šluknovského výběžku, včetně Rumburku. Na konci roku 2011 došlo k přesunu této speciální pořádkové jednotky do Ústí nad Labem, kde nyní funguje jako krajská pořádková jednotka

obhospodařující celý Ústecký kraj. Do Šluknovského výběžku tato jednotka nyní vyjíždí pouze cca jednou za měsíc na výpomoc. Tato jednotka může čítat až 200 policistů.

10.4.2 Městská policie

Městská policie v Rumburku se skládá celkem z 15 příslušníků. Do gesce městské policie patří jiná činnost než u policie státní, jedná se zejména o ochranu veřejného pořádku, řešení přestupkové činnosti apod. Dále v rámci prevence kriminality pomáhá mapovat bezpečnostní situaci ve městě, realizuje projekty situační prevence, spolupracuje na hodnocení efektivity ostatních aktivit, provádí přednáškovou činnost se zaměřením na prevenci kriminality v místních školách a zajišťuje chod kroužku sebeobrany.

Městská policie má na starosti území města Rumburk, částečně však vypomáhá i ve Starých Křečanech. Tato výpomoc se však víceméně omezuje pouze na odchyt toulavých psů. Jedna ze specifických činností městských policistů v Rumburku jsou obchůzky opuštěných domů, kde dohlíží na to, aby nedocházelo k jejich rozebírání lidmi bez domova a drogově závislými.

10.4.3 Evaluace realizace preventivních opatření uvedených v Plánu prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk

Některá opatření se daří realizovat, jiná méně, nebo vůbec. Nejvíce hmatatelné jsou změny v oblasti **kamerového systému**, který je neustále rozšiřován (zároveň však není adekvátně rozšiřována personální kapacita, která by tento systém obsluhovala), či v rozšiřování dalších přednáškových a vzdělávacích aktivit jak pro děti a mládež, tak i pro subjekty zapojené v systému prevence. Jak je však uvedeno ve specifické studii věnované analýze stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek (kapitola č. 10), prevence formou přednášek a vzdělávacích aktivit má v Rumburku mnoho slabín a sama o sobě je nedostatečná.

Co se týče zlepšení situace v SVL, za pozitivní krok lze vnímat záměr města situaci monitorovat, analyzovat, hodnotit a celkově řešit. K tomuto jeho úsilí částečně přispívá snaha o spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování. V rámci některých již provedených studií vyšlo najevo, že kupř. snaha zabezpečovat opuštěné objekty před vniknutím lidí bez domova či drogově závislých není příliš účinným řešením – nefunguje jak na praktické úrovni (ve smyslu fyzického zabránění vniknutí „nežádoucích“ osob), tak ani jako prevence bezpečnosti, neboť se existující problém snaží pouze přesunout, nikoliv řešit jeho příčiny. Podle některých výpovědí místních lidí policisté polevili v monitorování problémových oblastí. Zakládání požárů v těchto objektech může být vnímáno i jako reakce obyvatel na nedostatečnou činnost místních bezpečnostních složek.

V Rumburku dále ve shodě s plánem prevence kriminality probíhá **úprava a údržba veřejných prostranství**, především díky projektu *Zelený Rumburk* a činnosti pracovníků zaměstnaných v rámci VPP. Je ovšem sporné, do jaké míry výsledky této činnosti ovlivňují stav bezpečnosti ve městě. Více než samotná úprava veřejného prostranství má pozitivní vliv fakt, že díky VPP vzniklo

několik pracovních míst. Kromě toho se tito zaměstnanci vyskytují ve veřejném prostoru a tím pádem jej i do určité míry „monitorují“.

Za pozitivní lze vnímat **zvýšenou kontrolu okolí heren**, nicméně mnohem významnější je městem nařízená redukce jejich počtu. K redukci počtu heren dochází postupně. V roce 2013 došlo kupř. k uzavření jedné z nejproblémovějších heren „U Draka“ na Dobrovského náměstí (na místě se dodnes schází mládež konzumující marihuanu, v lokalitě se údajně překupují také drogy, více viz Analýza stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek). Podle starosty města Rumburk Jaroslava Trégra dochází na základě městské vyhlášky od roku 2012 k postupnému omezování počtu heren, který by se měl postupně utlumit až na finální počet čtyř heren. Jinde než v těchto oficiálních čtyřech hernách automaty být nesmí. Tyto čtyři centrální herny mají stanovené sledované podmínky (kamery, zákaz vstupu mladistvých, zvenku nesmí být nápis, který by upoutával pozornost atp.). Město má podepsanou smlouvu o výhradním dodávání herních konzolí s firmou Forbes. Příjem města z výherních automatů v dnešní době činí cca 5-6 milionů ročně. Na území Starých Křečan postoupilo vedení obce v boji proti hazardu ještě o krok dál. V obci platí od roku 2012 zákaz veškerých výherních automatů, včetně videoterminálů atp. Podle informací starosty Františka Moravce jezdí někteří občané do heren do Rumburku.

Téměř mizivé jsou snahy o **rozšíření volnočasových a vzdělávacích aktivit** v místních komunitních a nízkoprahových centrech, zejména aktivit bezplatných. Nevznikla ani žádná nová zařízení tohoto typu v SVL. Ani k podpoře dětí z nepodnětného rodinného prostředí až na drobné výjimky nedochází. Více viz Analýza stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek.

Dluhové poradenství je v lokalitě ve stavu úpadku. Zajišťuje jej p.o. Kostka, ovšem do Rumburku pouze dojíždí. Dále je dluhová poradna při Oblastní Charitě. Vzdělávání rozšiřující finanční gramotnost obyvatel dosud není v lokalitě dostatečným a vhodným způsobem zajišťováno. Stejně tak dosud nedošlo k vytvoření preventivních programů pro seniory. V rámci některých projektů rumburské PMS je dluhové poradenství zajišťováno také centrem Rubikon.

V plánu prevence kriminality je dále uvedeno, že o implementaci některých z cílů usilují, nebo se v ní angažují také některé neziskové subjekty. Je nepopiratelné, že činnost sociálních pracovníků z poměrně široké škály organizací působících v Rumburku a okolí je významnou a účinnou součástí prevence kriminality, bez které by zdejší situace byla o poznání horší. Přesto někteří místní aktéři a instituce nehodnotí tuto činnost příliš kladně. Více viz kapitola „Příliš mnoho neziskových subjektů?“

10.4.4 Program prevence kriminality

K pravděpodobně nejvýznamnějšímu pokroku došlo v roce 2013, kdy v Rumburku při MěÚ začal být realizován program prevence kriminality pod vedením pana Gajdoše. Jako jedna z pracovních skupin lokálního partnerství s Agenturou pro sociální začleňování pak vznikla také komise prevence kriminality, a to rozdělením původní „komise prevence kriminality a sportu“ na dvě oddělené komise, neboť původní komise se téměř výlučně věnovala sportu na úkor prevence kriminality. V říjnu 2013 měla komise za sebou celkem tři setkání. Jejím hlavním významem je to, že umožňuje vzájemnou komunikaci mezi jednotlivými subjekty zapojenými do systému prevence, které do té

doby fungovaly nezávisle na sobě a zcela nekoordinovaně. Nyní v rámci této komise mohou vzájemně komunikovat a předávat si informace a zkušenosti.

Komise má oficiálně celkem 13 členů, mezi nimiž je mj. pracovník rumburské mediační a probační služby pan Michal Barák, terénní sociální pracovníce při MěÚ paní Dana Neidhardtová, zástupce odboru komunálních věcí při MěÚ Rumburk pan Václav Staněk, nadporučík rumburské Policie ČR pan František Steinbach, lokální konzultantka Agentury pro sociální začleňování paní Markéta Skočovská, metodička a výchovná poradkyně ze ZŠ U Nemocnice paní Věra Ruttová, starosta obce Staré Křečany pan František Moravec, vedoucí sociálního odboru při MěÚ Rumburk paní Denisa Svobodová, vedoucí o.s. CEDR pan Miroslav Řebíček, vedoucí rumburského K-centra pan Vít Jelínek, pracovníce pedagogicko-psychologické poradny paní Eva Michalinová, či pracovníce p. o. Kostka, paní Bohumila Slaná. Dle vedoucího komise pana Gajdoše je nicméně složité setkání takového množství lidí zkoordinovat.

Kromě toho se na MěÚ také každé pondělí provádí menší koordinační porady týkající se bezpečnostní situace ve zkoumaných lokalitách. Těch se účastní především vedení města Rumburk, obce Staré Křečany a dalších obcí v okolí. Dále se porad účastní rumburští policisté, zástupkyně sociálního odboru a další přizvaní hosté.

V rámci prevence kriminality byly vytvořeny také dvě pozice asistentů prevence kriminality, které fungují vždy na jeden rok, následně je potřeba požádat o jejich prodloužení. V Rumburku byly tyto pozice obsazeny romskou ženou a neromským mužem ve středním věku, kteří následně prošli speciálním školením. Náplní jejich práce je pohyb v terénu, dohlížení na pořádek a to zejména skrze komunikaci s obyvateli. Podle vedoucího městské policie Václava Němečka je tato pozice velice užitečná a přínosná. Záleží velmi na výběru vhodných osob, což se podle něj v Rumburku podařilo.

10.5. SHRNU TÍ

Bezpečnostní situace v Rumburku evidentně není ideální, nicméně z hlediska jejího vývoje v posledních několika letech nelze říci, že by se výrazně zhoršovala, naopak některé statistiky mohou dokonce naznačovat určité zlepšení, které se projevuje kupř. mírným poklesem počtu trestných činů, a to zejména oproti kritickému roku 2011. Na trestné činnosti se již tradičně podílí především recidivisté, pro jejich začlenění do společnosti neexistuje žádné komplexní a účinné řešení ani na celostátní úrovni. Nadále však přetrvávají těžko usvědčované problémy týkající se obchodu s drogami, které se v Rumburku i ve Starých Křečanech na tajných místech vyrábí ze surovin dovezených z Polska a hotové drogy se následně odváží do Německa. Užívání návykových látek, zejména lehkých drog, je velmi rozšířené u obyvatel stále mladšího věku, přičemž obzvláště ohroženou skupinou jsou mladí nezaměstnaní lidé. Touto problematikou se bude podrobněji zabývat kapitola věnovaná Analýze stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek.

Obecně lze doporučit revizi stávajícího Plánu prevence kriminality a následně vytvořit systém, který by umožňoval průběžný monitoring a evaluaci jeho naplňování.

11 SHRNUTÍ SITUACE A HLAVNÍ DOPORUČENÍ

Cílem předkládané situační analýzy bylo nabídnout přehled o situaci sociálně slabých občanů v Rumburku a ve Starých Křečanech. Zvláštní pozornost byla přitom věnována situaci sociálně vyloučených Romů a jejich vztahu s většinovou společností.

V následujícím textu se snažíme o shrnutí hlavních výstupů analýzy v pěti oblastech:

1. **Pracovní trh a sociální systém**
2. **Sociální služby a sociální práce**
3. **Vzdělávání a mládež**
4. **Bydlení**
5. **Komunikace, vztahy a možnosti participace.**

Každá z těchto kapitol je doplněna souborem doporučení pro místní aktéry a lokální konzultanty ASZ. Tato doporučení jsou vždy rozdělena do několika částí. První část shrnuje **doporučení pro regionální aktéry (jako Ústecký kraj, Úřad práce)**, další části **doporučení, která jsou primárně určena městu Rumburk a obci Staré Křečany**. U některých oblastí byla přiřazena i **doporučení pro stát**.

Vzhledem k tomu, že Šluknovský výběžek je díky událostem z roku 2011 celorepublikově vnímán jako příklad problematického regionu s velkým konfliktním potenciálem, **představujeme v další části několik myšlenek týkajících se principů a nástrojů, kterým by český stát mohl přispět nejen k rozvoji Šluknovského výběžku a dalších regionů v podobné situaci, ale i ke zmírnění konfliktního potenciálu.**

11.1 PRACOVNÍ TRH A SOCIÁLNÍ SYSTÉM

Rumburk a zejména Staré Křečany mají ve srovnání s českým průměrem dlouhodobě vyšší nezaměstnanost (9%, respektive 12,5% oproti necelým 7%). I přes celkově negativní vývoj na pracovním trhu v České republice se nicméně situace v oblasti zaměstnanosti v poslední době nezhoršuje, což do značné míry souvisí i s nárůstem počtu nabízených pozic na veřejně prospěšných pracích (VPP) a v rámci projektů podporujících zaměstnanost.

Podobně jako v jiných městech však VPP nepředstavují cestu k získání trvalejšího zaměstnání. S obtížným uplatněním na pracovním trhu se podle očekávání potýkají osoby s nízkou kvalitací, přičemž dostupné zaměstnání má často podobu pouhých dočasných brigád, někdy i bez formální smlouvy. Relativně nízké mzdy a dočasnost zaměstnání vedou k tomu, že se pro některé domácnosti stává legální zaměstnání ekonomicky nevýhodným. Zejména ve Starých Křečanech je zřejmě ekonomická situace řady rodin, které se pohybují mezi nezaměstnaností, dočasnými pracemi a

neformálními zdroji příjmů, velmi špatná. Jako značný problém se také ukazuje v Rumburku i ve Starých Křečanech diskriminace na trhu práce na základě etnického původu.

11.1.1 Doporučení pro stát

- Systematicky se zaměřit na **snížení diskriminace na trhu práce** na základě etnického původu. Zpracovat projekt, který by se tomuto intenzivně věnoval (monitoring, informační kampaň, poskytování poradenství, podpora osob, které se s diskriminací setkaly aj.).
- Zvážit adekvátnost a způsob postihování osob, které jsou vedeny v databázi Úřadu práce v kontextu celkových dopadů na jejich domácnosti. Zejména jde o vyřazení osoby z databáze Úřadu práce na základě nedodržení jedné schůzky. Vedle ekonomických dopadů pro domácnost zde vyvstává otázka, nakolik je podobný postup disciplinární a nakolik prohlubuje sociální exkluzi.

11.1.2 Doporučení pro regionální instituce (kraj, regionální pobočky Úřadů práce, atd.)

- U projektů zaměstnanosti nastavit jako jedno z kritérií **provázanost, prostupnost, udržitelnost vytvářených/podporovaných pracovních míst.**
- Intenzivnější **spolupráce mezi vzdělávacími institucemi, úřady práce a zaměstnavateli** (monitoring potřeb zaměstnavatelů, praxe pro školy, aj.).
- Podpora projektů zaměstnanosti zaměřených na mladé lidi, zejména ty, kteří nedokončili střední školu nebo dosahují jen na příležitostná/dočasná zaměstnání. Tato skupina je velmi ohrožena sociálním vyloučením a sociálními patologiemi.
- Systematicky se zaměřit na **snížení diskriminace na trhu práce** na základě etnického původu. Zpracovat projekt, který by se tomuto intenzivně věnoval

11.1.3 Doporučení pro město Rumburk a pro obec Staré Křečany

- Pokračovat v projektech aktivní politiky zaměstnanosti. U projektů se snažit zachovat etnickou diverzitu (předcházet tomu, aby některé pozice byly vnímané jako „romské“).
- U veřejně prospěšných prací se ve spolupráci s ÚP snažit (zejména skrze komunikaci se zaměstnavateli) o zlepšení návaznosti VPP se vstupem na volný pracovní trh.
- Intenzivně pracovat na **zapojení zaměstnavatelů do lokální sítě zaměstnanosti a zlepšení vzájemné komunikace.** Toto zahrnuje i potřebu zmapovat potřeby zaměstnavatelů a příčiny omezené spolupráce jako základ pro Jednou z cest by mohlo být posílení spolupráce s MAS Šluknovsko
- Iniciovat vznik sociálních podniků, nebo pokračovat v jejich započaté přípravě.
- Systematicky se zaměřit na **snížení diskriminace na trhu práce** na základě etnického původu. Zpracovat projekt, který by se tomuto intenzivně věnoval

11.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Město Rumburk je relativně dobře vybaveno sociálními službami, a to i ve srovnání s některými jinými ORP podobné velikosti. V Rumburku mají své pobočky některé NNO, nebo sem zástupci některých NNO dojíždí z jiných měst. Dále zde sídlí odbor sociálních věcí a zdravotnictví při MěÚ a KoP Úřadu práce. Ve Starých Křečanech je pokrytí sociálními službami naopak nedostatečné, obyvatelé Starých Křečan využívají služeb v Rumburku, nebo do Starých Křečan rovněž dojíždí zaměstnanci některých NNO. Nicméně ani stávající sociální služby nejsou ideální, jednou z hlavních potíží je nízká vzájemná propojenost a koordinace, vzájemná rivalita, někdy i nízká kvalita nabízených služeb.

Na území sledovaných lokalit se vyskytuje značné množství pobytových ústavů sociální a zdravotní péče, v budoucnu je však plánována jejich redukce. V Rumburku se nachází rovněž azylový dům. Do budoucna budou patrně chybět dostatečné ubytovací kapacity pro obyvatele v důchodovém věku.

11.2.1 Doporučení pro regionální instituce

- Studie identifikovala značné rozdíly v dostupnosti sociálních služeb v městském prostředí Rumburku a ve venkovském prostředí Starých Křečan. Plánovací dokumenty pro poskytování sociálních služeb by měly vytvořit **jasné standardy ohledně minimální dostupnosti služeb** ve všech obcích a konkrétně popsat, jakým způsobem se služby budou rozšiřovat ve venkovských obcích.
- Je potřeba vytvořit strategii, která by brala v potaz celorepublikový demografický vývoj, zejména postupující **stárnutí obyvatelstva**. V budoucnosti bude růst procentuální zastoupení seniorů v populaci, přičemž v kombinaci s vysokou nezaměstnaností bude přibývat těch, kteří svým důchodem nedosáhnou na důstojné bydlení.

11.2.2 Doporučení pro město Rumburk

- Je potřeba lépe **zmapovat poskytovatele sociálních služeb** (od sociálního odboru při MěÚ až po různé drobné neziskové subjekty, a to jak ty sídlící v Rumburku, tak i v okolních obcích, nebo takové, které do Rumburku dojíždí), zjistit, kdo jakou službu poskytuje, v jakém rozsahu, pro jaké klienty a se kterými dalšími službami poskytovanými jinými subjekty se tyto služby kříží. Je potřeba **vykonavatele těchto služeb kontaktovat a systematicky koordinovat**, kupř. prováděním společných supervizí či koordinačních schůzek. Do koordinace je nutné zapojit i sociální odbor MěÚ Rumburk, větší NNO, případně rovněž instituce na krajské úrovni. **Jednotlivé služby si nesmí nadále konkurovat, nýbrž se doplňovat a vzájemně spolupracovat.**
- Pokusit se vyjednat s o.s. Spirála **efektivnější poskytování služeb intervenčního centra a krizové pomoci místním obyvatelům**, např. nabídnutím lepšího umístění kanceláře (stávající je na těžko dohledatelném místě v budově železničního nádraží), zvýšením

informovanosti obyvatel o existenci této služby či navýšením počtu dní, kdy je intervenční centrum klientům k dispozici (v současné době je to pouze 1x týdně).

- Zřídit skutečně **kvalitní službu finančního a dluhového poradenství**.
- Zlepšit propojení a spolupráci mezi sociálním odborem MěÚ a místní KoP Úřadu práce, zejména v případě projednávání obzvláště citlivých případů.
- Zprofesionalizovat stávající sociální služby, zejména dodržovat **ochranu osobních údajů** klientů sociálních služeb a **pravidlo mlčenlivosti**.
- Podstatně navýšit financování sociálních služeb, a tím dát impuls k navýšení financí pro tuto oblast také ze strany MPSV a kraje.

11.2.3 Doporučení pro obec Staré Křečany

- Pokračovat ve snaze zaměstnávat sociálního pracovníka pro obec Staré Křečany.
- Pokusit se vyjednat pokrytí území Starých Křečan službami terénních pracovníků rumburského K-centra.

11.3 VZDĚLÁVÁNÍ A MLÁDEŽ

Rumburk a Staré Křečany se v celorepublikovém srovnání vyznačují nízkým podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva a naopak jedním z nejvyšších podílů obyvatelstva, které má vzdělání základní, nebo žádné. Většina lidí s vyšším vzděláním z regionu odchází, zároveň však stále častěji dochází k trendu, kdy jsou i kvalitní studenti odrazováni od studia na vysoké škole a dochází k nadhodnocování učebních oborů. Problémem je ale i to, že značná část mládeže po dokončení základní školy v dalším vzdělávání nepokračuje, nebo střední školu či SOŠ nedokončí. To je často způsobeno vysokými náklady na cestování do škol se zaměřením, které by danému jedinci vyhovovalo. Další potíží je nedostatečný kontakt a koordinace mezi školami a potenciálními zaměstnavateli, jehož důsledkem je obtížná uplatnitelnost absolventů středních škol, jimž schází praxe.

Problematická je rovněž zvýšená míra ohrožení mládeže užíváním návykových látek. To souvisí mj. též s nevyhovující a podfinancovanou primární prevencí a s nedostatkem v nabídce volnočasových aktivit. Volnočasové aktivity neodpovídají zájmům současné mládeže, často působí segregačně a nezohledňují potřeby romské mládeže. Některé aktivity jsou finančně nedostupné pro děti z nízkopříjmových rodin.

11.3.1 Doporučení pro regionální instituce

- **Vzhledem k nízké úrovni vzdělanosti v celém Šluknovském výběžku je potřeba vytvořit strategii, která by situaci v regionu v tomto ohledu zlepšila.** Jedním z řešení je

možnost finančně dotovat dojíždění sociálně slabé mládeže na střední školy a odborná učiliště, a celkově podporovat střední školy, které jsou schopné integrovat znevýhodněné studenty. **Tato podpora by se přitom neměla omezovat pouze na romskou mládež.**

- Zformulovat pravidla podpory sociálně slabé mládeže při dojíždění na střední školy.
- **Navýšit výdaje na protidrogovou politiku** z rozpočtu Ústeckého kraje, který v tomto ohledu velmi výrazně zaostává za ostatními kraji. Ve vztahu k mládeži se pak jedná především o navýšení výdajů **na primární prevenci** (viz také potřeba rozšíření nabídky nízkoprahových center u doporučení pro město).

11.3.2 Doporučení pro obě obce

- Podporovat primární prevenci z rozpočtu obou obcí. **Rumburk i Staré Křečany stejně jako ostatní obce v Ústeckém kraji dosud ze svých obecních rozpočtů nijak nepodporují primární prevenci, čímž se výrazně liší od obcí v jiných krajích, které prevenci podporují.** Primární prevencí zde přitom nemáme na mysli jednorázové přednášky apod., které nejsou příliš účinné. Nutné je finančně podporovat především dlouhodobou, cílenou a nadstandardní primární prevenci zaměřenou na prevenci závislostí.

11.3.3 Doporučení pro město Rumburk

- Zmapovat **potřeby a nabídku předškolního vzdělávání**, zapojit do něj s pomocí sociálních služeb více sociálně znevýhodněných dětí a nabídku kontinuálně koordinovat.
- Zlepšit poradenství v oblasti volby budoucí kariéry mládeže.
- Kontinuálně vyvíjet cílené úsilí přilákat lidi, kteří z Rumburku odešli za vyšším vzděláním do jiných měst, a to zejména vytvářením vhodných podmínek pro začínající podnikání a nové inovativní iniciativy, či podporou vytváření nových pracovních míst, nejlépe ve spolupráci se zde sídlícími studenty středních škol a středních odborných učilišť, a samozřejmě i ve spolupráci s místními podnikateli, příspěvkovými a neziskovými organizacemi apod.
- **Aktualizovat náplň a spektrum nabídky volnočasových aktivit, zejména té, která je určena středoškolákům.** Aktualizaci nabídky je třeba konzultovat s mládeží, kupř. formou besed v rámci školního vyučování. Je třeba mládež o volnočasové nabídce nejen lépe informovat, ale také vtáhnout do procesu její přípravy a organizace. Dále je potřeba učinit kroky k prolomení bariér mezi pedagogy, pracovníky nízkoprahových center, lektory a mládeží, a k nastolení jejich vzájemné a otevřené komunikace a porozumění. Volnočasové aktivity mládeže mohou mít celoměstský přesah, do jejich spoluorganizace se může zapojit také město, různé příspěvkové organizace, NNO i místní občané. Nutné je zajistit rovněž větší kontakt mládeže se zajímavými osobnostmi (z ostatních částí ČR či ze zahraničí), činnostmi, zážitky a lokalitami, které by ji motivovaly k vlastní aktivitě a jinému, zajímavějšímu způsobu seberealizace.
- **Pozměnit způsob fungování obou stávajících nízkoprahových center.** Lze doporučit ověření plnění jejich poslání (kupř. důslednost dodržování řádu atd.), dále prodloužení jejich

otevírací doby. **Centra by neměla působit segregačně, tj. být primárně určená pouze pro Romy a sociálně znevýhodněné děti, nebo naopak pouze pro studenty a děti z majority.** V nízkoprahových centrech je dále potřeba **vytvořit kvalitní platové podmínky** pro zaměstnance a udělat výběrové řízení na nové pracovníky, kteří by na děti a mládež působili motivačně a inspirativně. Je nutné také aktualizovat nabídku volnočasových aktivit, kterou tato centra nabízí a rozšířit jí o nové kreativnější formy, kupř. různé projekty, exkurze, představení apod.

- Lze doporučit **zapojení většího množství romských pracovníků a lektorů do nabízených volnočasových aktivit** a zvýšit informovanost romských rodin o těchto aktivitách. V neposlední řadě by bylo prospěšné se zamyslet nad vhodnými opatřeními, která by některé volnočasové aktivity zpřístupnila nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva.
- Město Rumburk by se mohlo pokusit přilákat investora, který by zde vybudoval moderní sportovní centrum, nebo podnikatele, který by zde provozoval večerní klub pro mládež.
- Financování volnočasových aktivit by mělo být rozděleno na samostatné kategorie, kdy je zohledněno i to, zda kupř. jde také o sociální službu. Je potřeba eliminovat silný nepoměr, kdy kupř. sport získává řádově mnohem vyšší dotace než nízkoprahová centra.

11.3.4 Doporučení pro obec Staré Křečany

- Z pohledu respondentů a autorů studie ve Starých Křečanech nejvíce **schází jakákoliv nabídka pro mladé lidi, a to jak z hlediska zaměstnání, tak i z hlediska volnočasových aktivit.** Doporučujeme, aby se obec na jednu stranu pokusila navázat na opatření, která již v minulosti fungovala (např. fotbal pro mládež). Mladým lidem by však prospělo také vytvoření nějakého místa pro setkávání, kupř. nízkoprahové centrum. Toto místo by zároveň mohlo sloužit jako „základna“ pro obecního sociálního pracovníka. Vhodným prostorem k zřízení takového místa by mohly být nevyužité prostory místní základní školy.

11.4 DOPORUČENÍ V OBLASTI BYDLENÍ

Lze formulovat pouze doporučení, která se týkají bydlení osob v městských bytech (oblast veřejné sféry) nebo v zařízeních krizového bydlení (oblast neziskového sektoru / veřejná sféra). Jen těžko lze doporučení formulovat pro oblast tzv. volného trhu s byty, ve kterém bydlí velká část sociálně slabých osob. Jak jsme uvedli v kapitole Bydlení, obyvatelé na otevřeném bytovém trhu jsou nejvíce ohroženi sociálním vyloučením. K nim ale mohou směřovat pouze doporučení, která se týkají sociální práce nebo poradenství pro osoby ohrožené ztrátou bydlení. Část doporučení týkající se oblasti bydlení proto míří do oblasti návazné sociální práce.

11.4.1 Doporučení pro stát

- **Vypracovat ucelenou koncepci sociální bytové politiky a začlenit ji do širšího rámce sociální politiky.** Cílovou skupinu sociální bytové politiky by měly tvořit především **skupiny,**

kteře jsou v této studii identifikované jako ohrožené ztrátou bydlení: dlouhodobě nezaměstnaní, samoživitelky a samoživitelé, nekvalifikovaní pracující, senioři, lidé s hendikepem, uživatelé drog, lidé opouštějící ústavy, lidé bez trvalého bydlení (včetně lidí v ubytovnách), samostatně žijící osoby, Romové (ohrožení sociálním vyloučením) a lidé opouštějící vazbu nebo nápravná zařízení.

11.4.2 Doporučení pro regionální instituce:

- Vyhradit **dotace na sociální službu tréninkového bydlení** v rámci terénní práce či SAS.
- **Sjednotit vyplácení příspěvku na bydlení** v kraji, aby se snížily migrační tendence.

11.4.3 Doporučení pro obě obce

- **Zpřístupnit systém prostupného bydlení občanům znevýhodněným na trhu s bydlením a zformulovat pravidla fungování systému prostupného bydlení a návazného systému sociálních služeb.**
- Vyčlenit část městských a obecních bytů v Rumburku a Starých Křečanech jako **tréninkové byty pro účely prostupného bydlení**. Počet těchto bytů odvodit od aktuálních potřeb cílových skupin a možností poskytovatelů sociálních služeb. Pro úvodní nastartování systému postačí vyčlenit několik bytů (jež by neměly být koncentrovány v jednom či dvou domech), ve kterých by byl proveden pilotní test fungování prostupného bydlení v lokálních podmínkách. Zapojení a podpora lokálních neziskových organizací do systému návazných sociálních služeb souvisejících se systémem prostupného bydlení. Za tímto účelem provést podrobnou technickou pasportizaci městských a obecních bytů v Rumburku i Starých Křečanech.
- **Doporučení v oblasti návazných sociálních služeb:**
 - Zařadit sociální služby (terénní programy či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) zaměřené na zvyšování či udržování kompetencí v oblasti bydlení nebo prevenci a umořování dluhů mezi klíčové pilíře sociálního a prostupného bydlení.
 - Podporovat neziskové organizace poskytující asistenci osobám znevýhodněným na trhu s bydlením při sjednávání nájemních smluv, zejména v případech soukromých pronájmů se zvýšeným rizikem nevýhodných podmínek, a při řešení problémů souvisejících s úhradou nákladů na bydlení (dluhová prevence).
 - Podporovat další rozvoj a zefektivnění aktivit na poli terénní sociální práce, která by mohla přispět ke zvýšení rezidenční stability ohrožených domácností a tím omezit riziko ztráty bydlení, neboť řada nízkopříjmových rodin se často stěhuje mezi různými městy v regionu a poskytovateli nájemního bydlení.
 - Podporovat stávající aktivity asistovaného bydlení pro osoby s hendikepem provozovaného místními NNO.
 - Výrazně posílit sociální asistenci na ubytovnách, nejlépe za účasti NNO.

- **Doporučení v oblasti prevence vzniku sociálně vyloučených lokalit**
 - Z hlediska dlouhodobých plánů rozvoje města a obce podporovat nástroje vedoucí k předcházení prostorové koncentrace sociálně slabých skupin obyvatelstva v určitých městských lokalitách a vyvarovat se tak vzniku sociálně vyloučených lokalit, kupř. formulací tohoto požadavku ve strategickém plánu města nebo v koncepci bytové politiky, případně vyvarováním se prodeje městských bytů pro spekulativní účely.
 - U bytů vyčleněných k účelům sociálního bydlení usilovat o předcházení prostorové segregaci určitých skupin, zejména zabráněním prostorové kumulace osob z řad výše uvedených cílových kategorií. Zároveň zohlednit začlenění bytů sloužících pro systém prostupného bydlení mezi standardní bytový fond.
 - Umožnit efektivní jednorázovou podporu rodin a jednotlivců ohrožených sociálním vyloučením a ztrátou bydlení (např. z důvodu exekuce) formou vyhlášení dluhových prázdnin v naléhavých případech.

11.4.4 Doporučení pro město Rumburk

- **Doporučení v oblasti azylového a krizového bydlení**
 - Podporovat **dostatečné pokrytí** službami azylového a krizového bydlení.
 - Upřednostňovat a podporovat formy krizového bydlení **napojené na sociální služby** před formami krizového bydlení provozovanými za účelem komerčního zisku.
 - I nadále trvat na svém odmítavém postoji vůči myšlence zřízení vlastní městské ubytovny.
 - **Pokračovat v realizaci projektu výstavby nového azylového domu** pro matky s dětmi.
 - **Podporovat provoz a existenci nově vznikající noclehárny.**
- **Doporučení v oblasti nakládání s obecním bytovým fondem**
 - **Zvýšit transparentnost pravidel přidělování** městských bytů s cílem dosáhnout jejich jasné a srozumitelné formulace. Pravidla by měla zejména zohledňovat ekonomickou a sociální situaci žadatele. Zvážit zavedení pravidel zohledňujících faktor socioekonomické situace žadatele zejména v případě městských bytů vyčleněných pro účely prostupného bydlení.
 - Obecní byty i nadále pronajímat pouze s nájemní smlouvou na dobu určitou.
 - Zachovat počet obecních bytů, **nepodstupovat další objekty, zejména objekty, kde bydlí nízkopříjmoví obyvatelé, privatizaci**, případně nakoupit či vybudovat další malometrážní byty, o které je největší zájem. K tomuto účelu lze využít např. finance z dotačního programu Podpora výstavby podporovaného bydlení Ministerstva pro místní rozvoj.
 - Zachovat vyčleněné malometrážní byty pro seniory kumulované ve stávajícím bytovém domě ve vlastnictví města Rumburk, ve kterém sídlí pečovatelská služba.

11.4.5 Doporučení pro obec Staré Křečany

- Ve Starých Křečanech žijí v současné době minimálně dva bezdomovci. Existují zde i další lidé, kteří žijí v složitých podmínkách nebo mají problémy s placením nájmu. Doporučujeme využít existující podpůrné státní programy (dotace MMR, v budoucnosti snad i evropské prostředky) pro postupné rozšíření obecního bytového fondu pro sociální účely. Nabízí se přitom kombinace sociálních cílů s cílem zachování z architektonického hlediska významné budovy (např. dům 544 nebo nádražní budova).

11.5 KOMUNIKACE, VZTAHY A MOŽNOSTI PARTICIPACE

V rámci MěÚ Rumburk probíhá poměrně intenzivní komunikace mezi jednotlivými odbory a vedením města. Jako velmi pozitivní lze hodnotit intenzivní komunikaci MěÚ Rumburk se starostou Starých Křečan, který se zapojuje do různých jednání, včetně pracovních skupin vytvořených v rámci lokálního partnerství ASZ (jehož součástí jsou i zástupci místních NNO, pedagogičtí a psychologičtí pracovníci, či zástupci bezpečnostních složek).

Spolupráce dále existuje mezi MěÚ Rumburk a místními neziskovými organizacemi, např. s CEDREM, Spirálou a s Oblastní charitou Rumburk (OSPOD kupř. odkazuje sociálně slabé rodiny na občanskou poradnu a sociální šatník při Oblastní charitě). Dle vedoucích OSPOD je však poněkud slabší spolupráce s o.s. Kostka nebo s Agenturou Pondělí. Celkově lze jako méně pozitivní hodnotit skutečnost, že kupř. rumburský místostarosta Darek Šváb nepovažuje v rámci lokálního partnerství některé zástupce NNO za rovnocenné. To může vést k postupné frustraci a rezignaci zástupců těchto subjektů na spolupráci s městem. Lze dokonce říci, že mezi sociálním odborem a některými místními poskytovateli sociálních služeb existuje až určitá rivalita, často je důvodem tohoto pnutí vzájemné nepochopení. V rámci schůzek pracovních skupin a komisí se dále též řeší mnohé potíže především na teoretické úrovni, lokální partneři ale potřebují vidět hmatatelné výsledky, které se často dostávají jen velmi pozvolna, nebo vůbec.

Zcela minimálně jsou do komunikace s městem zapojováni místní obyvatelé. Rumburk i Staré Křečany se vyznačují velice slabou a nerozvinutou občanskou společností. V lokalitách se příliš neprojevuje aktivita významných občanských spolků a sdružení, zájem o dění na radnici je mezi obyvateli minimální, nebo se omezuje na spekulace a fámy. Žádná komunikace neprobíhá ani s místní mládeží, jejíž potřeby tak zůstávají neodhalené a upozaděny.

11.5.1 Doporučení pro obě obce

- **Zapojit do komunikace s městem širší spektrum místních aktérů a zástupců širší veřejnosti, včetně Romů či sociálně znevýhodněných obyvatel.** S komunikačními partnery je vhodné komunikovat na rovnocenné úrovni. Nedostatečnou informovanost o projednávaných záležitostech nelze použít jako argument pro nezapojování veřejnosti,

město by naopak mělo zajistit, aby informovanost veřejnosti byla co nejvyšší. Pro tyto účely lze doporučit konzultace s odborníky v oblasti komunikace s veřejností.

- **Zahájit koncepční a kontinuální komunikaci s mládeží.** Mládež v současné době stojí zcela mimo dění v obou lokalitách, není brán ohled na její partikulární obtíže a potřeby. Komunikací s mládeží a zohledňováním jejích potřeb lze zabránit dalšímu odlivu vzdělaných lidí a prohlubování sociálních problémů těch, kteří jsou nejvíce přehlíženi.

11.5.2 Doporučení pro město Rumburk

- Je potřeba zlepšit **komunikaci a vzájemné vztahy mezi MěÚ a místními NNO**, a vyhnout se tak dosud často se vyskytujícímu vzájemnému nepochopení. Sociální odbor na druhou stranu musí např. akceptovat fakt, že ze zákona není možné požadovat informace o klientech od NNO. Dále je potřeba si uvědomit, že činnost NNO není nutně a priori vnímat jako kontraproduktivní a neprofesionální. Odbor sociálních věcí a ve městě se vyskytující NNO plní své vlastní nezastupitelné role, které nelze vnímat jako konkurenční, nebo dokonce protichůdné. Je potřeba ujasnit možnost vzájemného informování sociálního odboru a NNO, které dovoluje zákon, a vyjasnit si nutnost vzájemné spolupráce a nezastupitelnosti.

11.6 DOPORUČENÍ PRO STÁTNÍ POLITIKU

Sociální problémy v Rumburku a Starých Křečanech nelze samozřejmě vnímat izolovaně od celkové situace ve Šluknovském výběžku a celém severočeském regionu. Specifickým problémem Šluknovského výběžku je kombinace nevýhodné geografické polohy, vysoké nezaměstnanosti a napjatých mezietnických vztahů. Jako součást severočeského regionu navíc Šluknovský výběžek trpí špatnou pověstí regionální politické scény a nízkou občanskou angažovaností. I když se starostům měst Šluknovska v minulosti podařilo poukázáním na potenciální problémy vyjednat specifickou pomoc na státní úrovni, je potřeba zdůraznit, že negativní vnímání regionu v celostátním diskursu může být zásadním handicapem pro iniciování pozitivních změn nebo získávání investorů.

Autoři jsou přesvědčeni, že mnohé problémy v Rumburku a ve Starých Křečanech jsou strukturálního charakteru. Jednotlivá opatření v oblastech sociálních služeb, bydlení, atd. mohou negativní situaci nejvíce ohrožených skupin obyvatel sice zmírnit, ale bez systémových změn na celostátní úrovni takové změny nemohou vyústit ve skutečný posun. I když nebylo primárním cílem této analýzy vyzkoumat, jak by státní politika mohla Šluknovskému výběžku a dalším regionům v podobné situaci pomoci, chceme na závěr představit několik myšlenek ve vztahu k budoucím prioritám státní politiky. Doporučení mohou sloužit jak pro formulaci státních strategií, tak i při nastavování priorit budoucích operačních programů EU.

Vzhledem k vážnosti situace bychom považovali za oprávněné soustředit značnou část EU fondů do programů obnovy nejvíce ohrožených regionů (kromě Šluknovského výběžku se jednalo například o Jesenicko, Žluticko, Bruntálsko, Osoblažsko, část Krušných hor, Frýdlantský výběžek). Nové

teritoriálně definované nástroje pro regiony se specifickými potřebami by měly mít dostatečně velký rozpočet, který by umožnil realizaci kombinace tvrdých a měkkých opatření v takovém rozsahu, že by dopad v regionu byl jednoznačně hmatatelný.

Vzhledem k problematické pověsti regionální politické scény (ale i všeobecně krizi zastupitelské demokracie v ČR) je důležité s pomocí regionálních nástrojů v maximální míře podporovat zároveň občanskou společnost a místní samosprávy. Značná část prostředků by měla být alokována na aktivity, které aktivizují místní občany (například mikro-granty a Fond pro místní iniciativy). Takové aktivity mohou primárně, ale ne výlučně, cílit na chudší obyvatele s nízkým vzděláním.

Občané by měli zároveň dostat příležitost podílet se také na rozhodování o prioritách tvrdých projektů, které vyžadují profesionální projektový management (například participativní rozpočet, obecní hlasování o různých možnostech a alternativách).

Námi navrhované regionální rozvojové programy vyžadují dlouhý časový horizont (například 7 let s perspektivou prodloužení na 15 – 20 let). V obecním povědomí by programy měly být spojené s několika jasnými cíli v různých oblastech (například stavby rychlospojky přes německé území k dálnici A4, zkvalitnění a rozšíření kapacit mateřských škol, reintegrace všech osob bez stabilního bydlení do běžného bytového fondu, zkvalitnění odborných škol, zavedení duálního systému odborného vzdělávání včetně intenzivní přezhraniční spolupráce s německými firmami a školami).

V kontextu Šluknovska, kde se sociální problémy netýkají jen Romů, se nezdá být vhodné pracovat s programy, které jsou určeny pouze pro Romy. Zdá se nám důležité nabízet a implementovat komplexní vizi pro rozvoj celého regionu. Zároveň je ale nesmírně důležité, aby se výběr aktivit a jejich implementace řídily striktně principem rovných šancí. Mělo by se neustále opakovat (a kontrolovat), že z programu těží stejnou měrou všichni obyvatelé Šluknovského výběžku bez rozdílu. Je důležité průběžně zkoumat, zda nedochází k etnické diskriminaci (například u pracovních pozic, které díky projektům vznikají) a jestli se participující subjekty aktivně snaží etnickou rozmanitost populace při výběru pracovníků a příjemců zohlednit.

PŘÍPADOVÁ STUDIE

–

STAV MLÁDEŽE OHROŽENÉ UŽÍVÁNÍM NÁVYKOVÝCH LÁTEK A JEHO SOUVISLOST S NABÍDKOU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT A JINÝCH PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ

ÚVOD

Součástí situační analýzy města Rumburk a obce Staré Křečany je také specifické zadání, jehož cílem je analyzovat a popsat fenomén narůstajícího ohrožení vzrůstajícího počtu dětí a adolescentů užíváním návykových látek. Součástí této analýzy jsou následující dílčí cíle 1) popsat příčiny tohoto fenoménu, strukturu cílové skupiny a potřeby a priority této skupiny; 2) zmapovat největší rizika ve městě a okolí; 3) identifikovat nejohroženější část mládeže; 4) obecně popsat nabídku volnočasových aktivit a preventivních opatření pro cílovou skupinu a způsob, kterým skupina na tuto nabídku reaguje, či o ní získává informace; 5) zjistit, jaké změny by cílová skupina uvítala.

Kromě popisu situace je výstupem této analýzy také návrh projektových aktivit a systémových změn, s jejichž pomocí mohou město Rumburk a obec Staré Křečany společně se členy lokálního partnerství realizovat změny, které pozitivně přispějí ke zmírnění či prevenci sociálního vyloučení a k odstranění jeho následků. Z poznatků specifické studie může dále ve své činnosti těžit Komise prevence kriminality města Rumburk, jejímž členem je i starosta obce Staré Křečany.

Kapitola je strukturována následujícím způsobem: Nejprve je popsána metodologie sběru dat v rámci specifického zadání. Následuje úvod, ve kterém je popsáno zkoumané prostředí z hlediska drogové problematiky, dále je věnována pozornost struktuře uživatelů návykových látek a posléze samotné analýze struktury uživatelů z řad cílové skupiny, tedy mládeže ve věku 12 – 18 let, se zvláštním zaměřením na vnímání návykových látek, druhy užívaných látek, sociální prostředí ohrožené mládeže, zájem o volnočasové aktivity a postrádané možnosti volnočasového vyžití. Cílem je podrobněji identifikovat sociální skupiny, z nichž mládež ohrožená užíváním návykových látek pochází, dále rozpoznat přítomnost konkrétních rizikových faktorů, identifikovat strukturu užívaných drog (včetně návykových látek jako je alkohol či tabákové výrobky) a fázi jejich užívání. Dalším cílem bylo ověřit, do jaké míry je romská mládež specifickou skupinou s ohledem na ohrožení nebo užívání návykových látek a do jaké míry má užívání vliv na sociální vyloučení. Na závěr je hodnoceno také provádění primární prevence ve studovaných lokalitách.

1 VÝZKUMNÉ METODY A ZDROJE DAT

Analýza vychází z relevantních rozhovorů s institucionálními aktéry, z terénního pozorování a z nestrukturovaných neformálních rozhovorů s mládeží přímo v terénu.

1.1 ANALÝZA DOKUMENTŮ

V samém úvodu analýzy byla zmapována drogová problematika a možnosti trávení volného času v Rumburku a ve Starých Křečanech, a to zejména s pomocí internetu, analýzy dokumentů a terénním šetřením. Mezi tyto dokumenty patřily zejména: *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012*, dále strategie primární prevence na jednotlivých školách, či závěrečná zpráva *Výzkum v NZDM 2012 aneb Nízkoprahy pod lupou Česká asociace streetwork* týkající se fungování nízkoprahového klubu Oblastní charity v Rumburku. Dále analýza vychází z výsledků závěrečné zprávy *Výzkum v NZDM 2012 aneb Nízkoprahy pod lupou Česká asociace streetwork*, který každoročně provádí Agentura Millward Brown ve spolupráci s Českou asociací streetwork v nízkoprahovém klubu Oblastní charity v Rumburku, mezi jehož klienty převažuje romská a sociálně znevýhodněná mládež.

1.2 TERÉNNÍ POZOROVÁNÍ

V červnu a dále v září 2013 proběhla terénní pozorování, jejichž úkolem bylo zmapovat terén z hlediska užívání návykových látek a neorganizovaného trávení volného času mládeží.

Během pohybu v terénu byly prováděny náhodné rozhovory s mládeží či mladými dospělými, kteří tráví čas na různých místech v rámci veřejného prostranství ve studovaných lokalitách. Do žádné ze skupin mládeže se nicméně nepodařilo více proniknout a navázat s ní hlubší a důvěrný kontakt. Pro takový účel by byl nutný longitudinální etnografický výzkum, který by trval několik týdnů až měsíců. Takový druh výzkumu ovšem charakter výzkumné zakázky neumožňoval-

1.3 ROZHOVORY

1.3.1 S institucionálními aktéry

Byly provedeny **polostrukurované rozhovory s institucionálními aktéry** v oblasti prevence kriminality a prevence užívání drog, dále s pedagogy a dalšími odborníky v oblasti školství a také se zaměstnanci v oblasti sociálních služeb. Konkrétně se jednalo o rozhovor s vedoucím rumburské Policie ČR (František Steinbach), velitelem městské policie (Václav Němeček), se zaměstnancem kriminální policie (pan Valčík), s vedoucím programu prevence a pracovní skupiny prevence kriminality (Jiří Gajdoš), s pracovníci pedagogicko-psychologické poradny (Eva Michalinová),

s řediteli ZŠ Tyršova (pan Růžička), ZŠ U Nemocnice (paní Bušková) a ZŠ (Zdena Tomagová), s výchovnou poradkyní při ZŠ U Nemocnice (Věra Ruttová), s metodičkou primární prevence při ZŠ Tyršova (Jitka Otmarová), s metodikem primární prevence při Gymnáziu Rumburk (Lukáš Melichar), s vedoucím mediační a probační služby a zřizovatelem nízkoprahového klubu Zavínáč (Michal Barák), s vedoucím K-Centra (Vít Jelínek), s TSP (Dana Neidhardtová), se sociální pracovnící OSPOD (Ivana Stražilová), s vedoucí Oblastní charity Rumburk (Martina Škodová) a okrajově též s asistenty prevence kriminality. Dále byl rovněž rozhovor proveden s vedoucí Odboru školství kultury a tělovýchov při MěÚ Rumburk (Iva Štefáčková).

1.3.2 Focus group

V rámci výzkumu byly další rozhovory s mládeží provedeny formou celkem tří focus groups (FG), s jejichž organizací pomohly místní instituce: Nízkoprahový klub Zavínáč, ZŠ U Nemocnice a Střední zdravotnická škola a Obchodní akademie (SZDS-OA). Ke spolupráci s institucemi bylo přistoupeno z důvodu velmi obtížného získávání kvalitních dat přímo v terénu, kdy oslovená mládež vůči výzkumníkům projevovala ostych a nedůvěru, naopak nejvíce sdílní byli jedinci pod vlivem alkoholu či marihuany, nebo ti, které lze označit za tzv. „tvrdáky“, a jejichž sdělení byla celkově zkreslená. DDohromady se FG zúčastnilo 39 dívek a chlapců v adolescentním věku.

Co se týče analýzy provedených FG, kvůli snadné identifikovatelnosti zúčastněných respondentů budou z důvodu zachování anonymity jednotlivé výroky uváděny pouze s věkem a pohlavím respondenta. Limitem metody byla nerepresentativnost vzorku respondentů, která úzce souvisela především s dobrovolností jejich účasti ve FG, dále pak nevyrovnanost množství výroků jednotlivých respondentů, z nichž někteří mluvili mnohem více než ostatní. Ani s pomocí moderování rozhovoru nebylo možné docílit toho, aby se všichni vyjádřili ve stejné míře.

První FG byla pilotního charakteru a proběhla v září 2013 **v klubu Zavínáč**. Zúčastnili se jí celkem 4 chlapci (14, 15, 16 a 18 let) a 2 dívky (2 x 15 let), jeden chlapec však v průběhu diskuse odešel. Jednoho z účastníků by bylo možné podle vzhledu označit za Roma, na etnicitu však respondenti nebyli dotazováni. Respondenti byli vybráni náhodně z dětí přítomných v danou dobu v klubu, podmínkou byla jejich ochota se o dané problematice bavit. Zároveň měli všichni možnost v průběhu FG odejít. Rozhovor formou FG probíhal v oddělené místnosti v zázemí klubu, ve které byla křesílka a židle. V průběhu FG nebyl přítomen nikdo z pracovníků ani dospělých. Respondenti v průběhu této pilotní FG nevyplňovali dotazníky, o to déle však rozhovor trval – celkem 110 minut. V relativně krátkém čase se mezi výzkumníci a respondenty vyvinula celkem přátelská atmosféra, pocit důvěry postupně narůstal. Značná část rozhovoru v Zavínáči byla věnována též spokojenosti respondentů s klubem Zavínáč. Více na téma Zavínáč bude rozebráno v podkapitole věnované volnočasovým nabídkám.

Dvě FG proběhly v říjnu 2013 na ZŠ U Nemocnice a na Střední zdravotnické škole sloučené s Obchodní akademií (dále SZDS-OA). Na obou těchto FG účastníci vyplňovali také krátký dotazník, jehož vyplnění trvalo každému respondentovi zhruba 10 minut. Dotazník byl zaměřený na užívání a znalost návykových látek, trávení volného času, rodinné prostředí a budoucí životní plány. Tento

dotazník byl inspirován nejen pilotní FG, ale také Metodikou výzkumu užívání návykových látek mezi mládeží v sociálně vyloučených lokalitách zpracovanou r. 2010 společností SocioFactor. Po vyplnění dotazníků následovaly skupinové rozhovory. Obě FG proběhly v době školní výuky.

Druhá FG proběhla na **ZŠ U Nemocnice**. FG byla zorganizována výchovnou poradkyní Ruttovou, která je rovněž členkou komise prevence kriminality. FG na ZŠ U Nemocnice se zúčastnilo celkem 13 dětí ve věku 12 – 15 let, z toho 6 dívek a 7 chlapců. Všichni zúčastnění ve FG museli předem odevzdat ředitelce školy námi připravený informovaný souhlas svých rodičů. Je velmi pravděpodobně, že tento souhlas zpět donesly především ty děti, které nejsou nijak sociálně znevýhodněné. Ve skupině tak mj. nebylo žádné dítě romského původu. Snahou výchovné poradkyně bylo kromě jiného vybrat do skupiny takové děti, které jsou komunikativní. O reprezentativní vzorek rumburské mládeže ve věku 12 - 14 let se z výše uvedených důvodů nemohlo jednat, výzkumnice neměla možnost výběr konkrétních respondentů nijak ovlivnit. Snahou bylo především shromáždit co největší počet respondentů, i tak ovšem bylo dosaženo konečného počtu pouhých 13 žáků. Celá diskuse včetně vyplňování dotazníků trvala celkem 50 minut.

Třetí FG proběhla na **Střední zdravotnické škole a Obchodní akademii**. Tato škola byla vybrána díky zástupci ředitele školy Hýblovi. Škola byla vybrána ke spolupráci z důvodů komplikací způsobených načasováním celého výzkumu. Na SZDS-OA se FG zúčastnilo celkem 20 dospívajících, z toho 17 dívek a 3 chlapci, jednalo se o skupinu shromážděnou panem Hýblem. Výpovědi byly tudíž částečně ovlivněny převahou dívek nad chlapci. Respondenti svým věkem ve 2 případech přesahovali požadované rozmezí, neboť jim bylo 20 let. Ostatním respondentům bylo 17 nebo 18 let.

1.3.3 Neformální rozhovory

Dále proběhly **nestrukturované neformální rozhovory s mládeží ve věku 12 až 20 let přímo v terénu na různých místech v Rumburku**. Na Dobrovského náměstí pak proběhl neformální skupinový rozhovor s desetičlennou skupinou mladých lidí různého věku. Několik nestrukturovaných rozhovorů proběhlo také na ubytovně v Horním Jindřichově, kde se ovšem jednalo o mladé dospělé, nikoliv o teenagery. Výzkumu se dále zúčastnilo 12 klientů tohoto klubu Oblastní charity v Rumburku, mezi jehož klienty převažuje romská a sociálně znevýhodněná mládež.

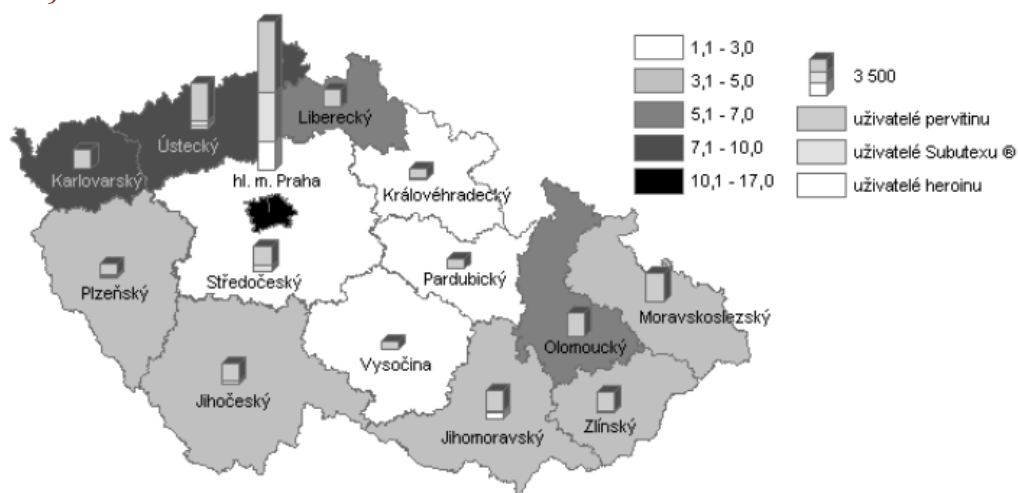
V Starých Křečanech k těmto rozhovorům nedocházelo, neboť se zde mládež užívající návykové látky příliš nekoncentruje, během pobytu ve Starých Křečanech byli zaznamenáni pouze jednotlivci, o kterých se lze domnívat, že návykové látky užívají.

O užívání drog zmiňovali také někteří další respondenti, s nimiž byly pro účely situační analýzy provedeny rozhovory (k metodologii viz předcházející část textu).

2 OBECNÝ POPIS MÍSTNÍ DROGOVÉ PROBLEMATIKY

Studované lokality se nachází v Ústeckém kraji, který v celorepublikových statistikách patří z hlediska drogové problematiky k jednomu z nejproblematictějších. V Ústeckém kraji se v nadprůměrné míře vyskytují problémoví uživatelé tvrdých drog (viz obrázek 12), počet zjištěných drogových trestných činů (DTČ) a osob stíhaných pro DTČ (viz tabulka 21), či počet projednaných drogových přestupků (viz tabulka 22).

Obrázek 12: Počet problémových uživatelů drog na 1000 obyvatel ve věk u 15–64 let v ČR v r. 2012 podle drog a krajů – střední hodnoty (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2013a)

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Tabulka 23: Výdaje na protidrogovou politiku z místních rozpočtů v l. 2004–2012, v tis. Kč

Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
PHA	42 870	42 772	43 534	53 815	63 934	60 494	62 415	54 834	63 478
STC	17 330	20 001	20 656	21 315	22 677	16 072	21 516	17 750	17 052
JHC	7 030	6 840	7 350	7 639	12 124	12 263	10 070	10 677	11 519
PLK	3 890	7 313	7 874	8 157	14 122	13 656	14 403	15 217	14 278
KVK	1 480	1 803	1 813	1 829	2 756	1 165	6 256	4 991	6 756
ULK	13 850	11 518	12 668	10 697	10 251	11 049	12 374	10 715	9 270
LBK	6 490	9 162	8 948	7 252	13 102	9 850	10 986	11 258	11 462
HKK	2 740	2 892	3 920	7 803	7 969	10 909	7 604	8 338	9 047
PAK	2 890	6 654	2 694	7 027	7 394	6 889	8 545	8 141	7 928
VYS	5 890	7 925	3 356	9 065	4 562	4 053	4 143	5 119	10 370
JHM	9 620	12 155	8 500	13 666	14 268	25 571	21 799	25 360	28 466
OLK	3 470	3 385	4 679	5 231	10 791	12 174	11 082	11 419	12 071
ZLK	4 740	4 066	1 851	6 246	8 886	11 671	20 734	7 447	6 797
MSK	22 230	14 457	15 215	30 893	32 522	36 290	43 839	30 628	31 979
Celkem	144 520	150 943	143 058	190 635	225 357	232 106	255 764	221 895	240 474

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Tabulka 24: Zjištěné drogové trestné činy (DTČ) a osoby stíhané pro DTČ v r. 2012 podle krajů (Policejní prezidium Policie ČR, 2013)

Kraj	Zjištěné DTČ			Osoby stíhané pro DTČ		
	Počet	Podíl (%)	Rel./100 tis. osob ve věku 15–64	Počet	Podíl (%)	Rel./100 tis. osob ve věku 15–64
Hl. m. Praha	1 064	26,4	123,8	404	14,3	47,0
Středočeský	621	15,4	70,6	424	15,0	48,2
Jihočeský	233	5,8	53,4	192	6,8	44,0
Plzeňský	209	5,2	53,3	153	5,4	39,0
Karlovarský	150	3,7	71,2	124	4,4	58,9
Ústecký	297	7,4	51,8	292	10,3	51,0
Liberecký	161	4,0	53,4	160	5,7	53,0
Královéhradecký	145	3,6	38,7	129	4,6	34,4
Pardubický	103	2,6	29,2	76	2,7	21,5
Vysočina	182	4,5	52,0	113	4,0	32,3
Jihomoravský	243	6,0	30,4	223	7,9	27,9
Olomoucký	176	4,4	40,2	159	5,6	36,3
Zlínský	122	3,0	30,2	102	3,6	25,3
Moravskoslezský	326	8,1	38,3	276	9,8	32,4
Celkem	4 032	100,0	55,8	2 827	100,0	39,1

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Tabulka 25: Drogové přestupky projednané v r. 2012 v rozdělení podle paragrafu, věk u pachatele a krajů (Ministerstvo vnitra ČR, 2013)

Kraj	Držení drog		Pěstování rostlin a hub		Drogové přestupky celkem	Přestupky celkem
	Celkem	z toho do 18 let	Celkem	z toho do 18 let		
Hl. m. Praha	197	2	5	0	202	33 189
Středočeský	122	14	5	2	127	36 945
Jihočeský	67	13	14	0	81	13 285
Plzeňský	79	8	6	0	85	15 837
Karlovarský	36	2	1	0	37	10 757
Ústecký	126	15	6	0	132	33 770
Liberecký	77	11	10	0	87	23 419
Královéhradecký	44	8	4	0	48	12 507
Pardubický	34	12	7	0	41	9 786
Vysočina	19	4	8	0	27	9 932
Jihomoravský	108	20	7	0	115	34 326
Olomoucký	67	13	16	3	83	14 753
Zlínský	90	16	13	1	103	19 157
Moravskoslezský	106	11	11	0	117	37 002
Celkem	1172	149	113	6	1 285	304 665

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Situaci ve městě Rumburk a obci Staré Křečany ovlivňuje nejen celková situace v Ústeckém kraji. Roli zde kromě jiného hraje také specifická geografická poloha v těsné blízkosti státních hranic s Polskem a Německem, či značně pohnutá historie celé oblasti. Tyto faktory jsou do značné míry určující pro mnohé ze současných lokálních problémů, které se v různých ohledech prolínají a podmiňují.

Obě lokality poslední dobou prochází komplikovaným obdobím, které provází nedostatek pracovních příležitostí, nízké vzdělání místních obyvatel (související s odchodem obyvatel vzdělanějších) a tedy vysoká míra nezaměstnanosti, která vede k zvýšené míře výskytu různých sociálně patologických jevů. Sociální soudržnost je ve sledovaných lokalitách slabá, a to především vlivem jejího historického zpretrhání v důsledku odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce, po kterém následovalo umělé dosidlování oblasti obyvatelstvem z jiných částí země. Občanská společnost v Rumburku a ve Starých Křečanech není rozvinutá a aktivní, nespojují ji sdílené tradice, a k podpoře jejího cíleného rozvoje ve studovaných lokalitách příliš nedochází. V neposlední řadě se v lokalitě nenachází dostatek příležitostí ke kvalitnímu trávení volného času.

Takové prostředí proto může být ve zvýšené míře rizikové z hlediska inklinace obyvatel k užívání různých návykových látek. Někteří z místních obyvatel se stávají závislými na tvrdých drogách, o čemž svědčí obrázek 12. Ke vzniku závislosti může u některých dojít již na střední škole, u jiných v průběhu delšího času v nezaměstnanosti, někteří v důsledku užívání drog o zaměstnání přišli, nebo byli vyloučeni ze systému vzdělávání. Jiní lidé závislí na drogách do studovaných lokalit přichází odjinud a zde pouze hledají dočasné útočiště. Případy a příběhy jsou různého charakteru.

Pro Rumburk a Staré Křečany je dále charakteristický zvýšený výskyt tvrdých drog. Významnou roli v tomto ohledu hraje blízkost německých a polských hranic, kdy se především Rumburk podle slov vedoucího rumburské státní policie Steinbacha stává ideální křižovatkou pro výrobu a vývoz drog, zejména marihuany, pervitinu a případně též extáze. Dle jeho slov jsou v polských lékárnách volně k prodeji především suroviny pro výrobu pervitinu, které jsou odtud následně dováženy do Rumburku a okolních obcí. Na území Rumburku a jeho blízkého okolí dochází ke zpracování drog, které pak pokračují dál do Německa. Část drog ovšem zůstane i mezi místními uživateli. Specialista na drogovou problematiku z rumburské kriminální policie Valčík má ve své agendě odhalování a následnou likvidaci v regionu se vyskytujících výroben drog, tzv. varen (výroba pervitinu) a tzv. pěstíren (pěstování marihuany). Podle jeho slov přibližně polovinu těchto výroben v Rumburku a v okolí provozují podnikatelé vietnamského původu. Ti údajně sami drogy nekonzumují, pro některé z nich (jedná se o mizivé procento z celkové vietnamské populace) se však staly vhodným obchodním artiklem. **Rumburská kriminální policie v období leden - září 2013 eviduje jednu odhalenou výrobu v Rumburku, v celém Šluknovském výběžku už ale počet odhalených výroben dosahoval pěti. Průměrně na celou oblast výběžku připadá odhalení 4 - 5 výroben ročně, na každém případě se přitom pracuje okolo 2 - 3 měsíců.** Podle vedoucího rumburské městské policie Němečka je jednou z příčin zvýšeného výskytu těchto výroben velké množství prázdných a nevyužitých objektů, z nichž mnohé mají velmi nízkou cenu a je proto snadné je koupit či pronajmout pro účely založení výroby drog. Touto souvislostí si není tak zcela jist kriminalista Valčík, který se domnívá, že cena nemovitostí ve výrobě drog nehraje významnou roli. Podle

vedoucího rumburského K-centra Jelínka se varny stěhují z větších měst na venkov, neboť je tam pro ně snazší zůstat déle v utajení, zároveň však je pro ně typická častá migrace. Dle jeho slov na výrobu pervitinu stačí i chatka nebo kůlna, potřebné „nádobí“ se prý vejde do jedné tašky. Jeden z našich respondentů (Rom, 19 let) na toto téma v průběhu rozhovoru vtipkoval „*tady jsme všichni vaříči*“, jinými slovy výroba pervitinu se postupně stává jednou z dovedností, kterou si někteří místní obyvatelé, včetně mládeže, osvojili.

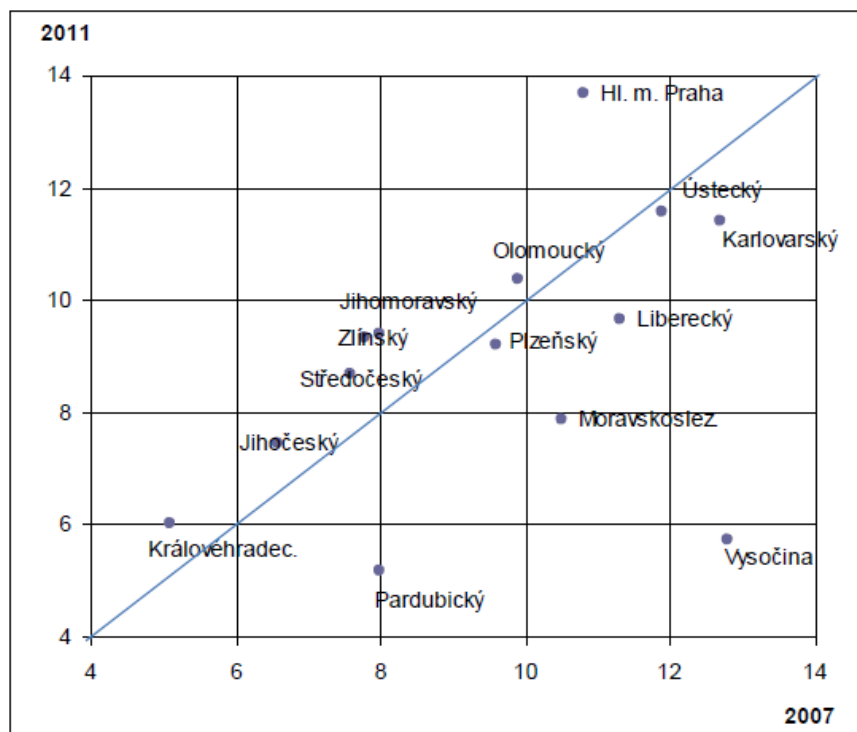
Pro celý Ústecký kraj je v celorepublikovém srovnání typický nadprůměrný počet zjištěných drogových trestných činů, ačkoliv relativní hodnoty vztažené k počtu obyvatel kraje ve věku 15 – 64 let již nejsou tak vysoké (viz tabulka 21). Nadprůměrný je také počet projednaných drogových přestupků (viz tabulka 22). **Výdaje na protidrogovou politiku z místních rozpočtů jsou ovšem paradoxně jedny z nejnižších v Česku** – v roce 2012 činily výdaje na protidrogovou politiku v Ústeckém kraji 9 270 000 Kč, což je 5. nejnižší výdaj mezi všemi českými kraji. **Zarážející je též klesající výše těchto výdajů – v roce 2004 činily výdaje na protidrogovou politiku 13 850 000 Kč, během posledních 8 let tedy výdaje klesly o celou třetinu své původní výše.**

2.1 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK MÍSTNÍMI OBYVATELI

Statistiky o tom, kolik lidí v Rumburku či ve Starých Křečanech pravidelně konzumuje alkohol či kouří tabákové výrobky, neexistují. O něco více informací je k dispozici v oblasti užívání tvrdých drog, a to zejména díky záznamům a zkušenostem **rumburského K-centra**, které svým klientům závislým na tvrdých drogách poskytuje hygienické zázemí (sprchy, pračky), poradenství, čisté injekční stříkačky a některé základní potraviny. Klienti rumburského K-centra pochází z celého Šluknovského výběžku. Ročně se údajně jedná přibližně o **200 klientů, jejichž věkový průměr je cca 25 let**. Obvykle jde o mladé lidi, kteří se osamostatnili a nežijí se svou rodinou. **99 % klientů rumburského K-centra jsou uživatelé pervitinu**, který je v regionu snadno dostupný (viz graf 25) a jeho uživatelé jsou nejvíce ohroženi z hlediska zdravotního i socioekonomického (ještě nebezpečnější hrozbou je pochopitelně heroin, či desomorfin, též známý pod názvem krokodýl, s uživateli těchto drog se však rumburské K-centrum příliš nesetkává).

V Rumburku a okolí se dle slov vedoucího K-centra Jelínka vyskytují také případy lidí, kteří čichají toluen, ti však prý služby K-centra nevyužívají, neboť jejich psychický stav jim neumožňuje smysluplně spolupracovat s pracovníky K-centra. Zároveň však **do K-centra téměř vůbec nechodí ani lidé, kteří užívají marihuanu**. Maximálně prý přichází rodiče pro radu, co s dítětem, které marihuanu užívá. Zajímavé je, že **mezi klienty K-centra stoupá poměr Romů**. Dle vedoucího rumburského K-centra Jelínka tomu tak dříve bývalo jen v ojedinělých případech, dnes už však Romové podle jeho odhadů tvoří 1/3 klientů. Podle Jelínka **je užívání drog silně propojeno s gamblerským**, jedno prý souvisí s druhým a je proto vhodné redukovat, nebo ještě lépe eliminovat hrací automaty.

Graf 4: Vývoj subjektivně vnímané dostupnosti pervitinu (% odpovědí velmi snadno nebo celkem snadno) v krajích mezi roky 2007 a 2011 mezi šestnáctiletými podle studie ESPAD, v % (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2013b)

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

2.2 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK MLÁDEŽÍ VE VĚKU 12 – 18 LET

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012 uvádí jako poslední národní studii problematiky užívání drog *Evropskou školní studii o alkoholu a jiných drogách* (ESPAD), která byla realizována v r. 2011. Problematika této studie byla následně analyzována i na regionální úrovni⁶⁰ a její regionální srovnání vychází ze vzorku šestnáctiletých studentů (narozených v roce 1995). Celkový počet dotázaných studentů ze všech regionů tvořil 5074 respondentů (2331 chlapců a 2743 dívek). Analýza ukázala statisticky významné meziregionální rozdíly v rozsahu užívání legálních drog, tj. kouření a pití alkoholu, kdy **Ústecký kraj patří spolu s Prahou, Karlovarským a Jihočeským krajem k těm nejvíce exponovaným z hlediska kouření šestnáctiletých**, naopak z hlediska konzumace alkoholu Ústecký kraj k nejexponovanějším krajům nepatří. K jednomu z nejvíce exponovaných krajů ovšem patří z hlediska zkušeností šestnáctiletých se sledovanými nelegálními drogami. **Zatímco celonárodně vyzkoušelo marihuanu či hašiš 42,3 % dotázaných šestnáctiletých, v Ústeckém kraji to bylo již téměř 50 %** (viz obrázek 13).

⁶⁰ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Obrázek 13: Celoživotní prevalence užívání konopných látek v krajích mez i šestnáctiletými podle studie ESPAD 2011, v % (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2013b)

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Pokud srovnáme výsledky celonárodní studie se výsledky šetření v Rumburku, pak podle názoru studentů Střední zdravotnické školy a Obchodní akademie (SZDS-OA) marihuanu vyzkoušelo cca 70 % jejich vrstevníků, tedy lidí ve věku 17 – 20 let.

Mládež ve věku 15 – 18 let nicméně nepatří mezi obvyklé klienty rumburského K-centra. Lidem mladším 15 let pak služba K-centra není určena vůbec. **Vedoucí K-centra Jelínek se domnívá, že mladiství lidé nepatří k pravidelným uživatelům tvrdých drog. Tvrdým drogám se buď zcela vyhýbají, nebo je zkouší jednorázově.** Jak již však bylo řečeno, mládež v tomto věku má sklony k pravidelnému užívání lehkých drog, jako je marihuana, uživatelé této drogy ale do K-centra vůbec nedochází. Stává se však ojediněle to, že do K-centra přijde člověk ve věku 15 – 18 let kvůli krevním testům, jejichž provedení bylo nařízeno OSPOD. Jak je uvedeno v kapitole „Sociální služby, péče o rodinu a jiné podpůrné aktivity v obci“ v přecházející situační analýze, OSPOD v roce 2012 evidoval užívání drog u celkem tři dětí mladších 15 let a 3 mladistvých starších 15 let. V případě mladší i starší věkové skupiny byl poměr chlapců vůči dívkám 2:1. Co se pak ohrožení mládeže a dětí užíváním návykových látek týče, K-centrum v minulosti též navštívily romské matky, které si stěžovaly na špatný vliv „čičačů“ toluenu na jejich děti.

Ačkoliv složení klientely rumburského K-centra a evidence OSPOD nepřináší přesnější údaje o počtu místních mladistvých uživatelů drog, studie ESPAD i místní zkušenost svědčí o tom, že lidé v této věkové skupině jsou užíváním návykových látek značně ohroženi. **V rámci lokálního partnerství města Rumburk a obce Staré Křečany s Agenturou pro sociální začleňování existuje předpoklad, že tato cílová skupina je užíváním návykových látek ohrožena ve zvýšené míře a byla proto zvolena jako cílová skupina této specifické studie.**

Problém konzumace lehkých drog u mládeže byl zmíněn i některými našimi respondenty z řad místního obyvatelstva. Poukazováno bylo jak na skupinky mládeže postávající na různých místech města a pokušující marihuanu (často i v době školní výuky), tak i na ohrožení vlastních dětí podobnými skupinkami. Také pedagogičtí a psychologičtí pracovníci vnímají problém zvyšující se frekvence užívání návykových látek u mládeže jako reálný. Vedoucí K-centra Jelínek tvrdí, že **k užívání návykových látek existuje mezi mládeží veliká motivace**, a to nejen z důvodu dostupnosti těchto látek a všeobecně známé touze mladých lidí zakusit „něco zakázaného“, ale také z důvodu vzrůstající tolerance společnosti vůči některým druhům drog, kupř. k marihuaně. Podle Jelínka je problémem také to, že se celospolečensky považuje za normální pití alkoholu a kouření cigaret. Dále se domnívá, že konzumace těchto látek snižuje autoritu rodičů, kteří následně při zakazování jiných návykových látek u mládeže jednoduše nemohou obstát.

Děti kromě toho přebírají pohled na kouření tabákových výrobků a konzumaci alkoholu jako na běžnou součást života. Marihuana je naopak něco, čím se mládež může od generace svých rodičů odlišit a nejt tak zcela v jejich stopách (z rozhovorů s mládeží ve věku 12 – 18 let se projevilo, že mladí lidé ve většině případů nevnímají své rodiče jako vzor a rádi by žili jinak). Někteří lidé marihuanu považují za drogu, která je rodičům cizí, kouření marihuany je pro ně především spjato s generací jejich vrstevníků nebo mladých dospělých. Někteří vyjadřovali potřebu kouření marihuany před rodiči tajit, jiní naopak tvrdili, že konzumaci před rodiči nijak netají a rodičům to údajně často ani nevádí. Někteří uživatelé marihuany nepovažují za návykovou drogu. Neromská respondentka ve věku 16 let se kupř. o marihuaně vyslovila následujícím způsobem:

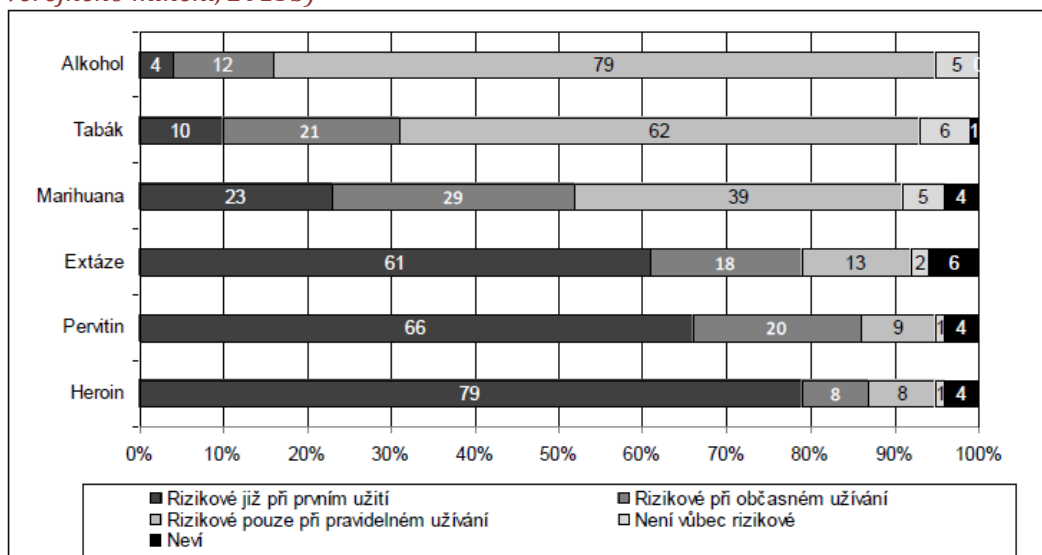
„Hulení je omamná látka, jakoby. To není droga. Teda je to droga, ale slabá. To neudělá jakoby nic... ..když si řeknu, že nebudu hulit, tak nebudu hulit. To není, že to potřebuju.“

Někteří mladiství však marihuanu považují za „předvoj“ užívání tvrdších drog. Tento názor často zazníval také z úst rumburských zástupců bezpečnostních složek. Vedoucí městské policie Němeček kupř. vyslovil následující domněnku:

„Jak tvrdí, že tráva není droga, tak prý z deseti lidí, co hulí trávu, tak pak v devíti případech přejdou na tvrdý drogy.“

Názor vedoucího městské policie Němečka lze nicméně považovat za nadsazený, z rozhovorů s mládeží vyplývá, že užívání marihuany mnohonásobně převyšuje frekvenci užívání tvrdých drog, respektive počet uživatelů marihuany je takřka nesrovnatelný s počtem uživatelů tvrdých drog.

Graf 5: Subjektivně vnímané riziko spojené s konzumací návykových látek (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2013b)

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Podle vedoucího K-centra Jelínka i podle vedoucího rumburské pobočky státní policie Steinbacha hrají důležitou roli v užívání drog mládeží především specifictí dealeri. Ti mohou mnohdy sami být adolescenty, kteří fungují jako distributoři ve své vlastní skupině vrstevníků. Mívají obvykle kontakt přímo na výrobce drogy, nebo na jiné překupníky. Jeden takový dealer se podle Steinbacha vyskytoval přímo mezi studenty rumburské Obchodní akademie, šlo o maturitní ročník z roku 2012/13. Během rozhovoru se studenty SZDS-OA pak dokonce zazněl názor:

„Každý tady ví, který jsou to baráky, kde se vaří.“

Dále se v Rumburku údajně marihuana shání u vietnamských podnikatelů na náměstí Dobrovského, což potvrdili i mnozí místní respondenti a také příslušníci cílové skupiny z řad mládeže ve věku 12 – 18 let. Příslušníci místních bezpečnostních složek, s nimiž byly pro účely této studie provedeny rozhovory, však opakovaně tvrdí, že dosud tato domněnka nebyla prokázána. Dále údajně dealeri bývají přítomni v disco klubu Žumpa na Lužickém náměstí. To potvrdili také někteří respondenti z řad mládeže, kteří tento klub navštěvují. Oblíbeným místem konzumace návykových látek, zejména tedy alkoholu, cigaret a marihuany, jsou pak kromě disco klubu Žumpa zejména parky, a to jednak plácek na Dobrovského náměstí, dále pak všechny další zelené plochy ve městě. Mládež dále v neformálních rozhovorech i v rámci FG potvrdila, že za účelem konzumace návykových látek se někteří z nich nebo jejich přátelé a známí schází také kupř. v místním skate parku. To potvrzuje také zaměstnankyně rumburské pedagogicko-psychologické poradny Michalinová, která má přehled o tom, co se v skate parku děje, neboť na něj dohlédne přímo z okna své kanceláře. Tuto situaci považuje za paradox, neboť skate park byl v Rumburku původně zřízen jako součást prevence. Dalším populárním místem pro konzumaci návykových látek jsou chaty. Někteří mladiství mají od rodičů povoleno tyto chaty používat, ti se pak na chatách schází v různých velkých skupinkách a společně zde tráví čas, především víkendy.

3 MLÁDEŽ OHROŽENÁ UŽÍVÁNÍM NÁVYKOVÝCH LÁTEK – VYMEZENÍ RIZIKOVÝCH SKUPIN A ANALÝZA JEJICH SITUACE

Data v té části vychází primárně z fokus group, dále pak rozhovorů s institucionálními aktéry a z dalších rozhovorů z terénu, jak bylo popsáno v kapitole věnované metodologii

3.1 MÍSTA PODLE DAT Z TERÉNU

Ve Starých Křečanech jsme během terénního šetření nenarazili na žádné skupinky mladistvých, kteří by se v obci scházeli za účelem konzumace návykových látek. Většina mladistvých ze Starých Křečan dojíždí na střední školy do jiných větších měst, kde se také zdržují za účelem trávení volného času se svými vrstevníky, ve Starých Křečanech tráví svůj čas až v pozdějších hodinách a o víkendech. Podle některých respondentů je užívání drog mladistvými a mladými dospělými ve Starých Křečanech relativně rozšířeným jevem, jedná se ale spíše o jednotlivce, kteří drogy užívají doma, nebo jako součást rumburské drogové scény.

Z výpovědi ředitelky místní základní školy paní Zdeny Tomagové jsme se dále dozvěděli, že mládež ve Starých Křečanech se za účelem užívání návykových látek schází především na tribuně místního fotbalového hřiště, dále pak na tzv. kostelní zdi. K nejčastěji konzumovaným látkám patří marihuana, v okolí těchto lokalit však opakovaně dochází k výskytu také injekčních stříkaček. Mládež, která se na těchto místech schází, není podle ředitelky Tomagové tvořena absolventy místní ZŠ, spíše se jedná o děti z rodin, které se do Starých Křečan přistěhovaly, nebo které už od 1. stupně základní školy dojíždí za vzděláním do Rumburku a jiných okolních obcí. V obou zmíněných lokalitách se schází mládež také s mladými dospělými, menší část těchto skupinek tvoří rovněž Romové. Ředitelka Tomagová konstatuje, že ve Starých Křečanech pro mladé lidi neexistují vůbec žádné možnosti trávení volného času. Fotbalový oddíl je zde pouze pro dospělé, není zde ani sbor dobrovolných hasičů. Jedinou možností trávení volného času jsou odpolední kroužky na místní ZŠ, ty jsou však určeny žákům 1. stupně místní ZŠ.

V Rumburku je na různých místech téměř nepřetržitě patrný výskyt různě velkých skupinek mladistvých pokuřujících marihuanu, cigarety, případně i konzumujících alkohol. Tyto skupinky postávají nejčastěji v parcích v centru města, na náměstí Dobrovského, za bývalým dětským domovem v ul. U Stadionu, nebo poblíž panelových domů v ulici SNP. V parku u autobusové zastávky, který je poblíž rumburského gymnázia a ZŠ Tyršova, se přitom výrazně koncentrují především studenti okolních škol, mezi kterými jednoznačně převažuje neromská mládež. Dále pak byla zaznamenána vysoká koncentrace uživatelů drog na ubytovnách v Horním Jindřichově, kde se nicméně uživatelé tvrdých drog rekrutovali spíše ze starších obyvatel, zatímco uživatelé marihuany byli muži, kteří se blížili věku 18 let, a v některých případech se jednalo o Romy. S největší skupinkou cca deseti mladých lidí byl proveden rozhovor na Dobrovského náměstí, kdy jeden z členů skupinky vzhledově připomínal Roma, další člen byl znatelně starší, cca 30 let, přičemž se

jednalo o někdejšího uživatele pervitinu, který byl v nedávné době propuštěn z vazby. Na první pohled působil dojmem vůdčí osobnosti, ke které mladší děti vzhlíží a od které přebírají životní zkušenosti. Některé členy této skupinky jsme později v září zaznamenali rovněž v nízkoprahařském klubu Zavínáč. V průběhu rozhovoru nebylo příliš snadné získat od mládeže strukturované odpovědi.

Z výpovědí těchto mladých lidí bylo možné se dozvědět, že na užívání marihuany nemá vliv to, kdo je jaké národnosti, ani to, v jaké ekonomické situaci se nachází rodina, z níž daný jedinec pochází. Marihuanu ve zkoumaných lokalitách údajně požívají lidé pro zábavu, neboť pod jejím vlivem je jakýkoliv způsob trávení volného času zábavnější.

Bylo potvrzeno, že marihuanu lze koupit přímo od vietnamského prodejce ve večerce na Dobrovského náměstí, marihuanu nicméně překupuje úzká skupinka konkrétních lidí, kteří do obchodu dochází a s prodejci se znají. Cizím lidem marihuanu prodejce neposkytne. Dále je večerka populární u mládeže z toho důvodu, že v ní lze nakoupit cigarety „kusovky“, tudíž není nutné pořizovat celou krabičku. Mládež vyslovila značně nadsazenou domněnku, že z místních obyvatel marihuanu kouří úplně všichni, kromě obyvatel důchodového věku. Na nákup marihuany se údajně mladí lidé skládají, často jde o kapesné.

3.2 ETNICITA A SOCIOEKONOMICKÁ SITUACE MLÁDEŽE OHROŽENÉ UŽÍVÁNÍM NÁVYKOVÝCH LÁTEK PODLE DAT Z TERÉNU

Přestože podíl Romů mezi uživateli návykových látek stoupá, mezi mladistvými uživateli návykových látek nadále jasně převažují neromové. U romských uživatelů je naopak obtížné odhadnout, zda jejich procento odpovídá také zastoupení Romů v celkové populaci. V průběhu průzkumu terénu se nepodařilo narazit na žádnou čistě romskou skupinu uživatelů marihuany, či jiných drog. Podle některých místních aktérů se skupinky nezletilých uživatelů marihuany, mezi kterými Romové převažují, nachází na rumburské Speciální ZŠ a Praktické škole, či na SOŠ managementu a práva. Na výskyt drog na Speciální ZŠ a Praktické škole si dále stěžovala také romská respondentka (36 let), jejíž synovci a neteře na školu chodí. U Praktické ZŠ byl problém s kouřením marihuany a cigaret potvrzen i samotným ředitelem Šamšou. Kouření se přitom projevuje v kombinaci s vysokým stupněm záškoláctví, kdy někteří žáci zameškají až 200 nebo 300 školních hodin v roce. Ředitel Šamša nicméně odmítá své žáky rozdělovat na neromy a Romy, a proto nelze určit, u které etnické skupiny se problémy s kouřením cigaret a marihuany vyskytují ve větší míře. Na SOŠ managementu a práva, kde je rovněž vyšší počet romských studentů, je uplatňována přísná kontrola, dětem bývají namátkově prohledávány bundy a tašky. I u těchto studentů nelze občasnou konzumaci marihuany vyloučit, škola ale dělá vše pro to, aby se drogy nedostaly do samotných prostor školy. Vedoucí odloučeného pracoviště a organizační manažer školy Jaroslav Grundza přitom disponuje některými příběhy romské mládeže a mladých romských dospělých, kteří žijí ve Starých Křečanech a kteří návykové látky buď užívají, nebo jsou jejich užíváním ohroženi. Grundza se pokouší rodinám těchto mladých lidí pomoci tím, že pro ně shání zaměstnání, nebo některé z dětí umístil na své škole.

Romská mládež se dále nachází ve zvýšené míře na ZŠ Tyršova, kde však údajně dosud nebyly zaznamenány žádné potíže s drogami u mladistvých. **Podle metodičky primární prevence Jitky Otmarové romské děti oproti dětem neromským více inklinují především ke kouření cigaret, nikoliv však k drogám, na ty podle ní nemají peníze.** Oproti tomu na cigarety se dokážou ve skupince složit, případně je možné cigarety získat od starší mládeže, či vzít doma rodičům. Vedoucí Oblastní charity Rumburk Škodová je pak toho názoru, že k drogám inklinují především sociálně znevýhodněné děti, neboť jejich rodiče se jim nedostatečně věnují, doma pro ně není vhodné zázemí. Mezi takovými dětmi se Romové vyskytují ve zvýšené míře. Názor vedoucí Škodové však ovlivňuje fakt, že do nízkopražského klubu při Oblastní charitě chodí téměř výlučně děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, nebo Romové. **Naopak kupř. na Gymnáziu Rumburk je několik romských studentů, metodik primární prevence Melichar ale dosud problémy s užíváním návykových látek zaznamenal pouze u neromských studentů.** Zde opět situaci ovlivňuje fakt, že romští studenti gymnázia s nejvyšší pravděpodobností pochází z rodin, ve kterých se jim dostává výchovy k cílevědomosti a pevnějšího vedení.

Pracovnice pedagogicko-psychologické poradny Michalinová skupinu nejvíce ohroženou užíváním návykových látek charakterizuje takto:

„Většinou pochází spíš ze sociálně slabších rodin, nebo rodiny, kde je vidět, že se jim nevěnují ti rodiče, jsou to rozbité rodiny, nemusí být chudí. Choděj venku s kamarády, s partou, nebo si zahrajou fotbal na hřišti, systematicky nikam nechodí, nebaví je to. Ví, kam by mohli chodit, je tu hodně kroužků při školách, DDM má [některé] kroužky zdarma, pro ně je to ale neatraktivní.“

Z této výpovědi vyplývá, že nejvíce ohrožená mládež je taková, kde se rodiče dětem dostatečně nevěnují. Taková mládež může být romská i neromská, ekonomicky silná i slabá.

V odhadu etnického složení mladistvých uživatelů návykových látek nebylo možné vycházet ani z poznatků rumburského K-centra, neboť jeho služby jsou určeny pro mládež od věku 15 let a většina klientů jsou především mladí dospělí. Terénní pracovnice K-centra uvedla, že u věkové skupiny mladistvých je etnické složení „namíchané“. **U mladistvých Romů se dále stejně jako u mladistvých neromů projevuje jasná preference marihuany, nebo případně jednorázové experimentování s drogami tvrdšími.** Toto experimentování se obvykle alespoň zpočátku nerozvine v pravidelné užívání a závislost. Zásadní roli zde pak hraje kontakt a partnerství mladistvých se staršími uživateli drog.

Důležitá je proto také zmínka o etnickém složení místních uživatelů tvrdých drog, kteří se rekrutují z dospělé populace, neboť ti často přichází do styku s mládeží a mladšími dětmi, a tím je přímo i nepřímo ovlivňují. **Dle odhadů pracovníků rumburského K-centra se dospělí uživatelé skládají z Romů z přibližně jedné třetiny.** Vedoucí rumburského K-centra Jelínek se domnívá, že užívání drog se mezi Romy stále více rozšiřuje, a to hlavně z důvodu zvyšující se dostupnosti některých drog, kupř. jednu dávku pervitinu lze pořídit za 200 Kč. Ve studovaných lokalitách již **z hlediska výroby a distribuce pervitinu vzniklo konkurenční prostředí, které tlačí ceny pervitinu stále níž a níž. Stoupající podíl romských dospělých uživatelů má zásadní význam pro šíření**

návykových látek mezi romskou mládeží. Skrze starší uživatele se ti mladší k drogám poprvé dostávají, učí se od nich způsob jejich přípravy, konzumace apod. **Ke konzumaci přitom dochází nejčastěji v soukromých bytech uživatelů,** případně v různých opuštěných budovách, v křovinatých místech, jako kupř. za budovou pekárny v centru Rumburku. Mládež se přitom od starších uživatelů učí nejen jak drogy připravit a používat, ale také jak na ně sehnat finance. Terénní pracovníce K-centra říká, že **naprostá většina uživatelů tvrdých drog si peníze na drogy opatřuje sběrem železa, které často jezdí sbírat i do nedalekého Německa.** Mládež se tyto věci rychle učí a někdy podobné sběry organizují i sami, bez pomoci dospělých. Dále dochází také k rozebírání domů apod. Sběr železa přitom není jen záležitostí Romů, ale také neromů. K této praxi obvykle přistupují spíše lidé, kteří shání peníze na tvrdé drogy, nikoliv na marihuanu. V průběhu terénního výzkumu jsme zaznamenali také příklad jednoho Roma ve věku 19 let, který si peníze opatřil výměnou za svůj vlastní mobilní telefon. U uživatelů marihuany jsou pak praxe poněkud odlišné, častěji jde o peníze, které mládež dostala od rodičů jako dárek, či jako kapesné, zejména děti movitějších rodičů pak někdy peníze kradou doma.

Podle terénní pracovníce K-centra je etnické složení uživatelů drog v Rumburku jiné než ve Varnsdorfu. Ve Varnsdorfu dle její zkušenosti Romové tvoří větší část konzumentů, zatímco v Rumburku se častěji jedná o neromské uživatele. Zároveň v Rumburku bývají častěji k vidění etnicky smíšené skupiny uživatelů, ve Varnsdorfu existuje více čistě romských skupin. K-centrum nemá žádné poznatky o situaci ve Starých Křečanech, neboť tam své terénní pracovníky neposílá. Dle slov terénní pracovníce Romové inklinují k pervitinu, zatímco kupř. čichání toluenu apod. je častější u bílých drogově závislých, Romové podle ní nemají strach z nitrožilního užití. Mezi klienty, kteří přichází přímo do K-centra, však převažují neromové, Romové se s terénními pracovníky raději stýkají přímo v terénu.

3.3 SHRUTÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ Z FOKUS GROUPS A ROZHOVORŮ

Tato kapitola vychází z výsledků terénního šetření a z rozhovorů s mládeží, které během něj byly provedeny, dále pak z výpovědí respondentů účastnících se tří FG. Přehledné shrnutí odpovědí respondentů v dotaznících, které jim byly předloženy k vyplnění v rámci dvou FG provedených na školách, se nachází ve dvou zvláštních tabulkách v příloze v závěru textu. Dále kapitola vychází rovněž z výpovědí institucionálních aktérů a z rozhovorů provedených s respondenty z řad dospělého obyvatelstva ve studovaných lokalitách.

3.3.1 Zkušenosti a pohled mládeže na užívání návykových látek

Dle slov zaměstnankyně pedagogicko-psychologické poradny Michalinové se návykové látky u mládeže ve studovaných lokalitách co do popularity řadí v následujícím pořadí: tabák, marihuana, alkohol. To vyplývá také z terénního průzkumu, ze tří provedených FG i z výzkumu provedeného v Klubu pro děti a mládež při Oblastní charitě Rumburk. Zjištění, že nejpobulárnější návykovou látkou místní mládeže jsou především cigarety, se shoduje také se závěry Výroční zprávy o stavu ve

věcech drog v České republice v roce 2012, podle které jsou cigarety v celorepublikovém srovnání nadprůměrně populární u mladistvých právě v Ústeckém kraji. Se závěry této zprávy také celkově korespondují výsledky FG týkající se konzumace alkoholu, jehož konzumace je sice u oslovených respondentů ze studovaných lokalit rozšířená, nikoliv však v takové míře jako kupř. kouření cigaret. Také ve srovnání s ostatními kraji ČR je právě konzumace alkoholu u šestnáctiletých v Ústeckém kraji spíše průměrná. Do značné míry se potvrdily také regionální výsledky o procentu mládeže se zkušeností s užitím marihuany, které v Ústeckém kraji u šestnáctiletých dosahuje výše 45 – 50%, ačkoliv odhady některých respondentů FG svědčí o ještě větší rozšířenosti. Dále výsledky korespondují také se závěry z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012, podle které je v Ústeckém kraji mezi šestnáctiletými vnímána vysoká dostupnost pervitinu. Respondenti této studie vědí, kde se dají drogy opatřit, nicméně k tvrdým drogám příliš neinklinují, spíše se jich obávají. V ojedinělých případech se nicméně projevila inklinace k příležitostnému užití některých rekreačních drog, respektive psychoaktivních látek, které se nejčastěji užívají především na tanečních party. K těm se řadí zejména stimulanty a empatogeny, jako je MDMA (či pilulka Extáze, která MDMA obsahuje), nebo psychadelika – zejména LSD. Respondenti celkově mezi drogami velmi rozlišují a dělí drogy na ty více a méně nebezpečné. Pro každého je tato hranice nastavena trochu jinde, obecně však dominuje strach z nitrožilního užití drog. Více viz níže:

První cigaretu respondenti obvykle okusí přibližně ve věku 12 let. Více než polovina respondentů pak již cigarety odmítá. Někteří nadále kouří příležitostně, v závislosti na partě. Pravidelnými kuřáky se žáci a studenti stávají až ve vyšším věku, lze odhadnout, že tento věk se pohybuje v rozmezí 15 – 17 let. Ve věku 17 let se již běžně vyskytují i někteří „tvrdí kuřáci“, kteří vykouří i několik krabiček cigaret měsíčně. Za jakousi „normu“ je považováno přibližně 3 – 5 cigaret denně. Někteří adolescenti běžně kouří s rodiči, jiní naopak kouření před rodiči (přestože sami jsou kuřáci) tají:

*„Když mi bylo 13, táta mě ve městě viděl kouřit a zbil mě. Že vždycky, když budu chtít kouřit, tak mam přijít za nim. A od té doby můžu kouřit s rodičema, příbuznými a tak, ale jinak ne.“
(anonym, 15 let)*

„U nás kouří jenom máma. Kouřit jsem začal, když mi bylo 11 nebo 12, naši to pořád ještě neví, jenom si to myslí.“ (anonym, 14 let)

Mezi dívkami je dále obvyklá obliba mentolových cigaret. Obzvláště respondentky mívají tendenci na cigarety pohlížet jako na produkt, který dotváří jejich osobní image, na trhu je pestrá paleta produktů, obzvláště populární jsou v Rumburku kupř. mentolové cigarety praskací.

Ačkoliv z výsledků FG nevycházel vysoký počet pravidelných kuřáků, zejména respondenti na střední škole se shodovali na tom, že v jejich okolí kouří značná část přátel a známých.

Co se týče **alkoholu**, mnoho informací zjištěno nebylo, alkohol se však v analyzovaných lokalitách jeví jako podstatně menší problém než cigarety a marihuana. Respondenti FG na ZŠ mívají zkušenost s alkoholem jen v té podobě, že ho jednoduše někdy „ochutnali“, přičemž v současné době jej pije cca polovina respondentů této FG, obvykle 1x za měsíc. Opilost deklarovali 4 respondenti a to

ve věku 13 nebo 14 let. Starší respondenti oproti tomu pijí alkohol v plném počtu, a to přibližně 3 – 4x za měsíc, což zhruba odpovídá víkendovému pití. Průměrný věk první opilosti u této skupiny vycházel **15 let**. Jinými slovy, **někteří respondenti se opijí již ve 13 nebo 14, jiní naopak „až“ v 16 či 17 letech**. Ke konzumaci alkoholu dochází nejčastěji v parku, v soukromých bytech, nebo na chatách a chalupách. Pro alkohol chodí do obchodu starší členové party a známí.

Dle některých nadsazených vyjádření některých respondentů **marihuanu kouří v jejich věku téměř všichni**. To tak zcela nepotvrzují výsledky jejich vlastních výpovědí, z nichž vyplývá, že marihuanu někdy vyzkoušela necelá polovina respondentů ve věku nad 17 - 20 let. Průměrný věk prvního vyzkoušení marihuany je cca 15 let. U respondentů ve věku 14 a méně je zkušenost s marihuanou podstatně méně frekventovaná (4 dívky z 13) a často jednorázová. Dle slovních výpovědí marihuanu pravidelně kouří relativně vysoký počet adolescentů, někteří jedinci dokonce každý den. Podle výpovědi jedné dívky prý není mnoho těch, kteří by marihuanu kouřili jen o víkendu. To údajně nemá smysl, protože jde především o každodenní kontakt a zážitky s partou. Hodně lidí prý ale marihuanu zkusí jednou a pak už si ji znovu nedají, protože je jim z ní špatně. Takové lidi mezi sebou „huliči“ akceptují, „je to jejich věc“. Dále prý málokdo kouří marihuanu před školní výukou, pak se to prý pozná, ten člověk usíná, většinou se kouří až po škole. Marihuana bývá užívána i ve formě skunků a hašiše. Všichni lidé v náctiletém věku dle slov některých respondentů vědí, kde se dá marihuana sehnat, respektive kdo ji pěstuje, nebo prodává. S marihuanou většina z nich začíná přes své přátele, nebo jiné skupinky lidí, se kterými přijdou do styku. Někteří dokonce otevřeně prohlásili, že se „chytli špatné party“.

3.3.2 Motivace ke konzumaci drog

V rámci FG byly dále podrobněji řešeny důvody užívání marihuany mládeží. Podle několika respondentů ze SZDS-OA je kouření marihuany především vlastním rozhodnutím daného jedince, které může být podmíněno touhou prosadit se v partě a být uznáván, či touhou vyzkoušet něco zakázaného nebo dobrodružného. Několik respondentů v této skupině dále uvedlo, že uživatelé marihuany a jiných návykových látek se často stávají jedinci se slabší povahou, menším sebevědomím, nebo ti, kteří nemají vlastní názor a snadno se nechají ovlivnit druhými:

„Pro ty lidi, co jsou trochu jako „boxovací pytle“ a jsou šikanovaný, je to způsob, jak se zviditelnit.“ (anonym, 17 let)

„Všechno to závisí na tom, jak má ten člověk rozum. A jak to ovlivníte? Neovlivníte. Prostě se takovej narodil. Neříkám, že se narodil jako feťák, ale prostě se narodil s nějakou vůlí a s tím, jak na věci kouká, jak k nim přistupuje a jak je bere. A když se narodil s tím, že udělá všechno, co mu druhý řeknou, tak s tím nic neuděláte.“ (anonym, 18 let)

Žádný z respondentů nebyl toho názoru, že by k marihuaně a jiným návykovým látkám mladí lidé inklinovali v závislosti na ekonomické situaci v rodině. Domnívali se však, že problémem může být nepříliš idylické domácí prostředí. Respondenti se rovněž domnívají, že někteří lidé se s pomocí návykových látek snaží uniknout každodenní realitě nebo stresu. Podle žáků ZŠ U Nemocnice prý

mohou být nepříznivá realita a stres zapříčiněny kupř. špatnými vztahy s rodiči, zejména pokud rodiče své děti příliš kárají za špatné známky ve škole. Dále může být stres způsoben ztrátou někoho blízkého, např. z důvodu úmrtí, nebo rozchodu s partnerem či partnerkou. Přestože se respondenti nedomnívají, že ekonomická situace v rodině ovlivňuje inklinaci daného jedince k návykovým látkám, zazněl také názor, že nedostatek peněz může být jedním z důvodů stresu. Na SZDS-OA pak zazněl názor, že jakmile člověk začne své problémy řešit tímto, už pro něj mnohdy není návratu. Zároveň však někteří lidé unikají mnohdy i kvůli banálním starostem souvisejícím s každodenní realitou:

„Oni se nechtěj vracet [do reality], protože v normálním světě má člověk problémy, starosti... Když už je to na střední škole, tak máte se školou... furt se musíte o něco starat, protože žijete v realitě. A oni v ní nežijou. Tak proto prostě... jim se to líbí a ne, že jim něco chybí.“ (anonym, 18 let)

Někteří respondenti si v rámci FG také stěžovali na to, že jejich rodiče na ně nemají čas a jsou příliš zaměstnaní, neustále pracují, nemají žádnou chvíli ani pro sebe. Rodina kvůli tomu nedělá žádné společné aktivity, nejezdí se na rodinné výlety apod. Příkladný komentář nám k tomuto poskytla jedna dospělá romská respondentka (32 let):

„Ty rodiče pracujou, nemaj čas. Je to civilizační problém. Dřív ty maminky měly víc výhod. Dneska se bojí jít i marodit. Nezaplatí nájem. To jde potom hrozně rychle. Ty rodiče jsou unavený, chodí do práce, snaží se vydělávat, a teď nějaký aktivity s dětma? Oni dělaj třísměňnej provoz. Dělá noční, někdy hlídá babička, někdy jsou děti samy.“

Jiné výpovědi mladistvých respondentů ale svědčí i o tom, že přístup rodičů či nedostatek volnočasových aktivit nemusí být těmi pravými důvody, proč mladý člověk preferuje čas strávený s partou a případně i konzumací návykových látek. Jedna dívka kupř. uvedla, že ji jednoduše nebaví být doma a raději je s přáteli:

„Jo. [Věnuje se mi] máma i táta. A nadávaj mi, že jsem furt venku a vracim se až večer. Mamce to vadí – chtěla by, abysme spolu trávili víc času. Já ten čas mám, ale nechci bejt doma... S tátou si nerozumíme.“ (anonym, 15 let)

Pracovnice pedagogicko-psychologické poradny Michalinová má pro inklinaci mladistvých k marihuaně i jiným návykovým látkám následující vysvětlení:

„Oni spíš chtějí rychle dospět, chtějí být rychle nezávislí, samostatní, rychle od rodiny... ..Oni chtějí být plnoletí, pryč od rodiny. Asi hlavní motivace je, aby jim nikdo nemluvil do života a oni si mohli kupovat to, co chtějí.“

Dalším tématem dotazníků a rozhovorů s mládeží byly tvrdé drogy. Nebudeme-li počítat různé deriváty marihuany, pak **tvrdé drogy naprostá většina respondentů spíše odmítá**. Vyskytl se ojedinělý případ dívky, která několikrát vyzkoušela extázi. Toto potvrzuje také pracovnice pedagogicko-psychologické poradny Michalinová, která u svých klientů zaznamenala pouze pár ojedinělých případů užití extáze. Zároveň je toho názoru, že mladiství s drogami „pouze“

experimentují. Je však znát, že spolu s věkem se tolerance k drogám zvyšuje. U FG na ZŠ drogy kupř. odmítli všichni respondenti, u FG se studenty SŠ byly drogy naprosto odmítnuty 8 účastníky z 20. Na to, jaké drogy by si respondenti potenciálně chtěli vyzkoušet, nebyly v rámci FG kladeny žádné otázky, všichni ale věděli, jakou konkrétní drogu by si nikdy v životě vyzkoušet nechtěli. Drogy byly některými respondenty posuzovány podle toho, jak moc se projevují na tělesné schránce daného člověka a jak moc uživateli brání v běžném každodenním fungování. Proto byly kupř. zásadně odmítnuty drogy jako toluen, lepidlo, pervitin nebo desomorfin, neboť tyto drogy drastickým způsobem poškozují lidskou tělesnou a mentální stránku. Obecné opovržení a strach vyvolávají také nitrožilně aplikované drogy. Někteří respondenti ale s uživateli těchto drog běžně přichází do styku ve veřejném prostoru:

„[Pervitin] je ještě horší droga, než tohle [toluen], bych řekla. Stačí jednou a už... Zním jednoho, co to zkusil, je mu 22 – byl na odvykače a už nefetuje, ani nehulí, ani nekouří, jenom pije. Myslim, že jsem natolik inteligentní, abych věděla, co si můžu dovolit a co ne.“ (anonym, 15 let)

„Tady jsou tak zoufalí lidi, že si dokážou píchnout do žíly i matonku nebo pivo. Jen pro ten pocit. Viděla jsem to na vlastní oči. Do kotníku, do stehna a do ruky. Ten čuchá i žárovku, ty výpary, všechno. A krade v panelácích ty žárovky. Nemluví, nemůže mluvit. Jen kouká, usmívá se a kejve hlavou. Radši se mu vyhejbáme obloukem.“ (anonym, 15 let)

Oproti destruktivním drogám je některými respondenty za relativně akceptovatelnou považována extáze, jedna dívka dokonce prohlásila, že extáze „dělá krásné oči“. S extází se dá setkat na různých diskotékách a letních festivalech. Někteří respondenti přitom již ve věku 15 – 17 let jezdí na letní hudební festivaly, a to sami s kamarády, bez dohledu rodičů. Právě na těchto festivalech se pak často poprvé setkají s některými tanečními drogami. Zajímavostí je také to, že ačkoliv zkušenost s extází ze všech 39 respondentů FG otevřeně deklarovala jen jedna dívka a dále pak jeden chlapec oslovený v rámci terénního šetření, v rámci FG se nikdo o extázi explicitně nevyjádřil jako o droze, kterou by nikdy nechtěl vyzkoušet.

3.3.3 Shrnutí - volný čas, čas strávený ve škole a plánování budoucnosti

Oslovení respondenti v naprosté většině případů uváděli, že se ve svém volném čase snaží především trávit čas s přáteli, v ojedinělých případech též s přítelem/přítečkyní (v případě respondentů FG šlo pouze o dívky na SZDS-OA, které uvedly, že tráví čas se svým přítelem). S rodinou tráví čas především mládež ve věku do 14 let.

Poměrně značná část mládeže tráví svůj čas na internetových sociálních sítích, poslechem hudby, hraním počítačových her a videoher, či sledováním filmů, dále pak rovněž hraním společenských her, péčí o zvířata, pomáháním rodičům, vařením a pečením, procházkami, hrou na hudební nástroje, kreslením, tvůrčím psaním, v několika případech i brigádami, četbou knih a časopisů, chozením do kina, focením, tancem či jízdou na koni. Organizovaná činnost a různé kroužky přitom vyhovují spíše dětem do 14 let, starší respondenti si svůj volný čas raději organizují sami. Několik respondentů uvedlo, že kroužky a zájmová činnost není dostatečně pestrá a je relativně drahá.

K trávení kvalitního času s přáteli, který je pro respondenty tím nejcennějším způsobem, jak svůj volný čas strávit, schází v obou sledovaných lokalitách vhodné zázemí. Jeho nabídka není v Rumburku ani ve Starých Křečanech dostatečná. Myšleny jsou tím především různá restaurační zařízení, bary, kluby, případně zábavní centra, ve kterých by šlo provozovat různé sporty, nebo kupř. navštěvovat kulturní akce. Jedinou možností jsou dva rumburské nízkoprahové kluby, které jsou otevřené jen do 18 hodin a bývají zavřené o víkendu. Respondenti by přitom rádi trávili čas se svými přáteli i ve večerních hodinách a o víkendu. Nízkoprahové kluby vyhovují jen menší části mládeže. Jejich nabídka je zaměřena spíše „klukovsky“ (fotbálek, šipky, ping pong, stolní hry) a nedokáže oslovit určité skupiny mládeže (kupř. některé náctileté dívky). Pro určitý typ trávení volného času, jakým je kupř. večerní zábava, tyto kluby nejsou ani určené. V obou klubech se navíc vytváří určité ustálené skupiny klientů, které se vzájemně znají, klub si do jisté míry přisvojují a v důsledku se tak klub nemusí jevit dostatečně otevřený a přístupný méně častým či náhodným návštěvníkům.

V rámci FG rovněž zazněl názor, že ti, kteří kouří, pijí alkohol, nebo kouří marihuanu, mají v podstatě zajímavější společenský život, víc se baví a víc chodí ven. Jedna dívka popsala, jak se cítí pod vlivem marihuany a co během tohoto stavu se svými přáteli dělá:

„Nó, hodně dobrá zábava. Nechci, aby to vyznělo, že se bez toho neumíme bavit. Prostě se smějeme, povídáme si... hodně se smějeme... A pak je hnedka co dělat. Jakože všechno je pak zábavnější...“ (anonym, 15 let)

Jiná dívka, která sama marihuanu pravidelně nekouří, vyjádřila svou skepsi k tomu, že by konzumaci návykových látek u mládeže bylo možné kompenzovat jinými činnostmi. Konzumace návykových látek je sama o sobě považována za způsob trávení volného času, který navíc patří k těm nejpobulárnějším:

„Ono je to ale i baví. Oni se prostě dostanou do skupiny, kterou baví jet na nějakou akci, celej víkend bejt úplně v rauši a potom se zase vrátit. A není to o tom, že by se do toho zamotali, ale ono je to fakt jako baví. Jako ta činnost, ten stav, to tancování, ta hudba...“ (anonym, 17 let)

Jiná dívka se proto domnívá, že existuje obrovská propast mezi lidmi, kteří se neustále „skvěle baví“ na návykových látkách, a lidmi, jejichž jedinou možností je trávit čas doma. Podle jejího názoru je potřeba tuto propast překonat:

„[Chybí tu] něco jako, aby se to víc stmelilo ta mládež, protože to jsou takový party, co choděj, kouřej a všechno takovýhle... a ty ostatní pak seděj doma a maj partu třeba jen o třech lidech... já vím, že to sice stačí, ale je to stejně málo.“ (anonym, 12 let)

Z této výpovědi vyplývá, že v Rumburku je pro mladé lidi málo příležitostí k tomu, aby se mohli někde sdružovat a společně podnikat něco jiného než jen konzumovat návykové látky, nebo se věnovat jiné nežádoucí činnosti. Tento společně trávený čas by přitom neměl být organizovaný tzv. shora, mladí se chtějí do organizování a plánování svého volného času sami více aktivně zapojovat a mít více příležitosti pro rozhodování o jeho náplni. Na SZDS-OA se jedna dívka vyjádřila kupř. takto:

*„Mohlo by tu být více nabídek na různé akce, které si můžeme i například sami zorganizovat.“
(anonym, 18 let)*

Během FG byla dále respondentům v dotazníku položena rovněž otázka: **„co tě nejvíc baví ve škole?“** Respondenti ve většině případů projevili malý zájem o vlastní výuku ve školách, velká část z nich se do školy těší především kvůli času strávenému se spolužáky. K nejoblíbenějším činnostem patří takové, během kterých je možná interakce se spolužáky, jako kupř. tělesná výchova, sportovní hry, nebo třeba přestávky. Několikrát se také mezi oblíbenými předměty objevila matematika, výtvarná a hudební výchova, či zeměpis a dějepis, na SZDS-OA pak v několika případech také odborné předměty, ať už v oblasti zdravotnictví, nebo ekonomiky, dále byla oblíbená také psychologie. Jedna respondentka (18 let) do dotazníku napsala, že jí baví „předměty, ve kterých se dozvím něco nového“. Ve škole tedy pravděpodobně převažují tradiční frontální formy výuky a pravděpodobně nedochází k rozvoji různých forem interaktivní výuky, které by umožňovaly větší zapojení žáků, rozvoj jejich schopnosti o různých tématech vzájemně diskutovat, a tím i zvýšit jejich zájem o studovanou látku. Celkově odlišný způsob výuky by se tak u mládeže mohl pozitivně projevit i v jimi preferovaném způsobu trávení volného času.

Dále je velmi důležitým poznatkem také to, že většina respondentů, kteří se zúčastnili FG, má v plánu, nebo považuje za ideál život ve větším městě či v zahraničí. Z 39 respondentů FG pouze jediný uvedl, že by rád zůstal v Rumburku, dále pak jeden respondent chce odejít pracovat jako automechanik do Šluknova. Jako ideální pro další život byla uváděna tato města: Liberec, Praha, Brno, Mladá Boleslav, nebo jakékoliv jiné větší město, případně Německo a USA. Jako důvod bylo mj. uvedeno to, že v těchto městech „je co dělat“. Tato skutečnost je značně alarmující, zejména vzhledem k tomu, že se jedná o děti relativně ambiciózní, které by mohly v místě svého rodiště v budoucnu přispět k zlepšení místní situace. Jejich ambice se nicméně v současné době pojí s vidinou včasného odchodu z místa svého současného bydliště. Pokud na to studované lokality nebudou pamatovat a reagovat také na potřeby zde žijící mládeže, tito mladí lidé odejdou a pravděpodobně se nikdy nevrátí.

4 ANALÝZA NABÍDKY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO MLÁDEŽ V RUMBURKU A STARÝCH KŘEČANECH

Jak již bylo uvedeno v kapitole věnované popisu terénu, ve Starých Křečanech v současné době neexistuje žádná nabídka volnočasových aktivit kromě odpoledních kroužků organizovaných na místní základní škole. Tyto kroužky jsou přitom určeny pouze pro žáky této školy, kteří nespadají do cílové skupiny této studie. Tato skutečnost je značně alarmující a je nutné jí řešit. Na následujících řádcích se budeme věnovat pouze nabídce volnočasových aktivit v Rumburku:

Volnočasové aktivity byly nejen jedním z témat, která byla řešena v rámci FG a terénního šetření, ale také se objevily v rozhovorech s místními institucionálními aktéry a s dospělými respondenty z řad místních obyvatel. Institucionální aktéři, zejména někteří zástupci bezpečnostních složek, nebo někteří pedagogičtí pracovníci, byli toho názoru, že nabídka volnočasových aktivit v Rumburku je dostatečná. Tato nabídka se nicméně podobně jako na jiných malých městech omezuje spíše na tradiční způsoby trávení volného času, které nemusí být pro značnou část dětí a mládeže atraktivní. Obvykle jsou zajímavé převážně pro mladší děti (cca do věku 14 let), které navíc ve většině případů ještě nemají tendenci pravidelněji požívat návykové látky. **Spolu s přestupem mládeže ze základní školy na školu střední zájem o kroužky a různou zájmovou činnost značně upadá.** Vedoucí odboru školství kultury a tělovýchovy Štefáčková přitom souhlasí s názorem výzkumníků, že organizovaná činnost ve formě kroužků, které se převážně omezují na sport a tradiční kulturní žánry, nemůže být pro dospívající mládež dostatečně atraktivní, ani dostatečně konkurovat způsobu trávení volného času, který mládež v tomto věku preferuje, tedy takový, který si sama organizuje společně s přáteli a mimo dozor dospělých.

Další potíží kroužků a jiné organizované činnosti je také to, že jsou často placené, vyžadují určitý řád a pravidla, což z jejich využívání může vyřadit některé děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. V tomto ohledu jsou finančně dostupné především kroužky pořádané samotnými školami, ty se ovšem nemusí vždy hodit pro děti romské. Jedna romská respondentka (56 let) situaci komentuje:

„Nic tady pro děti není. Mělo by tu být nějaký romský sdružení pro romský děti, to není dobré, když chodí mezi český děti, tam se na ně dívají skrz prsty a naše děti tam pak nechtějí chodit. Žádnou možnost tu nemají.“

Jiná romská respondentka (36 let) navrhuje tento stav řešit následujícím způsobem:

„[Je třeba] zapojit ve stávajících zařízeních do volnočasovek člověka, který chápe romské nebo sociálně znevýhodněné děti, aby to fungovalo. Stávající personál nechápe potřeby ani chování těchto dětí, děti naopak k personálu nemají důvěru. Takže zapojit buďto nějakého romského pracovníka, nebo někoho, kdo má sociální práci a potřebám dětí rozumí.“

Jednou z mála možností pro romské děti je tudíž nízkoprahový klub Oblastní charity Rumburk, kterému se v textu podrobněji věnujeme níže. Další potíží je skutečnost, že někteří Romové ani

170

netuší, že nějaké volnočasové aktivity pro děti v Rumburku vůbec existují. Romská respondentka (36 let) kupř. tvrdí, že její děti nikdy nikam nechodily, neboť to mají všude daleko, kromě toho ani sama nikdy nezjišťovala, zda děti o volnočasovou činnost mají zájem:

„Kluk mi nikdy neřekl, že by někam chtěl chodit. A já se ho ani nikdy neptala.“

Její syn dochází na ZŠ Tyršova, kde existují různé bezplatné kroužky pro děti, respondentka o nich však nic netušila.

V Rumburku k institucím, které volnočasové aktivity zprostředkovávají, patří v současné době především Základní umělecká škola (hudební a výtvarné obory), Dům dětí a mládeže (DDM nabízí různé sportovní, výtvarné, rukodělné, technické, taneční, přírodovědné, turistické, hudební a zdravotní kroužky; cena kroužků se pohybuje od 250 do 900 Kč za školní rok), či Sbor dobrovolných hasičů. Volnočasové aktivity (zejména formou různých kroužků) jsou nabízeny také při základních školách a středních školách, některé jsou placené, jiné nikoliv. Tyto aktivity se přitom podobají aktivitám při DDM. Ve městě je kromě toho také sportovní zázemí, existuje zde plavecký bazén, tenisové kurty, skate park, fotbalová hřiště, zimní stadion, fitness centrum. Ze strany mládeže ale opakovaně zaznívalo, že v Rumburku **schází kvalitní sportovní centrum**, které by mnozí z nich uvítali. V Rumburku je dále také městská knihovna, ve které dle slov některých účastnic FG z řad středoškoláků není příliš dobrá a aktualizovaná nabídka knih, kupř. zcela schází vědecké knihy, knihovna by se podle nich měla rozšířit. Také **přednášky a besedy, které v knihovně probíhají, jsou zaměřeny primárně na malé děti a seniory**. Dále se v Rumburku nachází Dům kultury Střelnice, ve kterém je rovněž kino, jinak se však nabídka programu zaměřuje především na menší děti a dospělé.

Co se týče účastníků FG a respondentů oslovených v rámci terénního šetření, panovala značná nejednotnost v pohledu na to, zda je nabídka volnočasových aktivit v Rumburku dostatečná, či nikoliv. Někteří se domnívali, že ano, jiní spokojeni nebyli. Někteří studenti střední školy se k otázce nevyjadřovali, neboť bydlí v jiném městě a do Rumburku dojíždí pouze za školou. Spokojenost s nabídkou se v některých případech odvíjela také od povahy daného respondenta, kdy kupř. chlapci, kteří tráví většinu času hraním počítačových her doma, výrazněji nepociťují nedostatečnost nabídky volnočasových aktivit. Nejvíce nespokojení pak byli především ti respondenti, kteří inklinují k užívání některých návykových látek, neboť právě oni mají potřebu se sdružovat s přáteli mimo domov a společně se věnovat různým aktivitám.

4.1 NÍZKOPRAHOVÁ CENTRA

V Rumburku se dále nachází také dvě nízkoprahová centra pro mládež. Specifikem takových center je především to, že jsou bezplatná a má do nich tím pádem přístup i mládež z nízkopříjmových rodin. Dále je důležité to, že s možností jejich užívání se nepojí žádné složité administrativní úkony, které by jinak mohly vyloučit děti s různým druhem sociálního znevýhodnění, nebo takové, které mají výchovné problémy apod. Často jsou naopak nízkoprahová centra určena především takovým dětem, které mají k jinému způsobu trávení volného času ztížený přístup.

Dalším specifikem je to, že v nízkoprahových centrech lze trávit čas i volnou zábavou společně s přáteli, s nimiž by jinak čas trávili bezcílně v ulicích apod. V nízkoprahových centrech přitom platí určitá pravidla a řád, které je nutné dodržovat. Součástí bývá nejčastěji zákaz konzumace návykových látek, používání násilí apod.

Z příkladu klubu Zavínáč a Klubu pro děti a mládež provozovaného Oblastní charitou je zřejmé, že způsob trávení volného času je mezi mladými lidmi silně segregovaný, a to jak po etnické linii, tak i po linii socioekonomické. Tento vývoj je možné hodnotit jako velmi problematický.

4.1.1 Klub pro děti a mládež při Oblastní charitě Rumburk

Nejdéle fungujícím nízkoprahovým centrem v Rumburku je **Klub pro děti a mládež při Oblastní charitě Rumburk**. Tento Klub je kromě čtvrtka otevřený od pondělí do pátku, vždy od 13 do 18 hod. Některé programy probíhají i o víkendu. Klub je určen dětem a mládeži ve věku od 6 do 26 let. Podle interních záznamů prošlo tímto klubem od 1. 1. 2013 do 15. 10. 2013 124 uživatelů, z toho ve věku 6-10: 26 uživatelů, 11-15: 53 uživatelů, 16-18: 26 uživatelů, 19-26: 19 uživatelů. Klub je určen především skupinám v nepříznivé sociální situaci s potenciálně negativním vlivem na celkový životní styl těchto dětí, tedy především dětem ze sociálně slabých a neintegrováných rodin, žákům speciálních škol, nezaměstnané mládeži a dětem, které nemohou nebo nechtějí využívat oficiální nabídky služeb jiných institucí. V Klubu se děti učí samostatnosti a lepší orientaci ve svém sociálním prostředí a zvládání některých nepříznivých podmínek.

Dle mínění výzkumníků a některých místních aktérů může určitou potíž představovat skutečnost, že se Klub nachází v těsné blízkosti stanice rumburské městské policie, což je do určité míry v rozporu s „nízkoprahovostí“ takového centra. Podobná zařízení by měla být přístupná všem, včetně mládeže, u které byla evidována trestná činnost či výchovné problémy. Právě tato mládež však může mít tendenci se Klubu z důvodu sousedství městské policie vyhýbat (Klub a městská policie sdílí společný dvůr, klienti při cestě do Klubu přechází dvůr, na kterém parkují policejní auta a do kterého vedou okna z policejní služebny).

Klub dětem poskytuje zázemí, ve kterém mají k dispozici základní technické vybavení a možnost trávit svůj volný čas. V Klubu je možné používat počítače, kreslit si, nebo se lze věnovat například ping pongu, fotbálku, házení šipek, hraní basketu, nebo poslechu hudby. V klubu je možné jakékoliv společné trávení volného času. Dále jsou v klubu s různou frekvencí **zdarma** poskytovány různé kroužky, tzv. „dílny“ (hudební, taneční, sportovní, výtvarné, keramické, zoologické, truhlářské, ruční práce, vaření). Dále jsou v Klubu občasné organizovány diskotéky, soutěže, různé pracovní aktivity (hrabání listí), výlety a pobytové akce (víkendové, letní).

Jak vyplývá z výsledků závěrečné zprávy *Výzkum v NZDM 2012 aneb Nízkoprahy pod lupou Česká asociace streetwork*, který byl proveden v Klubu pro děti a mládež proveden v roce 2012 (viz kapitola 9.2.4), **mezi uživateli Klubu převažují romské děti – je jich 60 %**. Respondenti, kteří prohlásili, že jejich děti občas dochází do Klubu, byli ve většině případů Romové. Z výpovědí

romských respondentů, jejichž děti do Klubu pro děti a mládež dochází, byla znát spokojenost s tímto zařízením. Kupř. romská respondentka (44 let) si chválí i aktivity pro děti, její děti do Klubu chodí na nejrůznější kroužky, výlety, vše je prý zadarmo a dětem se tam moc líbí. Zároveň potvrzuje, že mezi dětmi v Klubu převažují romské děti. S tímto názorem se k ní přidává i další romský respondent (35 let). Naopak jiná romská respondentka (36 let) je vůči fungování Klubu velice kritická, nelíbí se jí chování personálu k dětem a nedostatečná důslednost při dodržování řádu:

„Je tady pro romské rodiny jen Charita, tam ale mají k dětem špatný přístup. Jsou na ně zlí a nejsou vstřícní. Personál se k nim neumí chovat. Taky tam chodí jen pár dětí, pravidelně jen 5 nebo 6 a maj málo akcí. Děti tam kouřej, oni je nechají, není tam řád. Většinou tam chodí jen romský děti, bílí tam děti nedají. A jsou to děti ze 4 nebo 5 rodin, ostatní by mezi ně děti nedali. Když je zima, jsou tam i starší. Moje děti se tam byly jednou podívat a nelíbilo se jim tam, řekly, že se cítily tam špatně.“

Jak je znát z výpovědi výše citované romské respondentky (36 let), klubu se vyhýbá i část romských dětí. Potvrzuje také to, co se v Rumburku traduje, totiž fakt, že do Klubu dochází jen děti z několika málo romských rodin a jiné děti mezi sebe nepustí. Stejná respondentka také tvrdí, že se situace v Klubu zhoršila oproti dřívějšímu, kdy Klub vedli jiní lidé. V současné době zde figuruje vedoucí Škodová, její manžel a další s nimi spříznění lidé, což vyplývá též z informace od naší romské respondentky (36 let):

„Tady je problém, že třeba Charita je dnes vlastně rodinný podnik, nevzali by mezi sebe někoho, koho neznají. Dřív to v Charitě fungovalo. Od té doby, co se změnilo složení, a co to vede Škodová, která si tam všude dosadila svoje lidi, jde to tam dolů.“

Důvod, proč některé děti do Klubu odmítají chodit, tedy může spočívat i v personálu, který Klub vede.

Jeden respondent z řad institucionálních aktérů, jehož jméno zde nebude kvůli anonymitě uváděno, je toho názoru, že Klub pro děti a mládež není příliš přístupný zejména pro neromské děti, údajně tam Romové mají svou partu a neromy mezi sebe nepustí. Také výsledky provedených FG poukazují na to, že neromské děti a mládež do Klubu dochází zcela sporadicky, či spíše vůbec. Dalo by se obecně říci, že neromské děti, které nejsou v nepříznivé sociální situaci, mají tendenci se tomuto Klubu vyhýbat.

Mezi našimi respondenty se vyskytl pouze jeden neromský pár (muž 40 a žena 36 let), který uvedl, že jejich dcera Klub navštěvuje. Rodinu lze označit jako sociálně slabou, oba rodiče jsou střídavě nezaměstnaní, rodina žije ve velmi skromných podmínkách. Patnáctiletá dcera tohoto páru je žákyní Praktické ZŠ a v Klubu s oblibou tráví veškerý svůj volný čas. Oba rodiče si její docházení do Klubu velice pochvalují, dcera má díky Klubu přístup na počítač a mnohému se tam naučí, kupř. vaření (matka je vyučená kuchařka a plánuje, že dcera by se také mohla vyučit kuchařkou). **Zarážející byl ovšem v jejich výpovědi fakt, že se dcera každý den z Klubu vrací až okolo 20 či 21 hodiny, tedy 2 až 3 hodiny po uzavření Klubu. Co děti dělají po zavírací době, netuší ani jeho vedoucí Škodová, nepopírá však, že si děti po odchodu možná jdou sednout někam do parku, nebo se**

potulují po centru města. Má-li tedy klub plnit svůj skutečný účel, kterým je poskytování zázemí pro děti, které se jinak bezcílně potulují po městě, pak se zavírací doba klubu v 18 hodin jeví jako nevhodná a způsobuje, že se sociální služba, kterou Klub poskytuje, mívá s účinkem. Další potíží, jak již bylo zmíněno výše, je bezprostřední sousedství městské policie.

4.1.2 Zavínáč

Druhým nízkoprahovým centrem je klub Zavínáč (dále jen jako *Zavínáč*). Vznik *Zavínáče* byl iniciován pracovníkem rumburské probační a mediační služby Barákem. Dle jeho slov se jednalo o reakci na to, že ve městě existuje nízkoprahové centrum pro děti sociálně znevýhodněné, nikoliv však pro děti pocházející z prostředí běžného. *Zavínáč* tedy měl být jakousi protiváhou Klubu při Oblastní charitě. Nachází se poblíž Dobrovského náměstí, blízko ZŠ Tyršova. Pět minut pěší chůze od *Zavínáče* je také gymnázium a SZDS-OA. *Zavínáč* je otevřený od pondělí do pátku (kromě úterý), a to vždy od 12:30 do 18:00. *Zavínáč* je určený žákům a studentům ve věku od 6 let do 26 let.

Zavínáč byl iniciován studenty Gymnázia a je zaměřen na studenty (tj. mladé lidi, kteří studují a nejsou tudíž ani v evidenci úřadu práce). Vstup je povolen jen těm, kteří mají studentskou průkazku. Mezi návštěvníky převládají studenti vyšších stupňů základní školy a z učilišť. Jeden z pracovníků klubu to interpretoval odlišnými zájmy a přátelskými vazbami, u gymnazistů ještě spojenými s alternativními možnostmi trávení volného času. Oproti tomu podle zkušenosti zaměstnanců jsou pro děti z chudších rodin, které jsou v klubu častěji zastoupeny, jiné možnosti zapojení do volnočasových aktivit výrazně omezeny. Jako podstatný důvod uváděli finanční náklady, které většinu aktivit podmiňují (kurzy v DDM, volnočasové aktivity při školách), přičemž zejména u mladších dětí by podle jejich zkušenosti minimálně podle deklarace dětí zájem o podobné aktivity byl.

Do klubu obvykle nechodí ani romské děti. Podle některých respondentů je to dáno osobními vazbami a vlastní volbou dětí, podle jiných přítomnost Romů ovlivňuje i striktní vymáhání pravidel⁶¹. Samotní pracovníci se nicméně v tomto ohledu ani příliš nesnaží o prolomení existujících bariér, spolupráce s nízkoprahovým klubem v Charitě je spíše omezená. Pan Barák je však toho názoru, že právě mládež, která do *Zavínáče* nemá přístup, má možnost chodit do Klubu při Oblastní charitě. Co se pak týče nezaměstnané mládeže, údajně je tato skupina v gesci Úřadu práce, který má pro tuto mládež své vlastní specializované nástroje.

Zavínáč funguje především jako zázemí. Klub nenabízí příliš aktivit, je spíše prostorem pro setkávání a „trávení“ času. Občas zde rovněž probíhají některé přednášky. Respondenti, s nimiž byl

⁶¹ To, proč Romové do *Zavínáče* příliš nechodí, vysvětluje jedna romská respondentka (36 let) takto: „Maj tam ale přísná pravidla, který děti musí dodržovat. Spousta romskejch dětí tohle nedodrží a tak je tam pak nepustěj. Můj syn tam chodí už od čtvrté třídy, asi 4 roky, na počítače, kulečnick, společenský hry, soutěže, dělá si tam někdy úkoly, hraje hry. Chodí tam ale asi jen 4 nebo 5 romských dětí. Ostatní romský děti nedodrží pravidla, ničí majetek, mluví sprostě, kouří před klubem v parku, takže jak jednou poruší pravidla, už je tam nepustí. Ale to není rasismus, to je dodržování pravidel.“

proveden rozhovor v rámci pilotní FG v prostorách *Zavináče*, do klubu dochází téměř každý den. Podle jejich tvrzení mládež klub nejvíce využívá především v zimních měsících, kdy je to jedna z mála alternativ jak po škole trávit čas spolu s přáteli. Všichni respondenti si klub velice chválili, hodnotili jej dokonce známkou „jedna s hvězdičkou“.⁶²

Zaměstnanci (čítají dva sociální pracovníky a dva pracovníky v sociálních službách, dále jen „pracovníci“) jsou uživatelům *Zavináče* rovněž k dispozici pro případné konzultace osobních potíží, zodpovídání různých dotazů apod. O klientech si pracovníci vedou záznamy. Na druhou stranu ambice pracovníků se omezují jen na čas, který děti/studenti tráví klubu - do klubu je například zakázán vstup pod vlivem omamných látek⁶³, jejich konzumaci mimo prostory klubu nicméně pracovníci již nevnímali jako něco, co by měli nebo mohli ovlivňovat. Podle dostupných informací se zdá, že jednou ze slabých stránek klubu je personální zastřešení, což je ovšem úzce spojeno i s velmi nízkým ohodnocením, které klub zaměstnancům nabízí, a z něj vycházejících problémů obsadit pozice „pracovníků“ lidmi s adekvátní kvalifikací a zkušenostmi. Podobně jako v případě nízkopražského Klubu při Oblastní charitě je také potíží i krátká otevírací doba, kdy mládež po 18 hod opět nemá kam se uchýlit a zdaleka ne všechny přitom láká jít ze *Zavináče* rovnou domů.

Pro klub může být v tomto kontextu limitující i jeho pozice. Jak jsme zaznamenali během terénního průzkumu, mládež často volně pendluje mezi *Zavináčem*, náměstím Dobrovského a okolními parky. Nelze očekávat, že pracovníci dokážou mít dokonalou kontrolu nad vším, co se v klubu a v jeho okolí děje. Je proto otázka, zda je vhodné umístění *Zavináče* v bezprostřední blízkosti Dobrovského náměstí, které je nechvalně proslulé jako místo, na kterém se setkávají problémové skupiny mládeže a kde je navíc podle nejrozličnějších informací možné nakupovat marihuanu v místním koloniálu.

Zaměření klubu *Zavináč* na studenty je sice v řadě ohledů pochopitelné, programově však vyřazuje skupinu osob, která by nejvíce potřebovala podporu – a to mladé lidi, kteří již do školy nechodí, často právě Romy, nebo děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Na tuto cílovou skupinu se v současnosti v Rumburku zaměřuje pouze Klub pro děti a mládež při Oblastní charitě. Z výpovědí je přitom zřejmé, že ve městě je řada lidí, kteří by potřebovali zvýšenou podporu – její nedostatek může být jedním z důvodů nárůstu problémů spojených s konzumací drog u mladých lidí, kteří předčasně ukončili střední vzdělání a velmi obtížně nacházejí uplatnění (ať už na trhu práce nebo jinde).

⁶² V prostorách klubu s oblibou hrají stolní hry, fotbálek, ping pong, používají počítače. Někteří zde dokonce dělají své domácí úkoly apod. Jedna respondentka (15 let) si pochvalovala, že se v létě venku před budovou staví ve spolupráci s hasiči velký stan, ve kterém může mládež spát, hrají se přitom různé hry, zpívá se, dělají se stezky odvahy apod. Klienti si mohou v *Zavináči* třeba jen povídat s přáteli, pracovníci na ně přitom dohlíží. Pokud vidí, že se mládež nudí, snaží se ji podněcovat k jiné činnosti, kupř. k hraní stolních her. Na otázku, co jim v *Zavináči* chybí, respondenti na půl v žertu uvádí „popelníky“, „kulečník“, „bowling“ a „automaty“, v zápětí však dodávají, že na automatech se smí hrát až od 18 let a že v *Zavináči* kouřit nesmí.

⁶³ Párkrát došlo také k incidentu, kdy se někdo pokusil v prostorách klubu prodávat marihuanu, pracovníci však v takových případech reagují vykazáním odhalených hříšníků.

4.1.3 Nízkoprahy pod lupou Česká asociace streetwork

Ve snaze zahrnout do specifické studie skupinu s větším zastoupením romské mládeže, nebo mládeže pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí, se jako nejvhodnější jevílo zahrnutí Oblastní charity Rumburku a jejího nízkoprahyho Klubu pro děti a mládež. V klubu na toto téma každoročně probíhá výzkum, který provádí Agentura Millward Brown ve spolupráci s Českou asociací streetwork. Výsledky výzkumu z roku 2012: *Výzkum v NZDM 2012 aneb Nízkoprahy pod lupou Česká asociace streetwork*, jsou ke stažení pod následujícím odkazem: <http://charitarumburk.cz/res/data/052/005750.pdf?seek=1336030729>.

K dotazování formou dotazníku v Klubu pro děti a mládež došlo v listopadu 2012. Z klientů **tohoto zařízení se šetření zúčastnilo celkem 12 klientů**, z toho 9 klientů, kteří vyplnili verzi pro mladší, 3 klienti, kteří vyplnili verzi pro starší. Dále se výzkumu zúčastnila rovněž vedoucí klubu.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že děti ve věku 12 – 18 let tvoří cca 60 – 70 % klientů klubu. Dotazníkového šetření se přitom zúčastnily 4 děti ve věku 13 let, 3 děti ve věku 11 let, 1 dítě ve věku 12 let, 1 dítě ve věku 14 let, 1 dítě ve věku 15 let a 1 dítě ve věku 16 let. Do cílové skupiny tím pádem nezapadají 3 účastníci šetření. Mezi klienty převažují chlapci (60 % klientů), dotazníkového šetření se však zúčastnilo 5 chlapců a 7 dívek. Mezi klienty Klubu převažuje mládež romské národnosti (60 %). Zbytek (40 %) tvoří mládež české národnosti. **Dotazníkového šetření se nicméně zúčastnili pouze 2 Romové, zbytek dotazovaných byli neromové.** Vedoucí Škodová přitom zdůrazňuje, že účast v šetření je vždy dobrovolná a účastní se jí jen ty děti, které o to mají zájem. Z respondentů byla většina (83 %) žáky ZŠ, 1 respondent byl studentem SOŠ a jeden respondent uvedl, že je nezaměstnaný.

Frekvence návštěv: 58 % respondentů uvedlo, že Klub navštěvují téměř každý den, 25 % pak 2 x týdně. Nižší frekvence návštěvnosti uvedena nebyla. 75 % respondentů uvedlo, že jejich rodiče jsou rádi, že do Klubu chodí, 25 % uvedlo, že to je rodičům jedno.

Užívání návykových látek v klubu: Z dotazníku vyplývá, že pracovníci Klubu se svými klienty nekouří, v Klubu je zakázáno kouření i pití alkoholu. Cigarety, alkohol a nelegální návykové látky není povoleno do Klubu vnášet a manipulovat s nimi. Zároveň je zakázán vstup do Klubu pod vlivem návykových látek. Není také povoleno se shlukovat před budovou Klubu, či Klubem samotným, tento zákaz ovšem není písemně nikde uveden. V dotazníku je uvedeno, že stanovené zákazy a pravidla jsou důsledně vyžadována (kromě pravidla „neshromažďování se“ v blízkosti Klubu, které není nijak trestáno, pouze řešeno slovním napomenutím). Za kouření či pití alkoholu Klubu ovšem již hrozí dlouhodobější vyloučení z Klubu, za manipulaci s cigaretami v Klubu pak hrozí jednodenní vyloučení, za manipulaci s nelegálními návykovými látkami či za vstup pod vlivem návykových látek hrozí vyloučení dlouhodobější.

Podrobnější výsledky dotazníkového šetření s respondenty jsou však s těmito deklaracemi částečně v rozporu:

Kouření: 4 respondenti uvedli, že kouří skoro každý den, jeden respondent pak 1 – 3x týdně, 1 respondent kouří několikrát do měsíce. Zarážející je, že i přes jasný zákaz kouření v Klubu 2 respondenti uvedli, že v Klubu kouří se svými kamarády, a to dokonce pokaždé. Další 2

respondenti uvedli, že v Klubu kouří s kamarády často, další dva občas. 5 respondentů uvedlo, že v Klubu nekouří nikdy. Že se v Klubu běžně kouří, zaznělo rovněž v rozhovoru s romskou respondentkou (36 let), podle které v nízkoprahovém klubu Oblastní charity není dodržován řád a děti za kouření nikdo netrestá.

Alkohol: 1 respondent uvedl, že se opíjí několikrát do měsíce, 1 respondent pak několikrát do roka a 1 respondent se opil párkrát za život. Ostatní respondenti se neopíjí. Otázka na opíjení se v prostorách klubu nebyla součástí dotazníku.

Marihuana: 1 respondent uvedl, že marihuanu kouří několikrát do roka, 1 respondent ji kouřil párkrát za život, ostatní ji nikdy nekouřili.

Nelegální návykové látky: Z respondentů nikdo neužívá nelegální návykové látky. Jeden respondent uvedl, že několikrát do měsíce dělá věci, o kterých by neměla vědět policie.

Záškoláctví: 1 respondent uvedl, že za školu chodí denně, ostatní respondenti nechodí za školu vůbec.

Zkušenosti s institucemi: 3 respondenti uvedli, že mají zkušenost s kurátorem pro mládež, stejný počet také s diagnostickým ústavem, či s „pastákem“, 4 respondenti uvedli zkušenost s dětským domovem, stejný počet též s vlastním trestním stíháním a s azylovým domem. 2 respondenti uvedli zkušenost s krizovým centrem.

Shrnutí: Slabou stránkou výsledků dotazníkového šetření je skutečnost, že navzdory nadpoloviční většině klientů nízkoprahového klubu, kteří jsou romské národnosti, se šetření zúčastnili pouze 2 Romové. Výsledky tedy nevychází z reprezentativního vzorku klientů, což je opět dáno především dobrovolnou účastí v šetření. Z dotazníků vyplývá, že dotazovaní klienti do Klubu dochází poměrně často a s oblibou, přičemž tento jejich způsob trávení volného času se setkává s kladným hodnocením i ze strany rodičů většiny z nich. Zarážející ovšem je, že navzdory deklarovanému striktnímu zákazu kouření v Klubu je téměř polovina respondentů kuřáky, kteří dokonce přiznávají kouření v prostorách Klubu. Pro danou věkovou skupinu je dále celkem typický zatím relativně nízký kontakt s alkoholem a marihuanou, či prakticky neexistující kontakt s nelegálními návykovými látkami. Nutno ovšem brát v potaz fakt, že potenciální uživatelé těchto látek, kteří Klub navštěvují, se dotazníkového šetření s nejvyšší pravděpodobností nezúčastnili. Alarmující je vysoký počet dětí, které mají zkušenosti s různými institucemi (viz výše), ze kterého vyplývá, že nezanedbatelné procento klientů klubu nedisponuje bezpečným zázemím.

4.2 NOČNÍ ŽIVOT

Mládež od určitého věku (cca 15 let) obvykle začínají lákat určité formy nočního života. Rádi chodí na koncerty, na diskotéku, na různé party. Přestože v tomto věku ještě nesmí legálně pít, s oblibou chodí také do hospod, klubů a barů.

Respondenti z řad mladistvých, s nimiž jsme v rámci této studie hovořili, si často stěžovali na nedostatek možností trávení volného času v nočních hodinách. Míněny tím jsou především možnosti trávení času v klubech a barech, kterých je v Rumburku málo a orientují se tradičně spíše na starší klientelu. Mládež v Rumburku považuje za nejpríjemnější **klub Nexta**. Tento klub, respektive bar, byl nedávno otevřen na Lužickém náměstí. Jedná se o klub s poněkud modernějším interiérem a

gramofony s mixážním pultem. Dle slov některých respondentů je to jediný klub, kam nechodí starší lidé. Je evidentní, že mládeži je nepříjemné sdílet prostor s lidmi jiných věkových kategorií, zejména se staršími muži, kteří jsou typickými klienty podniků nižší cenové kategorie. V klubu Nexta je údajně možné se věnovat i **DJingu**, ovšem pouze na amatérské bázi, nejde o nijak řízenou aktivitu, spíše o benevolenci klubu či místních DJů. Právě DJing by jako odborně vedená činnost mohl být lákavou alternativou trávení volného času pro mnohé mladé lidi ve studovaných lokalitách. Jeden respondent (17 let) oslovený na Dobrovského náměstí uvedl, že programy na mixování hudby je možné si snadno stáhnout z internetu, nebránil by se však možnosti se této činnosti věnovat na profesionálnější úrovni. Zájem o takovou službu ve městě by nicméně bylo nutné ověřit podrobnějším výzkumem.

Dalším místem, kam mládež ráda chodí, je **disco klub Žumpa** na Lužickém náměstí. Chodí tam obvykle na víkendové diskotéky a někteří zde tráví celou noc. Jedna patnáctiletá respondentka uvedla, že se z diskotéky běžně vrací až v 6 hodin ráno, rodičům to údajně nevadí, neboť rodina bydlí poblíž. V klubu jsou údajně návštěvníkům rozdávány náramky s různou barvou, podle které lze rozlišit, kdo smí pít alkohol a kdo ne. Když ochranka vidí pít alkohol někoho, kdo nemá příslušný náramek, údajně takového člověka okamžitě vyhodí ven. I přesto, že se v klubu nachází ochranka (přibližně 4 vyhazovači), nezletilým se daří zákaz pití alkoholu různými způsoby obcházet. Nápoje si kupř. vzájemně vyměňují, různě přelívají apod. Jak již zaznělo výše, **v disco klubu Žumpa je možné se dostat také ke drogám, zejména k extázi**, dosud zde však nedošlo k úspěšné policejní razii, která by přítomnost drogy skutečně potvrdila.

4.3 DALŠÍ ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU:

Další z možností trávení volného času může být rovněž „nakupování“, které baví hlavně dívky. Několikrát proto mezi respondentkami zazněla i stížnost na absenci nákupního centra. Některé dívky proto jezdí nakupovat do jiných měst, zejména do Liberce. Nakupování přitom baví i velmi mladé dívky, např. přibližně dvanáctiletá dcera jedné romské respondentky po škole často tráví čas s kamarádkami v obchodech, především těch vietnamských, kde si kupují levné drobnosti jako laky na nehty, gumičky do vlasů apod. Vybudování obchodního centra v Rumburku by však bez návaznosti na další sociální služby pro mládež mohlo vést k vytvoření fenoménu tzv. „mall kids“, tedy dětí a mládeže, které se bezcílně potulují po obchodních centrech a obchodní centrum se pro ně stává zastřešenou formou ulice.

5 PRIMÁRNÍ PREVENCE

Součástí specifické studie bylo mj. zjišťování podoby a efektivity primární prevence, která ve studovaných lokalitách na příslušných institucích probíhá.

Primární prevence, tedy předcházení problémům s návykovými látkami u těch, kdo je ještě nezačali škodlivě užívat, je zařazena do školního kurikula prakticky všech vzdělávacích institucí v Rumburku i ve Starých Křečanech, v určité míře pak probíhá i v nízkoprahových centrech.

Prevence na školách mívá podobu tzv. minimálního preventivního programu (MPP), který je začleněn do výuky, je zakomponován do různých akcí a projektů. Školy se snaží tyto programy ověřovat z hlediska jejich efektivity, a následně je podle potřeb upravují. Metodik primární prevence z rumburského gymnázia Melichar však konstatuje, že výsledky a účinnost jde hodnotit jen velmi těžko. Přednášky a různé akce spjaté s primární prevencí si školy buď organizují samy, nebo za tímto účelem zvou příslušníky bezpečnostních složek, zaměstnance K-centra, případně si různé přednášky a besedy objednávají od neziskových organizací. Jednou z takových organizací je např. křesťanská organizace Teen Challenge, která má jedno ze svých středisek také v Šluknově.

Metodička primární prevence na ZŠ Tyršova Otmarová dále uvádí, že na přednášky a různé akce někdy sami do jiných škol dojíždí, kupř. do Varnsdorfu. V minulosti na ZŠ Tyršova probíhal projekt podpořený Ústeckým krajem, který se nazýval „Zvítězíš sám nad sebou“. Projekt vznikl za spolupráce několika učitelů, následně na některé akce přizvali také ostatní školy a zástupce z krajského úřadu. Projektu se zúčastnili žáci, které škola vybrala, šlo dohromady o cca 13 žáků. Zde se jako zásadní problém jeví to, že se projekt týkal omezeného počtu žáků, a navíc šlo pouze o ty, kteří měli o projekt zájem. Projekt probíhal v odpoledních hodinách, tedy ve volném čase. Podle metodičky Otmarové takové aktivity nelákají sociálně slabé žáky, a ti se tudíž podobných akcí nechtějí účastnit.

Výchovná poradkyně při ZŠ U Nemocnice Ruttová, která je také členkou Komise prevence kriminality, rovněž zmínila spolupráci s městským úřadem. Vyhodnocení minimálního preventivního programu je dostupné na stránkách školy. Podle tohoto dokumentu se pedagogičtí pracovníci na škole průběžně seznamují s novými poznatky v oblasti primární prevence na poradách prostřednictvím školního pracovníka prevence, z literatury, či na odborných seminářích. Na realizaci MPP se podílí vedení školy, metodička prevence pedagogicko-psychologické poradny Rumburk, školní metodik prevence a výchovný poradce, ostatní pedagogičtí pracovníci, v případě potřeby okresní metodik prevence, dětské lékaři, pracovníci pedagogicko - psychologické poradny, sociální odbor, městská policie a Policie ČR. Téma spadající do oblasti primární prevence jsou zařazována do osnov příslušných předmětů a seznamují žáky s dalšími informacemi z oblasti zdravého životního stylu, prevence závislostí a sociálně patologických jevů.

Kromě toho je žákům k dispozici tzv. „schránka důvěry“, konzultační hodiny výchovné poradkyně a metodičky primární prevence. Důsledně je sledována a řešena také jakákoliv forma záškoláctví či

držení, distribuce nebo užívání návykových látek v objektu školy. V neposlední řadě se také školní metodička primární prevence účastní intervizí metodiků pořádaných preventivním programem PPP Rumburk. Zajímavostí je, že na MPP nejsou alokovány žádné prostředky z obecního rozpočtu. MPP je na škole financován z projektů a grantů školy, z rozpočtu školy, z rozpočtu sdružení rodičů, z darů sponzorů a rodičů žáků.

Také Klub pro děti a mládež při Oblastní charitě mívá preventivní přednášky, nicméně ty zde probíhají jen 1 – 2 x ročně. Vedoucí Škodová tvrdí, že tyto přednášky si obvykle Oblastní charita objednává v případech, kdy dojde k tomu, že do Klubu dorazí některý z klientů pod vlivem návykové látky. Přednášky si prý dělají nejčastěji sami, nebo ve spolupráci s městskou policií, která jim je poskytuje zdarma. Jen několikrát si do Klubu pozvali za tímto účelem zaměstnance K-centra, jejichž přednášky jsou údajně placené a pro Oblastní charitu příliš drahé. Podle názoru vedoucí Škodové mají tyto přednášky u dětí úspěch, přednášky jsou prý interaktivní a informativní, děti se díky nim učí identifikovat různé situace. Děti o přednášce ví dopředu, dle vedoucí Škodové přijdou i ti, kteří měli s konzumací návykových látek problém. Problém je však v tom, že účast na podobných přednáškách či besedách není povinná, a tak děti zdaleka nechodí v plném počtu.

Ačkoliv všichni oslovení metodici primární prevence své úsilí hodnotí kladně, o skutečném úspěchu nesvědčí vysoký počet mládeže holdující návykovým látkám. Během rozhovorů s respondenty bylo zaznamenáno, že přednášky mají zejména ten efekt, že žáky a studenty seznámí s různými návykovými látkami, ne vždy je však od takových látek dokážou účinně odradit. Obzvláště u těch, kteří už některé návykové látky vyzkoušeli, se podobné přednášky zcela míjí účinkem. Lze však říci, že primární prevence relativně dobře funguje alespoň, co se některých tvrdých drog týče. Mladiství respondenti je díky tomu znají, strach však mají hlavně z těch, které jsou skutečně viditelně destruktivní pro lidský organismus. Závěrem je nutno říci, že primární prevence formou přednášek a projektů v určitém věku přestává být dostačující, mnohem důležitější je hledání a zprostředkování smysluplného, zajímavého a finančně dostupného způsobu trávení volného času pro dospívající mládež. Pracovnice pedagogicko-psychologické poradny Michalinová k tomu dodává, že pouhé zprostředkování volnočasové činnosti nestačí, neboť se k němu nepojí žádný odborný dohled. Příkladem je městský skate park: *„Město to myslelo tak, že činnost, co ty děti zabaví, je prevence, ten skate park nefunguje, není tam dozor, někdy tam chodí i s učitelkou a ona je nechá kouřit za rohem, seděla na lavičce, neviděla to. Možná to nechtěla vidět.“*

Na závěr je nutno konstatovat, že zásadním problémem na všech institucích je nedostatečné množství financí, které jim jsou k provádění primární prevence k dispozici. Omezené finanční prostředky jim brání v tom, aby mohly kupř. přizvat skutečné odborníky, nebo aby projekty a programy mohly realizovat lepším a efektivnějším způsobem. O naprostém nedostatku, či spíše absenci financí v této oblasti svědčí rovněž tabulka č. 9.9, podle které v Ústeckém kraji výdaje na primární prevenci tvořily pouhé 202 tisíce Kč na rok 2012, což Ústecký kraj celorepublikově řadí k šesti krajům s nejhorším financováním primární prevence. Co se pak týče výdajů z obecních rozpočtů, v roce 2012 nebylo v Ústeckém kraji na primární prevenci z obecních rozpočtů vydáno vůbec nic.

Tab. 26: Výdaje na protidrogovou politiku z místních rozpočtů podle kategorií služeb, v tis. Kč (2012)

Kraj		Primární prevence celkem	Harm reduction celkem	Léčba celkem	Následná péče	Záchytné stanice	Koordinace/ výzkum/ hodnocení	Ostatní	Celkem
Rozpočty krajů	PHA	7 599	11 163	15 275	3 420	13 083	1 155	2 501	54 196
	STC	8 000	0	2 077	0	3 000	0	0	13 077
	JHC	1 275	3 990	1 740	625	2 000	100	0	9 730
	PLK	900	1 757	1 409	785	2 439	0	119	7 409
	KVK	450	500	0	0	5 400	0	0	6 350
	ULK	202	1 910	700	100	0	0	0	2 912
	LBK	61	1 140	1 800	260	5 000	0	39	8 300
	HKK	130	1 246	415	0	6 000	200	0	7 991
	PAK	230	650	300	10	5 100	30	0	6 320
	VYS	440	1 840	1 011	1 050	4 770	0	0	9 111
	JHM	1 355	3 350	3 372	1 700	7 057	265	380	17 479
	OLK	200	1 860	320	320	6 099	0	0	8 799
	ZLK	155	1 811	0	0	3 000	0	0	4 966
	MSK	1 560	1 300	650	490	14 720	0	771	19 491
	Celkem	22 557	32 517	29 069	8 760	77 668	1 750	3 810	176 131
Rozpočty obcí	PHA	6 022	1 383	849	187	0	21	820	9 282
	STC	905	1 170	0	0	1 900	0	0	3 975
	JHC	216	1 148	290	125	0	0	10	1 789
	PLK	1 143	2 821	1 811	826	0	0	268	6 869
	KVK	0	406	0	0	0	0	0	406
	ULK	0	4 774	300	1 284	0	0	0	6 358
	LBK	169	1 827	829	336	0	0	0	3 162
	HKK	410	446	200	0	0	0	0	1 056
	PAK	279	1 009	280	40	0	0	0	1 608
	VYS	380	879	0	0	0	0	0	1 259
	JHM	819	4 723	3 234	882	0	50	1 280	10 987
	OLK	541	1 189	897	367	0	0	279	3 272
	ZLK	18	1 448	0	366	0	0	0	1 831
	MSK	0	8 123	3 251	613	250	0	250	12 487
	Celkem	10 901	31 346	11 942	5 025	2 150	71	2 907	64 343
Místní rozpočty celkem	PHA	13 621	12 546	16 124	3 607	13 083	1 176	3 321	63 478
	STC	8 905	1 170	2 077	0	4 900	0	0	17 052
	JHC	1 491	5 138	2 030	750	2 000	100	10	11 519
	PLK	2 043	4 578	3 220	1 611	2 439	0	387	14 278
	KVK	450	906	0	0	5 400	0	0	6 756
	ULK	202	6 684	1 000	1 384	0	0	0	9 270
	LBK	230	2 967	2 629	596	5 000	0	39	11 462
	HKK	540	1 692	615	0	6 000	200	0	9 047
	PAK	509	1 659	580	50	5 100	30	0	7 928
	VYS	820	2 719	1 011	1 050	4 770	0	0	10 370
	JHM	2 174	8 073	6 606	2 582	7 057	315	1 660	28 466
	OLK	741	3 049	1 217	687	6 099	0	279	12 071
	ZLK	173	3 259	0	366	3 000	0	0	6 797
	MSK	1 560	9 423	3 901	1 103	14 970	0	1 021	31 979
	Celkem	33 458	63 863	41 011	13 785	79 818	1 821	6 717	240 474

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012

Podle pracovnice pedagogicko-psychologické poradny Michalinová je v Rumburku stále prevence nedostatečná. Podle ní je však nutné, aby se v této oblasti vzdělávali i sami rodiče. Sama však neví, jak rodiče přimět k většímu zájmu o tuto problematiku. Poradna kupř. organizovala některé přednášky, či besedy, na ty však vždy přišlo málo lidí. Většina rodičů podle ní o tyto akce nemá zájem, nebo je považují za nedůležité. Sama pak navrhuje, že primární prevenci je potřeba zlepšit především na nejnižších stupních školy. Je potřeba začít již od předškolního věku, od mateřských škol, kde to prý má největší efekt. Prevence by zároveň podle ní měla být zajímavá a atraktivní, inovativní. Děti a mládež to musí bavit. Město by mělo prevenci propagovat a učinit z ní jednu ze svých priorit, kterou by účinně komunikovalo místním obyvatelům.

6 SHRUTÍ SPECIFICKÉ STUDIE

Z analýzy stavu mládeže ohrožené užíváním návykových látek vyplývá, že problém vzrůstající obliby návykových látek u mládeže v Rumburku a Starých Křečanech spočívá v několika základních faktorech: 1) vysoká dostupnost návykových látek, 2) vzrůstající počet rodin, které se nedokážou svým dětem adekvátně věnovat a vychovávat je, 3) malé možnosti smysluplného trávení volného času, 4) nedostatky v systému poskytování primární prevence – nedostatek financí, neefektivnost, nedostatečné pokrytí.

Návykové látky jsou u mládeže v Rumburku a Starých Křečanech populární v následujícím pořadí: cigarety > marihuana > alkohol > rekreační (taneční) drogy > jiné tvrdé drogy (zcela ojediněle). Na nákup cigaret a marihuany mládeži vystačí kapesné, při nákladnějších nákupech se skládají. Jen malá část mládeže má možnost přivydělávat si na brigádách. Krádeže, či sběr železa jsou typické spíše pro uživatele tvrdých drog.

Do nejohroženější skupiny patří mládež, která pochází z rozvrácených rodin, nebo z rodin, kde se rodiče dětem nedostatečně věnují – ať už kvůli vlastnímu nezájmu, nebo z důvodu přílišné zaměstnanosti. Takovou jsou jak rodiny romské, tak i rodiny neromské. Zatímco u neromských rodin se častěji projevuje přílišná přepracovanost a domácí stres, u romských rodin, kde rodiče ve větší míře bývají nezaměstnaní, může jít častěji o nezám, příliš volnou výchovu, nebo nízkou informovanost v oblasti rizik spojených s užíváním návykových látek, či v oblasti možností trávení volného času pro děti a mládež. U mládeže pocházející z těchto rodin dochází k zanedbávání jejich duševního a emocionálního života, které se nemusí odvíjet od finanční situace rodinného zázemí, ale spíše od vzájemných vztahů v rodině, od potíží vlastních rodičů či celkové atmosféry ve společnosti. Existuje nicméně i mnoho případů, kdy návykové látky s oblibou konzumuje také mládež pocházející z fungujících rodin. To je dáno především vlivem vrstevníků a popularitou návykových látek – kouření marihuany je u mládeže trend, jehož mnozí chtějí být součástí. Marihuanu mnozí adolescenti nepovažují za škodlivou drogu, někteří dokonce mají pocit, že je méně škodlivá než cigarety nebo alkohol.

Užívání návykových látek dále nejvíce ohrožuje mládež ve věku cca 14 – 18 let, tedy v době, kdy většina vrstevníků v touze po rozptýlení a dospělosti začíná s těmito látkami experimentovat. Mládež se v tomto věku touží osamostatnit, trávení času v kroužcích, organizovanou činností, nebo s rodinou pro ni přestává být zajímavé. Zároveň ve městě neexistuje dostatek jiných možností, jak smysluplně trávit volný čas. Mládež v tomto věku touží trávit čas především se svými vrstevníky, v tomto ohledu však nemají mnoho možností. Nízkoprahová centra zavírají již v 18 hodin a o víkendu jsou uzavřena. Pobyt na ulici, v parcích či na chatách se stává zajímavým až ve chvíli, kdy během něho dochází ke konzumaci návykových látek.

Mládeži, která návykové látky užívá, nebo je jejich užíváním ohrožená, je potřeba nabídnout smysluplné alternativy trávení volného času, seberealizace a osobnostního, duševního a sociálního růstu. Za zcela alarmující je nutné považovat fakt, že ve Starých Křečanech pro mládež neexistují vůbec žádné možnosti trávení volného času. Na školách pak různé volnočasové aktivity existují,

škola by však měla jejich náplň a spektrum s žáky a studenty konzultovat a společně tyto aktivity aktualizovat a doplňovat o aktivity nové. Za tímto účelem by mělo docházet ke společným besedám v rámci školního vyučování, díky kterým by mládež nejen byla lépe informovaná o možnostech, které se jí nabízí, ale také by byla vtažena do procesu jejich příprav a organizace. Tímto způsobem lze jednak zabránit tomu, aby mládež nabídku volnočasových aktivit nadále považovala za příliš tradiční a nezajímavou, ale i aby vytváření motivace k jejímu využívání. Jinými slovy – je potřeba prolomit bariéry mezi pedagogy, pracovníky nízkoprahových center, lektory a mládeží. Tyto skupiny musí mít možnost spolu otevřeně komunikovat a spolupodílet se na vytváření nabídky. Tímto způsobem se poskytovatelé volnočasových aktivit mohou dozvědět, jaké moderní tance jsou pro mládež zajímavé, nebo zda by např. nebyl zájem o kurzy DJingu, nebo rapování atd. Zároveň tyto aktivity nemusí probíhat striktně pouze v budovách škol nebo jiných institucí, mohou se odehrávat v různých klubech, v parcích, nebo na jiných veřejných prostranstvích, či s možností výjezdů mimo město. Motivací mohou být i různá veřejná vystoupení, o kterých lze veřejnost informovat prostřednictvím místního tisku, MěÚ apod.

Co se týká nízkoprahových center, ani v nich není nabídka volnočasových aktivit příliš kreativní. Také v těchto centrech by zaměstnanci měli s mládeží více komunikovat o tom, jak případně služby těchto zařízení zlepšit a jak přilákat širší spektrum klientů. Bylo by třeba možné v rámci těchto center pracovat na různých projektech (uspořádání divadla, cirkusu, hudebního vystoupení) a zapojovat do jejich fungování širší veřejnost. Dále lze jednoznačně doporučit také prodloužení otevírací doby těchto center, v případě Klubu pro děti a mládež při Oblastní charitě pak rovněž důkladnou revizi fungování nízkoprahového Klubu pro děti a mládež, neboť zde existuje podezření na přílišnou uzavřenost okruhu jeho klientů, nekvalitní práci vedení a nedodržování řádu (děti zde kouří apod.). U Starých Křečan pak lze doporučit zřízení vlastního nízkoprahového centra. Je nutné také dbát na to, aby nízkoprahová centra nepůsobila segregáčně, jak tomu je v současné době. Není vhodné, aby jedno nízkoprahové centrum mělo pověst centra pro Romy a druhé centra pro neromy. Tyto bariéry je nutné prolomit, je nutné naopak přispět k propojení klientů obou center a naučit je vzájemné toleranci.

Za značný nedostatek lze rovněž považovat fakt, že Klub pro děti a mládež při Oblastní charitě je pravděpodobně jedinou alternativou trávení volného času pro romské děti ve studovaných lokalitách. Romské děti příliš jiných možností nemají. Ačkoliv se ostatní volnočasové aktivity navenek jeví jako otevřené všem, realita je taková, že způsob jejich zřizování působí spíše segregáčně. Pracovníci Klubu a lektori zajišťující volnočasové aktivity nejsou vyškoleni k práci s dětmi odlišného etnika a kultury, dále jsou tyto aktivity často placené a tudíž nedostupné pro děti z nízkopříjmových rodin. V neposlední řadě romské rodiny nejsou dostatečně informované o možnostech volnočasových aktivit, které pro jejich děti existují. Je proto potřeba doporučit zapojení většího množství romských pracovníků a lektorů, zvýšit informovanost romských rodin a v neposlední řadě též zvážit vytvoření systému, který by některé volnočasové aktivity zpřístupnil nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva.

Na závěr nelze opomenout fakt, že segregáčně působí také některé programy primární prevence – nedostatečně dbají na zapojení co nejširšího spektra dětí a mládeže, často se dokonce cíleně

soustředí především na tu mládež, která má o podobné programy zájem, což obvykle nebývá ta část mládeže, která by se těchto programů měla účastnit především. Primární prevenci je potřeba navrhnout a organizovat tak, aby se do ní zapojovali i Romové a děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Co se týká dosahování výše zmíněných návrhů, značnou potíží je absence vzorů, které by mohla mládež v Rumburku a Starých Křečanech následovat a nechat se jimi inspirovat. Většina zajímavých a schopných lidí odsud odchází, kroužky či nízkoprahová centra tak často vedou lidé, kteří sami nemají mnoho kreativních podnětů ani nápadů. Je proto potřeba vytvořit kvalitní podmínky, s jejichž pomocí by bylo možné kreativní a inovativní lidi do studovaných lokalit přilákat a zapojit do volnočasových aktivit určených pro mládež. Tito lidé zde přitom nemusí nutně bydlet, ale mohou sem např. za dostatečně atraktivní finanční odměnu dojíždět.

Přílišnou inspirací pro mládež nejsou ani jejich vlastní rodiče. Většina oslovených mladistvých respondentů se vyjádřila, že v budoucnosti nechtějí žít jako jejich rodiče. Část mládeže si stěžovala na to, že rodiče na ně nemají čas. Jako ideální způsob trávení volného času označovali též možnost jezdit na výlety a za novými zážitky a poznatky. Ty prý jim jejich rodiče většinou nezprostředkovávají. Z organizovaných činností jsou dostupné opět jen tradiční nabídky výletů a cyklovýletů, nebo letních táborů. **Mladí lidé by ale rádi jezdili do muzeí, galerií, vodních parků, na exkurze, na festivaly, na hory, na závody, na soutěže, do zahraničí, na poznávací výlety a za zážitky.** Jejich rodiče na takový způsob trávení času nemají čas nebo finanční prostředky. Jako možnost se proto jeví zprostředkování podobných aktivit místními institucemi, opět pochopitelně ve spolupráci s mládeží, která by měla možnost tyto aktivity navrhovat a spoluorganizovat. Další možností je do města častěji dovážet kulturní a jiné inspirativní zážitky zvenčí. Město skutečně velmi potřebuje zajistit, aby mládež přicházela do kontaktu se zajímavými osobnostmi, činnostmi, zážitky a lokalitami, které by ji motivovaly k vlastní aktivitě a jinému, zajímavějšímu způsobu seberealizace.

Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že značná část respondentů FG touží po **moderním sportovním centru**, ve kterém by bylo možné dělat různé sportovní aktivity. Dále v místě schází **bar či klub pro mladistvé** – tedy bar, do kterého by nechodili staří „štamgasti“, nekouřilo by se v něm a nepil by se tam alkohol, bylo by tam ale možné poslouchat současnou hudbu, věnovat se DJingu, rapování, nebo moderním tancům. Místní mladí lidé se dále **chtějí učit fotografovat, dělat vlastní filmy a zakládat vlastní spolky**. K tomu všemu však postrádají vůdčí a zapálené osobnosti, schází jim know-how. Řešením situace v Rumburku a Starých Křečanech tedy není navyšování bezpečnostních kamer, preventivních přednášek na školách, či otevírání dalších nezajímavých kroužků. **Metaproblémem Rumburku a Starých Křečan je zoufale slabá občanská společnost a silně narušená sociální koheze.** Je potřeba hledat způsoby, jak tuto situaci změnit k lepšímu. Nelze přitom začínat pouze u dětí a mládeže, ale je potřeba zapojit i ty, kteří tyto děti přivedli na svět. To mj. souvisí s problematikou primární prevence, do které se zatím nedaří rodiče dostatečně zapojovat.

PŘÍLOHY

PŘEHLED LITERATURY

- Agentura pro sociální začleňování (2010): Strategický plán lokality Šluknovsko. Praha: ASZ
- Agentura pro sociální začleňování (2012): Evaluaace postupu orgánů veřejné správy při řešení eskalace napětí ve Šluknovském výběžku v období od června do listopadu roku 20???
- Feřtová, M. (2011a): Nezaměstnanost. In Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds). Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Connolly, P. „Ethical Principles for Researching Vulnerable Groups. University of Ulster, 2003. dostupné na <http://www.ofmdfmi.gov.uk/ethicalprinciples.pdf>
- Day, Abby - Akis, Papataxiarchis - Stewart, Michael (eds.) “Lilies Of TheField: Marginal People Who Live For The Moment“ Boulder: Westview Press, 1998.
- GAC (2006): Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. GAC, Ivan Gabal Analysis & Consulting, spol. s.r.o. Praha: Výzkumná zpráva pro MPSV ČR.
- GAC (2009): Dlouhodobý monitoring situace Romských lokalit - Šluknovsko. GAC, Ivan Gabal Analysis & Consulting, spol. s.r.o, Praha: GAC.
- GAC spol. s r. o. (2009). Šluknovsko, dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality. Dostupné online: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Sluknovsko.pdf>
- Hajská, M. (2001): Rumburk. Praha:IKSP. Nепublikovaná studie.
- Hannerz, U., “Soulside: Enquiries into Ghetto Culture and Community.“ New York and London: Columbia University Press, 1969.
- Howe, Leo.: “Being Unemployed in Northern Ireland: an Ethnographic Study.“ Cambridge: Cambridge University Press, 1990. citováno dle Stewart (2001)
- Hurrle, J., L. Trlifajová (2012). Analýza přihlášek obcí Rumburk a Staré Křečany. Praha: ASZ
- Kafková, J., L. Sokačová, E. Szénássy (2012): Analýza migračních trendů na Šluknovsku (Varnsdorf, Rumburk, Jiříkov, Krásná Lípa a Šluknov). Praha: ASZ
- Město Rumburk (2012). Plán prevence kriminality na roky 2012 – 2015 pro město Rumburk Dostupné online: http://www.rumburk.cz/user_file/files/clanky/mesto_rumburk/plan_prevence_kriminality/plan_prevence_kriminality_2012_2015.pdf
- Myrdal, Gunnar. “Challenge to Affluence.“ London: V. Gollancz , 1964. citováno dle Stewart (2001)
- Nekudová, P. (2011). Analýza poskytovaných služeb Občanské poradny při Oblastní charitě Rumburk.VOŠ Varnsdorf. Bakalářská práce.
- Novák, J., Temelová, J. (2011): Studie dostupnosti krizového a nájemního bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel v obcích Šluknov, Rumburk, Varnsdorf a Krásná Lípa. Praha: ASZ.
- Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds) (2011): Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Portál MPSV - Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska. Dostupné online: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>

- Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Český statistický úřad, Praha. Dostupné na:
http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obsah_scitani_lidu_2001
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad, Praha. Dostupné na: <http://www.scitani.cz/>
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dostupné online:
<http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>
- Shore, Cris, and Susan Wright. "Policy: A New Field of Anthropology." In *Anthropology of Policy: Critical Perspectives on Governance and Power*, edited by Cris Shore and Susan Wright, 3–39. London and New York: Routledge, 1997.
- SocioFactor s.r.o. (2012). *Analýza potřeb pro zajištění sociálních služeb na Šluknovsku*. Praha: Sociofaktor.
- Stewart, Michael. "Deprivation, the Roma and 'the underclass'" In Chris Hann ed. *Postsocialism: Ideas, Ideologies and Practices in Europe and Asia*, Routledge, December 2001, pp. 133-157
- Szelenyi, I., and Emigh, R. (eds.) "Poverty, Ethnicity, and Gender in Eastern Europe During the Market Transition", Greenwood Press, 2000. Citováno dle Stewart (2001)
- Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Ústí nad Labem (2013b). *INFORMACE ÚP ČR - krajská pobočka v Ústí nad Labem*.
- VYCERRO (2012). *Socioekonomická analýza Šluknovska zaměřená na identifikaci současných problémů v tomto regionu, jejich příčiny a dopady*. Ústí nad Labem: VYCERRO.
- Wedel, Janine R., Cris Shore, Gregory Feldman, and Stacy Lathrop. "Toward an Anthropology of Public Policy." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 600, no. 1 (2005): 30–51
- Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Ústí nad Labem (2013a). *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Ústeckém kraji za rok 2012*. Dostupné online:
http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up
- Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Ústí nad Labem (2012). *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Ústeckém kraji za rok 2011*. Dostupné online:
http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up
- Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Ústí nad Labem (2011). *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Ústeckém kraji za rok 2010*. Dostupné online:
http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up
- Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Ústí nad Labem (2010). *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Ústeckém kraji za rok 2009*. Dostupné online:
http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up

PŘEHLED VYOBRAZENÍ

Seznam grafů

<i>Graf 1: Vývoj absolutního počtu nezaměstnaných v Rumburku a Starých Křečanech (levý graf) a celkem v ČR (pravý graf). Data pro roky 2005-2011 zachycují stav ke konci daného roku (31. 12.), za rok 2012 nejsou data pro Rumburk a Staré Křečany dostupná. Za rok 2013 jde o data ze září.</i>	<i>76</i>
<i>Graf 2: Obyvatelstvo Starých Křečan podle nejvyššího ukončeného vzdělání ke dni 26. 3. 2011- komparace s průměrem okresu Děčín a České republiky</i>	<i>118</i>
<i>Graf 3: Obyvatelstvo Rumburku podle nejvyššího ukončeného vzdělání ke dni 26. 3. 2011- komparace s průměrem okresu Děčín a České republiky</i>	<i>118</i>
<i>Graf 4: Vývoj subjektivně vnímané dostupnosti pervitinu (% odpovědí velmi snadno nebo celkem snadno) v krajích mezi roky 2007 a 2011 mezi šestnáctiletými podle studie ESPAD, v % (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2013b)</i>	<i>156</i>
<i>Graf 5: Subjektivně vnímané riziko spojené s konzumací návykových látek (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2013b)</i>	<i>159</i>

Seznam obrázků

<i>Obrázek 1: Poloha ORP Rumburk v rámci Ústeckého kraje a České republiky</i>	<i>12</i>
<i>Obrázek 2: Dopravní infrastruktura v Šluknovském výběžku</i>	<i>13</i>
<i>Obrázek 3: Topografická mapa okolí Rumburku a Starých Křečan.....</i>	<i>14</i>
<i>Obrázek 4: Území ORP Rumburk.....</i>	<i>15</i>
<i>Obrázek 5: Šluknovský výběžek</i>	<i>15</i>
<i>Obrázek 6: Satelitní snímek znázorňující prostorovou segregaci ubytoven „Na svahu“ a „V2“</i>	<i>23</i>
<i>Obrázek 7: bytovo-migrační trajektorie.....</i>	<i>62</i>
<i>Obrázek 8: Míra registrované nezaměstnanosti a počet uchazečů na jedno pracovní místo k 31. 12. 2011, – okres Děčín v kontextu České republiky.</i>	<i>74</i>
<i>Obrázek 9: Rizikové okresy podle nezaměstnanosti, kriminality a počtu vyplácených sociálních dávek, odrážející míru chudoby (údaje k 31. 12. 2011)</i>	<i>120</i>
<i>Obrázek 10: Meziroční změna v registrované kriminalitě v okresech Ústeckého kraje 2011 - 2012</i>	<i>125</i>
<i>Obrázek 11: Kriminalita v obcích Saska v roce 2012.....</i>	<i>128</i>
<i>Obrázek 12: Počet problémových uživatelů drog na 1000 obyvatel ve věku u 15–64 let v ČR v r. 2012 podle drog a krajů – střední hodnoty</i>	<i>152</i>

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1: Vývoj populace podle SLDB 1869 – 2001.....</i>	<i>17</i>
<i>Tabulka 2: Struktura bytových domů v Rumburku v roce 2011 dle vlastnictví domu</i>	<i>32</i>
<i>Tabulka 3: Bytový fond města Rumburk v rodinných a bytových domech podle vlastnictví</i>	<i>33</i>
<i>Tabulka 4: Struktura městského bytového fondu podle stáří.....</i>	<i>35</i>

<i>Tabulka 5: Byty v rodinných a bytových domech ve Starých Křečanech podle formy vlastnictví</i>	<i>39</i>
<i>Tabulka 6: Odhady poměru zadlužených klientů ze strany městských sociálních pracovníků za Rumburk a Staré Křečany.....</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka 7: Podíl nezaměstnaných ve Starých Křečanech a v Rumburku v porovnání s okresem Děčín a Českou republikou.</i>	<i>74</i>
<i>Tabulka 8: Podíl nezaměstnaných ve Starých Křečanech a v Rumburku v porovnání s okresem Děčín a Českou republikou.....</i>	<i>74</i>
<i>Tabulka 9: Podíl ekonomicky aktivních ve Starých Křečanech a v Rumburku v porovnání s okresem Děčín a Českou republikou.....</i>	<i>77</i>
<i>Tabulka 10: Podíl nezaměstnanosti v jednotlivých obcích Šluknovského výběžku k 30. září 2013.....</i>	<i>78</i>
<i>Tabulka 11: Údaje o počtu klientů, povaze zakázek a podílu nezaměstnaných osob mezi klienty v období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013 ze strany pracovníků Odboru sociálních věcí a zdravotnictví.....</i>	<i>91</i>
<i>Tabulka 12: Problémy s bydlením klientů pracovníků Odboru sociálních věcí a zdravotnictví, v období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2013.</i>	<i>92</i>
<i>Tabulka 13: Sociálně patologické jevy a výchovné problémy za rok 2012 dle evidence OSPOD</i>	<i>93</i>
<i>Tabulka 14: Přehled sociálních služeb a cílových skupin neziskových a jiných organizací sídlících a působících systematicky ve městě Rumburk</i>	<i>96</i>
<i>Tabulka 15: Mateřské školy na území města Rumburk.....</i>	<i>105</i>
<i>Tabulka 16: Základní školy na území města Rumburk</i>	<i>107</i>
<i>Tabulka 17: Trestná činnost v okresech Ústeckého kraje v roce 2012</i>	<i>124</i>
<i>Tabulka 18: Trestná činnost v obvodech PČR v okrese Děčín v roce 2012.....</i>	<i>124</i>
<i>Tabulka 19: Počet a objasněnost trestných činů evidovaných Policií ČR v Rumburku.....</i>	<i>125</i>
<i>Tabulka 20: Nápad jednotlivých druhů trestné činnosti</i>	<i>125</i>
<i>Tabulka 21: Struktura vybraných skupin pachatelů kriminality v letech 2009 - 2012</i>	<i>127</i>
<i>Tabulka 22: Počty přestupkové činnosti podle jednotlivých druhů v letech 2011 až 2013</i>	<i>128</i>
<i>Tabulka 23: Výdaje na protidrogovou politiku z místních rozpočtů v l. 2004–2012, v tis. Kč.....</i>	<i>152</i>
<i>Tabulka 24: Zjištěné drogové trestné činy (DTČ) a osoby stíhané pro DTČ v r. 2012 podle krajů</i>	<i>153</i>
<i>Tabulka 25: Drogové přestupky projednané v r. 2012 v rozdělení podle paragrafu, věk u pachatele a krajů.....</i>	<i>153</i>
<i>Tabulka 26: Výdaje na protidrogovou politiku z míst. rozpočtů podle kategorií služeb, v tis. Kč (2012)</i>	<i>181</i>

SEZNAM ROZHovorŮ

Seznam rozhovorů provedených s aktéry z institucionální sféry a z jiných profesních oblastí relevantních pro situační analýzu.

Datum	typ	místo	osoba	Afiliace	Rozsah	nahrávka
28.5.2013	rozhovor	Rumburk	Trégr, Švec, Winterová	Vedení města Rumburk	2 hod.	ano
26.4.2013	rozhovor	Rumburk	Neidhardtová	TSP MěÚ	2 hod.	ano
23.4.2013	rozhovor	Rumburk	Řebíček	OS CEDR	2 hod.	ano
24.4.2013	rozhovor	Rumburk	Grundza	Střední odborná škola managementu a práva	2 hod.	ano
30.5.2013	rozhovor	Rumburk	Lampová	Agentura Pondělí	2 hod.	ano
23.4.2013	rozhovor	Rumburk	Čupáková	o.s. Čačipen	30 min.	ne
28.4.2013	rozhovor	Rumburk	Motyčková, Šmídová, Jaso	Agentura Rytmus	90 min.	ano
28.5.2013	rozhovor	St.Křečany	Moravec, Pokorná	Obecní úřad	2 hod.	ano
28.5.2013 9.9.2013	rozhovor	Rumburk	Steinbach	Policie ČR	1 hod. 30 min.	ano ne
28.5.2013	rozhovor	Rumburk	Svobodová	Sociální odbor MěÚ	30 min.	ne
29.5.2013 4.12.2013	rozhovor	Rumburk	Škodová	Oblastní charita	1 hod. 20 min.	ne
29.5.2013	rozhovor	Rumburk	Peterková	Úřad práce	2 hod.	ano
29.5.2013	rozhovor	Rumburk	Jindrová	Majetkový odbor MěÚ	2 hod.	ano
29.5.2013	rozhovor	Rumburk	Kafková	o.s. CEDR	1 hod.	ne
29.5.2013	rozhovor	Krásná Lípa	Wolfová, Šabová	o.s. Kostka	2 hod.	ano
30.5.2013 11.9.2013	rozhovor	Rumburk	Barák	Probační a mediační služba	40 min. 1 hod.	ne
30.5.2013	rozhovor	Rumburk	Surmajová	o.s. Barevné soužití	2 hod.	ano
30.5.2013	rozhovor	Rumburk	Němeček	Městská policie	90 min.	ne
30.5.2013	rozhovor	Rumburk	Jelínek	K-centrum	30 min.	ne
31.5.2013	hromadný rozhovor	Rumburk	pracovnice sociálního odboru	Sociální odbor MěÚ	2 hod.	ano

31.5.2013	rozhovor	Rumburk	Lešková	o.s. Spirála	2 hod.	ano
9.7.2013	rozhovor	Rumburk	Matucha	soukromý pronajímatel	1 hod.	ne
9.7.2013	rozhovor	Rumburk	Dvořák	soukromý pronajímatel	1 hod.	ne
9.7.2013	rozhovor	Rumburk	Svoboda	soukromý pronajímatel	1 hod.	ne
11.7.2013	rozhovor	Rumburk	Hladík	správce domů v ul. SNP	1 hod.	ne
9.7.2013	rozhovor	Rumburk	Kittl	soukromý pronajímatel	1 hod.	ne
9.9.2013	rozhovor	Rumburk	Gajdoš	manažer prevence kriminality	30 min.	ne
9.9.2013	rozhovor	Rumburk	Valčík	kriminální policie	30 min.	ne
10.9.2013	rozhovor	Rumburk	Růžička	ředitel ZŠ Tyršova	1 hod.	ne
10.9.2013	rozhovor	Rumburk	Bušková	ředitelka ZŠ U Nemocnice	1 hod.	ne
10.9.2013	rozhovor	Rumburk	Ruttová	výchovná poradkyně ZŠ U Nemocnice	30 min.	ne
10.9.2013	rozhovor	Rumburk	Štefáčková	Odboru školství a kultury tělovýchov MěÚ	30 min	ne
10.9.2013	rozhovor	Rumburk	Michalinová	pedagogicko-psychologická poradna	1 hod.	ne
11.9.2013	rozhovor	Staré Křečany	Tomagová	ředitelka ZŠ Staré Křečany	1 hod.	ne
15.10.2013	rozhovor	Rumburk	Grundza	Střední odborná škola managementu a práva	2 hod.	ano
16.10.2013	rozhovor	Rumburk	Stražilová	OSPOD MěÚ	45 min.	ne
17.10.2013	rozhovor	Rumburk	Šamša	Speciální základní škola a ZŠ praktická	2 hod.	ano
18.10.2013	rozhovor	Staré Křečany	Moravec	starosta	45 min.	N/Z
18.10.2013	rozhovor	Rumburk	Škodová	Oblastní charita	1,5 hod.	N/Z
21.10.2013	rozhovor	Rumburk	Hýbl	zástupce ředitele SZDS-OA	30 min.	N

25.10.2013	rozhovor	Seifhennersdorf	Breitschneider	Polizeistandort Seiffnennerdorf	1,5 hod.	ne
12.9.2013	rozhovor	Varndorf	Řebíček	Cedr/projekt Zelený Rumburk	1,5 hod	ano
25.10.2013	rozhovor	Rumburk	neuvedeno	ÚP- zprostředkování zaměstnání	45 min.	ne
25.10.2013	rozhovor	Rumburk	neuvedeno	ÚP- APZ, VPP	20 min.	ne
25.10.2013	rozhovor	Rumburk	neuvedeno	zaměstnavatel	45 min.	ne
25.10.2013	rozhovor	Rumburk	neuvedeno	zaměstnavatel	45 min.	ne
4.12.2013	rozhovor	Rumburk	Otmarová	preventistka ZŠ Tyršova	15 min.	ne
4.12.2013	rozhovor	Rumburk	Melichar	preventista Gymnázium Rumburk	15 min.	ne
4.12.2013	rozhovor	Rumburk	neuvedeno	Mateřské centrum Větrník	15 min.	ne

PŘEHLED VÝSLEDKŮ FOCUS GROUP

ZŠ U Nemocnice

Přehled výsledků focus group provedené se žáky ZŠ U Nemocnice

Počet a složení účastníků:	Celkem 13 respondentů, z toho 6 dívek (2 x 12 let, 4 x 14 let) a 7 chlapců (3 x 13 let, 1 x 14 let, 3 x 15 let). Mezi respondenty nebyl žádný Rom, pouze jeden chlapec vietnamského původu. Výchovná poradkyně Ruttová nebyla v průběhu FG přítomna, přítomna byla pouze výzkumnice.
Sociální postavení účastníků:	Z respondentů se nikdo nejevil jako dítě pocházející z výrazně chudobných poměrů, nebo jinak znevýhodněného prostředí. Rodiče všech dětí měli práci, pouze dva chlapci kolonku „zaměstnání rodičů“ nevyplnili, z toho jeden omylem (nevšiml si zadní stránky dotazníku). Dále relativně dost dětí v kolonce uvedlo, že otec „není“, a dvě dívky uvedly, že jejich otec již zemřel. Dle uvedených zaměstnání lze usuzovat, že děti pochází z prostředí střední a nižší střední třídy. Jako nejvíce ekonomicky znevýhodněný se jevil chlapec, který žije pouze s matkou, která nemá dobře placené zaměstnání.
Kuřáci:	Ve skupince respondentů byla jedna pravidelná kuřačka, která kouří zhruba jednu cigaretu denně. Dále 7 respondentů uvedlo, že cigaretu už někdy vyzkoušeli . 4 respondenti nezkusili cigaretu nikdy. Jeden respondent se vůbec k otázce nevyjádřil.
Věk při první vyzkoušené cigaretě:	U osmi respondentů, kteří kouří, nebo cigarety zkoušeli, byl průměrný věk při první vyzkoušené cigaretě 10 let. Tento počet značně narušuje dívka, která poprvé cigaretu zkoušela ve věku 4 let, nejčastěji k vyzkoušení první cigarety dochází mezi 10. a 13. rokem věku .
Alkohol:	Alkohol vyzkoušeli všichni účastníci (pouze jeden se nevyjádřil). Zkoušením alkoholu je ovšem často myšleno i pouhé „ochutnání“ sladkého likéru, nebo usrknutí z piva rodičů.
Frekvence pití alkoholu:	Pití alkoholu v posledním měsíci deklarovalo 7 respondentů , obvykle šlo o frekvenci 1x za měsíc, nejvíce pak 4x za uplynulý měsíc v případě jednoho 15letého chlapce.
Věk při první opilosti:	Z 13 respondentů se dosud do stavu opilosti dostali 4 respondenti, jeden chlapec a tři dívky. Stalo se tak ve věku 13 nebo 14 let.
Věk při prvním zkoušení marihuany:	Marihuanu někdy vyzkoušeli 3 respondenti, a to tři dívky, které tuto zkušenost získaly ve věku 14 let. Všechny tři marihuanu zkusily jen jednou, nyní již nekouří.
Pocity při kouření marihuany:	Žádná z dívek zatím marihuanu nevyzkoušela podruhé. Jedna z dívek pocity z účinku marihuany popsala jako „zásek“, „propadání se“, a zvýšenou citlivost ke všemu. Druhá dívka popisuje kombinaci příjemného pocitu plného smíchu, po kterém jí však bylo zle.
Znalost a konzumace jiných drog:	Respondenti jmenovali znalost následujících drog – kokain, heroin, pervitin, houbičky, LSD, extáze, krokodýl (tuto drogu nikdo

		z respondentů neuvedl pod jejím formálním názvem, tedy jako desomorfin), někdo jmenoval skupiny drog - „halucinogeny“ a „opiáty“. Na rozdíl od starších respondentů do seznamu někteří zařazovali také marihuanu, lepidlo a ředidlo. Pouze dvě nejmladší dívky jako drogu označily také alkohol a cigarety. Většina respondentů odmítala jakékoliv drogy (zde je otázkou, kolik z nich považuje marihuanu za drogu), pouze dva respondenti se explicitně vyjádřili proti jakémukoliv užití marihuany. Tři respondenti se vyhraňovali především proti pervitinu.
Odhad počtu přátel (známých), kteří konzumují návykové látky:	cigarety	Jeden respondent tvrdil, že cigarety kouří „všichni“ jeho známí, ačkoliv on sám nekouří. Jinak se počet kouřících přátel pohyboval v rozmezí od 0 kouřících přátel až po 23 nebo 60 kouřících přátel. Nelze říct, zda se vždy jedná o přátele, kteří jsou pravidelnými nebo příležitostnými kuřáky. Jisté je však to, že cigarety jsou u mládeže ve věku 12 – 14 let velmi rozšířené.
	alkohol	Počet známých a přátel konzumujících alkohol se pohyboval od počtu 0 (dva účastníci) až po počet 15 či 20. Nejčastější odpovědí bylo 2 nebo 3 přátelé.
	marihuana	Počet přátel užívajících marihuanu je relativně nízký, opět pravděpodobně nejde o užívání pravidelné, ale spíše příležitostné. Celkem 7 respondentů nemá žádné přátele, kteří by kouřili marihuanu. Počet přátel užívajících marihuanu se u zbylých respondentů pohyboval od 2 do 7.
	extáze	Na extázi jsme se ve výzkumu explicitně ptali, neboť je mezi mladými lidmi velmi populární, mládež se extáze neobává, neboť podle mínění některých z nich není návyková, při občasné konzumaci nevede k viditelné destrukci jedince, a je v zásadě spojována pouze s pozitivními uživatelskými pocity. U respondentů této FG znal pouze jeden chlapec člověka, který extázi vyzkoušel.
	ostatní drogy	Z dotazníku vyplývá, že nikdo z účastníků nezná nikoho, kdo užívá jiné návykové látky, než látky výše uvedené. Během diskuse, která po vyplnění dotazníků následovala, však jeden z účastníků uvedl, že zná nejméně pět lidí, kteří užívají pervitin.

Studenti Střední zdravotnické školy a Obchodní akademie

Přehled výsledků focus group provedené se student Střední zdravotnické školy a Obchodní akademie

Počet a složení účastníků:	Celkem 20 respondentů, z toho 16 dívek (9 x 17 let, 6 x 18 let, 1 x 20 let), 4 chlapci (2 x 17 let, 1 x 18 let, 1 x 20 let). Respondenti byli směsíci studentů a studentek Střední zdravotnické školy i Obchodní akademie. Sami o sobě tvrdili, že jsou „slušnými studenty“, čímž se distancovali od pověsti, kterou si Obchodní akademie získala případem dealera extáze v maturitním ročníku z roku 2012/13. Mezi respondenty nebyl ani jeden romského původu.
Sociální postavení respondentů:	Ze studentů a studentek pravděpodobně nikdo nepocházel ze sociálně znevýhodněného prostředí. Jednalo se o mládež pocházející ze střední nebo nižší střední třídy. Nebylo zjišťováno, zda pochází z úplných či neúplných rodin, jedna studentka deklarovala, že její otec zemřel, jen v jednom případě měla studentka nezaměstnaného otce, jiná studentka pak matku na mateřské dovolené. Z uváděných zaměstnání svých rodičů se jeví, že většina rodičů respondentů FG jsou lidé vyučení nebo lidé se středoškolským vzděláním.
Kuřáci:	7 pravidelných kuřáků a kuřaček, 2 příležitostné kuřačky, 11 nekuřáků a nekuřaček. Ze 4 chlapců byl kuřák jeden.
Množství vykouřených cigaret v posledním měsíci:	1 chlapec a 4 dívky prohlásili, že v posledním měsíci vykouřili několik krabiček, dvě dívky prohlásily, že množství cigaret nedokážou spočítat. Příležitostné kuřačky v posledním měsíci vykouřily jednu nebo žádnou cigaretu.
Věk při první vyzkoušené cigaretě:	Z dvaceti respondentů jich pouze pět cigaretu nikdy nevyzkoušelo. V pěti případech došlo k prvnímu ochutnání cigarety ve 12 letech, ve dvou případech dokonce v 8 letech (z toho jedna je dnes těžká kuřačka, druhá nekouří vůbec). U těch, kteří cigaretu někdy ochutnali, došlo k prvnímu ochutnání cigarety v průměru ve věku 12 a půl roku.
Alkohol:	Všichni respondenti FG občas pijí alkohol.
Frekvence pití alkoholu:	4 respondenti pili v uplynulém měsíci více než 10x, dále 7 respondentů v uplynulém měsíci nepilo alkohol vůbec nebo jen jednou. Průměrná frekvence pití alkoholu je cca 3 - 4 x za měsíc.
Věk při první opilosti:	Pouze 4 respondenti se nikdy neopili. Nejmladší věk při prvním opití byl 12 let, nejvyšší 17. Průměrný věk prvního opití u těch, kteří se již někdy opili, je necelých 15 let.
Věk při prvním zkoušení marihuany:	Z 20 respondentů marihuanu nikdy nevyzkoušelo 11, tj. 55 %. Průměrný věk u 9 respondentů, kteří marihuanu již vyzkoušeli, je něco málo přes 15 let.
Pocity při kouření marihuany:	15 respondentů deklarovalo, že marihuanu nikdy nekouřili, nebo ji již nekouří, nejčastěji z toho důvodu, že jim je z ní špatně, dochází u nich k výpadku paměti, k „záseku“. Ti, kteří marihuanu

		kouří i nadále, se při kouření cítí uvolněně, hodně se smějí, povídají si s ostatními, cítí pocit pohody. Nebylo zjišťováno, jak často marihuanu kouří. Pouze jeden respondent deklaroval „příležitostné užívání“.
Znalost a konzumace jiných drog:		Respondenti FG prokázali relativně dobrou znalost různých druhů drog, znali však spíše jejich „slangové“ názvy. Nejznámější je vedle marihuany pervitin, heroin, kokain, extáze, LSD, speed, lysohlávky, či krokodýl. Z respondentů FG nikdo nevyzkoušel jiné drogy, pouze jedna respondentka vyzkoušela hašiš, což je silnější verze marihuany. Shoda panovala v odmítání zejména tvrdých drog, především těch, které se užívají nitrožilně. Dále několik lidí explicitně odmítlo drogu desomorfin, který znají pod jejím názvem „krokodýl“, a to zejména kvůli znalosti jejích velmi destruktivních účinků. Nicméně 6 respondentů také prohlásilo, že by si nedali drogu žádnou a dva respondenti řekli, že by nevyzkoušeli nic kromě marihuany.
Odhad počtu přátel (známých), kteří konzumují návykové látky:	cigarety	Odpovědi na tuto otázku se velmi lišily, všichni respondenti mají ve svém okolí hodně přátel a známých, kteří cigarety kouří. Někteří odpověděli slovně, přičemž odpovědi zněly nejčastěji „hodně“, „většina“, „dost“, „50 %“. Jeden respondent napsal 10000. Z realističtějších odpovědí udávajících početní odhady vychází průměr 31 kouřících přátel/známých . Nejvyšší udávaný „realistický“ počet byl přitom 100 (zdá se rovněž nerealistický), nejnižší pak 5.
	alkohol	Odpovědi opět obsahovaly slovní hodnocení jako „hodně“, „většina“, „všichni“, apod. V průměru každý zná cca 37 lidí, kteří alkohol konzumují . Nejméně se jednalo o 15 lidí, nejvíce opět o 100.
	marihuana	Počet přátel užívajících marihuanu je podstatně nižší. Pouze jedna respondentka tvrdila, že přátel, kteří ji konzumují, je „skoro dost“, další respondentka tvrdila, že marihuanu v jejím okolí konzumuje 50 % lidí. Pouze dvě respondentky tvrdily, že neznají nikoho, kdo marihuanu konzumuje (což je opět nerealistické, neboť její konzumaci deklarovali jejich spolužáci a spolužačky, nicméně se pravděpodobně právě tyto skupinky spolu nepřátelí). V průměru měli účastníci ve svém okolí přibližně 11 – 12 blízkých lidí, kteří marihuanu v nějaké míře konzumují . Během diskuse, která následovala po vyplnění dotazníků, zazněl názor, že přibližně 70 % lidí ve věku 17 – 18 někdy vyzkoušelo trávu, přičemž pravidelně ji kouří cca 30 – 40 %. Tento názor koliduje s faktem, že v rámci skupiny 55 % respondentů marihuanu nikdy nevyzkoušelo.
	extáze	Ačkoliv extázi nikdo z respondentů nikdy nezkoušel, ve svém okolí šest respondentů znalo někoho, kdo extázi užívá, jednalo se o jednoho až 10 uživatelů, v jednom případě bylo uvedeno 50 % přátel.
	ostatní drogy	Kromě jedné respondentky nikdo nezná nikoho, kdo užívá jiné návykové látky než látky výše uvedené. Jedna respondentka zná dva lidi, kteří užívají jiné látky.

